HISTORIA ECCLESIASTICA VETERIS TESTAMENTI

IN REM THEOLOGIÆ CANDIDATORUM,

Ubi res præcipuæ, quæ vel ad historiam sacram, & ejus chronologiam, Legem, ac Disciplinam Hebræorum spectant, vel quæ ad Prophetarum Gesta, Vaticinia in JESU CHRISTO ad amussim impleta, & ad Divinam sacrorum Librorum, quibus continetur Historia Veteris Testamenti, Auctoritatem attinent, per breves Interrogationes, & Responsiones perstringuntur, & in præclaro ordine collocantur.

OPUS TRIBUS TOMIS COMPREHENSUM,

AUCTORE

FR. IGNATIO HYACINTHO AMAT DE GRAVESON

Sacræ Facultatis Parisiensis Doctore, & Collegii Casanatensis Theologo, Ord. FF. Prædicatorum.

EDITIO NOVISSIMA

Luculentissimis additionibus, ac perpetuis adnotationibus illustrata

A P. JOANNE DOMINICO MANSI

Congregationis Matris Dei Lucensi.

TOMUS SECUNDUS

COMPLECTENS

TERTIAM, ET QUARTAM MUNDI ÆTATEM.

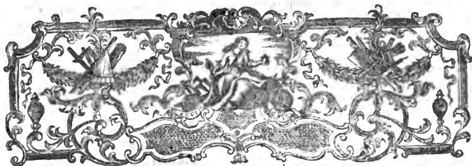

VENETIIS,

MDCCLXI.

EX TYPOGRAPHIA REMONDINIANA.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

HISTORIA ECCLESIASTICA VETERIS TESTAMENTI,

SEU

TERTIÆ MUNDI ÆTATIS,

Quæ incipit a vocatione Abrahami, *& protenditur usque ad ingressum Populi Israelitici in Ægyptum.*

ISTORIAM Ecclesiasticam Veteris Testamenti ab *Adamo*, primo omnium hominum parente, usque ad vocationem *Abrahami*, hactenus, bene fortunante Deo, perduximus, ac tantam, sive tempore universalis Diluvii, sive post reparatum a tribus filiis *Noemi* genus humanum, aquis Diluvii pene exstinctum, ostendimus fuisse malitiam hominum, in omnia flagitiorum genera ruentium, ut inde proclive sit judicare, Deum his temporibus permisisse tot nefanda hominum scelera, ut palam fieret, quam necessaria esset Incarnatio Unigeniti Filii sui, quem, ceu Messiam, Mundique Liberatorem, missurum se promiserat *Adamo*, dum, post illius peccatum, statim serpenti, qui *Evam* seduxerat, imprecatus est his verbis: *Ipsa conteret caput tuum*, id est, Messias, qui ex fæmina nasciturus est, quemque præfixo tempore mittam, conteret caput tuum. At, ineunte tertia Mundi Ætate, quæ incipit a vocatione Patriarchæ *Abrahami*,

& cujus historiam describere in præsentia aggredimur, voluit Deus hanc suam de mittendo Liberatore, seu Messia, promissionem, factam Adamo, evidentius declarare, gentemque sibi specialiter elegit, e qua verus Messias, Jesus Christus Dominus noster, carnem humanam induens, in lucem proditurus erat, & generi humano, primigenia protoparentis labe perdito, salutem allaturus. Nonnullos igitur homines, Deus, summa cujus bonitas prævalet hominum nequitiæ, sub initium tertiæ Mundi Ætatis, in tanta ubique inundantium malorum colluvie, puros & illibatos servavit sibi, & inter cæteros *Abrahamum*, ex familia *Semi*, filii *Noemi*, oriundum, elegit, ut esset pater credentium, & caput numerosæ gentis, quæ ex eo oritura erat, cuique Deus Leges, Ritus, Sacrificia, aliaque id genus præscribere debebat, quibus Jesus Christus Dominus noster, verus a Deo promissus Messias, dignitas ejus, opera, vita, doctrina, & mors prænunciarentur, atque sub variarum figurarum, typorum, atque signorum involucris significarentur, ita ut hæc gens, a Deo electa, & cujus caput erat *Abrahamus*, dum eum speraret, & expectaret promissum a Deo Salvatorem, eadem spe & expectatione totum impleret Orbem, & huic excipiendo homines aliquando bene præparati essent, sicut eleganter differit *Eusebius*, Episcopus Cæsariensis, Lib. I. *Historiæ Ecclesiasticæ*, cap. 2. juxta Editionem Valesianam, sed præcipue in Prooemio Lib. VIII. *De Demonstratione Evangelica*. Hanc autem tertiæ Mundi Ætatis Historiam tribus Colloquiis, ne a præscripta nobis methodo recedamus, absolvemus. In primo Colloquio attingemus, breviter tamen, singula, quæ attinent ad sacram tertiæ Mundi Ætatis Historiam, inseremusque etiam compendiosam narrationem quarumdam rerum exoticarum, quæ, licet ad variarum Nationum prophanas Historias spectent, nihilosecius intelligentiæ Historiæ sacræ haud parum subservire, eique aliquid luminis affundere possunt. In altero Colloquio proponemus dubia, quæ circa Historiam tertiæ Mundi Ætatis, tam Theologi, quam Scripturæ Sacræ interpretes movere solent, eaque diluemus. In postremo Colloquio, præcipua Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis gesta, & Scripta, quæ vel Jesum Christum, verum Messiam, adumbrarunt, vel venturum vaticinantur, perstringemus, atque accuratiorem in putandis eorum annis Chronologiam stabilire satagemus.

COL-

COLLOQUIUM PRIMUM.

In quo attinguntur singula, quæ vel ad sacram tertiæ Mundi Ætatis Historiam pertinent, vel clariori ejus intelligentiæ inservire possunt.

DISCIP. ES, quas *Abrahamus* præclare gessit a tempore, quo ex *Ur Chaldæorum* vocatus est a Deo usque ad sacrificium, quo, ad obediendum Deo, voluit dilectissimum filium suum *Isaacum* mactare, abunde in tertio nostro Colloquio in Historiam secundæ Mundi Ætatis retulisti, quas quidem ut agnoscas memoriæ meæ adhuc infixas hærere, eas nunc paucis verbis complectar. *Abrahamum* itaque Deus vocavit ex *Ur* Chaldæorum, Gente Idololatra, ut enim constitueret caput Gentis, quam in populum fidelem & peculiarem sibi selegerat. *Abrahamo* promisit Deus, nasciturum ex semine ejus Messiam, seque ei daturum Terram Chanaan, in quam *Abrahamus*, protinus Deo obtemperans, relicta Charane & cognatione sua, venit cum *Sara*, uxore sua, & cum *Lotho*, fratris sui filio. In hac Terra Chanaan, tanquam peregrinus, sub Tabernaculis habitavit *Abrahamus*, & ex ea, propter grassantem famem exire coactus, venit in Ægyptum, ubi *Saram*, uxorem, ut periclitanti vitæ suæ consuleret, vocavit sororem suam, quam in domum Regis sublatam, lætus postea accepit. Ex Ægypto egressus *Abrahamus* cum uxore sua *Sara*, multis locupletatus divitiis, sese in Terram Chanaan recepit. Sed cum hæc Regio multo pecori alendo haud sufficeret, *Lothus*, a patruo suo *Abrahamo* divulsus, sedes suas in urbe Sodoma fixit, qua direpta a rege *Codorlahomore*, cum & ipse *Lothus* in hac urbis Sodomæ direptione fuisset abductus captivus, confestim *Abrahamus*, trecentis & octodecim armatis servis suis, *Lothum* nepotem suum, urbisque hujus direptæ populum pristinam in libertatem vindicavit. Redeunti *Abrahamo* a cæde Regis *Codorlahomor*, occurrit *Melchisedechus*, Sacerdos, qui ei benedixit. Urbem Sodomam, ob nefandissimam & præposteram suorum incolarum libidinem, igne cælesti consumpsit Deus, ex quo incendio solus *Lothus* ab Angelo ereptus est cum uxore & utraque filia; at *Lothi* uxor, cum post se, contra divinum mandatum, muliebri fortassis curiositate, respectasset, in statuam salis actutum versa est. *Abrahamus ex Agare*, ancilla sua, quam uxorem duxerat, filium suscepit *Ismaelem*, quem, licet primogenitum, una cum *Agare*, matre, domo sua, jussu Dei, expulit *Abrahamus*, postquam *Sara*, altera ipsius conjux, jam in effæta ætate peperisset, juxta divinas promissiones, *Isaacum*, in quo benedicendæ erant omnes Gentes, quia ex *Isaaci* stirpe nasciturus erat Messias. Cum autem jam adolevisset *Isaacus*, volens Deus fidem & obedientiam *Abrahami* toto Orbe illustrem reddere, præcepit huic Patriarchæ, ut eum, quem in deliciis, & in oculis habebat, filium suum *Isaacum* suis ipse manibus mactaret. Deo itaque imperanti, abjecta omni mora, *Abrahamus*, post homines natos obedientissimus, filium suum *Isaacum* immolandum obtulit; illum tamen non mactavit, quia Deus ipse, qui jusserat mactandum, patris fidem explorans prohibuit per Angelum ne faceret. Hæ fuut in summa res ab *Abrahamo* præclare gestæ, quas in tertio Colloquio in Historiam secundæ Mundi Ætatis late exposuisti, quasque ipse compendiosa narratione hic perstrinxi, ut intelligas, eorum, quæ hactenus, in nostris Colloquiis de sacra Historia narrasti, notitiam adhuc memoriæ meæ tenaciter inhærere. Sed age nunc, si placet, & percense cætera, quæ *Abrahamus*, post illud sacrificium, quo, parens divino præcepto, filium suum *Isaacum* mactare voluit, gessit usque ad suum obitum.

MAGISTER. Priusquam de aliis *Abrahami* gestis usque ad ipsius obitum sermonem instituamus, præstat, ut observes, sacrificium istud, quod Deus, ad explorandam fidem *Abrahami*, jussit, ut sibi ab illo Patriarcha per mactationem filii *Isaaci* offerretur, fuisse in Populo Dei insolitum, & apud Barbaros dumtaxat Populos, atque Ethnicos postea usurpatum, sicut memini me jam in præcedentibus nostris Colloquiis observare. At, certum est, sacrificia vel ex animalibus, vel ex frugibus terræ, fuisse ab exordio Mundi Deo a Patriarchis oblata, ut liquido constat ex sacrificiis *Abelis*, & *Caini*, huncque morem ejusmodi sacrificia Deo offerendi non solum ad Patriarchas primæ & secundæ Ætatis fuisse propagatum; sed etiam ubique terrarum ad Christi Domini usque adventum obtinuisse. Ex quo facile intelligere potes, quam horrenda sit & plane prodigiosa quorumdam prophanorum hominum, seu incredulorum, & Atheorum cæcitas, qui in iis sacrificiis semper Deo oblatis, sive in illo religioso cultu, qui ab omnibus hominibus ubique terrarum ab ipso Mundi exordio fuit omni ævo exhibitus Deo, pertinacia plusquam adamantina detrectant agnoscere invictum argumentum existentiæ Dei, cui Mundus iste originem suam debeat, & a quo administretur & regatur. Nam, ut obiter dicam, unde, quæso, tam constans, tamque omnium hominum animis alte insidens de Deo per sacrificia colendo (si Deus nullus sit) opinio atque sententia? Et unde etiam tanta paucis Atheis (sicut ipsis videtur) sapientia, ut id ipsi videant, quod, a nulla Gente, nullo Populo, deprehensum atque animadversum fuit, immo quod ab omni-

omnibus tanquam impium & execrandum, constanter & universaliter fuit rejectum? Sed missis illis miseris Atheis, qui veritati de existentia Dei, quæ in sacrificiis Deo ab exordio Mundi oblatis radiis solaribus clarior apparet, perfidum pectus, mentemque pertinaciter occludunt; prosequamur nunc cætera *Abrahami* præclare gesta usque ad ipsius obitum. *Sara*, uxor *Abrahami*, annos nata centum viginti septem, diem ultimum clausit in civitate Arbee, quæ est *Hebron* in Terra Chananæa, ad cujus sepulturam *Abrahamus*, postquam ei parentasset duplicem speluncam ab *Ephrone* Hebræo, filio *Seor*, quadringentis siclis emit, ibique sepulta fuit *Sara*, quæ, ut obiter dicam, typum gessit B. Mariæ Virginis. *Sara* quippe, admirabili fide prædita, peperit *Isaacum*, in quo Deus omnibus Gentibus benedicere debebat, juxta promissionem, quam Deus fecit *Abrahamo*, Genesis cap. 17. v. 15. & 16. ei dicens: *Sarai, uxorem tuam, non vocabis Sarai, sed Saram, & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritque in Nationes, & Reges populorum orientur ex eo*. Præterea, *Sara* passa est gravia incommoda ab *Agare*, ancilla sua, quam *Abrahamus* decennio postquam in Terra Chananæa suum domicilium posuisset, uxorem duxit, quæque fuit mater *Ismaelis*? Quæ omnia perfecte præfigurarunt Beatam *Mariam* Virginem, quæ eximia fide donata, omnique gratiarum genere cumulata, Mater fuit simul & Virgo, atque Jesum Christum, verum Messiam a Deo promissum, & in *Isaaco*, filio *Saræ*, adumbratum, peperit, & gaudium suo partu attulit universo Mundo. Deinde, sicut *Isaacum*, filium *Saræ*, exagitavit *Ismael*, filius *Agaris*; ita Jesum Christum, Filium B. *Mariæ* Virginis, persecuti sunt Judæi, filii Synagogæ, cujus typum gessit *Agar*, mater *Ismaelis*. Postremo, quemadmodum *Agar*, ejusque filius *Ismael*, fuerunt, jubente Deo, ex ædibus *Abrahami* expulsi; ita Synagoga fuit a Deo rejecta ac penitus repudiata; & filii Synagogæ, seu Judæi, ab Ecclesia Jesu Christi, quem ceu verum Messiam agnoscere renuerunt, extorres facti sunt, & per universum Orbem dispersi, miseriis & calamitatibus oppressi, laribus & patrio solo profligati, Republica & propria Civitate Hierusalem privati, sine Rege, sine Duce, sine Templo, sine Sacerdote, atque omnibus Nationibus exosi, miseram servitutem servire coguntur.

D. Quando quidem de *Sara* uxore *Abrahami*, sermonem jam facere cœpisti, vellem in primis scire, an *Abrahamus*, dum in Ægypti finibus versaretur, *Saram*, uxorem suam, quam, ut antea dixisti, ob eximiam ejus pulchritudinem, *Pharao*, Ægyptiorum Rex, rapuerat, ut ea impudice frueretur, intactam ab eodem receperit, aut vitiatam? Causam ea de re dubitandi ingerit mihi altum silentium sacri Scriptoris *Moysis*, qui cap. 12. Libri Genesis narrans historiam prioris raptus *Saræ a Pharaone*, Rege Ægypti, ne unum quidem profert verbum, ex quo colligi possit, *Abrahamum* recepisse ab illo *Pharaone* intactam uxorem suam *Saram*, quam ille Rex, impotenti libidine flagrans, rapuerat; cum tamen idem sacer Scriptor *Moyses* cap. 20. Libri Geneseos describens historiam posterioris raptus *Saræ* ab *Abimelecho*, Rege Palæstinorum, seu Geraritarum, diserte dicat, *Saram* non fuisse violatam, seu vitiatam a Rege *Abimelecho*. Sic enim scribit *Moyses* vers. 4. capitis citati: *Abimelech vero non tetigerat eam*, idest, *Saram*. Hunc igitur nodum, si placet, dissolve.

M. *Saram*, conjugem *Abrahami*, non fuisse pollutam a Rege *Pharaone* (commune id & appellativum Regum Ægypti nomen erat) constans est ac perpetua omnium sententia; idque sacra hujus loci historia satis evidenter declarat, quippe quæ docet, hunc *Pharaonem* fuisse, ob raptum *Saræ*, multis plagis, tam ei, quam toti illius familiæ inflictis, a Deo flagellatum, non alia sane ratione, quam ut ille Rex, divinis flagellis castigatus, a *Saræ* congressu, cujus potiundæ inflammatus cupidine erat, deterreretur. Vehemens enim corporis dolor, ut experientia sat superque notum est, omnem sensum ardentissimæ libidinis restringit, ab irrationali & effræni coercet impetu, cohibet incontinentem mentem, sistit concupiscentiam indomitam, refrænatque lascivientis furoris insaniam. Sic Deus per illas pœnas Regi *Pharaoni* immissas periclitanti *Saræ* pudicitiæ consuluit. In hac ratione potissimum acquiescit *S. Augustinus*. Accedit præterea altera ratio, quam suppeditat Regis hujus *Pharaonis* cum *Abrahamo* expostulatio, eum sic alloquentis: *Quam ob causam dixisti*, Saram *esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem?* Quibus verbis aperte quidem innuit Rex *Pharao*, se voluisse *Saram* accipere in uxorem, sed fatetur tamen, se necdum eam accepisse, quia, sicut optime observat *Sanctus Hieronymus* in Traditionibus Hebraicis in Genesim, *quæcumque mulierum, juxta Librum Esther, placuisset Regi apud Veteres, sex mensibus ungebatur oleo myrtino, & sex mensibus in pigmentis variis erat, & curationibus fœminarum, & tum demum ingrediebatur ad Regem. Atque ita potest fieri, ut Sara, postquam placuerat Regi, dum per annum ejus ad Regem præparatur introitus, & Abrahæ Pharao multa donaverit & Pharao postea sit percussus a Deo, illa adhuc intacta ab ejus concubitu permanente*. Hactenus sanctus *Hieronymus*, cujus rationem dilati congressus *Saræ* cum Rege *Pharaone* suo calculo approbat *S. Augustinus*, Quæstione XXVI. in Genesim, & in Libro *De octo Dulcitii Quæstionibus*, Quæstione VII. Sed, inquis, eccur igitur *Moyses* cap. 12. Libri Geneseos non explicate dicit, *Saram* non fuisse vitiatam a Rege *Pharaone*, cum tamen cap. 20. ejusdem Libri exerte dicat, *Saram* in consimili casu non fuisse pollutam a Rege *Abimelecho*? Huic quæstioni respondet *Theodoretus* quæst. LXXII. In Genesim: *Manifestum est*, inquit, *cum primum Sara rapta est a Pharaone, Deum ægrotatione quadam, quasi vinculo quodam eum obligasse, ne Saram violaret. Ægrotatio enim appetitionem Regis hebetavit, & venator intra retia sua captam habens feram, quam maxime optabat; præda tamen frui non potuit. Sed quærendum est, cur Saram non* fuisse

fuisse tactam a Rege (scilicet Pharaone) *hoc loco scriptum non fuerit*, *quemadmodum infra scriptum est* (seu cap. 20. Lib. Gen.) *cum eadem* (idest, Sara) *postea a Rege Abimelecho accepta esset? Verum Sara per id temporis* (idest, quando rapta fuit a Rege Abimelecho) *paritura erat Isaac*. *Ne igitur suspectum illud semen esset*, *ibi scriptum est*, *Saram servatam fuisse a Deo*, *ne ab Abimelecho pollueretur*. Hæc *Theodoretus*.

D. In historia de sepultura *Saræ*, offendi in Scriptura Sacra antilogiam, seu contradictionem, quæ, ut candide fatear, multum mihi exhibet negotii, cuique solvendæ imparem me esse ultro profiteor. *Moyses* quippe cap. 23. Libri Geneseos, ait, *Abrahamum* ad sepeliendam uxorem suam *Saram* emisse in Hebron sepulchrum ab *Ephrone*, Hethæo, filio *Seor*. At in Libro Actuum Apostolorum cap. 7. legitur, sepulchrum, quod emit *Abrahamus*, non fuisse positum in Hebron, sed in Sichem; illudque sepulchrum emisse Abrahamum non ab *Ephrone* Hethæo, filio *Seor*, sed a filiis *Emor*, filii *Sichem*. Sic enim *S. Lucas*, loco mox laudato inducit *S. Stephanum* loquentem Judæis: *Et translati sunt in Sichem* (idest, duodecim Patriarchæ filii *Jacob*) *& positi sunt in sepulchro*, *quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filii Sichem*. Modum itaque hanc antilogiam conciliandi obsecro te mihi aperire non graveris.

M. Ad hunc intricatum nodum dissolvendum varios cuneos adhibere solent Scripturæ Sacræ Interpretes, quos inter nonnulli volunt, locum illum cap. 7. Actuum Apostolorum, ubi sic scriptum est: *Et translati sunt in Sichem*, *& positi sunt in sepulchro*, *quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor*, *filii Sichem*, interpolatum, seu depravatum esse, sicque restituendam esse germinam illius loci lectionem: *Et translati sunt in Sichem*, *& positi sunt in sepulchro*, *quod emit Jacob pretio argenti a filiis Hemor*, *patris Sichem*. Verum, ut cordate fatear, hæc quorumdam Criticorum non mihi probatur opinio. Nam, præter quam quod in vocibus adeo dissimilibus, nulla ex parte Typographorum fingi potest depravationis occasio, certum est, omnia Exemplaria sacri Libri Actuum Apostolorum, cum Græca, tum Latina ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hanc usque ætatem nostram jugiter eandem retinuisse lectionem, & *S. Hieronymum*, aliosque Patres, & Scriptores Ecclesiasticos nunquam suspicatos esse ejusmodi locum sub mendo cubare, quamvis in eo dilucidando diu multumque insudarint. Cum igitur universa Scripturæ Sacræ Exemplaria mirifice consentiant, nemo citra temeritatem locum illum vitiatum esse causari potest. Rejecta itaque hac paucorum Criticorum sublesta admodum ac jejuna conjectura, missisque aliorum interpretationibus; perplacet mihi expositio *Venerabilis Bedæ*, qui Comment. in cap. 7. Libri Actuum Apostolorum rem acu tetigisse mihi videtur, dum hunc nodum sic solvit: *Docet Genesis*, *Abraham ab Ephron filio Seor Hebræi in Cariatarbe locum sepulchri quadringentis argenteis siclis emisse*, *in quo Abraham*, *Isaac*, *& Jacob*, *& Adam protoplastus sepulti*: *itemque Jacob*, *de Mesopotamia reversum*, *juxta urbem Sichem*, *partem agri*, *quo tabernacula tenderet*, *ab Hemor*, *patre Sichem*, *datis*, *centum agnis accepisse*. *Non emit ergo Abraham sepulchrum ab Hemor*, *Sichemita*, *sed ab Ephron*, *Hethæo*, *in quo duodecim Patriarchæ* (seu filii Jacobi) *non sunt sepulti*, *sed in Sichem*, *ut diximus*. *Verum B. Stephanus vulgo loquens*, *vulgi magis in dicendo sequitur opiniones*. *Duas enim pariter narrationes conjungens*, *non tam ordinem circumstantiis historiæ*, *quam causam*, *de qua agebatur*, *intendit*. *Qui enim insimulabatur adversus Locum sanctum*, *& Legem docuisse*, *pergit ostendere*, *quomodo Jesus Christus ex Lege monstretur esse promissus*, *& quod ipsi nec tunc Moysi*, *nec Domino servire maluerint*. *Hæc*, *ut potui*, *dixi*, *non præjudicans sententiæ meliori*, *si adsit*. *Porro*, *quod dicitur*: *A filiis Hemor*, *filii Sichem*: *In Græco Exemplari scriptum est*: *A filiis Hemor*, *qui fuit in Sichem*: *Quod Genesis Historia magis concordare videtur*; *tametsi fieri potuerit*, *ut idem Hemor patrem & filium Sichem nomine haberet*. Hactenus Venerabilis *Beda*, cujus hac in re *Moysem* cum *S. Stephano* conciliandi modus planior ac expeditior videtur *Rabano*, *Estio*, *Melchiori Cano*, *Emmanuelis Sa Saliano*, aliisque doctissimis Scripturæ Sacræ Interpretibus, quibus ipse assentior.

D. Sed dicas, quæso, qui potuerit *Abrahamum* absque simoniæ peccato emere ab *Ephrone* duplicem speluncam in sepulturam *Saræ*, cum certum sit, jus sepulturæ rebus spiritualibus esse annexum? Emere autem aut vendere aliquid spiritualibus annexum, constans est omnium Theologorum sententia esse illicitum, & simoniæ vitio non carere. Peccavit igitur *Abrahamus*, emendo ab *Ephrone* duplicem speluncam in sepultura *Saræ*.

M. *Abrahamum* in emptione duplicis speluncæ in sepulturam *Saræ* a simoniæ labe purgant sancti Patres, quos inter unum, instar omnium laudabo *S. Thomam*, Doctorem Angelicum, qui 2.2. Quæst. C. Art. IV. ad 3. hæc scribit: *Dicendum*, *quod spelunca duplex*, *quam Abraham emit in sepulturam*, *non habetur quod erat consecrata ad sepeliendum*, *& ideo licebat Abrahæ terram illam emere ad usum sepulturæ*, *ut ibi institueret sepulchrum*, *sicut etiam nunc liceret emere aliquem agrum communem ad instituendum ibi cœmeterium*, *vel etiam Ecclesiam*. *Tamen quia apud Gentiles*, *loca sepulturæ deputata*, *religiosa reputabantur*, *si Ephron pro loco sepulturæ intendit pretium accipere*, *peccavit vendens*, *licet Abraham non peccaverit emens*, *quia non intendebat emere nisi terram communem*. *Licet enim etiam nunc terram*, *ubi quondam fuit Ecclesia*, *vendere aut emere in casu necessitatis*, *sicut & de materia sacrorum vasorum dictum est*. *Vel excusatur Abraham*, *quia in hoc redemit suam vexationem*. *Quamvis enim Ephron gratis ei sepulturam offerret*, *perpendit tamen Abraham*, *quod gratis recipere sine ejus offensa non posset*. Hæc *S. Thomas*, qui *Abrahamum* in emptione duplicis speluncæ in sepulturam *Saræ* egregie vindicat. Cæterum, debes hic obiter advertere *Saram*, plenam dierum, virtutum, bonorumque operum ex hac

vita ad Deum migrasse, ac subinde nullam prorsus fidem habendam esse quibusdam Rabbinis, qui, mentem habentes pastam chymæris, ridicule fingunt, dæmonem sub humana specie apparuisse *Saræ*, eique nunciasse, quemadmodum Abrahamus pararet immolare filium suum *Isaacum*. Quo infausto insperatoque nuncio, dictitant illi Rabbini, adeo consternatam animo fuisse *Saram*, ut mox, præ doloris magnitudine, fatiscens, planeque deficiens, vitam cum morte commutarit. Hanc puram putamque Rabbinorum fabulam esse pluribus momentis evinco. Primo, quia Scripturæ Sacræ omnino refragatur. Nam *Moyses*, peracto sacrificio Arietis, quem in locum filii sui *Isaacii* suffecit & immolavit *Abrahamus*, narrat, hunc Patriarcham reversum esse Bersabee, atque ibidem habitasse: At, *Sara*, ut ait idem sacer scriptor *Moyses*, mortua & sepulta est in Hebron. Abrahamus igitur Bersabee aliquandiu commoratus est, & inde remigravit in urbem Hebron. Præterea, juxta probabiliorem cum *Josephi*, Hebræi, tum peritiorum Scripturæ Sacræ Interpretum sententiam, *Isaacus* attigerat annum ætatis suæ vigesimum quintum, quando pater ipsius *Abrahamus* eum immolare voluit: Cui sententiæ illud consequens est, fuisse tunc *Abrahamum* centum & viginti quinque annorum; genuit siquidem *Isaacum*, cum jam centenarius esset. Consequens etiam istud est, *Saram*, tempore, quo *Abramus* filium suum mactare voluit, non solum fuisse adhuc in vivis, sed etiam duodecim annis superstitem permansisse, quia *Sara* peperit *Isaacum* cum esset nonagenaria, & obiit annos nata centum viginti septem, sicut legitur Genesis cap. 23. Non desunt etiam aliqui Scriptores, qui pertendunt, *Isaacum* attigisse dumtaxat annum decimum, aut duodecimum ætatis suæ, quando pater ipsius *Abrahamus* illum voluit Deo in sacrificium offerre. Ex qua sententia sequitur, *Saram* longe plures quam duodecim annos, post *Isaaci*, filii sui, sacrificium vixisse. Sed, ut ingenue dicam, hæc mihi non probatur illorum Scriptorum sententia, quia *Moyses* diserte asserit, *Abrahamum* imposuisse humeris *Isaaci*, portanda ligna in holocaustum necessaria, cui sane ferendo oneri impar fuisset tam tenera ætas, præsertim vero in ascensu montis arduo & laborioso. Tertio, sanctus *Joannes Chrysostomus* Homilia de *S. Job*, & *Abraham* censet, *Saram* omnino nescivisse Dei præceptum, datum *Abrahamo*, de immolando *Isaaco*. Quod quidem ita contigisse non solum ex narratione Mosaica evincitur, verum etiam quia credibile est, noluisse *Abrahamum* hoc Dei præceptum communicare cum conjuge sua *Sara*, tum ne illam incredibili dolore afficeret, tum etiam, ne propter acerbissimum dolorem, quo *Sara* fuisset perculsa, vehementius ipse in immolatione filii sui *Isaaci* fuisset animo perturbatus, ac subinde non ita prompte, ut par erat, nec tam alacriter Dei Mandatum exequeretur. Denique, *S. Augustinus* lib. 16. *De Civit. Dei* cap. 33. ait, *Isaacum* iniisse matrimonium cum *Rebecca*, anno ætatis suæ quadragesimo, videlicet anno patris sui Abrahami centesimo quadragesimo: post mortem vero matris suæ *Saræ* triennio. Cum igitur *Isaacus* anno, quo ipsius pater *Abrahamus* eum Deo offerre in sacrificium voluit, jam attigisset, juxta probabiliorem sententiam, annum ætatis suæ vigesimum quintum, & *Rebeccam* anno ætatis suæ quadragesimo, hoc est, triennio post obitum matris suæ *Saræ*, uxorem duxerit, manifesto sequitur, *Saram*, post annum, quo *Abrahamus* filium suum *Isaacum* mactare voluit, vixisse adhuc duodecim annos. Quod autem *Isaacus* anno ætatis suæ quadragesimo *Rebeccam* uxorem duxerit, aperte testatur Scriptura Sacra cap. 25. lib. Genesis, his verbis: *Abraham genuit Isaac, qui, cum quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccam, filiam Bathuelis, Syri de Mesopotamia, sororem Laban*. Facessant itaque Hebræi, qui commentis, ac fabulis male consarcinatis delectati, fingunt, *Saram*, audito nuncio de immolando filio *Isaaco*, protinus, instar *Niobes*, exanimem factam, obriguisse, attonitam obmutuisse, atque ex nimio dolore fuisse extinctam. *Credat hoc Judæus Apella*.

D. Nunc scio, *Isaacum* anno quadragesimo ætatis suæ, & triennio post obitum matris suæ *Saræ*, nuptias cum *Rebecca*, filia *Bathuelis*, conjunxisse. Sed dicas modo, obsecro te, quo pacto, & quibus auspiciis *Abrahamus*, pater *Isaaci*, ejusmodi nuptias conciliaverit?

M. *Abrahamus*, cui filius *Isaacus* delectum uxoris concesserat, usus est opera spectatæ fidei famuli, senioris domus suæ (quem multi Scripturæ Sacræ Interpretes autumant, fuisse *Eliezerem Damascum*, qui præerat familiæ *Abrahami*, & de quo fit mentio cap. 15. lib. Geneseos) huic, inquam, famulo, sed prius sanctissimo jurejurando obstricto, delegavit hanc provinciam, ut omnium maxime feriam. Sed quia nolebat *Abrahamus* uxorem dare filio suo *Isaaco*, quæ esset e Gente Chananæa, quam sciebat esse a Deo reprobatam, ideo jussit famulo suo, ut iret in Mesopotamiam, ibique selectam ex ipsius cognatione puellam sponsam festinanter adduceret ad *Isaacum*, in Terra Chanaan habitantem. Has porro nuptias non aliis auspiciis quam æterni Numinis conciliavit *Abrahamus*. Sic enim famulo suo cap. 24. lib. Genesis loquitur: *Dominus cœli & terræ, qui tulit me domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui locutus est mihi, & juravit mihi, dicens: Semini tuo dabo terram banc; ipse mittet Angelum coram te, & accipies inde uxorem filio meo*. Profectus famulus, statim ac ad locum, quo tendebat, pervenisset, oravit juxta puteum, & ad bene fortunandas nuptias imploravit misericordiam Dei, qui auctor est ac prosperator omnis conjugii. Ubi votis ex animi sententia respondissent omnia, prostratus in terram adoravit Dominum, egitque gratias, quod illo prosperante, res, ut optaverat, lætum ac felicem habuisset exitum. Propositis sibi nuptiis assensum præbuit *Rebecca*, seseque ad iter accinxit ex consensu parentum, qui filiæ omnia fausta omina apprecantes dixerunt: *A Domino egressus est sermo, non possumus extra placitum ejus quid-*

quam

quam aliud loqui tecum, ficut legitur Genefis cap. 24. v. 50. Igitur *Rebecca*, aliæque puellæ honorariæ, quæ ei inferviebant, camelis infidentes, fecutæ funt famulum Abrahami, qui, ut inquit Scriptura Sacra loco mox a me laudato, *feftinus revertebatur ad Dominum fuum*. Contigit autem, ut *Ifaacus* obviam iret *Rebeccæ*, fponfæ fuæ, quem cum vidiffet *Rebecca*, & certo accepiffet, eum effe *Ifaacum* paratum fibi fponfum, e camelo, nulla interpofita mora, defiliit, honoris fponfo deferendi gratia, & *accepit cito pallium*, *& operuit fe*, honeftatis, & pudoris caufa, more matronarum, & fœminarum Arabiæ ac Mefopotamiæ, quibus folemne fuiffe vultum velo obtegere teftatur *S. Hieronymus* Comment. in cap. 3. *Ifajæ*. Adventantem *Rebeccam*, conjugem fuam, *Ifaacus* peramanter excepit, falutavit, complexus eft, eamque introduxit in tabernaculum matris fuæ *Saræ*. Neuter alterum hactenus viderat, & tamen inter eos vehemens & conftans amor fuit, adeo ut *Ifaacus* oblivifceretur mœroris, quem ex obitu matris conceperat, videlicet & matrem ipfam reftiturus, & adhæfurus uxori fuæ, fi res ita tuliffet.

D. Utinam! noftris temporibus fic fortunata, fic folis Dei aufpiciis contraherentur matrimonia, peterentque homines, ut par effet, a folo Deo uxores aptas, morigeras, dociles, pudicitia, modeftia, fobrietate, prudentia, cæterifque dotibus præditas. Huc enim vocat nos *Salomon*, dicens: *Domus & divitiæ dantur a parentibus, a Domino autem uxor prudens*. At, proh dolor! tanta invaluit hac noftra tempeftate cupiditas, ut Parentes, in deligendo genero, aut nuru, ceu præcipuum fcopum fibi, ut plurimum, proponant formam, ætatem, opes, aut generis claritudinem, aut factionem præpotentem; de pietate vero, de bona indole, & de proba educatione, neutra ex parte fiat ulla mentio. Quo fit, ut fæpenumero pro feliciffimis concilient infaufpicatiffima matrimonia, cum caput hujus felicitatis in hoc fitum fit, ut apta fit conjunctio, & inter bonos & æquales fit perpetua concordia, quæ nafcitur fimilitudine morum & ingeniorum, ac mutuis officiis & obfequiis. His quippe rebus potiffimum gignitur aliturque concordia, fine qua nullum poteft effe felix matrimonium, fed durum dumtaxat ac trifte jugum, quod conjuges, velint nolint, ferant oportet. Sed hanc querimoniam, quæ longius nos abduceret, prætermittamus, & redeamus ad *Abrahamum*, qui (ut nuperrime legebam in Scriptura Sacra, videlicet Capite XXV. Libri Genefis) poft mortem *Saræ*, uxoris fuæ, ad tertias nuptias convolavit, & quamvis jam fenio confectus effet, matrimonium inivit cum *Cetura*, quam nonnulli tradunt fuiffe ex Gente Chananæa, cui Deus fuerat imprecatus. Rogo te igitur, ut exponas primo, cur *Abrahamus*, ultimam quafi vitæ fuæ metam attingens, voluerit adhuc Veneri indulgere, & procreandis liberis operam dare? Secundo, cur *Abrahamus* matrimonio fibi copulaverit *Ceturam*, natione, ut quidam volunt, Chananæam, ex qua tamen gente, ut pote a Deo reprobata, ipfemet *Abrahamus* filio fuo *Ifaaco* uxorem accerfere noluerat?

M. Non æftu libidinis abreptus matrimonium cum *Cetura* inivit *Abrahamus*, fed cum amaræ fenectutis jam pondera ferret, eam fibi uxorem adfcivit, quæ ejus fenectutem foveret, filios ad propagandum verum Dei cultum pararet, ejufque familiam recte adminiftraret. Narrat autem Moyfes, *Abrahamum* fufcepiffe ex *Cetura*, quæ nec vetula, nec nimium juvenis, fed florentis ætatis erat, fex filios, nepotes & pronepotes decem. Obiter tamen hic advertere debes, matrimonium, quod *Abrahamus*, jam fenex inivit cum *Cetura*; nullo pacto favere prodigiofis quibufdam libidinis exemplis, quæ nunc in nonnullis fenibus fieri videmus. Sunt enim quidam feptuagenarii, qui, ut expleant libidinem fuam, teneras puellas, vix duodecim annos natas ducunt uxores. Sed multo abfurdius eft, fi mulier fexaginta annos nata nubat juveni, vix vigefimum ætatis fuæ annum egreffo. Nam vir, quamvis fenex, ex puella poteft fufcipere liberos. Anus ex juvene mater fieri haud poteft. In utroque tamen fœda fpecies eft: nam fponfus fenex non cum uxore, fed cum filia dormire videtur, & anus fponfa filio nupfiffe videtur non conjugi, fed hujufmodi nuptias fi conciliet divitiarum amor, fœdæ funt, fi libido, fœdiores. Eas tamen Ecclefiafticæ Leges non refcindunt, quamvis populi falibus ac dicteriis flagellentur. Nihil horum occurrit in matrimonio, quod *Abrahamus*, jam fenex, inivit cum *Cetura*. Abfuit ab hoc matrimonio fœda libido; & *Cetura* non erat tenera puella, fed florentis ætatis, quando *Abrahamo* feni nupta fuit. Non crediderim autem, *Ceturam* fuiffe, ficut quidam perperam ajunt, natione Chananæam, alioqui conjugia ex illa gente *Abrahamus* factis in feipfo probaffet, quæ in filio fuo *Ifaaco* verbis repudiarat, quod certe abhorret ab omni veri fpecie. Longe itaque probabilius effe cenfeo, *Ceturam* fuiffe ancillam *Abrahami*, natione Ægyptiam, non fecus ac *Agarem*, alteram ancillam Abrahæ, quam ipfe, ob fterilitatem *Saræ*, conjugis fuæ, matrimonio fibi copulavit. Nam quod dictitant quidam Hebræi, *Ceturam*, eamdem effe cum *Agare*, ineptum ac putidum commentum eft, a veritate Hiftoriæ Sacræ omnino alienum, quodque fubinde hic retuliffe, abunde refutaffe eft.

D. Sancta fuiffe illa matrimonia, quæ *Abrahamus* contraxit cum *Agare*, & *Cetura*, ex eo maximo intelligo, quod ifte Patriarcha, ficut perhibet Hiftoria facra, viderit filios filiorum quos ei peperit *Cetura*, & filios *Ifmaelis*, quem fufcepit ex *Agare*. Hoc enim evidens eft fanctitatis matrimonii, & divinæ benedictionis argumentum, ficut teftatur Scriptura Sacra Pfalm. 127. dicens: *Benedicat tibi Dominus ex Sion, & videas filios filiorum tuorum &c.* At, utrum *Abrahamus* viderit, antequam moreretur, filios filii fui *Ifaaci*, quem genuit e *Sara*, & in quo divinæ promiffiones de orituro ex ipfius ftirpe Meffia compleri debebant, nunc a te difcere percupio.

M. *Ifaacus*, Abrahæ filius, qui, ficut antea obfervavimus, anno ætatis fuæ quadragefimo

fibi

sibi *Rebeccam* matrimonio sociavit, nullam per viginti annos a contractis nuptiis prolem ex ea suscepit. Videbat quidem *Abrahamus* numerosam sobolem filiorum, quos ei pepererant ancillæ *Agar*, & *Cetura*, sed mirabatur, quod *Isaacus*, quem ex libera conjuge *Sara* susceperat, cuique Deus innumerabiles filios promiserat, adhuc sine liberis esset. Hinc *Abrahamus*, viva Fide animatus, ejusque filius *Isaacus*, & *Rebecca* jugibus lacrymis, votis ac precibus divinam implorabant clementiam, ut præsentissimum sterilitati *Rebeccæ* remedium afferre dignaretur. Eorum votis & precibus annuit misericors Deus, fœcundam statim reddidit *Rebeccam*, quæ post sterilitatem viginti annorum, duos geminos concepit, qui tamen, ut inquit Scriptura Sacra, colluctabantur in utero ejus. Hos duos geminos, dictos *Esau*, & *Jacob*, nono a conceptione mense peperit *Rebecca*, dum vir ejus *Isaacus* annum attigisset ætatis suæ sexagesimum primum.

D. Eccur, quæso, isti duo gemini *Esau*, & *Jacob*, antequam in lucem ederentur, jam intra materni ventris claustra luctabantur? & quid, sodes, præfigurabat domesticum istud dissidium?

M. Istius intestini dissidii, quo isti duo pueruli in utero matris *Rebeccæ* inter se collidebantur, duplex potest afferri ratio. Prima est, quia inter hos fratres, *Esau*, & *Jacob*, quamquam uterinos, quamquam gemellos, nunquam perfecta potuit coire concordia. *Esau* enim semper odio habuit *Jacob*, Jacob contra, etsi non responderit odio mutuo, fugit tamen, suspectumque semper habuit *Esau*, neque sese illi credidit. Altera ratio istius dissidii inter duos illos fratres in utero matris petitur ex typo, quem isti duo fratres gerebant. *Esau* siquidem, utpote totus terrenus & carnalis, præfigurabat *Carnem*, quam interdum Apostolus *Paulus* appellat *Corpus*, interdum *exteriorem hominem*, nonnunquam *legem membrorum*. At *Jacob*, qui totus erat cælestis & spiritualis, typum gerebat *spiritus*, quem modo *interiorem hominem*, modo *legem mentis* vocat idem Apostolus. Dimicabant ergo inter se fratres illi in utero materno, quia præfigurabant perpetuum istud ac intestinum bellum, quod est carnem inter & spiritum. Ait enim sæpe laudatus Apostolus: *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*. Idem alibi: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*. Denique alio in loco: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini; si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Ex quo patet, Apostolum *Paulum* eodem in homine duos homines (*interiorem* videlicet & *exteriorem*) facere adeo conglutinatos, ut neuter sine altero, neque in gloria, neque in gehenna sit futurus; adeo rursum disjunctos, ut unius mors, vita sit alterius, ac nova rerum conversione, quamdiu in hac vita mortali superstites sumus, quærere debeamus in bello pacem, in pace bellum, in morte vitam, in vita mortem, in servitute libertatem, in libertate servitutem. Hæc igitur colluctatio *Esau*, & *Jacob* in utero materno figura fuit illius intestini, quod est inter corpus & spiritum, belli, quo Apostolus *Paulus* etiam gravatus exclamabat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

D. Distinctius, si placet, expone, quo pacto *Esau* fuerit homo terrenus & carnalis, *Jacob* vero ejus frater, extiterit homo cælestis & spiritualis?

M. *Esau*, & *Jacob* in utero matris *Rebeccæ*, ut mox diximus, luctabantur; sed *Esau* præoccupavit exortum, sicque fuit natura primogenitus, *Jacob* vero præripuit benedictionem. Prius enim carnale, at quod spirituale potius est. *Esau* erat rufus & pilis obsitus. *Jacob* levis & suavissimis moribus præditus. *Esau* inquietus & venator erat; contra, *Jacob* domestico gaudebat otio. *Esau* famelicus, & ventris, magis quam honoris, sollicitus, edulio lentis, vilique voluptatis auctoramento illectus, jus suæ primogenituræ vendidit fratri suo *Jacobo*, qui quod sibi jure non debebatur, arte gratiæ sibi vindicavit. *Jacob* solus vidit Dominum, *Esau*, ut sanguinarius, gladio vixit. Dominus a matre *Rebecca* consultus respondit: *Major*, id est, *Esau*, *serviet minori*, seu *Jacobo*. Et pater *Isaacus Esau* dixit: *Fratri tuo*, seu Jacobo, *servies*. Sed vide insuper quam pie & spiritualiter in contrahendis nuptiis se gesserit *Jacob*, quam vero impie & carnaliter *Esau*? Accepta *Jacob* a patre suo *Isaaco* benedictione, venit, juxta præceptum sibi a patre suo impositum, in Mesopotamiam ad *Laban*, avunculum suum, ut ex ejus familia uxorem duceret. Longinquam illam ac periculosam peregrinationem, ut morem gereret præcepto patris sui, ultro suscipit, nec vim inferre cogitat, nec insidias struit puellæ, sed, post visionem Angelorum, adorat Dominum, & erecto lapide, quem capiti supposuerat dormiturus, votum nuncupat Deo. His auspiciis fretus adit domum *Laban*, videt filiam ejus *Rachelem*, eamque statim deperire cœpit, & eam habere sponsam vehementer optat, nec tamen puellæ clam loquitur de matrimonio, sed paciscitur cum *Laban*, ejus patre, conjugium *Rachelis* septem annorum famulatu: nec interim vel summis digitis attingit adamatam puellam, versans in iisdem ædibus, atque adeo utens pascuis communibus, sed per septennium æstus, frigora, aliosque id genus annexos vitæ pastoritiæ labores patientissime & constantissime toletavit, ut promisso dilectissimæ Rachelis connubio potiretur. Demum, evolutis illis septem famulatus annis, dum magno apparatu celebrantur nuptiæ, concubia nocte in lectum *Jacobi*, loco *Rachelis*, per dolum *Laban* intrusit *Liam*, sororem *Rachelis*, minus pulchram, & lippitudine laborantem. Hanc fraudem sibi factam cognovit quidem sequenti diluculo *Jacob*, non tamen suscitavit divortium, sed, renovata cum *Laban* pactione, recepit duram ei per aliud septennium inserviendi conditionem, modo, post emensum hujus septennii spatium, ipsi uxorem daret Rachelem, cujus amore flagrabat, tanta vis erat amoris: sed rursus tanta pudicitia, ut intra tot annos nulla consuetudinis occasio pepulerit animum ejus, ut ante legitimum tempus furtivo congressu delibaret conjugem suam. Vis denique audire

audire exitum sanctae illius initi conjugii? Genuit *Jacob* duodecim filios, Israeliticarum Tribuum Principes. Hoc pacto felix, auspicatumque *Jacobi* conjugium bene fortunavit Deus. At, vide nunc quam impie & carnaliter *Esau*, frater *Jacobi*, in contrahendis matrimoniis sese gesserit. Nec enim ex patris *Isaaci* sententia uxorem accepit, nec ullam in sociandis sibi uxoribus pietatis, religionis, probitatisque morum rationem habuit, sed opes dumtaxat, formam, ac libidinem secutus, duxit uxores tres ex gente Chananitide, a Deo rejecta, & ex his suscepit filios impiarum ac reprobatarum gentium, semper Israelitico Populo rebellium, auctores. Quae cum ita sint, nullo negotio intelliges, quam vere *Jacob* appelletur homo caelestis & spiritualis, & versa vice *Esau* dicatur vir terrenus & carnalis. Facile etiam intelliges, quam justum sit illud de disparibus ipsis duobus fratribus dispar istud a Deo editum oraculum: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Hic autem obiter advertere debes, *Abrahamum*, postquam filio suo *Isaaco* nati fuissent *Jacob*, & *Esau*, in bona senectute, & viribus sensim sine sensu deficientibus, mortuum esse anno aetatis suae centesimo septuagesimo quinto, & a liberis sepultum in illa duplici spelunca, quam S. hic Patriarcha ad sepulturam conjugis suae *Sarae* emit ab *Ephrone*, Hethaeo, sicut superius observavimus.

D. Multa de *Jacobo*, & *Esau* cursim attigisti, quorum ampliorem notitiam desidero. Expone igitur primo, quo pacto *Jacobus* paternam benedictionem, quae *Esau*, fratri suo, jure primogeniturae, debita erat, surripuerit? Secundo, hoc dirime dubium, an *Esau*, vendens fratri suo *Jacobo* jus primogeniturae suae, & *Jacob*, praedictum primogeniturae jus emens a fratre suo *Esau*, peccaverint?

M. Cum *Isaacus* jam senex decrepitus esset, & lippos oculos ac caligantes haberet, voluit ultimam benedictionem impertiri filio suo *Esau*. Eum itaque accersivit, eique jussit ut venatum iret, & ex capta praeda ei pararet epulas. Dicto patris statim audiens *Esau*, venator bonus, pergit ad sylvam. Interim *Rebecca*, quae divinitus noverat, minorem filium suum anteponendum esse majori, manus & collum *Jacobi* pellibus haedinis cooperuit, sicque *Jacob*, personam *Esau* ementitus, furtim obrepens, postquam *Isaaco* obtulisset pulmentum, a *Rebecca* matre de industria coctum, & quo *Isaacus* libenter vescebatur, tandem a patre suo, tactui potius, quam auribus credente, benedictionem obtinuit; ita volente Deo, qui factum *Esau* vendentis fratri suo *Jacobo* jus primogeniturae approbavit, illudque transtulit in fratrem minorem. Sed an *Jacobus* mendacium protulerit, & aequivocis, ancipitisque significationis vocibus usus fuerit, dum, ad facilius suffurandam benedictionem, patri suo *Isaaco*, dixit, *Ego sum filius tuus Esau*? Difficultas est, quam in proximo nostro Colloquio opportunius excutiemus. Caeterum, ad Dubium, quod proposuisti, breviter respondeo, peccasse quidem *Esau*, dum vendidit jus primogeniturae suae, sed non peccasse *Jacobum*, qui illud jus ab eo emit. Ratio est, quia juxta Hebraeorum traditionem (quam *S. Hieronymus* approbat in libro, quem edidit *de Traditionibus Hebraicis*) Sacerdotium, ab universalis Diluvii tempore, primogenitorum principatui annexum fuit, praesertim in familia *Isaaci*, quae hoc potissimum nomine jus primogeniturae habuit, quod ipsi promissa fuerit a Deo Messiae nativitas, praesertim capite 26. v. 4. Libri Genesis, ubi sic Deus alloquitur *Isaacum*: *Multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli, daboque posteris tuis universas regiones has, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae*. Peccavit igitur *Esau*, hoc primogeniti jus vendens, & hac de causa ab Apostolo *Paulo* cap. 12. v. 16. & 17. Epistolae ad Hebraeos vocatur *Prophanus*, eo quod *propter unam escam vendidit primitiva sua*. *Scitote enim, quoniam & postea cupiens haereditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit poenitentiae locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam*. At, quod spectat *Jacobum*, qui a fratre suo *Esau* emit jus primogeniturae, diserte docet S. *Thomas* 2. 2. Quaest. C. Art. IV. ad 3. eum non peccasse: sic enim ait Angelicus ille Doctor: *Jus primogeniturae debebatur Jacob ex divina electione secundum illud Malachiae*: Jacob dilexi, Esau autem odio habui. *Et ideo Esau peccavit primogenita vendens: Jacob autem non peccavit emendo; quia intelligitur suam vexationem redemisse*.

D. Necdum bene capio, quod de *Jacob* fratre *Esau* paulo ante dixisti, eum videlicet genuisse duodecim filios, qui fuerunt duodecim Tribuum Israeliticarum Principes. Quocirca, ni molestum sit, recense primo duodecim illos filios, quos procreavit *Jacob*. Secundo, expone, quid sibi velint isti duodecim Tribuum Principes? Postremo, cur istae duodecim Tribus appellatae sint *Israeliticae*?

M. Patriarcha *Jacob* duodecim genuit filios, quorum sex nati sunt ex *Lia*, sorore *Rachelis*, videlicet *Ruben*, *Simeon*, *Levi*, *Judas*, *Issachar*, *Zabulon*; duo ex ancilla *Liae*, nempe *Gad*, & *Azer*; duo ex ancilla *Rachelis*, scilicet *Dan*, & *Nephtali*; & tandem duo ex *Rachele*, nempe *Josephus*, & *Beniaminus*. Isti duodecim filii *Jacobi*, fuerunt duodecim Tribuum Principes, id est, Patriarchae, quia unusquisque suam Tribum, seu familiam constituit, & suae cuilibet peculiari Tribui nomen suum indidit. Sed cur duodecim istae Tribus appellatae sint *Israeliticae*? Paulo uberius explicandum est. Dum *Jacobus* cum tota sua familia & omnibus bonis ex aedibus soceri sui *Laban* tacitus ad Patrem suum Isaacum reverteretur, eum, tanquam fugitivum, ira percitus *Laban* insecutus est. Sed *Jacobus*, singulari Dei protectione munitus, delinivit iram soceri sui *Laban*, & cum ipso perpetuae & nunquam abrumpendae pacis & amicitiae foedus inivit. Hoc periculo expeditus *Jacobus*, caepto pergebat itinere, in quo iterum periclitatus est. Occurrit enim ei frater ipsius *Esau*, armatis viris bene stipatus, & injuriam inferre paratus, quem tamen *Jacobus*, recreatus visione Angelorum, placavit ac dimisit, ipse vero

solus

solus nocte mansit in castris, ubi nocturnum cum Angelo luctamen habuit, donec illucesceret aurora, extititque in illa lucta victor. Quod autem virtutis suæ præmium tulerit fortissimus ille Palæstrites, accurate narrat Historia Sacra: Primum Jacobo benedixit Angelus in eodem loco. Deinde, tacto femore emarcuit nervus Jacobi, victoris. Quo externo signo claudicantis uno pede Jacobi ostendere voluit Angelus, qui cum Jacobo luctatus fuerat, Deum execrari eos, qui utroque pede claudicant, id est, qui simul & in carne esse, & Deo placere volunt, dumque utrumque male conantur, in utroque claudicant; at versa vice, felices illos esse, in quibus sic adfectus carnis emortuus est, contingente Deo, ut dextro pedi potissimum, hoc est, spiritui, & non carni, innitantur. (a) Postremo, Angelus, qui tota nocte cum Jacobo luctatus erat, affulgente jam aurora mutavit illius nomen, eique jussit, ut deinceps non Jacob appellaretur, sed Israel, hebraice Sara el, id est, Dominatus Deo, quod Jacob peculiari Dei auxilio prævaluisset in lucta contra Angelum, qui Deum referebat, sicut observat Menochius in ca. 32. lib. Gen. Ab hac igitur nova Israelis nomenclatura, Jacobo ab Angelo imposita, duodecim Tribus, seu familiæ, quæ a duodecim filiis Jacob propagatæ sunt, appellatæ fuerunt Israeliticæ.

„ (a) Mysticas hasce rationes, cur tactu ma„ nus angelicæ nervus femoris Jacobi emarcuerit, „ ultro equidem admitto, sed propius ad literæ „ sensum censeo hoc indicio demonstrare Angelum „ Jacobo voluisse, se quidem in lucta ultro a Pa„ triarcha superari permisisse, quamvis fortior esset, „ ut ex tactu manus suæ ostenderat; atque hoc ar„ gumento intelligeret illum, quamvis inferior es„ set potentia Esau fratre suo, futurum tamen, ut „ ipsum auxilio Dei vinceret.

D. Genuitne dumtaxat Patriarcha Jacob duodecim illos filios, quorum nomina mox retulisti?

M. Præter duodecim istos filios Patriarcha Jacob suscepit ex conjuge sua Lia, sorore Rachelis, unam filiam, dictam Dinam, quæ ad ætatem adultam cum pervenisset, & eximia pulchritudine prædita esset, magnum parenti suo, circa Sichimorum urbem degenti, totique familiæ suæ intulit damnum. Dina siquidem, Jacobi pulcherrima filia, liberius ac curiosius, quam virginem deceret, urbem Sichimorum, præter auctoritatem patris sui, subire solebat, & in aliena illa civitate spectatrix, ac vicissim spectanda obambulabat. Contigit autem, ut Sichemus, filius Hemoris, hujus Regionis Principis, statim ac oculos in eam conjecisset, tanto illius amore deflagrarit, ut eam per vim rapuerit, atque constuprarit. Defervescente postea libidinis ardore, Sichemus per patrem suum ambiit Dinæ matrimonium, eamque uxorem a parente Jacob, & a puellæ fratribus petiit. Consenserunt illi, ea tamen lege, ut (cum puellam non possent incircumciso nuptui tradere) ipse cum omnibus suis circumcideretur. Annuit Sichimorum Princeps, injectum hamum incaute devoravit, nullaque interposita mora, sibi, suisque omnibus circumcidi præcipi tia jussit. Sed vide, sodes, qui fuerit tam violenti ac præposteri matrimonii exitus? Post istius imperatæ circumcisionis triduum, dum dolor ex inflicto vulnere gravior & acutior esset, Simeon, & Levi, ob raptam & violatam Dinam, sororem suam, vindictæ cupidi, cum famulis armati urbem Sichimorum irrumpunt, omnes ad unum hujus civitatis mares, lectulis, propter nimium, quem patiebantur, dolorem, affixos, subindeque inermes, ac nihil minus cogitantes, jugulant, interficiunt, mulieres & pueros captivos abducunt, & omnia bona in prædam rapiunt. Hemorem, hujus Regionis Principem, ejusque filium Sichemum occidunt, & Dinam, sororem suam, e domo Sichemi, ubi a die stupri manserat, violenter tollunt. Certe, in hoc filiorum Jacobi crudeli facinore multiplex, ut optime observat mox a me laudatus Menochius, fuit peccatum; primo videlicet mendacium. Secundo, perfidia. Tertio, inobedientia erga parentem Jacobum, quem ista non probaturum satis intelligebant. Quarto, injustitia belli, cum penes illos summa potestas non esset, sed penes Jacobum, eorum parentem. Quinto, sacrilegium, quia sacra circumcisionis ceremonia ad injustam cædem, plusquam Scythica barbarie abusi sunt. Sexto, crudelitas, quod ultra modum sævierint. Septimo, temeritas, quod parentem Jacobum, totamque illius familiam, irritatis illis populis, in summum discrimen adduxerint. Hoc siquidem teterrimum & a sæculis inauditum facinus potuisset facile universos Chananæos in familiæ Jacobi integrum excidium armare, nisi Deus eis metum panicum incussisset, & plus valuisset apud Deum pietas Jacobi ad misericordiam, quam filiorum improbitas ad ultionem sacrilegæ temeritatis. Quod si in libro Judithæ capit. 9. hoc Simeonis factum laudari videtur, justitia tantum Dei ibi laudatur, qua Sichimitarum impuritas & violentia vindicata est, Deusque dicitur gladium Simeoni dedisse ad eum modum, quo postea Assyriis & Chananæis datus est gladius, ut divinæ justitiæ administri essent ad punienda peccata, quamvis ipsi a scelere non essent immunes. Potuisset quidem Deus, si voluisset, impedire tot peccata, quæ in uno facinore, seu in cæde Sichimitarum perpetrarunt filii Jacob, sartam tectam conservando pudicitiam Dinæ. At, permisit Deus stuprum Dinæ, ut hoc exemplo intelligerent cæteræ puellæ, quæ adhuc illibatum servant virginitatis florem, nusquam tutiorem esse formæ & pudicitiæ thesaurum quam domi, nec usquam magis versari decere pudicam virginem, quæ pulchritudinem suam morum integritate, vitæ frugalitate, cultu simpliciori, & perpetua a conspectu & colloquiis hominum fuga sollicite custodire debet, & singularem modestiam, dum cogitur prodire in publicum, fronte, oculis, vultu, totoque corporis gestu proferre citra fucum. At enim, ut obiter dicam, non domi periclitata est pudicitia Saræ, sed quando peregre profecta est. Rapta est Dina, sed apud exteros. Deus tamen curam habuit pudicitiæ Saræ, quia maritum suum Abrahamum, Dei jussu, comi-

comitata est. *Dina* violata est, quia, inconsulto patre suo *Jacobo*, liberius in aliena civitate obambulans, occasionem dedit adolescenti Principi ejus pudicitiæ insidias struendi, eamque ad stuprum rapiendi: *deprædari enim desiderat* (ut inquit *Sanctus Gregorius M.* Homilia XI. in Evangelia) *qui thesaurum publice portat in via*.

D. Hunc acerbum dolorem, quem Patriarcha *Jacobus*, ob raptum filiæ suæ *Dinæ*, & cædem Sichimitarum, pertulit, solatusne est Deus aliquibus prosperis ac faustis eventibus?

M. Deus, qui, ut inquit Scriptura, Electos suos tanquam aurum in fornace probare solet, afflicto jam *Jacobo* novas addidit afflictiones, effecitque, ut præcedentibus luctuosis eventibus luctuosiores succederent. At enim, *Jacobus*, post raptum filiæ suæ *Dinæ*, & injustam Sichemitarum cædem, amisit dilectissimam *Rachelem*, conjugem suam in dolore partus, id est, postquam enixa esset *Beniaminum*. Tanti vulneris, quod mors *Rachelis* cordi *Jacobi* alte infixerat, necdum obductam cicatricem paulo post refricuit *Rubeni*, filii *Jacobi*, ingens cum *Bala*, una ex uxoribus *Jacobi*, flagitium. *Rubenum* quippe non puduit dormire, & rem habere cum *Bala*, noverca sua, & patrare gravissimum peccatum, quod ipsa natura aversatur, quodque cum insigni divini numinis injuria, cum dedecore & probro conjunctum, longe gravius Patriarcham *Jacobum*, quam intempestiva *Rachelis* mors, afflixit. Accessit, matrimonium, quod *Judas*, inconsulto parente *Jacobo*, inivit in civitate *Odolla* cum filia Chananæa. Quod certe matrimonium ægerrime tulit *Jacobus*, qui, juxta mandatum Dei, districte prohibuerat filiis suis, ne uxores acciperent ex Gente Chananæa, utpote a Deo reprobata. Tandem acerbissima jactura, quam Patriarcha *Jacobus* fecit carissimi filii sui *Josephi*, quem in senectute sua ex dilectissima conjuge *Rachele* susceperat, & quem fratres sui, invidia in illum perciti, Ismaelitis, seu Madianitis mercatoribus, vili pretio vendiderunt; hæc, inquam, omnium maxima filii *Josephi* jactura *Jacobo* pectus effodit, vulnus adegit altius, & dolorem dolore cumulavit.

D. Cedo, si placet, causam, cur *Josephus* sibi conflaverit odium & invidiam fratrum suorum?

M. Triplex hujus odii & invidiæ fratrum *Josephi* potest assignari causa. Prima est, quod *Josephus* fratres suos, cum quibus pascebat gregem, accusaverit apud patrem suum (sicut legitur cap. 37. libri Genesis) *de crimine pessimo*, id est, de peccato contra naturam, vel sodomitico, ut vult *Rupertus*, vel bestialitatis, cum ovibus, quas pascebant, ut vult S. *Thomas*, quem sequuntur multi Scripturæ Sacræ Interpretes. Hinc prima in *Josephum* odii fratrum ipsius origo. Alteram causam odii & invidiæ fratrum *Josephi* aperte Scriptura Sacra eodem in capite, mox a me laudato, indicat his verbis: *Israel*, seu *Jacob*, *diligebat Joseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum, fecitque ei tunicam polymitam* (idest, vestem ex segmentis alterius materiæ vermiculato opere variegatam) *videntes autem fratres ejus, quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui*. Quam in rem apposite ait S. *Ambrosius* cap. 2. libri, quem edidit *de sancto Josepho*. *Jacob illum*, seu *Josephum*, *plus amabat, in quo majora virtutum insignia prævidebat, ut non tam filium pater prætulisse videatur, quam Propheta mysterium; meritoque variam tunicam fecit ei, quo significaret, eum diversarum virtutum amictu fratribus præferendum*. Postrema causa odii & invidiæ fratrum *Josephi* in ipsum fuit relatio somniorum ejusdem *Josephi*. Narravit quippe *Josephus* patri suo *Jacobo*, auscultantibus fratribus suis, se somniasse, quod cum alligasset (ut sibi videbatur per visum) manipulos in agro cum fratribus suis, surrexerit manipulus ejus, & steterit erectus: conversi autem fratrum manipuli adoraverint manipulum suum. Narravit etiam *Josephus* patri suo & fratribus suis aliud somnium, dicens: *Vidi per somnium, quasi Solem, & Lunam, & undecim Stellas adorare me*. Hac innocentissimi juvenis *Josephi* (erat enim tum temporis sexdecim duntaxat annorum) relatione somniorum, quæ futuræ illius magnæ fortunæ haud obscura indicia erant, offensos se ac contemptos esse arbitrantes ejus fratres, in apertum odium eruperunt, & in ejus perniciem certatim conspirare cœperunt.

D. Ratam esse concordiam fratrum utique novi, miror tamen fratrum *Josephi* animos eo usque in juvenem illum innocentissimum fuisse exasperatos, ut in ejus venditionem consenserint. Sed perge, quæso, narrare, quo pacto facinus tam improbum & audax executioni mandaverint.

M. Jussit *Jacobus* filio suo *Josepho*, ut iret ad agrum, in quo fratres ipsius gregem pascebant, ut videret, quomodo & ipsi & pecora valerent. Præcepto patris obtemperans obedientissimus filius ad fratres suos festine advolavit. Sed heu! vix eum eminus venientem conspexerunt fratres sui, opportunam eum perdendi occasionem nacti, in eam iverunt sententiam *Josephum* (quem per ludibrium *somniatorem* appellitabant) in cisternam aridam demittendum esse, ut ibi fame necatus, inscio patre, periret. In hos itaque acerbissimos inimicos incidens *Josephus*, & exutus tunica polymita, qua ex amore fuerat a patre donatus, in cysternam dimissus est. Non arrisit *Judæ*, uni e fratribus *Josephi*, tam tetrum facinus, auctorque fuit suis fratribus, ut *Josephum* ex illa cisterna retractum, venderent Madianitis, seu Ismaelitis mercatoribus, hac transeuntibus, qui illum perpetuæ servituti mancipatum, in Ægyptum deportarent. In sententiam *Judæ*, manibus, pedibusque descenderunt alii fratres *Josephi*, qui illum, e cisterna extractum, Ismaelitis, seu Madianitis, vendiderunt homines illi vere ferrei, & erga fratrem suum *Josephum*, qui illos precibus ac lacrymis ad misericordiam flectere studebat, saxa ac scopulos gestantes in cordibus suis. Sed non fuit hic ultimus crudelitatis fratrum *Josephi* actus. Vestem polymitam, qua *Josephum* spoliaverant, plerisque locis data opera laceratam, & hædino re-

respersam sanguine ad *Jacobum*, eorum parentem, miserunt, quam ubi vidit bonus ille senex, exclamavit: *fera pessima devoravit filium meum Joseph*, tantoque dolore in tam gravi jactura perculsus est, ut nullo solatio deliniri posset, quamvis ejus lacrymas abstergere conarentur ejus filii, sacrilegi consolatores.

D. Horret animus tam indignum fratrum *Josephi* audire facinus. Sed dicas, quæso, quam sortem habuerit juvenis *Josephus*, a barbaris & ignotis mercatoribus in Ægyptum deportatus?

M. Juvenem *Josephum*, per invidiam a fratribus distractum, & in Ægyptum deductum, *Putiphar*, Præpositus Cubiculariorum Regis *Pharaonis*, ab illis mercatoribus Ismaelitis, seu Madianitis, emit, cumque vidisset ingenuam, qua pollebat juvenis *Josephus*, indolem, eximium morum ejus candorem, & eminentem in illius vultu cum liberali pudore modestiam, quæ illum omnibus non minus amabilem, quam admirabilem reddebat, illum impense amare cœpit, tantique fecit, ut eum omnibus suis bonis præfecerit. Domum *Putipharis* per decem annos sapienter atque feliciter administravit *Josephus*. At, cum esset pulcherrimus, juxta ac castissimus, ad stuprum a *Putipharis* conjuge, ipsius hera, quæ ejus amore flagrabat, qua verbis, qua precibus, qua pollicitationibus, qua minis sollicitatus est, jamque adhibita manu, & apprehenso *Josephi* pallio, procax illa mulier Ægyptia votis suis se fruituram sperabat, cum subito *Josephus*, malens mori, quam fœdari, relicto in manibus mulieris pallio, sese ab ejus impudicis complexibus expedivit, & repentina fuga pudicitiæ suæ consuluit. Indoluit, supra quam dici potest, hæc impudentissima fœmina, videns spes suas delusas, & prædam, cui avidissime inhiabat, e manibus suis excussam. Hinc, amore in furorem converso, nihil intentatum reliquit ut perderet *Josephum*, & in ejus caput pœnam, quam ipsa justissime merebatur, refunderet. Nec ei infeliciter successit eventus. Exclamavit, voluisse *Josephum* vim ei inferre, retentum ejus pallium ostentavit, clamoribus questus & lacrymas, docta mentiri, miscuit: uno verbo, sic accusationem suam, ac falsam delationem mendaciis adornavit, ut omnem criminis suspicionem a se amolita fuerit, & *Josephus*, tanquam tentator herilis pudicitiæ, in carcerem detrusus fit, fidei & innocentiæ suæ pœnas luiturus.

D. Sexum muliebrem duobus potissimum vitiis obnoxium esse probe scio. Appetit quippe placere cultu, & impatiens est injuriarum, avidusque vindictæ. Sed dicas, velim, quot annos *Josephus* manserit in carcere conclusus, & quo pacto inde emerserit?

M. Per triennium *Josephus* in carcere mansit una cum duobus Aulicis Regis *Pharaonis*, quorum unus ei a poculis, alter pistorum magister erat, quique ejusdem Regis jussu in carcerem fuerant compacti. Horumce duorum Regis Aulicorum somnia interpretatus est *Josephus*, veramque ejus esse interpretationem comprobavit eventus, indeque ars *Josephi* somnia interpretandi per totum Ægypti Regnum inclaruit. Audita *Josephi* peritia, Rex *Pharao* eum, annos tum temporis triginta natum, e carcere eduxit, & ad se accersivit, ut ab eo somniorum suorum interpretationem, quam a suis sapientibus habere minime potuerat, consequeretur. Viderat quippe Rex *Pharao* inter dormiendum vaccas septem præpingues, quas aliæ septem vaccæ macilentæ confecerunt. Viderat itidem Rex *Pharao* septem spicas plenis folliculis, quas septem aliæ spicæ tenues, & uredine afflatæ, consumpserunt. Quid sibi vellent hæc somnia, aut quid augurarentur, nescius Rex *Pharao*, Regni sui sapientes, seu Magos Ægypti, accivit, sed cum illis hæreret aqua, eosque plane deficeret ars quidquam ex his somniis Regis ariolandi, *Josephus*, vinculis solutus, somnia Regis *Pharaonis* de septem annis ubertatis, abundantiæ, & saturitatis, quos alii totidem anni famis, & sterilitatis excipere debebant, actutum exposuit, dono Prophetiæ a Deo illustratus, auctorque fuit Regi *Pharaoni*, ut per illos septem ubertatis annos, qui septem sterilitatis annos antevertere debebant, omnem daret operam procurandi annonam, contra penuriam, & famem venturam. Hanc somniorum suorum genuinam interpretationem cum a *Josepho* accepisset Rex *Pharao*, eum, plaudentibus omnibus Aulæ Proceribus, ad summam totius Regni Præfecturam provexit, idest, Proregem Ægypti instituit, eique administrationem universi Regni sui concredidit. Cœperunt septem anni ubertatis, quos prædixerat *Josephus*, per quos ingentem annonæ copiam comparavit, & in horrea cum maxima sollicitudine convexit. At, septem illis annis ubertatis successerunt septem anni sterilitatis & famis, per quos *Josephus* non modo totum Ægyptum singulari providentia sublevavit, sed etiam aliis Regionibus, in quibus longe, lateque grassabatur fames, alimenta copiose suppeditavit. *Jacobus*, pater *Josephi*, fame id temporis pressus, decem filios suos pro habenda annona in Ægyptum misit, qui, cum illuc appulissent, totam familiæ suæ seriem coram *Josepho*, fratre suo, texentes, *Beniamini*, fratris sui domi relicti, mentionem fecerunt. Fratres suos cognovit quidem *Josephus*, sed *Beniaminum*, fratrem suum, ex eadem matre *Rachele* natum, videndi percupidus, de industria dissimulavit, illos a se cognosci, immo verbis male excepit, exploratores Ægypti eos appellavit, & in carcerem detrudi jussit, nec ab eo fuerunt dimissi, nisi prius consensissent, ut *Josephus* retineret in vinculis, tanquam vadem, & obsidem *Simeonem*, fratrem natu maximum ex his, qui in venditionem *Josephi* conjuraverant, & simul promisissent, se redituros, & secum ad *Josephum* adducturos *Beniaminum*, fratrem suum minimum. His legibus, duris licet, obtemperantes fratres *Josephi* ad patrem suum *Jacobum* reversi sunt non levem ferentes frumenti copiam, una cum ejusdem pretio, quod dederant, quodque *Josephus*, fratribus suis insciis, in ipsorum saccis, seu sarcinis inseri, ac occludi præceperat.

D. Antequam in Historia *Josephi* ulterius progredia-

grediaris, folve, quæso, Dubium, quod mox subiit animum meum, videlicet, quomodo potuerit *Josephus* citra mendacium appellare fratres suos *Exploratores Ægypti*, quos tamen probe sciebat non esse exploratores, sed eo duntaxat fine in Ægyptum venisse, ut frumentum emerent, imperante parente, simul, & urgente fame?

M. Fratres suos *Josephus* vocavit *Exploratores*, non ut testis affirmans, sed ut Judex interrogans. Solemne quippe est judicibus reos hac loquendi forma absque mendacio interrogare: *Tu es fur?* quod licet prima fronte, & quantum ad loquendi formam, quædam affirmatio videatur, reapse tamen mera interrogatio est; & in tali sensu fratres *Josephi* id acceperunt, statim negantes, quasi respondendo interroganti, non contradicendo affirmanti: *Non est ita Domine, sed servi tui venerunt, ut emerent cibos.* Hæc autem cruda fratrum *Josephi* negatio, si ad affirmantem referretur, haud mediocrem injuriam irrogasset *Josepho*, quem, necdum sibi cognitum, & in speciem iratum, fratres ipsius non verbis exasperare & offendere, sed potius officiis & obsequiis demereri, sibique propitium reddere summopere studebant. Præterquam quod crediderim cum S. *August.* hanc simulationem *Josephi* cum suis fratribus non fuisse veram, sed tantum jocosam simulationem, qua illos adigere voluit, ut ei de statu, in quo pater *Jacob* versabatur, & de his, *Beniaminum*, fratrem uterinum, spectabant, vera narrarent.

D. Liberaruntne fratres *Josephi* fidem quam ei dederant, se ad illum adducturos *Beniaminum*, fratrem suum minimum?

M. Ad parentem *Jacobum* reversi fratres *Josephi* copiosam, quam ex Ægypto advexerant, annonam ei dederunt, simul & tristissimum nuncium de revellendo ab ejus amplexibus *Beniamino*, quem pater plus suis oculis diligebat. Tam acerbam separationem ferre haud poterat bonus ille senex, quod ei renovaret dolorem, quem *Josephus*, paucos ante annos perditus, cordi ejus alte inusserat, nec adhuc contorquere poterat. Quocirca, filiis suis, ut pomissis suis starent, tam tristem separationem ei suadentibus, surdum se præbebat, nec *Beniamino*, corculo suo, & baculo senectutis suæ, carere volebat. Attamen, sive ob urgentem famem, sive ad libertate donandum filium suum *Simeonem*, quem sciebat, vinculis in Ægypto esse detentum, tandem aliquando *Jacob*, volens nolens, permisit filiis suis, ut *Beniaminum*, ingenti lacrymarum suarum copia perfusum, deducerent in Ægyptum. Huc iterum adventantes fratres suos, & secum referentes repertum in saccis suis prioris tritici pretium, summa benevolentia, lautoque convivio excepit *Josephus*; sed præcipue *Beniaminum*, quem in deliciis habebat, utpote fratrem suum uterinum, singularis amoris significatione prosecutus est, lætosque omnes ad patrem cum pecunia, quam denuo singulis restitui jussit, sicut prius remisit, postquam Scyphum suum, in quo vaticinabatur, in sarcinula *Beniamini* condi imperasset. At, vix itineri se dederant *Josephi* fratres, paucaque emensi essent stadia: cum ecce subito a satellitibus, a *Josepho* de industria missis, invaduntur, furti insimulantur, &, excussis singulorum saccis, inventus est in sarcinula *Beniamini* scyphus *Josephi*, Ægyptiorum Proregis. Quo factum est, ut, absque mora, satellites compulerint illos, tanquam publicos grassatores, & de Prorege Ægypti pessime meritos, ut sua relegerent vestigia, in urbem redirent, & coram Prorege Ægypti se sisterent, qui in illos debitis pœnis esset animadversurus. Hoc inopinato casu, tanquam repentini fulminis ictu perculsi fratres *Josephi*, recta pergunt ad Proregem Ægypti, &, abjectis in terram corporibus, veniam ab ipso precantur, omnibus pœnis dignos sese ultro profitentes. Ad hæc respondit *Josephus* se unum duntaxat ex illis, *Beniaminum* videlicet, latrunculum suum, punire velle, ac detinere sibi deinceps famulaturum, cæteris vero fratribus, utpote innocentibus, nullum negotium facessere velle, sed potius eis jubere, ut cœpta via pergerent ad patrem. Hæc cum audissent fratres *Josephi*, afflictis humi vultibus in lacrymas proruperunt, Proregi significantes, se ad patrem suum absque *Beniamino* redire haud posse, & *Beniamini* in Ægypto detentionem omni procul-dubio mortem illaturam parenti *Jacobo*, jam capulari seni, qui filium suum *Josephum*, fratrem uterinum *Beniamini*, aliquot ante annos deperditum, etiamnum lugebat, ejusque dolor in dies ingravescens nullo solatio poterat demulceri. Hic *Josephus*, Prorex Ægypti, a lacrymis, quas hactenus cohibuerat, temperare amplius non potuit, &, ablegatis famulis suis, palam *Josephum* se esse, & fratrem ab illis venditum voce patria prodidit, trepidantes fratres suos erexit, confirmavit, jussitque ut bonis animis essent, quia Deus eum præmiserat in Ægyptum, ut illorum, multorumque saluti consuleret. Denique, accedente consensu Regis *Pharaonis*, præcepit fratribus suis *Josephus*, ut festinarent, & acceptis curribus ac jumentis revolarent ad parentem *Jacobum*, eumque cum suis omnibus adducerent in Ægyptum. Venerunt itaque fratres *Josephi* ad parentem *Jacobum* in Terra Chananæa degentem, *& nunciaverunt ei, dicentes: Joseph, filius tuus, vivit, & ipse dominatur in omni Terra Ægypti. Quo audito, Jacob ait: Sufficit mihi, si adhuc Joseph, filius meus, vivit, vadam, & videbo illum, antequam moriar*, Gen. cap. 45. Tunc *Jacobus*, ingenti lætitia gestiens, ad longum licet, & laboriosum iter se confestim accinxit, venitque in Ægyptum cum omnibus filiis suis, nepotibus, & cuncta progenie, quorum nomina leguntur cap. 46. lib. Genes. & sunt numero septuaginta: *Omnes animæ domus Jacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuere septuaginta.*

D. Hæc, quæ de *Josepho*, & de descensu *Jacobi* in Ægyptum huc usque dixisti, duas mihi ingerunt difficultates, quas hic cum bona tua venia proponam. In primis, narrasti, *Josephum* præcepisse, ut in sacculo *Beniamini* junioris fratris sui, reconderetur scyphus, quo ille ad augurandum, seu vaticinandum utebatur, & cap. 46. libri

bri Genesis legitur, dispensatorem domus *Josephi*, postquam fratres ejus ad patrem *Jacobum* redeuntes, in via fuisset assecutus, sic illos esse allocutum: *Quare reddidistis malum pro bono? scyphus, quem furati estis, ipse est, in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari solet*. Explica, quæso, quænam esset illa augurandi scientia, qua pollebat *Josephus*, & utrum illam ab Ægyptiis didicisset, vel Dei speciali infundentis beneficio eam accepisset? Altera difficultas sita est in numero illorum, qui cum *Jacobo* descenderunt in Ægyptum. *Moyses* enim, sicut observasti, ait cap. 46. libri Genesis, *Omnes animas domus Jacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuisse septuaginta*: Et tamen S. *Lucas* cap. 7. vers. 14. lib. Actuum Apostolorum sic inducit Sanctum *Stephanum* loquentem in Concilio Judæorum: *Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque*.

M. Ut duabus hisce propositis difficultatibus faciam satis, a prima exordium ducam, quam ut clarius diluere possim, debes in primis observare Ægyptum, uti omnis Idololatriæ fontem, atque superstitionum, ita omnis Magiæ, atque divinationum multiplicium caput factam, atque scaturiginem extitisse, indeque ad Græcos, Romanos, Indos, Japponenses, Americanos, & ad alios populos dimanasse Idololatriam, variaque per artem diabolicam ariolandi, seu augurandi, ac divinandi genera. Præterea, observare debes, Patriarchas ante & post Diluvium ab omnibus Magiæ superstitionum, & diabolicarum divinationum speciebus omnino abhorruisse. Erant enim viri, fide, religione, & pietate in Deum quam maxime conspicui, nihil plane cum diabolo, ejusque instrumentis commercii & negotii habentes, sed soli divino cultui, quem ad posteros transmiserunt, addictissimi. His observationibus hunc in modum præmissis, censeo artem, & scientiam divinandi, qua *Josephus* in Ægypto pollebat, fuisse propheticam, ipsique cælitus infusam. Id manifesto comprobant non solum tot scientiæ vere cælestis, qua in Ægypto donatus est *Josephus*, experimenta, præsertim in quatuor somniorum interpretatione, & futuræ tum fertilitatis, tum sterilitatis prædictione edita, verum etiam egregiæ, & aliorum captum longe superantes animi dotes, quibus plenissime instructus, atque exornatus *Josephus*, vulgo vir divinus in Ægypto audiebat. Addo denique *Josephum* (sicut patet ex totius illius vitæ conversatione, quæ in sacra Historia describitur) speciali quadam Spiritus Sancti inhabitatione atque assistentia fuisse condecoratum, & eodem Spiritus Sancti lumine, quo erat ipse affusus, rerum atque factorum causas, & circumstantias primo statim intuitu sese offerentes, penetrare, accurate cuncta, & adamussim examinare, de eisdem recte, & citra ullum erroris periculum judicare, atque ratiocinari, somnia interpretari, & futura prædicere potuisse. *Josephus* itaque hanc artem & scientiam, quam habuit, divinandi, non didicit ab Ægyptiis, Magiæ, superstitionibus, variisque diabolicarum divinationum generibus addictis, sed illam accepit a Deo, qui ejus mentem Prophetiæ dono illustravit. Sed de prima difficultate hactenus satis. Ab altera vero, quam proposuisti, difficultate breviter me expedio, dicendo, Evangelistam *Lucam* in describendis Actis Apostolorum secutum fuisse Versionem lxx. Interpretum, in qua inter animas, quæ cum Patriarcha *Jacobo* ingressæ sunt in Ægyptum, numerantur quinque nepotes *Josephi*, seu quinque filii *Manassis*, & *Ephraim*, videlicet *Machir*, *Galaad*; *Sutalaam*, *Taam*, & *Edem*, quos quinque *Josephi* nepotes prætermisit in Textu Hebræo *Moyses*, enumerans subinde septuaginta dumtaxat animas, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, cum tamen S. *Lucas*, sequens Versionem lxx. Interpretum, recenseat animas septuaginta quinque. Quod si dicas hos quinque *Josephi* nepotes non potuisse per anticipationem ab Evangelista *Luca* numerari, nec vere dici ingressos in Ægyptum, cum ibi nati sint; respondebo ipse, tam vere S. *Lucam* numerasse inter animas, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, quinque illos *Josephi* nepotes, tametsi in Ægypto natos, quam *Moyses* in Textu Hebræo numeret inter animas, quæ cum *Jacobo* descenderunt in Ægyptum, duos filios *Josephi*, scilicet *Ephraim*, & *Manassem*, quos tamen in Ægypto natos esse tam certum est, quam quod maxime. Præterea cap. 46. lib. Gen. *Moyses* recensendo nomina eorum, qui cum Patriarcha *Jacob* descenderunt in Ægyptum, numerat *Beniaminum* & decem ejus filios. Non poterat autem *Beniaminus*, quando descendit in Ægyptum, esse pater decem filiorum, quia *Beniaminus*, quando ingressus est in Ægyptum, natus erat dumtaxat annos viginti tres, sicut proclive est demonstrare ex Scriptura Sacra, & ex consensu omnium Scripturæ Interpretum. At, cui verisimile sit, *Beniaminum*, etiamsi a prima pubertate cœpisset procreandis liberis operam dare, genuisse quot annis prolem, eamque vitalem semper, & nullas in ea filias fuisse, nihilominus habuisse filios decem ante annum ætatis suæ vigesimum tertium? Verosimilius itaque est, *Beniaminum* habuisse quidem decem filios, quorum aliquot genuit, antequam cum patre suo *Jacobo* descenderet in Ægyptum, alios vero genuit in Ægypto. *Moyses* autem ait, *Beniaminum* descendisse in Ægyptum cum decem filiis, non quod velit sacer ille Scriptor, decem illos *Beniamini* filios descendisse in Ægyptum in sua persona (quidam enim ex his decem necdum erant nati) sed *Moyses* dumtaxat innuit, quosdam ex his decem filiis *Beniamini* descendisse in sua persona cum patre in Ægyptum, quosdam vero ex his decem filiis descendisse in Ægyptum, non in sua persona, sed in lumbis patris sui *Beniamini*, in quibus adhuc latitabant, eosque natos esse in Ægypto.

D. Quot anni interfluxerunt a vocatione *Abrahami*, idest, ab ejus egressu ex *Haran* in Terram Chanaan, usque ad ingressum Patriarchæ *Jacobi* in Ægyptum? Et quot annos in Ægypto vixerunt Patriarcha *Jacob*, ejusque filius *Josephus* post descensum Israelitarum in Ægyptum?

M. *Abra-*

M. *Abrahamus*, quando vocatus est a Deo, & exivit ex *Haran*, ut veniret in Terram Chanaan, natus erat annos septuaginta quinque, dum autem centesimus ætatis suæ annum attigisset, hoc est viginti quinque annis postquam exiisset ex *Harane*, & venisset in Terram Chananæam, genuit *Isaacum*. Nam centenarium fuisse *Abrahamum*, quando genuit *Isaacum*, legimus cap. 17. vers. 17. & cap. 21. vers. 5. lib. Genesis. Porro *Isaacus*, dum genuit *Jacobum*, natus erat annos sexaginta, sicut legimus cap. 25. vers. 26. lib. Genesis. Denique, quando *Jacobus* in Ægyptum descendit, erat annorum centum triginta, ut ipsemet Regi *Pharaoni*, eum interroganti, quot annos natus esset, dum venit in Ægyptum, respondit, dicens: *Dies peregrinationis meæ, centum triginta annorum sunt*, libri Genesis cap. 47. vers. 9. Facta igitur per partes horumce annorum supputatione coalescet summa annorum ducentorum, & quindecim; qui interfluxerunt a vocatione *Abrahami*, seu ab ejus excessu ex *Harane* in Terram *Chanaan*, usque ad ingressum Patriarchæ *Jacobi* in Ægyptum. Vixit autem *Jacobus*, postquam cum suis filiis intrasset in Ægyptum, annis septemdecim, ut liquet ex cap. 47. v. 27. libri Genesis, ubi *Jacobus* mortuus dicitur anno ætatis suæ centesimo quadragesimo septimo. Venerat autem *Jacobus* in Ægyptum annos natus centum triginta, sicut mox dicimus, ex quo evidenter consequitur eum vixisse dumtaxat in Ægypto annos septemdecim. Quod spectat annos per quos *Josephus* vixit in Ægypto, postquam pater ipsius *Jacob* cum tota familia ingressus est in Ægyptum, facile hoc pacto putari possunt. *Josephus* quando ipsius pater *Jacobus* venit in Ægyptum, annum agebat quadragesimum, & moriente patre *Jacobo*, annum agebat ætatis suæ quinquagesimum septimum. A morte autem *Jacobi* usque ad mortem *Josephi*, elapsi sunt quinquaginta tres anni; nam *Josephus* annos natus erat centum & decem, cum diem ultimum clausit, sicut legitur cap. 50. v. 22. & 25. lib. Genesis. Porro, si ex his centum & decem annis vitæ *Josephi* detrahantur septemdecim anni, quos babebat *Josephus*, quando, a fratribus suis venditus mercatoribus Ismaelitis, seu Madianitis, fuit in Ægyptum deportatus, invenietur *Josephum* vixisse in Ægypto annos nonaginta tres, a tempore vero, quo pater ipsius *Jacobus* migravit in Ægyptum, eum vixisse annos septuaginta. Erat enim *Josephus* annos natus quadraginta, quando pater ipsius *Jacobus* venit in Ægyptum, & mortuus est *Josephus* annos habens centum & decem, sicut perhibet Scriptura Sacra, ex quo plane sequitur, *Josephum* vixisse annos septuaginta in Ægypto, postquam pater ipsius *Jacobus* cum suis filiis venit in Ægyptum, ut ibi suum figeret domicilium.

D. Fueruntne *Israelitæ*, qui una cum Patriarcha *Jacobo* descenderunt in Ægyptum, bene excepti a *Pharaone*, Ægyptiorum Rege, & a *Josepho*, Prorege Ægypti?

M. Israelitæ, qui una cum Patriarcha *Jacobo*, in Ægyptum sunt ingressi, magnifice a *Pharaone*, Rege Ægypti, & a *Josepho*, Prorege Aegypti, fuerunt suscepti, & collocati in terra *Gessen*, quæ ipsis, utpote vitam pastoritiam agentibus, pascendo pecori aptior erat, illosque veri Dei cultores, ab Ægyptiis, Idololatriæ addictis disjungebat (*a*). Diu in hac Terra *Gessen*, soboles Patriarchæ *Jacobi* habitavit, & majora in dies incrementa cœpit. Quod Aegyptii, sive invidia, sive metu extimulati, cum ferre minime possent, Israelitas intolerabili servitutis jugo, sicut legitur cap. 1. libri *Exodi* opprimere tentarunt. Infestum istud Aegyptiorum consilium diserte describit *Flavius Josephus*, Hebræus, cap. 9. lib. 2. Antiq. Jud. juxta *Rufini* translationem, his verbis: *Cum enim Josephi* (Proregis Aegypti) *memoriam tempus obliterasset, Regnumque Ægypti in aliam demigrasset familiam, inhumane tractabant Israelitas, & variis laboribus atterebant. Nam & flumen in multas fossas deducere sunt jussi, & mœnia exædificare, & aggeres extruere, quibus inundationes fluminis arcerentur. Pyramidum etiam insanis substructionibus vexabant gentem nostram, cogendo varias artes edíscere, & laboribus ferendis adsuescere*. At, cum videret Aegyptiorum Rex, Israelitas, quibus erat exosus, oppressos licet gravissimis laboribus, magis ac magis, Deo sic volente, multiplicari, perdere mares omnes Israelitas, recens natos, decrevit, idque molitus est per obstetrices Aegyptias, a quibus cum sese officioso mendacio delusum intellexisset, ira excandescens ferale promulgavit Edictum, de mergendis Nilo, flumine, omnibus infantibus Judæis, exceptis fœminis. Sed irritum plane & evanidum fuit istud Regis Edictum, cum id temporis natus sit in Aegypto *Moyses*, quem ex aquis, quibus, juxta Regis Edictum, fuerat expositus, singulari beneficio liberavit Deus, quemque ad asserendos Israelitas e captivitate Aegyptiaca in pristinam libertatem destinavit.

(*a*) „ Ubi locorum sita esset terra Gessen incertum est. Septuaginta collocare videntur in Nomo Arabico; habent enim in terra Gessen Arabiæ, sed alii melius ex voce Hebræa, quam legisse in suis Codicibus Septuaginta visi sunt, reddi censent *terra pluviæ*, idest in inferiori Ægypto ubi pluit, cum in superiori imbres sint fere nulli, ut ex itineratio Thevenotii lib. 11. cap. 71. discimus. In itinerario Shaw Gessen portio est tractus Heliopolitani in littore Nili prope Heliopolim, quæ terra est Nomo Arabiæ Ægypti contermina, eademque non procul jacebat a Memphi. Vid. T. 2. pag. 26.

D. Describe hic, quæso, vitam *Moysis* ab ejus ortu usque ad exitum Israelitarum ex Aegypto.

M. *Moyses*, cujus meminere multi non modo sacri, sed prophani Scriptores, natus est in Aegypto, ac illustres parentes habuit, genere, virtuteque præstantes. Pater illi fuit *Amram*, filius *Caat*, nepos *Levi*, pronepos *Jacobi* sicut legitur cap. 6. vers. 18. & 20. lib. Exodi. Mater vero ejus fuit *Jocabed*, neptis *Levi*, & *Amræ* consobrina, ut patet ex eodem Scripturæ Sacræ loco, mox a me laudato. Infantulum *Moysem* ac recens natum, domi cum maxima sollicitudine, ut periclitanti ejus vitæ consulerent, per tres menses occultarunt parentes. Sed veriti, ne, fervente regla in pueros Hebræorum inquisitione,

sibi multisque Israelitis ultimum in Ægypto exterminium accerserent, si diutius contra Edictum Regium puerulum *Moysem* celarent, illum misere comploratum ad Nili fluminis ripas exposuerunt inter juncos, ne a flumine abriperetur, in *fiscella scirpea*, seu in cymbula, vel arcula ex papyro formata, & pice oblita, ut moris erat apud Ægyptios. *Maria*, soror *Moysis*, puella decem aut duodecim annorum grandiuscula, eminus respiciens futuram fratris sui sortem tacita expectabat, a matre sua *Jocabeda* quid facto opus esset edocta: Ea sic excubante puella, ecce filia *Pharaonis* Regis Ægyptiorum cum ancillis suis ad lavandum, purificandumque corpus venit ad fluvium, viditque puerulum aquis expositum, visumque afferri jussit, totumque a capite ad calcem inspectum, vultu decoro, totiusque corporis forma probata, misereri cœpit, & quasi maternum induere affectum. Hæc ubi vidit *Maria*, soror *Moysis*, quæ in excubiis erat, protinus accurrit ad filiam Regis *Pharaonis*, eique jam deliberanti de educatione pueruli istius (quem Hebræum esse ex circumcisione statim cognoverat) promisit, se conducturam puerperam Hebræam, quæ puerulo lac propinaret, & ejus curam haberet; cumque consensum filiæ Regis *Pharaonis* facile obtinuisset, suam & *Moysis* matrem, tanquam prorsus alienam adduxit, cui puerulum lactandi, & educandi provinciam demandavit filia Regis *Pharaonis*, adoptavitque in locum filii hunc a se repertum infantulum, *Moysis* nomen imposuit, quod de aqua tulisset eum. Lingua enim Ægyptiaca *Mos* aquam, *is*, vel *ises*, servatum significat. In Aula Ægyptiaca *Moyses*, procurante filia Regis Pharaonis, quæ illi instar matris erat, nutritus, & educatus est, omnemque Ægyptiorum sapientiam, ut ait Scriptura Sacra, fuit plenissime edoctus, quod quidem tamen non sic intelligendum est, quod Ægyptii fuerint ante *Moysem* sapientiæ, seu artium & scientiarum inventores (sicut post *Marshamum*, Hæreticum Anglum, perperam nonnulli pertendunt) sed quod Patriarchæ *Abrahamus*, *Jacobus*, & *Josephus*, qui in Ægypto permanserunt, vera sapientia, seu Artium & Scientiarum notitia, quam a suis Majoribus acceperant, Ægyptios, discendi cupidos, jam informaverant, sicut docet S. *Augustinus*, lib. 18. De Civitate cap. 39.

D. Quot annos *Moyses* mansit in Aula Ægyptiaca Regis *Pharaonis*?

M. Per quadraginta annos *Moyses* vixit in Aula Ægyptiaca Regis *Pharaonis*, quibus exactis, aulam reliquit, seque palam gente Hebræum professus, venit ad suos fratres, id est, gentiles suos Hebræos, ut illos variis calamitatibus in Ægypto jactatos, & tantum non oppressos, ad patientiam, & in spem meliorum temporum erigeret. Sed cum vidisset *Moyses* Ægyptium quemdam, qui conviciis & plagis Judæum immerentem male mulctabat, in percussorem irruit, eumque occidit. Quod cum Regi Ægyptiorum innotuisset, pœnamque metueret *Moyses*, in Madianitidem protinus fugit, ubi filiam *Jethro*, dictam *Sephoram*, duxit uxorem, & per quadraginta annos in Madiam pastorem egit. Sed cum attigisset annum ætatis suæ octuagesimum, & in monte Orebo, qui etiam dictus est mons *Sinai*, pasceret gregem soceri sui *Jethro*, apparuit ei Angelus in ardente Rubo, eique, nomine Dei loquens, præcepit ut iret ad *Pharaonem* Ægyptiorum Regem, & captivos in Ægypto Israelitas in libertatem vindicaret. *Moysi*, hanc difficilem Provinciam suscipere eo potissimum nomine detrectanti, quod blæsus esset, & impeditioris linguæ, adjunctus est comes *Aaron*, ipsius frater, vir facundus & eloquens. Sese itaque ad iter accingunt *Moyses* & *Aaron*, in Ægyptum ingressi sunt ambo, Regem *Pharaonem* adeunt, Mandatum, sibi a Deo datum, de Israelitis e servitute Ægyptiaca liberandis, ei exponunt, & ad faciendam fidem *Moyses*, virgam, quam præ manibus tenebat, mutavit in draconem, seu in serpentem, qui statim devoravit illos serpentes, in quos ministerio dæmonum virgas suas converterant Magi, seu Præstigiatores Ægypti, quorum Principes fuisse *Joannem* & *Mambrem*, docet Apostolus *Paulus* Epist. 2. ad Timoth. cap. 3. v. 8. Hæc signa quæ isti Magi coram Rege *Pharaone* ediderunt, fuisse meras præstigias suse ostendit *Augustinus Calmet*, Benedictinus, in Dissertatione *De miraculis*, quam præmxit suo Commentario literali in librum *Exodi*, & in qua certas præscribit Regulas, vera miracula a falsis secernendi.

D. Tam insigne prodigium a *Moyse* per virgam editum compulitne *Pharaonem*, ut dimitteret Israelitas ex Ægypto?

M. Nequaquam, sed potius induratum est cor Regis *Pharaonis*, quod vidisset, magos suos simile signum fecisse, parum cogitans, quod serpens, in quem *Moyses* suam virgam, divina ope fretus, verterat, devorasset illos serpentes, in quos Magi Ægypti ministerio dæmonum suas virgas commutaverant. Cum igitur Regis *Pharaonis* animus, nec signis, nec verbis molliri, flecti, ac subigi posset, tandem a verbis ventum est ad verbera, seu plagas, quibus Deus per *Moysem* percussit totam Ægyptum, induxitque Regem *Pharaonem*, tot plagis attritum, ut, volens nolens, Israelitas dimitteret ex Ægypto.

D. Percense, quæso, illas plagas, quibus Deus per *Moysem* percussit Ægyptum, & quibus tandem aliquando domitus Rex *Pharao*, Hebræos dimisit ex Ægypto.

M. Plagas istas ad decem revocat Scriptura Sacra. In prima. Nilus universus versus est in sanguinem. Secunda plaga fuit incredibilis Ranarum, & Bufonum copia, quæ per totam Ægyptum confestim sparsa est. Tertia plaga fuit productio Ciniphum, quos alii putant esse pediculos, alii pulices, alii culices. Utut sit, agnoverunt Magi in hac plaga divinam virtutem & operationem, dicentes: *Digitus Dei est hic*. Quarta plaga fuit productio Muscarum, quæ alis obstrepebant, proboscide pungebant, morsu aculeum alte infigebant, contactu omnia contaminabant, & sedentibus, ambulantibus, cubantibus infestæ ac molestissimæ erant. Quinta plaga fuit pestis

ftis animalium. Sexta plaga fuit Lues, quæ pervasit quoque homines, inducens ulcera, ardore, & sanie turgida ac tumentia. Septima plaga fuit grando, quæ permixta fulguribus arbores omnes excussit contrivitque. Octava plaga fuit incredibilis locustarum multitudo, quæ quidquid ex grandine supererat, depasta est. Nona plaga fuit densitas tenebrarum, quæ per totam Aegyptum effusæ, adeo cæcæ erant, ut nec ignibus, nec facibus accensis dissipari possent; adeo crassæ, ut sentiri, palparique viderentur. Decima denique plaga, quæ divinis in Aegypto flagellis colophonem imposuit, est strages omnium primogenitorum tam hominum, quam animalium, facta ab Angelis exterminatoribus, qui solis pepercerunt Hebræis, qui moniti a *Moyse* superliminaria domorum suarum intinxerant sanguine Agni Paschalis, quem solemni ritu manducaverant. Eadem igitur nocte, qua Angeli exterminatores omnes primogenitos, in domibus, quarum portæ sacro carebant cruore, occiderunt, turmatim convenerunt Aegyptii, compellentes Hebræos, ut suum ex Aegypto maturarent discessum, tantusque fuit Aegyptiorum timor, ut in his temporum angustiis obliti sunt repetere ab Hebræis Vasa aurea, argentea, aliaque id genus pretiosa monilia, quæ Hebræi pridie quam discederent, ab illis mutuati fuerant, & quibus onusti ex Aegypto abierunt. Hoc pacto Israelitæ omnes sospites & incolumes ad sexcenta virorum millia cum suis coniugibus & liberis excesserunt ex Aegypto in qua per ducentos & quindecim annos ab ingressu Patriarchæ *Jacobi* hæserant. In hac profectione Populi Israelitici ex Ægypto ostendit virtutem suæ Majestatis Deus. Nam, præter quam quod fugientibus Hebræis, præsentissimam in via opem tulit per columnam, quæ noctu lucida erat, ut eos illustraret, interdiu vero erat opaca, ut illos ab æstu vindicaret: trajecit etiam Deus Hebræos medio mari rubro, præcedente Angelo, & scindente aquam, ut Populus Israeliticus per siccum gradi posset, quem verius (ut ait Poeta) *Curvata in montis faciem circumstetit unda*. Denique, Deus, qui hactenus sustinuerat in multa patientia Ægyptios, tanquam vasa iræ apta in interitum, *Pharaonem*, Ægyptiorum Regem, cum magna suorum manu Israelitas insecutum, & rubrum mare adhuc patens temere ingressum, coeuntibus protinus aquis, cum omni exercitu ita delevit, ut ne unus quidem tantæ cladis nuncius fuerit superstes.

D. In hac Israelitarum profectionis ex Aegypto compendiosa, quam texuisti, narratione plures invenio difficultates. Prima est; quorsum *Moyses* præceperit Hebræis, ut, ante suam ex Aegypto egressionem, tam solemni ritu comederent Agnum Paschalem? Altera difficultas est, quomodo fieri potuerit, ut Israelitæ per ducentos duntaxat & quindecim annos, per quos ab obitu *Jacobi* manserunt in Aegypto, ita multiplicari ac propagari sint, ut, dum ex Ægypto exierunt, censa sint sexcenta millia Israelitarum, cum tamen sacer Textus Hebræus percenseat septuaginta tantum animas, quæ una cum Patriarcha *Jacobo* ingressæ sunt in Ægyptum? Tertia difficultas est, quo pacto sexcenta illa millia Israelitarum peditum, seu virorum bellatorum, intra tam breve temporis spatium, quod illis ab Ægyptiis ad discedendum ex Ægypto concessum fuit, potuerint congregari, & in unum locum simul convenire, atque composita exercitus ordinatione ex Ægypto discedere? Quarta difficultas est, an peccaverint Israelitæ, qui, ex Ægypto proficiscentes, Vasa aurea & argentea, aliaque id genus, quæ eis commodaverant Ægyptii, secum abstulerunt, hisque Ægyptios spoliarunt? Has quatuor difficultates optarem quidem, ut hic dilucide explanares, sed veritus, ne longius quam par sit, nostrum protrahatur Colloquium, consultius esse duco, ut earum examen ad proximum, quod habebimus, Colloquium remittamus. Hoc unum igitur dumtaxat sub finem hodierni nostri Colloquii a te scire percupio, num scilicet Historici Prophani, præsertim Ægyptii, aliquam de Israelitarum in Ægyptum ingressu, & de eorumdem ex Ægypto exitu mentionem fecerint, nomenque expresserint illius Ægyptiorum Regis, sub quo contigit hæc Israelitarum ex Ægypto profectio?

M. De ingressu Israelitarum in Ægyptum, & de illorum ex Ægypto exitu non pauca referunt Scriptores Prophani, potissimum Ægyptii, nimirum *Manetho*, *Lisimachus* & *Chæremon*, quorum testimonia citat *Josephus* Hebræus, in libro primo contra *Apionem*. Verba *Manethonis* sic *Josephus* ibidem exscribit: *Fuit nobis Rex*, *Timæus nomine* (inquit *Manetho*): *sub hoc Rege nescio quomodo Deus iratus fuit*, *& præter spem ex partibus Orientalibus homines genere ignobiles*, *adepta fiducia*, *in Provincia castra metati sunt*, *facile ac sine bello eam potenterque ceperunt*, *& Principes ejus alligantes*, *de cætero civitates crudeliter incendere*, *& Deorum Templa evertere ... Vocabatur autem illa gens* Hycsos, *hoc est*, *Reges Pastores*. Hyc *enim secundum sacram linguam* (seu Ægyptiacam) *Regem significat*: Sos *vero Pastorem*, *sive Pastores*, *secundum communem dialectum*, *& ita compositum invenitur* Hycsos. *Quidam vero dicunt*, *eos Arabas esse*. *In aliis vero Exemplaribus non Reges significari comperi per appellationem* Hyc, *sed e diverso captivos declarari Pastores*. Hyc *enim Ægyptiaca Lingua captivos aperte significat*, *& hoc potius verisimile mihi videtur*, *& Historiæ antiquæ conveniens*. Hos ergo, quos prædiximus Reges, & eos, qui pastores vocabantur, & qui ex eis fuere (loquitur nunc Josephus) obtinuisse Ægyptum, ait *Manetho*, annis undecim & quingentis. Post hæc autem idem *Manetho* dicit, Regum Thebaidis, & Ægypti reliquæ factam esse super Pastores invasionem, & bellum maximum & diuturnum eis illatum. Sub vero Ægyptiorum Rege, cui nomen erat *Alisfragmuthosis*, victos dicit Pastores, & inclusos in loco, cui nomen erat *Avaris*, filium autem Regis *Alisfragmuthoseos*, dictum *Themosim* conatum esse hos Pastores, inclusos in eo loco dicto *Avaris*, quem, ut ait *Manetho*, maximo,

muro atque robustissimo circumdederant Pastores, vi, inquam, conatum esse Regem Ægyptiorum *Themosim* illos expugnare, sed cum Rex obsidium desperasset, pacta cum eis fecisse, ut Ægyptum relinquentes, quo vellent innoxii abirent, illos vero, seu Pastores, his promissionibus impetratis, cum omni domo & possessionibus non minus ducenta quadraginta millia numero ex Ægypto per desertum in Syriam iter egisse, & in terra, quæ nunc Judæa vocitatur, civitatem ædificasse, quæ tot millibus hominum sufficere posset, eamque Hierosolymam vocitasse. Hæc, & alia ex *Manethone* exscribit *Josephus*, ex quibus, illos Pastores in Ægypto, de quibus loquitur *Manetho*, quosque *Hycsos* vocat, non alios fuisse quam Israelitas, qui cum Patriarcha *Jacobo* descenderunt in Ægyptum, multis momentis evinci potest. Primo, quia Israelitæ, qui cum *Jacobo* venerunt in Ægyptum, erant Pastores: *Pastores ovium sumus servi tui, & nos & patres nostri*, ait Patriarcha *Jacobus*, dum Regem *Pharaonem* salutavit, sicut legitur cap. 47. libri Geneseos. Secundo, semel mortuo illo Ægyptiorum Rege, qui Israelitis impense favebat, alius regium in Ægypto solium conscendit, qui Israelitarum fuit infensissimus hostis, & in eos atrocem persecutionem excitavit, quam Scriptura Sacra cap. 1. lib. Exodi v. 8. 9. 10. & 11. describit his verbis: *Surrexit interea Rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Joseph, & ais ad populum suum: Ecce populus filiorum Israel multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur . . . Præposuit itaque* (Rex) *eis* (seu Israelitis) *magistros operum, ut affligerent eos oneribus*. Hinc Israelitæ facti sunt in Aegypto captivi, miseram coacti servire servitutem, quos subinde *Manetho* jure optimo appellat *Hycsos*, id est, *Pastores captivos*. Tertio, tempus, quo illos *Hycsos* seu Pastores captivos, ex Aegypto pulsos fuisse scribit *Manetho*, optime quadrat tempori, quo Israelitæ ex Aegypto re vera egressi sunt. *Apio* siquidem, & *Ptolomæus Mendesius*, citati a *Tatiano* in libro quem edidit contra Græcos, & a *Juliano Africano* apud *Eusebium* lib. x. *De Præp. Evangelica* cap. 10. asserunt, Israelitas exivisse ex Aegypto, regnante *Amoso*, qui etiam dicebatur *Amosis*. Scribit autem *Manetho*, illos *Hycsos*, seu Pastotes captivos, egressos fuisse ex Aegypto, regnante *Themosi*, qui idem plane est ac *Amosis*. Binomius quippe erat ille Aegyptiorum Rex, sicut testatur *Georgius Syncellus* in sua Chronographia pag. 63. & 69. & perinde vocabatur *Amosis*, vel *Themosis*. Ex quo palam sequitur, tempus, quo Israelitæ egressi sunt ex Aegypto, plane convenire cum Epocha, quam assignat *Manetho*, expulsionis ex Aegypto illorum Pastorum captivorum, quos *Hycsos* appellat. Quarto, Israelitæ, quando ingressi sunt in Aegyptum, erant Pastores, id est, viri obscuri & ignobiles, tales autem fuisse illos *Hycsos*, seu *Pastores*, qui expulsi sunt ex Aegypto, testatur *Manetho*, quos ideo appellat homines obscuros, nullaque re gesta memorabili adhuc commendabiles. Quod quidem argumento est, illos *Hycsos*, seu *Pastores*, quos *Manetho* scribit fuisse ex Aegypto extrusos, non alios esse quam Israelitas, qui tantum post suam ex Aegypto profectionem in Rempublicam coaluerunt, nomenque suum sub *Moyse*, *Josue*, & aliis, sive Judicibus, sive Regibus, sive Pontificibus, toti orbi illustre reddiderunt. Postremo, ait *Manetho*, illos *Hycsos*, seu *Pastores*, ex Aegypto ejectos, iter suum per desertum in Syriam egisse, & in terra, quæ nuncupatur *Judæa*, amplissimam extruxisse civitatem, quam *Jerosolymam* appellarunt. Quibus verbis aperte indicat *Manetho*, illos *Hycsos*, seu *Pastores*, quos ex Aegypto excessisse scribit, fuisse ipsissimos Hebræos, qui ex Aegypto dimissi venerunt postea in terram, quæ dicitur *Judæa*, ibique civitatem ædificaverunt, quam *Hierosolymam* vocitarunt. Facessat itaque *Joannes Marshamus*, qui in suo *Chronico Canone Ægyptiaco*, *Hebraico*, & *Græco*, pertendit: Historicum] *Manethonem* voluisse per illos *Hycsos*, seu *Pastores* qui ex Aegypto fuerunt ejecti, indicare non Hebræos, seu Israelitas, sed Arabes, qui in Aegyptum cum irrupissent, ibique vitam pastoritiam degerent, tandem potenriores facti, imperium obtinuerunt, illudque exercuerunt in Aegyptios, a quibus vocati sunt, *Hycsos*, id est, *Reges Pastores*. Facessat, inquam, *Joannes Marshamus*, cujus vanum systema e fronte pugnat cum historia *Manethonis*. Nam primo, *Manetho*, conceptis verbis, asserit, illos *Hycsos*, seu *Pastores* ab Aegypto expulsos, venisse in Judæam, ibique civitatem quam *Hierosolymam* appellarunt, construxisse. Qui character in solos Hebræos, seu Israelitas, competere potest, non vero in Arabes, quos neque in Judæam venisse, neque Hierosolymorum urbem condidisse certissime constat. Præterea, quamvis *Manetho* innuat, aliquibus visum esse per *Hycsos* significari *Reges Pastores*, testatur tamen idem Historicus, se in aliis Exemplaribus comperisse per *Hycsos* non significari *Reges Pastores*, sed e diverso declarari *captivos Pastores*, & hoc potius *sibi verisimile videri*, & *historiæ antiquæ conveniens*. Tertio, *Manetho* ait, illos *Hycsos*, seu *Pastores*, fuisse viros obscuros, & ignobiles, qui sane characler competere haud potest in Arabes, qui in Aegypto non poterant esse viri obscuri & ignobiles, cum, ipsomet fatenre *Marshamo*, Arabes suos in Aegypto habuerint Reges, & imperium exercuerint in Aegyptios. Denique, *Marshamus* in citato Opere, quod lucubravit, omnem sibi abrogavit fidem, quia in eo Veteris Testamenti antiquitatem evertere totis viribus adnititur; cæremoniarum, quarum in veteri Testamento Judæis præcipitur observatio, Deum negat esse auctorem ac institutorem; Prophetiam *Danielis* de LXX. Hebdomadibus ad Jesum Christum pertinere audacter inficiatur, *Josephum*, egregium Nationis & religionis Judaicæ defensorem in libris, quos scripsit contra *Apionem*, Ethnicum Grammaticum Alexandrinum, data opera refellit, impugnat, eumque tanquam fabularum, & mendaciorum Scriptorem traducere ac sugillare non

non veretur: Verbo dicam, *Marshamus* in suo male consarcinato opere tot futilia, tot absurda commenta, tot inaudita paradoxa in his, quæ Religionem, Sacramque Historiam cum Veteris, tum Novi Testamenti spectant, effutiit, ut jure optimo apud omnes, qui de Religione bene sentiunt, tanquam temerarius Scriptor audiat, dignumque judicetur ejus male natum Opus, quod natalitiis tenebris damnetur.

D. Quamvis in tuam sententiam facile descendam, ac vehementer improbem falsam *Marshami* interpretationem; non possum tamen, ne quid dissimulem, narrationem *Manethonis*, circa illorum Pastorum, quos *Hycsos* appellat, mansionem in Ægypto, conciliare cum his, quæ superius dixisti de habitatione Israelitarum in Ægypto. *Manetho* quippe, teste *Josepho*, Hebræo, quem laudasti, scribit, illos Pastores, quos *Hycsos* nuncupat, mansisse in Ægypto per annos quingentos & undecim. At, juxta Chronologiæ sacræ peritiorum sententiam, quam superius probasti, Israelitæ habitarunt in Ægypto per annos dumtaxat ducentos quindecim. Ex hac itaque haud mediocri Chronologiæ discrepantia colligi posse videtur, Pastores illos, quos *Manetho* appellat *Hycsos*, plane diversos esse ab *Israelitis*.

M. Non ita est: sed ex ea Chronologiæ discrepantia colligi tantum potest primo, circa numerum annorum, per quos Pastores, quos *Manetho* appellat *Hycsos*, manserunt in Ægypto, irrepsisse in Textum Josephi mendum, & loco annorum 215. suffectum fuisse 511. non quod existimem, *Josephum* Hebræum, qui fuit in scribendo diligentissimus juxta ac gravissimus Auctor, notandis temporibus ita turpiter errasse, sed quod putem, Textum *Josephi* in annorum numeris fuisse interpolatrice manu vitiatum, sicut aperte declarant quam plurima menda, quibus in annorum numeris scatet hodiernus *Josephi* Textus, idque ultro fatentur omnes hujus temporis Chronologi, in libris *Josephi* versati, quos inter unum instar omnium laudabo nostrum *Melchiorem Canum*, qui lib. 11. *De locis* cap. 5. ad Argumentum 9. istud de libris *Josephi* profert judicium: *Sed in numeris Josephi libri menda habent innumera, quæ ego menda viro diligentissimo atque gravissimo assignare nec volo, nec debeo.* Secundo, ex ea Chronologiæ, quam adduxisti, discrepantia colligitur, *Manethonem*, & alios Græcos Historicos Prophanos, multa quidem ex Historia Sacra hausisse, sed eam pluribus mendaciis & erroribus aspersisse, sive ut contradicerent Judæis, quos capitali odio prosequebantur; sive ut vanam & falsam suam antiquitatem ac Religionem stabilirent, sive ut fabulis, quas finxerunt de suis Diis, *Jove*, *Apolline*, *Marte*, *Mercurio*, *Hercule*, & aliis, aliquam veri speciem conciliare possent, sicut lato calamo ostendit Illustrissimus *Daniel Huetius*, in sua *Demonstratione Evangelica*; sive denique cum essent Idolorum cultores, non poterant sacras literas *omni scrupulositate sequi*, ut ait *Josephus* lib. 1. contra *Apionem*, ubi sermonem habens de Scriptoribus Prophanis Græcis, *Demetrio Phalereo*, *Philone seniore*, & *Eupolemo*, ait: *Plurimi prædictorum virorum veritate quidem causarum antiquarum frustrati sunt..... non enim inerat eis, ut nostras litteras*, id est, Sacram Historiam, *possent omni scrupulositate sequi*. Quæ cum ita sint, mirum sane tibi videri haud debet, quod *Manetho*, Scriptor Prophanus, & ex ea Gente oriundus, quæ erat Hebræis infestissima, Historiam sacram de ingressu Israelitarum in Ægyptum, de eorum mansione in Ægypto, & de illorum profectione ex Ægypto, data opera interpolarit, ac nonnullis mendaciis, & erroribus in numeris resperserit, quamvis multa reliquit veritatis vestigia, & per illos Pastores, quos vocat *Hycsos*, quosque ait venisse in Ægyptum, in ea diu mansisse, & postea fuisse ex ea expulsos, non obscure, sicut mox commonstravimus, indicare voluerit Israelitas, qui erant Pastores, quique, ut narrat Historia Sacra, ingressi sunt una cum Patriarcha *Jacobo* in Ægyptum, diu in ea habitarunt, ac denique ex ea pulsi fuere, seu potius a Deo per *Moysem*, eorum Ducem, in libertatem asserti ac vindicati. Hæc, quæ hactenus dixi, confirmare non pigebit testimonio *Grotii*, qui lib. 1. *De Veritate Christianæ Religionis* hæc apposite scribit: *De exitu Hebræorum ex Ægypto non pauca referunt Scriptores Ægyptii, Manetho, Lysimachus, & Chæremon. Loca sunt apud Josephum contra Apionem, quæ tamen pluribus mendaciis sunt respersa, utpote scripta a gente Judæis infensissima, unde & sua hausit Historicus Cornelius Tacitus. Apparet autem ex his omnibus Scriptoribus Ægyptiis, Hebræos, Ægypti parte potitos, ibi pastoralem egisse vitam, sed operis postea servilibus pressos exiisse Ægypto, Ægyptiis etiam quibusdam ipsos comitantibus Moyse Duce, perque Arabum terras postremo pervenisse in Syriam Palæstinam, ibique eos Instituta secutos, Ægyptiorum Institutis contraria. Cæterum, quomodo in his, quæ huic Historiæ aspersere mendaciis Scriptores Ægyptii inter se quidem, & secum singuli pugnent, quotque illa sæculis ab antiquitate Moysis librorum vincantur, egregie ostendit Josephus in illo libro eruditissimo*, sed primo, quem edidit contra *Apionem*. Sed eo de argumento hactenus satis, de quo tamen si plura scire aveas, auctor tibi sum, ut legas, modo per otium liceat, Tomum secundum perdocti Operis, quod *Cl. Ferrandus*, insignis Senatus Parisiensis Causidicus, gallice concinnavit, cuique hunc præfixit titulum: *Reflexions sur la Religion Chrêtienne*. Ibi quippe laudatus ille Auctor hoc argumentum non minus fuse, quam erudite tractat, & omnes objectiones, quas proponit *Joannes Marshamus*, plenissime diluit.

COLLOQUIUM II.

In quo proponuntur Dubia, quæ tam Theologi, quam Scripturæ Sacræ Interpretes, circa Historiam tertiæ Mundi Ætatis ventilare solent.

DISCIP. SÆPIUS in superioribus nostris Colloquiis dixisti, Deum apparuisse Patriarchis *Abrahamo*, *Isaaco*, *Jacobo*, & aliis, eosque familiari colloquio fuisse dignatum.

At, nunc scire vellem, an vere ipsemet Deus sub humana specie apparuerit Patriarchis? An potius Angelus, humanam formam referens, apparuerit Patriarchis, & cum illis, nomine Dei, quem repræsentabat, colloquia miscuerit?

M. Communis est Theologorum sententia, quod dum legitur in Veteri Testamento, apparuisse Deum Patriarchis, & cum illis fuisse locutum; id eo in sensu intelligi debeat, quasi Deus sub humana specie sese Patriarchis conspicuum exhibuerit, & cum illis sermonem habuerit; sed quod Angelus, a Deo missus, ejusque vice fungens, id muneris ex aere sibi formato corpore, obiret, seque Patriarchis adspectabilem præberet. At, non desunt celebres quidam Theologi, qui, aliquot sanctorum Patrum antiquorum, seu S. *Justini*, Martyris, in Dialogo cum *Tryphone*, S. *Irenæi*, lib. 4. adversus Hæreses cap. 26. S. *Augustini*, lib. 2. de Trinitate, cap. 13. & *Theodoreti*, quæst. 5. in Exodum, Doctrinam secuti sentiunt, quod quando in sacris literis dicitur, Deum apparuisse Patriarchis, id intelligi haud debeat de Angelo, tanquam Dei Legato, sed potius de Verbo Divino, seu de secunda Sanctissimæ Trinitatis Persona, quæ sub specie humana sese Patriarchis jam tum visibilem ostendebat. Doctissimus *Bernardus l'Amy*, Congregationis Oratorii Presbyter, in suo *Apparatu Biblico*, pag. 26. hanc Theologorum sententiam, his verbis confirmat: *Ille summus Deus, qui dicitur dignatus Abrahamum familiari colloquio, ipsum erat Dei Verbum, seu secunda Sanctissimæ Trinitatis Persona, quæ ab hisce temporibus præludebat Incarnationi suæ. Quanquam enim tunc Carnem non sic assumeret, ut jam fieret Homo, in imagine tamen carnis, sive veræ, sive apparentis conspicuum Patriarchis se præbebat, ipsum, inquam, erat Verbum Dei, ut omnis Antiquitas credidit, unus ex tribus Angelis, qui apparuerunt Abrahæ, & promisit de lumbis ejus Carnem se sumpturum. Hunc vero Abraham ut Deum summum adoravit, pro Deo habuit, & ejus colloquio gavisus est, ad quod alludens, ut opinor Christus ajebat* cap. 8. *Evang. S. Joannis: Abraham, pater vester exultavit ut videret diem meum, vidit & gavisus*. Prævivit *Bernardo l'Amy* in hac sententia *Petrus Cunæus*, qui libro 3. *De Republica Hebræorum* cap. 3. pag. 378. hæc habet: *Ajunt præstantissimi Theologi, quotiescumque Deus immortalis hominibus apparuit, apparuisse secundam Sanctissimæ Trinitatis Personam, seu Filium Dei. Quod sane ab illis recte existimatum est. Utique cum Apostolus ait: Sæpe Deum ante per Prophetas, novissime autem locutum fuisse per Filium: non ille negat, visum antea in terris Messiam, sed haud obiisse eum concionandi illud munus significat, quod olim a Vatibus semper, ac tandem vero susceptum ab ipso est. Non poterat ipsum illud corpus induere, quod in terris postea intuiti sunt, & contrectavere mortales. Id enim sero admodum genitum formatumque est, neque antea extitit. Quare imaginem dumtaxat illius repræsentavit Abrahamo, sed plane eamdem, quam inter homines habuit.*

D. Libentius, ut candide dicam, descenderem in sententiam horumce Thologorum, qui docent, secundam Sanctissimæ Trinitatis Personam, seu Filium Dei, apparuisse etiam Patriarchis, qui vixerunt ante Legem Scriptam, seu Mosaicam. Inde enim facili negotio intelligitur, Patriarchas, etiam illos, qui præcesserunt Legem Mosaicam, habuisse notitiam, seu fidem in venturum Messiam, Liberatorem generis humani, & Mediatorem Deum inter & homines. At, cum ejusmodi Secundæ Personæ Sanctissimæ Trinitatis apparitiones non omnibus Israelitis, qui vixerunt ante Legem Mosaicam contigerint, fateor ultro, me prorsus nescire, quo pacto Populus Israeliticus potuerit ante Legem Mosaicam habere notitiam, seu fidem in Messiam venturum, cum ejusmodi notitiam, seu fidem, nec ex apparitionibus Secundæ Personæ Sanctissimæ Trinitatis, quæ ei factæ non sunt, nec ex Lege Mosaica, quæ necdum scripta erat, haurire potuerit? Hic est sane nodus vindice dignus.

M. Neminem ab Adamo, seu a Creatione Mundi, absque fide in venturum Messiam, salutem æternam fuisse consecutum, nec deinceps ad finem usque Mundi consecuturum, constans est ac perpetua Ecclesiæ Catholicæ Doctrina, quam nullus citra apertam hæresim impugnare potest. Id tamen discriminis fuit inter fidem Patriarcharum ante Legem Mosaicam, & fidem Populi Israelitici, quod Patriarchæ ante Legem Mosaicam, haberent fidem in venturum Messiam magis distinctam, quam ideo Theologi appellant *Fidem explicitam*; Populus vero Israeliticus ante Legem Mosaicam haberet fidem in Messiam venturum minus distinctam, quam subinde Theologi vocant *Fidem implicitam*, quam videlicet a Patriarchis & a Majoribus suis acceperant, per continuam traditionem, quæ ab ipsa Creatione Mundi usque ad ipsorum tempora fuit jugiter conservata, eorumque animis altius infixa. Quod, ne gratis a me dictum esse videatur, plurimis Scripturæ Sacræ testimoniis evincam. In primis, legimus cap. 4. Evangelii, quod scriptum est a S. *Joanne*, mulierculam Samaritanam ex recepta pridem ac pervulgata apud Judæos traditione Jesum Christum, verum Messiam, quem ipsa venisse ignorabat, sic fuisse affatam; *Novimus Messiam venturum. Cum venerit ille, omnia nobis annuntiabit*. Erant autem Samaritani residua pars Israelitarum, quos a Judæis olim *Jeroboamus* avulserat, proindeque ignorare non poterant, quod vulgo cuncti Hebræi super hac re senserunt, sicut optime observat *Petrus Cunæus* sub finem lib. 3. *De Republica Hebræorum*. Præterea Apostolus *Paulus* cap. 11. Epistolæ ad Hebræos, postquam præmisit, *Fidem esse substantiam rerum sperandarum*, non solum Fidem *Abelis*, *Enochi*, *Noemi*, *Abrahami*, *Isaaci*, *Jacobi*, *Josephi*, & *Moysis* laudat ac plurimum commendat, sed etiam ejusdem fidei laudem Populo Israelitico, etiam ante Legem Mosaicam, tribuit eo potissimum nomine, quod Dei imperio obsecutus, Ægyptum reliquit. Sic enim ait Apostolus: *Fide transierunt mare rubrum tanquam per aridam terram*. Quin, idem Apostolus eodem in capite fidei

fidei hujus laudem adscribit Israelitis, qui jam defuncti erant, dicens: *Juxta Fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes; & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant, se patriam inquirere..... Nunc autem meliorem appetunt, id est cæleftem*. Id sæpius inculcat Apostolus *Paulus*, sed præsertim cap. 10. Epist. 1. ad Corinthios, ubi indiscriminatim omnes Israelitas fidei elogio ornat his verbis: *Nolo enim vos ignorare, Fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, nube, & in mari; & omnes eamdem escam spiritualem manducaverunt, & omnes eumdem potum spiritualem biberunt (bibebant autem de spirituali consequente eos petra: petra autem erat Christus.)* Tertio, Patriarcha *Jacobus* propediem moriturus in Ægypto, suos omnes accersivit filios, quibus ritim bene precatus, dixit filio Judæ: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*, Genes. cap. 49. quibus verbis voluit Patriarcha *Jacobus*, non solum filiorum suorum, sed etiam omnium Israelitarum, qui erant in Ægypto, Fidem, quam habebant de adventu Messiæ, seu Liberatoris, quæque a suis Majoribus accepta penitus eorum animis insidebat, confirmare, prædicens illis, venturum illum Messiam, quem expectabant, postquam familiæ filii sui *Judæ* Regium Sceptrum fuisset ablatum, & ad alienigenam transiisset. Quarto, *Josephus*, filius Patriarchæ *Jacobi*, moriens itidem in Ægypto, obsecravit, & obtestatus est Israelitas, ut dum essent ex Ægypto exituri, ejus ossa secum asportarent sepelienda in Terra Chananæa: *Asportate ossa mea vobiscum de loco isto*, Genes. cap. 50. Sciebat quippe *Josephus*, fore ut in Chananeensium sedibus nasciturus esset Messias, illicque sua ossa quiescere voluit. Fidem *Josepho* datam liberarunt Israelitæ, quando excesserunt ex Ægypto, & fide, quam in Messiam venturum habebant, animati, ossa *Josephi*, sepelienda in Terra Chanaan, secum asportarunt. *Tulit Moyses ossa Joseph secum, eo quod abjurasset filios Israel, dicens: Visitabit vos Deus, auferte ossa mea hinc vobiscum*, lib. Exodi cap. 13. Denique, non tantum Patriarchis, sed & omnibus Israelitis, etiam ante Legem Mosaicam, nota erat illa promissio, qua Deus ab exordio Mundi, hoc est, post primorum parentum nostrorum peccatum, sese obstrinxit, mittendi Messiam, seu Liberatorem, dum imprecando serpenti, dixit: *Ipsa conteret caput tuum*, id est, Messias, aliquando ex muliere nasciturus, conteret caput tuum. Hanc, inquam, promissionem, qua Deus ab exordio Mundi se obstrinxerat, mittendi Liberatorem, seu Messiam, omnes Israelitæ etiam ante Legem Mosaicam jam perspectam exploratamque habebant; tum ex certa traditione ab Adamo ad ipsos usque propagata; tum etiam ex sanctificatione Sabbati, quæ per singulas Hebdomades monebat illos de Creatione Mundi, seu in memoriam illorum revocabat Creationem Mundi, formationem primi hominis, ejus lapsum, divinam promissionem mittendi Liberatoris, & Legem latam a Deo ab exordio Mundi, & a majoribus suis, etiam ante *Moysis* tempora, jugiter observatam, sanctificandi Sabbatum in memoriam creationis mundi, & diei septimi, quem sanctificavit Deus, *quia in ipso cessaverat ab omni opere suo*, uti legitur Genesis cap. 2. Cum igitur omnibus Israelitis, etiam ante Legem Mosaicam, nota fuerit hæc promissio, qua Deus ab exordio Mundi, hoc est, post peccatum Adami, sese obstrinxit, mittendi Liberatorem, seu Messiam, planum ac expeditum esse debet, omnes Israelitas, etiam ante Legem Scriptam, habuisse aliquam notitiam, seu fidem in Messiam venturum. Hinc merito S. *Augustinus* lib. *de peccato originali* cap. 24. ait: *Sine Fide ergo Incarnationis & Mortis & Resurrectionis Christi, nec antiquos Justos, ut justi essent, a peccatis potuisse mundari, & Dei gratia justificari, veritas Christiana non dubitat, sive in eis Justis, quos Scriptura sancta commemorat, sive in Justis, quos quidem illa non commemorat; sed tamen fuisse credendi sunt, vel ante diluvium, vel inde usque ad Legem datam, vel ipsius Legis tempore non solum in filiis Israel, sicut fuerunt Prophetæ, sed etiam extra eundem Populum, sicut fuit Job. Ipsorum enim corda eadem mundabantur Mediatoris Fide*. Quo fit, ut omnino inexcusabiles sint Hebræi, qui, licet per Legem Mosaicam, & vaticinia Prophetarum majorem de venturo Messia notitiam postea habuerint, pertinacia tamen plusquam adamantina Jesum Christum, verum Messiam, in quo *Moysis*, & Prophetarum fuerunt ad amussim omnia adimpleta oracula, agnoscere detrectarunt. *Unde cum reputare in animo soleo* (utor verbis *Sulpicii Severi*) lib. 1. Historiæ Sacræ) *Populum*, seu Hebræum, *tot beneficiis Dei obligatum, tot cladibus, cum peccaret, coercitum, expertumque & misericordiam, & severitatem Dei, nequaquam emendatum; & cum semper veniam erroris acciperet, semper peccasse post veniam; nihil mirum videri potest, Christum ab his non esse receptum, cum jam in dies ab initio toties in Domino rebelles deprehenduntur, magisque mirum est, illis semper peccantibus, nunquam Dei, si quando eum imploraverunt, defuisse clementiam*.

D. In illo Vaticinio Patriarchæ *Jacobi*: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*. In hoc, inquam, vaticinio *Jacobi* probe intelligo, promitti adventum Messiæ, quando Sceptrum Regium fuerit ablatum e Juda; sed quandonam id revera contigerit, prorsus me latet.

M. Sunt quidam periti Theologi, & Scripturæ Sacræ Interpretes, qui asserunt, in hoc vaticinio *Jacobi* promitti venturum Messiam, quando e Tribu *Juda* Sceptrum esset ablatum, adeo ut illud Jacobæum Oraculum: *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est* &c. ad solam Tribum *Judæ* restringi debeat cum exclusione Leviticæ, Beniamiticæ, & aliarum Tribuum. Sed pace illorum

Theologorum, & Scripturæ Sacræ Interpretum dixerim, huic sententiæ calculum meum adjicere non posse. Primo, quia compertum habemus ex Scriptura Sacra, plures extitisse Gentis Judaicæ Duces ac Principes a *Jacobi* vaticinio usque ad Christum, Servatorem nostrum, qui ex Tribu Juda non fuerunt oriundi. *Moyses* namque & *Josue*; qui post egressionem Israelitarum ex Ægypto, præfuerunt Populo Judaico, suam ex Tribu Juda originem non ducebant, sed *Moyses* erat de Tribu *Levi*, *Josue* vero de Tribu *Ephraim*. Inter *Judices* postea, qui post *Moysem*, & *Josue*, apud Judæos summa potestate præditi erant, duo tantum fuerunt orti e Tribu Juda, videlicet *Othoniel*, & *Abesan*. Secundo, tempore, quo Judæi in Captivitatem Babylonicam fuerunt abducti, Sceptrum e Tribu Juda ablatum est in *Jechonia*, & *Sedecia* Regibus. Post laxatam vero Captivitatem Judæorum Respublica formam Aristocratiæ assumpsit, ita ut Judæi nunquam amplius regia, & absoluta imperandi forma potiti sint, utpote qui Persarum Monarchis primum subditi fuerunt, deinde, postquam *Alexander Magnus*, Macedo, *Darium Codomanum*, & Persarum simul Imperium delevisset, & omnem hujus gloriam ad Græcos transtulisset; Judæi Græcis paruerunt, idest Asiæ minoris, & Ægypti Regibus servierunt, donec tandem a Romanis devicti sub jugum missi sunt. Porro, per totum illud temporis intervallum, quod a soluta Captivitate Babylonica fluxit usque ad Christum Dominum, nullos Duces habuerunt Judæi e Tribu Juda oriundos, sed summa rerum erat penes Summos Pontifices, quæ Pontificum potestas per Assamonæos, in Ordine Sacerdotali constitutos, firmata est usque ad tempus *Herodis*, qui devicto *Antigono*, genus Assamonæorum penitus extinxit, & Regnum Judææ a Senatu Romano obtinuit. Cum igitur a laxata Captivitate Babylonica usque ad Christum, hoc est, per quingentos, & amplius annos Sceptrum e Tribu Juda fuerit ablatum, stare nullo modo potest sententia illorum, qui *Jacobi* de venturo Messia vaticinium, *Non auferetur Sceptrum de Juda* &c. restringunt ad solam Tribum Juda, exclusis aliis Tribubus.

D. Quo pacto igitur vis esse intelligenda hæc Jacobæi vaticinii verba: *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus* &c.? videtur quippe mihi, quod sola hic indigitetur Tribus *Juda*, exclusis aliis Tribubus.

M. Ut huic Jacobæo Vaticinio de venturo Messia sua constet veritas, necessum est, ut hæc priora verba, quibus constat: *Non auferetur Sceptrum de Juda*, non limitentur ad solam Tribum *Juda*, exclusis aliis Tribubus, sed potius referantur ad totam Gentem Judaicam, adeo ut sensus sit, non ablatum iri sceptrum e tota Gente Judaica, donec veniat Messias. Hac autem semel admissa Jacobæi vaticinii interpretatione, proclive est demonstrare, Judæos a tempore, quo a Patriarcha *Jacobo* editum est hoc vaticinium, usque ad *Herodem*, alienigenam, qui a Senatu Romano Judææ Regnum obtinuit, & quo adhuc in Judæa regnante natus est Jesus Christus, verus Messias, semper habuisse e Gente sua Judaica, seu ex genere suo, & ex aliqua Tribu Duces, Reges, ac Principes, qui toti Populo Judaico cum summa rerum potestate præfuerunt. At enim, post mortem Patriarchæ *Jacobi* in Ægypto, Judæi Ducem habuerunt *Moysem*, qui eos e captivitate Ægyptiaca liberavit. Post obitum *Moysis*, Judaico Populo præfuit *Josue*, qui illum in terram promissam, seu in terram Chananæam introduxit. *Josue*, in regimine Populi Judaici successerunt alii Duces, quos e genere suo ortos Judæi appellarunt *Judices*, qui summa apud Gentem Judaicam potestate potiebantur. Post *Judices*, habuerunt Judæi Reges, & Regia dignitas, seu potestas permansit in Tribu Juda, & in familia Davidica usque ad captivitatem Babylonicam. A tempore autem captivitatis Babylonicæ Judæi habuerunt Duces itidem ex genere suo, seu Principes exercitus, qui ipsis reducibus, & proprio solo, laxata captivitate, restitutis præfuerunt: His Ducibus suffecti sunt Pontifices, dicti *Assamonæi*, seu Machabæi, qui pariter e Judæorum genere erant oriundi, & quibus Rempublicam Judaicam gubernandi onus incumbebat. Denique, hanc supremam Reipublicæ administrandæ potestatem conservarunt Pontifices, seu Assamonæi, usque ad *Herodem*, qui, licet non esset ex Gente Judaica, sed alienigena, utpote genere Idumæus, devicto tamen *Antigono*, ultimo Assamonæorum Rege, Regnum Judææ obtinuit a Romanis. Quo tempore, cum Judææ Regnum ad *Herodem*, alienigenam transierit; natus est Jesus Christus, verus Messias, juxta Patriarchæ *Jacobi* vaticinium: *Non auferetur Sceptrum de Juda*, idest, de tota Gente Judaica, *donec veniat*, *qui mittendus est*, *&* *ipse erit expectatio Gentium*. Hoc pacto intelligendum, & explicandum esse Patriarchæ *Jacobi* de venturo Messia vaticinium censent sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, *Justinus*, Martyr, in Dialogo cum *Triphone*, *Athanasius* in lib. de Incarnatione, *Eusebius* lib. 8. Demonstrationis Evangelicæ, *Chrysostomus* Homilia 77. in Gen. *Ambrosius* in libro de Benedictionibus Patriarcharum, cap. 4. *Augustinus* lib. 18. De Civitate Dei cap. 45. *Theodoretus* quæst. 100. in Genesim, aliique sancti Patres, qui istam vaticinii Jacobi interpretationem suo calculo approbarunt. Huic igitur tam cano, tamque venerando totius Antiquitatis consensui assensum præstare debes.

D. Prono capite veneror antiquos illos sanctos Patres, eorumque sententiæ lubentissime subscribo; sed necdum fecisti satis difficultati, quam mox insinuavi. Videtur quippe mihi, hæc verba vaticinii Patriarchæ *Jacobi*: *Non auferetur Sceptrum de Juda*, pertinere duntaxat ad Tribum *Juda*, exclusis aliis Tribubus. Alioqui si prædicta verba spectent totam Gentem Judaicam, non video certe quid peculiare de filio suo, *Juda*, Patriarcha Jacobus prædixerit, dum, antequam moreretur, suam ei benedictionem largitus est. Ettamen legimus cap. 19. libri Genesis Patriarcham *Jacobum*, jam morti proximum, convocasse omnes filios suos, hisque singulis viritim, speciatim, ac distin-

cte

cte benedixisse, atque prædixisse, quæ ipsis, eorumque posteritati deinceps obventura erant. Quæ cum ita sint, longe verosimilius mihi videtur, hæc verba vaticinii *Jacobi: Non auferetur Sceptrum de Juda*, restringenda esse ad solam Tribum Judæ, exclusis aliis tribubus Israeliticis.

M. Non ita est, sicut sentis. Quamvis enim hæc benedictio, seu prædictio *Jacobi* morientis: *Non auferetur Sceptrum de Juda* &c. toti Genti Judaicæ, seu cæteris Tribubus Israeliticis competat, attamen *Judæ*, filio Patriarchæ *Jacobi*, peculiarius accommodari debet, & ejus Tribum magis spectat, quam cæteras Tribus. Primo, in eo quod soli filii Judæ, seu viri e Tribu *Judæ* orti, a *Davide* usque ad captivitatem Babylonicam; hoc est, per annos circiter quingentos, Regnum in Gente Judaica obtinuerint, idque sub *Davide*, & *Salomone* florentissimum. Secundo, in eo quod, post captivitatem Babylonicam, cum ad aliam Tribum, distinctam a Tribu Juda, suprema potestas in Gente Judaica transierit, nihilominus universus Populus Israeliticus a *Juda* nomen sortitus sit, tumque primum Israelitæ cœperint cognominari *Judæi*. Tertio, in eo quod eodem tempore, quo suprema in gente Judaica potestas penes Pontifices, seu Assamonæos erat devolvenda, Regio tamen ipsa, qua Regnum continebatur, tota, aut maxima ex parte ad sortem Tribus Juda pertinere debebat. Quarto, in eo quod Tribus Juda, sive in castris ponendis, sive in ordine offerentium, sive in divisione terræ Chanaan, cæteris Tribubus præstantia quadam, & excellentia singulari præire debebat. Postremo, in eo quod Jesus Christus, verus a Patriarcha *Jacobo* promissus Messias, ex sola Tribu Juda, & non ex aliis Tribubus Israeliticis proditurus erat. Propter has, & alia rationes, quæ legi possunt apud *Eusebium* lib. 8. *De Demonstratione Evangelica*, jure optimo dici potest, hanc benedictionem, seu prædictionem Patriarchæ *Jacobi*, fuisse quidem omnibus Tribubus Israeliticis communem, peculiari tamen ratione, ad Tribum *Judæ* pertinuisse. Consule etiam, si velis Dissertationem, quæ in *Tractatu de Mysteriis, & annis Christi*, a me Romæ recens edito, ordine septima est, in qua evinco, hoc Patriarchæ *Jacobi* Vaticinium: *Non auferetur sceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium*, fuisse revera impletum in ortu Jesu Christi, veri Messiæ, illudque ab omnibus Judæorum argutiis, & cavillis vindico.

D. Sufficit mihi hæc, quam de Patriarchæ *Jacobi* vaticinio dedisti, brevis explanatio. At nunc duo dubia haud levis momenti, ne quid dissimulem, circa eumdem Patriarcham *Jacobum* subeunt animum meum, quæ mihi solvas velim. Primum Dubium est, an revera mentitus sit *Jacobus*, quando, usus consilio matris suæ *Rebeccæ*, paternam benedictionem, loco *Esau* fratris sui primogeniti, accepit, dicens patri suo Isaaco: *Ego sum filius tuus primogenitus Esau*; quod tamen probe sciebat esse falsum. Alterum Dubium istud est: Num Patriarcha *Jacobus* injusta fraude deluserit socerum suum *Labanum*, dum post famulatum quatuordecim annorum pacta cum illo mercede, gregem suum per virgas ex parte decorticatas, sicque varias, quas bestiis inter bibendum, calente venere, objiciebat, copiosa pecudum accessione multiplicavit cum evidenti dispendio gregis soceri sui *Labani*, uti narrat *Moyses* cap. 30. lib. Genesis. His duobus Dubiis rogo te, ut breviter facias satis.

M. A duobus istis, quæ proposuisti, Dubiis nunc paucis verbis me expedio, & ad primum dico, Patriarcham *Jacobum*, si literali Scripturæ sensui inhæreamus, vix, ac ne vix quidem a mendacio posse excusari, dum paternam benedictionem loco *Esau*, fratris sui primogeniti, consilio matris suæ, accepit. Id luculenter colligi posse videtur ex capite 27. libri Genesis, ubi primo narratur, *Jacobum* non modo dixisse se esse primogenitum, sed etiam disertis verbis professum fuisse, se esse *Esau*, idque respondisse patri suo *Isaaco*, de persona *Esau*, non de solo jure primogenituræ quærenti, & benedictionem *Esau*, non autem *Jacobo* dare volenti. Deinde, legitur eodem in capite, *Jacobum*, vulgares cibos ostenentem patri suo *Isaaco*, idest, duos hœdos, quos non in sylvis venatus erat, sed in stabulo conquisitos & electos a matre coquendos, ac parandos attulerat, ipsum rogasse, ut de ipsius venatione comederet, quod certe (si solus attendatur literalis verborum sensus) a fraudis, & mendacii crimine excusari non potest. Denique, ibidem legitur *Jacobum*, accepta benedictione, statim a patre suo *Isaaco*, fraudis ac mendacii fuisse insimulatum. *Esau* quippe lugenti, & graviter de surrepta sibi a fratre suo *Jacobo* benedictione querenti, respondit, pater, *Jacobum* venisse fraudulenter, & benedictionem sussuratum fuisse. *Venit germanus frater tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam*. Hæc, inquam, si juxta literalem dumtaxat sensum expendantur, *Jacobum* mentirum fuisse haud obscure significabunt. At, si ad sensum verborum *Jacobi* mysticum, seu figuratum, ut par est, assurgamus, Patriarcham *Jacobum* ab omni fraude, & mendacio poterimus excusare, sicut illum tam vere, quam pie excusant sancti Patres, *Augustinus* lib. 1. *Contra Mendacium* cap. x. *Theodoretus* quæst. 81. in Genesim, *Gregorius M.* Homilia VI. in *Ezechielem*, *Isidorus Hispalensis*, *Venerabilis Beda*, *Rupertus*, quorum agmen claudit *S. Thomas*, qui 2. 2. qu. cx. Art. 3. in responsione ad 3. Argumentum his verbis agit *Jacobi* vindicias: *Jacob dixit, se esse Esau primogenitum Isaac, quia videlicet primogenita illius de jure ei debebantur. Usus est autem hoc modo loquendi per spiritum Prophetiæ ad designandum mysterium, quia videlicet minor Populus, scilicet Gentilium, substituendus erat in locum primogeniti, scilicet Judæorum.* Quam rationem excerpsit S. *Thomas* ex jam citato libro primo S. Augustini *contra Mendacium* cap. decimo. Huic itaque sanctorum Patrum, & gravissimorum Theologorum sententiæ, qui *Jacobum* a mendacio excusant, constanter adhærere debes, illumque penitus repudiare errorem quorumdam recentium molliorum Theologorum, qui, licet faterentur, *Jacobum* non fuisse mentitum, ajebant tamen, illum amphibo-

phibolia, seu verbis ambiguæ, ancipitisque significationis, necnon mentis restrictione usum fuisse absque peccato. Quin, quod magis mirari debeas, hunc amphiboliarum usum adeo licitum, & innoxium esse audacter pronunciabant molliores illi Theologi, ut non puderet eos asserere, Deum ipsum, Patriarchas, aliosque viros sanctos interdum amphiboliis, mentisque restrictionibus fuisse usos. Sed, apage hunc errorem Deo, & Sanctis tam injurium, sinceritati, ac simplicitati Christianæ (quam tantopere commendat Christus cap. 5. *Matthæi* vers. 37. dicens: *Sit autem sermo vester: est, est, non, non: quod autem his abundantius est, a malo est.*) omnino oppositum, societatis humanæ pestem, & occultandæ veritatis pessimum artificium, uno verbo, sæpius fulguritum, & vaticanis protritum fulminibus.

Venio nunc ad alterum, quod proposuisti, Dubium, an Patriarcha *Jacobus* injusta fraude deluserit socerum suum *Laban*, quando singulari usus artificio gregem suum multiplicavit, cum gravi jactura, quam inde passus est *Laban*? Quod quidem Dubium, ut clarius diluere possim, observare debes, *Jacobum*, postquam per quatuordecim annos *Labano*, socero suo, nullo recepto præmio, gregem ipsius pascendo, famulatus fuisset, tandem exiguam mercedem ab illo poposcisse, ut videlicet quidquid ex ovibus unius coloris deinceps nasceretur variegatum, idest, variis distinctum coloribus, ad se pertineret. Annuit *Laban*, futuri artificii, quo *Jacobus*, ipsius gener, usurus erat, omnino inscius. At, cum subdolus, & rapax *Labani* animus, quem multis experimentis per quatuordecim famulatus annos probe perspectum habebat *Jacobus*, non sponderet pacti fidem, nec mercedis acceptæ securitatem, nisi notabili coloris discrimine, & loci intervallo peculium suum, a reliquo *Labani*, soceri sui, grege secerneret, ideo *Jacobus* segregavit oves, & capras discolores, sibi oves, & capras unius coloris pascendas servavit, ne, si *Labanus*, præter opinionem suam, gregem *Jacobi* auctum, & multiplicatum videret, furta & rapinas clamitaret. Aderat tempus, quo Deus injuriam, & damna a *Labano* per quatuordecim annos illata *Jacobo*, qui totius spei, ac fiduciæ suæ anchoram nunquam non in remuneratione divina collocaverat, sarcire constituit. Monetur itaque *Jacobus* a Deo de artificio, quo præmia, toleratis laboribus digna, cum fœnore consequi debebat, cumque non ignoraret *Jacobus*, quanta vis esset imaginationis in variando fœtu, & quam facile ea moveretur ab errore externo, speciatim in bestiis, quarum sensio cum speciebus corporeis arctius connexa est, quales fœtus nasci oportebat, tales oculis conspicientium objiciendas arbitrabatur. Nec visa commodior via, ut rem ad optatum exitum perduceret, quam si virgulta ex arboribus, quarum color artificium adjuvabat, recens resecta, cortice alternis intervallis detracto, variegata, in conchis, vel alveis, aqua limpida plenis, reponerentur, ut qua aviditate potum faucibus, ea species objectas oculis inter bibendum haurirent bestiæ, quas forte cum imaginibus marium lascivientium, & adhærentium commixtas, ex aqua, tanquam ex speculo naturali, oculus, alias vagus, & instinctu potius, quam consilio, in objecta quæque raptus, ut solet esse oculus bestiarum, ad hoc unum tempore generationis raptus facilius perciperet, & firmius imaginationi imprimeret, unde insignita, & impressa informatio fœtum eodem tempore conceptum imbueret. Non defuit *Jacobo* successus, quoties usus est isto artificio, quod fuisse naturale sola vi imaginationis, nullo interveniente miraculo, ad quod citra ullam necessitatem recurrunt nonnulli, contigisse facile crediderim. Vis siquidem phantasiæ, seu imaginationis, solet in coitu esse maxima, & fœtui similitudinem visam fortiter imprimit, sicut bene multis experimentis constat, quibus falsi convincitur systema Cartesianorum, aliorumque modernorum Philosophorum, qui docent, belluas esse mera automata, arcanis rotulis & elateriis affabre contexta, omni cognitione, vita, vi imaginitrice, aliisque sensationibus tam internis, quam externis prorsus destituta. Sed istud recentiorum Philosophorum systema hic impugnare locus non est. Quare, Dubii a te propositi explicationi dumtaxat insistens, breviter hic ostendam, *Jacobum*, in eo, quo usus est, artificio, injusta fraude non delusisse socerum suum *Labanum*. Et primo quidem, *Jacobus* juste ac licite usus est eo artificio, quia illud ab Angelo in somnis doctus erat, ut testatur ipsemet *Jacobus* cap. 31. v. 11. libri Genesis, sic loquens: *Dixit Angelus Dei ad me in somnis: Leva oculos tuos, & vide universos masculos ascendentes super fœminas, varios, maculosos, atque respersos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban.* Secundo, hoc astu & dolo usus est, titulo justæ compensationis, quia per viginti annos servierat *Labano*, & tamen justam laborum suorum mercedem ab eo, ut pote homine avaro, extorquere necdum potuerat, sicut ipsemet queritur cap. 21. v. 40. & seq. libri Genesis, dicens: *Die noctuque æstu urebar & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis, sicque per viginti annos in domo tua* (idest, soceri Laban) *servivi tibi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis; immutasti quoque mercedem meam decem vicibus.... Forsitan modo nudum me dimisisses. Afflictionem meam, & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri*. Denique, *Laban* promiserat *Jacobo* dotes filiarum *Rachelis* & *Liæ*, quas ei uxores dederat, & quas tamen indotatas reliquit, quemadmodum ipsæmet testantur c. 31. v. 14. lib. Genesis, his verbis: *Responderunt Rachel & Lia: Numquid habemus residui quidquam in facultatibus & hæreditate domus patris nostri? nonne quasi alienas reputavit nos, & vendidit, comeditque pretium nostrum?* His, & aliis ejusmodi rationibus probant Scripturæ Sacræ Interpretes *Jacobum* non injusta fraude delusisse socerum suum *Labanum*, quando ad augendum gregem suum, & ad se redimendum ab injusta vexatione, novo isto commento, seu artificio usus est.

D. Jam sciebam, *Liam* & *Rachelem* esse filias *Labani*, & uxores Patriarchæ *Jacobi*. Sed earum Histo-

Historia, quam legi in libro Genesis, duos mihi injecit scrupulos, quos mihi eximas velim. Narratur quippe cap. 29. hujus libri, *Liam*, quæ erat filia *Labani*, natu major, obtemperasse patri suo, qui illam concubia nocte introduxit in lectum *Jacobi*, eamque suffecit in locum *Rachelis*, quæ vere cum *Jacobo* erat matrimonio juncta, non vero ejus soror *Lia*. Quæro igitur, an peccaverit *Lia*, quæ obsecuta patris consilio, dormivit, remque habuit cum Jacobo, cui tamen nondum nupta erat? Deinde capite sequenti, seu trigesimo ejusdem libri Genesis, legitur, quod *Ruben*, filius *Liæ*, *reperit mandragoras, quas matri Liæ detulit, dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui*. Dic, sodes, quid sibi velint istæ mandragoræ, quibus tantopere delectabatur *Rachel*, & qua virtute pollerent?

M. *Liam* peccasse, dum parenti suo morem gerendo, intrusit sese, loco *Rachelis*, in lectum *Jacobi*, & cum ipso carnalem copulam habuit, cui tamen nondum nupta erat, in confesso est apud omnes Scripturæ Sacræ Interpretes. Consensit quippe *Lia* in stuprum, immo adulterium, a quo *Jacobus*, hujus facinoris plane nescius, jure optimo excusari debet ob facti ignorantiam invincibilem, qua putavit, se non cum *Lia*, sed cum *Rachele*, quæ ei vere nupta erat, congressum carnalem habuisse. Hinc est, quod *Jacobus* mane expergefactus, & videns *Liam*, loco *Rachelis* subrogatam, sic socerum suum, hujus strophæ, seu potius facinoris, auctorem allocutus est: *Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachele servivi tibi? quare imposuisti mihi?* Potuit autem facile *Laban* decipere generum suum *Jacobum*, & in ejus lectum *Liam*, loco *Rachelis*, intrudere, quia mos olim vigebat, ut virgines, dum nubebant, in tenebris, verecundiæ causa, mariti thalamum adirent. At, si peccavit *Lia*, parentis sui dicto audiens, gravius sane peccatum admisit *Laban*, quippe qui filiam suam *Liam* ad hoc facinus induxit. Tentavit quidem *Laban*, se, prætextu consuetudinis, ab hoc crimine purgare, genero suo *Jacobo* respondens: *Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores* (supple sorores) *ante tradamus ad nuptias*. Genesis c. 29. Sed fictus ille erat consuetudinis prætextus, quem obtendebat *Laban*. Nam si revera obstitisset aliqua loci consuetudo, non debuisset *Laban* publice illud solemne convivium nuptiale, cujus meminit Scriptura Sacra eodem in capite libri Genesis, celebrare, quasi uxorem *Jacobo* daturus *Rachelem*, quam omnes sciebant esse natu minorem. Sed de hoc primo, quod proposuisti, Dubio, hactenus satis dictum sit. Quod spectat alterum Dubium, videlicet quid per *Mandragoras*, quas *Ruben* invenit, & detulit ad matrem suam *Liam*, quasque tantopere expetivit *Rachel*, intelligendum sit? fateor ingenue, me in explanatione hujus Dubii hærere ad aquas, & qua mihi vadum tentandum sit, prorsus nescire. At enim, in primigenio Textu Hebræo cap. 30. libri Genesis legitur, *Ruben* detulisse DUDAIM ad matrem suam *Liam*. Legitur etiam in Textu Hebræo cap. 7. libri Canticorum: *Dudaim dederunt odorem suum*. Sed quid per *Dudaim* intelligendum sit? Hoc opus, hic labor est, resque difficillima, ac multum & sæpe quæsita, quæ crucem fixit Scripturæ Sacræ Interpretibus, eosque coegit in varias abire sententias. Quapropter ipse, antequam aperiam, quid in tanta rerum obscuritate, rantisque clarissimorum virorum opinionibus longe diversis, ac inter se pugnantibus, probabilius sentiam, varias præmittam opiniones, in quas Scripturæ Sacræ Interpretes, virique doctissimi in hujus vocis *Dudaim* interpretatione distrahuntur. Alii existimant, *Dudaim* esse certos quosdam flores & fructus agrestes, orientalibus in locis mense Majo maturescente, coloris, odoris, & saporis gratissimi, eoque nomine multum amabiles. Alii autumant, *Dudaim* esse Lilia; alii Narcissum; alii Tubera. Alii putant *Dudaim* esse poma, quæ Arabice nuncupantur *Mautz*, & quæ sunt dulcissima, gustuique gratissima, & hanc sententiam tuetur Cl. Vir, exoticarum Linguarum peritissimus, *Blasius Cariophilus in Dissertationibus Miscellaneis*, Dissertatione tertia. Alii docent, *Dudaim* esse Mandragoras. Alii denique Difficultate oppressi, ajunt, quid fuerint *Dudaim* in specie? non liquere, ac subinde in hujus vocis explicatione bonas horas collocari non debere. Hæ sunt discrepantes circa notionem *Dudaim* Sacræ Scripturæ Interpretum opiniones, quas inter huic, utpote communiori, adhæreo, quæ vocem hanc *Dudaim* pro Mandragoris accipit. Sic enim omnes Paraphrastæ, tam Græci, quam Chaldæi, Syri, & Arabes, vocem illam *Dudaim* pro Mandragoris acceperunt. Editio etiam vulgata, a qua discedere nefas est, illam *Dudaim* Hebraicam vocem, quæ dumtaxat duobus in locis Sacræ Scripturæ reperitur (scilicet cap. 30. libris Genesis, & cap. 7. Cantici Canticorum) accipit pro Mandragoris, ut videre est in Editione vulgata cap. 30. v. 14. Libri Genesis, ubi hæc habet: *Egressus autem Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit Mandragoras* (In Textu Hebræo legitur vox *Dudaim*.). Similiter in Editione vulgata cap. 7. v. 13. libri Cantici Canticorum hæc leguntur: *Mandragoræ dederunt odorem* (In Textu Hebræo habetur vox *Dudaim*.). Cum igitur omnium Paraphrastarum, & vulgati nostri Interpretis unus consensus & conspiratio sit in accipienda voce illa Hebraica *Dudaim* pro Mandragoris, eorum interpretationi lubens subscribo. Monitum tamen te obiter velim, ut caveas a gemino errore, in quem circa ejusmodi Mandragoras impegerunt aliquot Scriptores. Quidam enim sunt, qui asserunt, Mandragoras vim habere dandi mulieribus fœcunditatem, & ideo *Ruben* illas detulisse ad *Liam*, matrem suam, & ad *Rachelem*, ut non solum earum amœnitate, & flagrantia delectarentur, verum etiam ut ab illis acciperent fœcunditatem. Quod quidem tam falsum est, quam quod maxime. Nam primo, quid scire poterat *Ruben*, adhuc puellus, *Dudaim*, sive Mandragoras, fœcunditatem comparare, & sterilitati adversari? Deinde, legimus in sacris Literis, fœminas fuisse consecutas fœcunditatem precibus Deo factis, sicut de *Sara*, uxore *Abra-*

Abrahami, & de aliis manifestum est, sed nominatim de *Lia* & *Rachele*. Ait enim Scriptura, loquendo de *Lia* cap. 30. v. 17. libri Genesis: *Et exaudivit Deus preces ejus: concepitque & peperit filium*. Et versu 22. ejusdem capitis libri Genesis, *Moyses* hæc de *Rachele* scribit: *Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus; quæ concepit, & peperit filium*. Tertio, soli Ethnici gloriabantur, fœcunditatem, vel sterilitatem adhibitis quibusdam medicamentis procurari posse. At illo Ethnicorum errore laborasse *Liam* & *Rachelem*, easque sancto viro *Jacobo* sociatas, id sibi persuasisse, & fœcunditatem a Mandragoris se accepturas putasse nulla ratione fit verosimile, maxime, cum Patriarcha *Jacob* ægre ferenti *Racheli*, quod infœcunda esset, eique dicenti: *Da mihi liberos, alioquin moriar*, statim iratus respondit: *Num pro Deo ego sum qui privavit te fructu ventris tui?* Quibus verbis palam innuit *Jacobus*, mulieres, quæ sunt steriles, non debere fœcunditatem a medicamentis quærere, sed illam a Deo, fusis precibus, postulare. Nulla ergo vis inest Mandragoris mulieribus sterilibus accersendi, seu dandi fœcunditatem, sed tantum, ut docent Medici, Mandragoræ possunt quadantenus fœcunditatem juvare. Scribit enim *Plinius* lib. 25. cap. 13. semen Mandragoræ potum purgare fœminarum uterum, indeque fieri, ut ad conceptum præparetur. Alter error, quem perinde cavere debes, in eo situs est, quod nonnulli, post *Dioscoridem* & *Theophrastum*, affirmant, Mandragoras vim habere philtri amatorii, unde inferunt, *Rachelem* Mandragoras sororis suæ *Liæ* ideo expetivisse, ut hoc pacto amorem viri sui *Jacobi* magis in se accendere ac inflammare posset, quemadmodum olim Ethnicis, ad amorem fœminarum sibi conciliandum, philtris amatoriis uti solemne fuisse, docent Scriptores Prophani. Sed apage hunc errorem. Tantum enim abest, ut Mandragora vim habeat Philtri apti ad provocandum amorem, quin potius sit genus herbæ soporiferæ, propter innatam, quam habet, frigiditatem, quo fit, ut sive olfactu, sive in poculo somnifera sit, & libidinis impetum cohibeat, sicut (post *Plinium* lib. 25. cap. 13.) docent periti Scriptores Botanici, qui de Mandragora, ejusque vi, ac proprietatibus tractarunt, quos inter præsertim legi debet *Mathiolus*, qui luculentissimos in *Dioscoridem* edidit Commentarios. Præterquam quod, incredibile est, *Liam* & *Rachelem*, quarum preces ad habendam prolem Deus, ut inquit Scriptura Sacra, exaudivit, voluisse pagano ritu uti Mandragoris, philtri gratia, quo amorem mariti *Jacobi* ardentius erga se excitarent.

„ (*a*) In tanta de Dudaim ambiguitate aliquid mihi lucis rei obscuræ affundendum suscipio. Inter eos, qui hac de re disputant, minus probanda mihi videtur aliquorum opinio, qui Dudaim fructum esse fœcunditati promovendæ aptum censent; nec enim ajunt, Auctor sacer mentionem hic de illis habuisset, ubi de fœcunditate Liæ sermonem instituit, nisi Dudaim fructus esset ad fœcunditatem utilis. At si nunc primum inventi sunt Dudaim, quomodo medicus ejus usus tunc resciri poterat? Hic ergo commemorantur ab Historico, quasi per parergon, seu præter rem. Oportet autem extitisse dein Israelitis frequentes, & celebres ad usum. Viderint nunc Docti, num deferri aliquid possit traditioni apud Christianos Terræ Sanctæ receptæ, qui hoc nomen dant quibusdam leguminibus crescentibus inter frumenta, quæ simile aliquid habent nostris ciceribus; cum præsertim leguminum flores in Palæstina grate oleant, ac proinde congruere his leguminibus possint, quæ de mandragoris, seu Dudaim legimus Cant. VII. 13. *Mandragoræ* (Hebr. Dudaim) *dederunt odorem suum*. Vid. Shaw Voyag. tom. 2. pag. 66. Convenit etiam hisce tempus, quo Ruben Dudaim invenit, tempus scilicet messis triticeæ, nam, ut superius animadverti, legumina hæc inter sata frumenti crescunt.

D. Id pace tua dixerim, non mihi incredibile videtur. Suspicor, enim, *Rachelem* Idololatriæ cultricem fuisse, eamque a teneris annis in ædibus paternis per educationem, & institutionem, culturæ Idolorum assuevisse. Id non obscure colligitur ex c. 31. libri Genesis, ubi sacer Scriptor *Moyses* narrat, *Rachelem*, una cum suo viro *Jacobo*, e paterna domo fugientem, surripuisse Idola patris sui *Laban*, non alio certe fine, quam ut ea coleret, superstitionis, & Idololatriæ studiosa. Si ergo *Rachel* Idolorum cultui fuit addicta, incredibile non est, eam, Ethnicorum morem secutam, mandragoris, philtri amatorii gratia, usam fuisse, ut arctiori vinculo amorem mariti sui *Jacobi* sibi devinciret.

M. Non inficias quidem eo, esse quosdam Sanctos Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes, quibus visum est, *Rachelem*, in ædibus patris sui *Laban*, Idolorum cultoris, educatam, superstitionum & Idololatriæ studiosam fuisse, eamque idcirco, e domo paterna fugientem, compositis sarcinis Deos penates, seu Idola patris sui *Laban* (inscio viro suo *Jacobo*) inservisse, eaque secum furto sustulisse. Sic censent *S. Joannes Chrysostomus* Homilia 57. in Genesim, *Rupertus* lib. 7. Comment. cap. 42. noster *Cajetanus*, & *Olester*. At, *Rachelem* ab Idololatria vindicant non solum omnes ferme Scripturæ Sacræ Interpretes, verum etiam plures Sancti Patres, nimirum S. *Basilius* Homilia 12. in principium *Libri Proverbiorum*, Sanctus *Gregorius Nazianzenus* Oratione 42. & *Theodoretus* quæst. 90. in Genesim, iisque rationibus ducuntur, quæ rem plane conficere videntur. At enim primo, verosimile haud videtur, *Jacobum*, Patriarcham sanctissimum, voluisse matrimonium inire cum *Rachele*, ejusque sorore *Lia*, si utraque fuisset revera Idolorum cultrix; ea quippe illicita matrimonia Israelitarum cum infidelibus detestati sunt sancti Patriarchæ *Abrahamus*, *Isaacus*, ac subinde *Jacobus*, qui sanctitate morum conspicuus, semper institit vestigiis Majorum suorum. Secundo, Deus preces, quas *Rachel* & *Lia* ad obtinendam prolem fuderunt, gratas habuit, ut ait Scriptura Sacra; quod argumento est, eas non fuisse Idololatriæ tenebris immersas, quia, sicut ait *Apostolus*: *Sine Fide impossibile est placere Deo*. Postremo, ipsamet *Rachel*

chel sat superque ostendit, se non esse Idolorum cultricem, quando Labano, patre suo, tentorium ipsius, ad quærenda Idola sua, ingresso, illa festinans (inquit Scriptura Sacra, Genesis cap. 31.) abscondit Idola subter stramenta, idest, sub clitellis Camelorum, & sedit desuper, & ne parenti suo, qui ad invenienda Idola sua omnes angulos cum magna sollicitudine, perscrutabatur, assurgere cogeretur, simulavit, se laborare fluxu menstruorum, ideoque præ infirmitate assurgere non posse. Non est autem verosimile, Rachelem, si fuisset Idolorum cultrix, voluisse ea tam indecenter, tam irreverenter & abjecte tractare. Sed quorsum igitur dices Rachel Idola patris sui suffurata est, si non esset Idololatriæ dedita? Huic quæstioni multifariam respondent Scripturæ Sacræ Interpretes. Abstulit Rachel Idola patris sui, vel quia timuit, ne parens illa aspiciendo, & per illa augurando, cognosceret suam & mariti Jacobi fugam, quam tamen volebat esse occultam; vel ut parenti Idola colendi occasionem adimeret; vel denique (quod ipse probabilius censeo) quia ejusmodi Idola ex pretiosa materia erant conflata, quæ Rachel, intentione compensandæ dotis, quam ei parens promiserat, & injuste non dederat, sibi vindicavit, eaque justo titulo retinere posse sibi persuasit. Hæc autem Labani Idola, hebraice dicta Teraphim, erant statuæ, seu figuræ, aut imagines, humanam formam habentes, ut patet ex lib. 2. Regum cap. 19. v. 13. Hac etiam voce Hebraica Teraphim proprie utitur Scriptura Sacra ad designandas illas statuas, quæ opera Dæmonum responsa dabant, ut videre est c. 18. v. 18. lib. Judicum cap. 21. v. 21. Ezechielis, & cap. 10. v. 2. Zachariæ.

D. Potestne Judas, qui Patriarchæ Jacobi, & Liæ filius fuit, excusari a peccato, dum Thamarem, nurum suam, constupravit, quam tamen non nurum suam, sed scortum seu meretricem esse putabat? Audivi quippe nuperrime virum quemdam eruditum, qui in publico cœtu asserebat, scortationem fuisse licitam Israelitis ante Legem Mosaicam, idque se evincere posse putabat exemplo Judæ, qui cum Thamare, quam meretricem esse credebat, scortatus est.

M. Priusquam tuæ difficultati faciam satis, historiam Judæ cum Thamare congressus, sicut refertur cap. 38. libri Genesis, paucis describam, ex qua manifeste patebit, nec Judam, nec Thamarem, a peccato posse ullo pacto excusari. Judas, sicut in superiori Colloquio jam observavimus, inconsulto patre suo Jacobo, matrimonium iniit cum muliere Chananæa, ex qua tres filios suscepit, videlicet Herem, Onanum, & Selam. Primogenito filio suo Her, uxorem dedit nomine Thamarem. Sed, cum Her esset vir nequam in conspectu Domini, & ideo ab illo occisus, voluit Judas, ut Onanus, suorum filiorum alter, Thamarem, jure Leviratus, uxorem duceret, ad suscitandum semen fratri suo defuncto: Ingredere, inquit ei, ad uxorem fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratri tuo. Ille, seu Onanus, sciens non sibi nasci filios, introjens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi, fratris nomine, nascerentur; & ideo percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret, cap. 38. v. 8. 9. & 10. lib. Genesis. Mortuo Onano, jussit Judas tertio filio suo Selæ, ut Thamarem acciperet uxorem ad suscitandum, jure itidem Leviratus, semen fratri suo Onano defuncto. At, cum Sela adhuc ætatem haberet intempestivam matrimonio, coacta est Thamar, ei desponsata, expectare donec Sela in ætatem matrimonio idoneam firmamque adolesceret. Tandem, promissis non stante Juda, eoque non dante Thamari jam adultum Selam maritum, quem ei promiserat, & ex jure Leviratus tenebatur; hanc nimiam dilationem ægre ferens Thamar, moræ impatiens, & habendæ prolis percupida, induit personam scorti, & meretricia specie atque habitu Judam, socerum suum, ad libidinem incitavit, a quo, postquam pro furtivo concubitu accepisset arrhabonem, seu annulum Judæ, armillam, & baculum, quem præ manibus tenebat Judas, sese ei prostituit, duosque ex uno coitu concepit filios, Pharem & Zaram. Hactenus descripsi breviter Historiam Judæ cum Thamare congressus. Nunc ostendendum mihi incumbit, scortationem non fuisse licitam Israelitis ante Legem Mosaicam, ac subinde nec Judam, nec Thamarem posse a peccato fornicationis excusari. Et primo quidem, scortationem non fuisse Israelitis licitam ante Legem Mosaicam docet Scriptura Sacra cap. 24. lib. Genesis, ubi, postquam Moyses narravit cruentam cædem Sichemitarum, factam a Simeone, & Levi, filiis Patriarchæ Jacobi, in ultionem stupri sororis suæ Dinæ inducit Jacobum objurgantem filios suos his verbis: Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis & Pherezæis, habitatoribus hujus terræ. Cui paternæ objurgationi confestim responderunt Simeon & Levi: Numquid ut scorto abuti debuere sorore nostra? Quod certe responsum (si scortatio Israelitis ante Legem Mosaicam licita fuisset) plane futile esset ad excusandam crudelissimam illam stragem, qua Simeon & Levi, ob stuprum sorori suæ Dinæ illatum, omnes ad unum Sichemitas internecione deleverunt. Ut quid enim hi duo filii Jacobi, ira & furore perciti, tot tragœdias excitassent, totque homines per summam immanitatem & perfidiam trucidassent, si tum temporis, id est, ante Legem Mosaicam, scortatio Israelitis licita esset? præterea, factum istud historicum de scortatione Judæ cum Thamare, dum narrat Scriptura Sacra cap. 38. lib. Genesis, aperte declarat, scortationem non fuisse Israelitis licitam ante Legem Mosaicam. Ibi quippe legitur, quod cum Thamaris uterus, post tres menses a furtivo cum Juda concubitu intumesceret, nunciatum est Judæ: Fornicata est Thamar, nurus tua, & videtur uterus illius intumescere. Quem nuncium audiens Judas, sceleris atrocitate perculsus, in eam tulit duram sententiam: Producite eam ut comburatur. Attamen, dum Thamar duceretur ad pœnam, & misisset ad Judam, socerum suum, dicens: De viro, cujus hæc sunt, concepi, cognosce cujus sit annulus,

& ar-

& armilla, & baculus. Hæc cum audiſſet *Judas*, ſententiam, quam tulerat in *Thamarem*, revocavit, eamque ab indicta pœna liberam pronunciavit. Quis autem credat, *Judam* in *Thamarem*, fornicationis ream, & quam ipſe prægnantem eſſe ſciebat, tam gravi pœna animadvertere voluiſſe, illamque ultricibus flammis addici juſſiſſe, ſi tum temporis, hoc eſt, ante Legem Moſaicam, ſcortatio, ſeu fornicatio, Iſraelitis licita fuiſſet? Denique, fornicatio non ideo mala eſt, quia Lege Moſaica prohibita eſt, ſed ideo Lege prohibita eſt, quia per ſe & intrinſece eſt mala. Quo fit, ut non potuerit eſſe licita Iſraelitis ante Legem Moſaicam. Id confirmare non pigebit egregio S. *Thomæ* ratiocinio 2. 2. Quæſt. cliv. Art. II. ubi inquirit, *utrum fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale?* Sic autem hanc quæſtionem ſolvit. *Reſpondeo dicendum quod abſque omni dubio tenendum eſt, quod fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale. Ad hujus autem evidentiam conſiderandum eſt, quod peccatum mortale eſt omne peccatum, quod committitur directe contra vitam hominis: Fornicatio autem ſimplex importat inordinationem, quæ vergit in nocumentum vitæ ejus, qui eſt ex tali concubitu naſciturus. Videmus enim in omnibus animalibus, in quibus ad educationem prolis requiritur cura maris & fœminæ, quod in eis non eſt vagus concubitus, ſed maris ad certam fœminam, unam, vel plures, ſicut patet in omnibus avibus. Secus autem eſt in animalibus, in quibus ſola fœmina ſufficit ad educationem fœtus, in quibus eſt vagus concubitus, ut patet in canibus, & hujuſmodi aliis animalibus. Manifeſtum eſt autem, quod ad educationem hominis non ſolum requiritur cura matris, a qua nutritur, ſed multo magis cura patris, a quo eſt inſtituendus & defendendus, & in bonis tam interioribus, quam exterioribus promovendus. Et ideo contra naturam hominis eſt, quod utatur vago concubitu; ſed oportet quod ſit concubitus maris ad determinatam fœminam, cum qua permaneat, non per modicum tempus, ſed diu, vel etiam per totam vitam. Et inde eſt, quod naturaliter eſt maribus in ſpecie humana ſollicitudo de certitudine prolis, quia eis imminet educatio prolis. Hæc autem certitudo tolleretur, ſi eſſet vagus concubitus. Hæc autem determinatio certæ fœminæ, matrimonium vocatur, & ideo dicitur eſſe de jure naturali*. Ex quo S. *Thomæ* ratiocinio facile colligitur, fornicationem eſſe peccatum mortale; primo, quia eſt contra bonum procreationis. Fornicator quippe in coitu non intendit generationem prolis, ſed effræni dumtaxat libidini ſuæ vult indulgere. Secundo, fornicatio eſt contra bonum nutritionis, educationis, & inſtructionis prolis. Denique, fornicatio eſt contra divinam Ordinationem, quæ ab exordio Mundi fuit, & eſt, ut una uni conjungatur. Dixit enim Deus *Adamo*, primo omnium hominum parenti: *Quamobrem, relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una*, ſive, ut habet Textus Hebraicus, *in carnem unam*, quia vir & mulier, qui eo junguntur actu, qui ad generis humani propagationem a natura eſt deſtinatus, una caro eſſe debent, ideſt, ita ſibi arcta neceſſitudine adhærere, ita ſe amare, fidem ſibi mutuo datam ſervare, & omnes amoris reciproci vices, communi convictu, perpetuo contubernio, bonorum & malorum communione, inter ſe alternare debent, ut unam carnem, ſeu in unum & idem corpus coaluiſſe videantur. Qui ergo ſe carnali copula jungunt, nec una caro eſſe volunt, hoc eſt, per conjugium, perpetuumque contubernium ſociari nolunt, hi profecto non ſolum non utuntur medio ad generis humani propagationem legitimo, verum etiam divinum Inſtitutum violant, primordialemque de Matrimonio Legem, non Moſaicam dumtaxat, ſicut perperam ſibi perſuaſit *Joannes Marshamus*, Scriptor Anglus, qui inter cætera opinionum portenta, quæ effutire illum non puduit, auſus eſt aſſerere in ſuo *Canone Chronico* pag. 17. *ante Legem Moſaicam Hebræis innuptis licitum fuiſſe corporis copiam pro libitu facere*. Qui error ex his, quæ hactenus diximus, abunde confutatus manet. Cum igitur ſcortatio, ſeu fornicatio, non fuerit Iſraelitis ante Legem Moſaicam licita, ſicut jam oſtendimus, aperte ſequitur primo, *Thamarem*, quæ data opera ſe meretricem ſimulavit, & meretricia ſpecie atque habitu *Judam*, ſocerum ſuum, ad libidinem provocavit, ſeque ei proſtituit, a peccato excuſari nullatenus poſſe. Sequitur ſecundo, peccaſſe itidem *Judam* cum *Thamare* congreſſum, quippe qui petulanti libidine incenſus, ad eam acceſſit, quam putabat meretricem, & illicitæ voluptatis fruitionem pactus, nefariæ libidini ſuæ fræna laxavit. Hinc S. *Thomas*, loco mox a me laudato, ſic reſpondet tertio, quod ſibi proponit, argumento: *Judam autem neceſſarium non eſt a peccato excuſare, qui etiam auctor fuit venditionis Joſeph*.

D. Nimis moroſum profecto te exhibes cenſorem, dum *Thamarem* a fornicationis peccato excuſari haud poſſe aſſeveras. At, ſi ipſe hac in cauſa arbiter, ac judex ſederem, a peccato eam liberam incunctanter pronunciarem, ob rectam, quam habuit, intentionem, dum ad ſuffurandum *Judæ*, ſoceri ſui, concubitum impulſa eſt. Nec enim furtivum iſtum concubitum expetivit *Thamar*, ut libidini indulgeret, ſed quia marito, ſeu *Sela*, ſibi promiſſo, & ſuo debito fraudata fuit a *Juda*, ſocero ſuo, & quia etiam ardenti flagrabat deſiderio ex *Abrahami* ſtirpe, quæ a Deo benedicta erat, ſuſcipiendi prolem. Quis autem inficiari poteſt, hanc fuiſſe bonam intentionem, rectum ac pium conſilium? Cum igitur multi, quos conſului, Theologi, nonnullas actiones excuſant, quæ ſine hac intentione factæ jure culparentur, non video ſane, cur *Thamarem*, cum bona intentione, pioque conſilio operantem in concubitu, quem habuit cum *Juda*, a peccato fornicationis eximere nolis?

M. Recta illa intentio, piumque conſilium, quo *Thamar* inducta eſt ad ſuffurandum *Judæ*, ſoceri ſui, concubitum, non poteſt illam a peccato fornicationis excuſare propter duplicem rationem, quam hic ſubjicio. Prima hæc eſt; Duplex non bonorum officiorum genus diſtinguit S. *Thomas*

Quodlibeto 9. Art. xv. Aliud suapte natura, sive, ut loquuntur Theologi de Schola, intrinsece malum, & nullis additis circumstantiis emendabile. Tale est, Ex. gr. stuprum, seu fornicatio. Aliud est non bonorum officiorum genus, quod quidem in malum est propensum, & sua sponte inordinatum, sed tale tamen, ut quibusdam adhibitis circumstantiis, possit illis inordinationibus exui, imo laudabile fieri, quale est quod a S. *Thoma* ibidem commemoratur exemplum illius, qui propter maximas quasdam Ecclesiæ utilitates retineat plures Præbendas. Hoc jacto solidissimo in Doctrina morali S. *Thomæ* fundamento, fateor ultro illas actiones, quæ non sunt suapte natura, idest, intrinsece malæ, sed dumtaxat propendent in malum, nonnunquam fieri licitas, non sola & voluntaria directionis intentione, sed ex additis circumstantiis, quibus ad bonum reflectuntur, sicut conceptis verbis docet Angelicus Doctor, loco mox a me citato. At, actionem, quæ est intrinsece mala, qualis est fornicatio, posse adhibitis circumstantiis, vel solo bonæ intentionis flexu evadere bonam, hoc est, quod nego ac pernego non solum cum S. *Thoma*, sed etiam cum S. *Augustino*, qui lib. *contra Mendacium* cap. 7. hæc habet: *Interest quidem plurimum, qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea, quæ constat esse peccata, nullo causæ bonæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt.* Altera ratio, quæ probat recti finis intentionem, quam habuit *Thamar*, non posse eam a fornicationis peccato excusare, hæc est, quia docent Theologi, recti finis intentionem opus, quod ex genere suo malum est, moraliter bonum non efficere, cum moralis bonitas non solum hauriatur ex bonitate finis, verum etiam ex bonitate objecti & circumstantiarum, & bonum ex integra causa, malum vero ex quocumque defectu censeatur; alioqui gravissima peccata homicidium, furtum, duellum, sacrilegium, &c. quæ quis propter bonum finem perpetraret, puta ad impertiendam eleemosynam, ad tuendum honorem, ad vitam servandam, ad publicum aliquod bonum consequendum, facili negotio excusari possent, sicut ea excusare tentarunt nonnulli moderni molliores Theologi, qui per directionis intentionis methodum, quam excogitarunt, amplissimam aperuissent viam ad excusandas excusationes in peccatis, nisi Ecclesia horrendas laxitates, ac corruptelas, quas in doctrinam moralem invexerunt, proscripsisset. Esto igitur bona fuerit intentio, rectumque desiderium suscipiendæ prolis, quo *Thamar* flagrabat; prolem tamen ex furtivo *Judæ*, soceri sui, expetere, turpe fuit & execrandum flagitium, quia, sicut dicit S. *Augustinus* lib. 22. contra *Faustum* cap. 62. *Melius sine filiis remaneret* (Thamar) *quam sine jure matrimonii mater fieret.* Scio quidem *Judam*, cum facti *Thamaris* veritatem exploratam habuisset, seque sceleris participem esse intellexisset, hæc verba protulisse: *Justior me est*, idest, *Thamar*. Non me latet etiam quosdam Ecclesiæ Doctores, S. *Chrysostomum* Homil. 62. in Genesim, S. *Ambrosium* lib. 3. Comment. in Evangelium S. *Lucæ*, & *Theodoretum* quæst. 95. in Genesim, excusare intentionem & consilium *Thamaris*, quæ non impulsu libidinis, sed amore suscipiendæ prolis, furtivum concubitum *Judæ*, socero suo, concessit. Verum, ut candide fatear, nihil inde ad excusandum *Thamaris* factum extundi, seu elici potest; primo, quia *Judas* non dixit de *Thamare*, quod esset se ipso sanctior, aut castior, sed tantum quod esset se ipso *Justior*, quod certe verissimum est, *Judas* enim promissa & pacta sua minime servaverat, & injuste impediebat, ne *Thamar* prolem ex *Sela*, quem maritum ei promiserat, & dare tenebatur, susciperet. Secundo, *Judas*, his verbis: *Justior me est*, innuere dumtaxat voluit, *Thamarem*, quæ ejus concubitum appetierat, non turpis libidinis causa, sed honesto suscipiendæ prolis desiderio impulsam, minus esse ream, quam ipse revera erat, qui turpis ardore libidinis flagrans ad *Thamarem* accesserat; sed illam insontem nequaquam pronunciavit. Sic verba hæc *Judæ* interpretatur S. *Hieronymus* in libro Traditionum Hebraicarum in Genesi: *In Hebræo*, inquit sanctus ille Doctor, *habet*; Justificata est ex me, (seu *Thamar*) *non quod justa fuerit, sed quod comparatione illius* (seu Judæ) *minus mali fecerit, nequaquam vaga ad turpitudinem, sed liberos requirendo.* Postremo, *Thamarem*, ob illud honestum, quod habuit, suscipiendæ prolis desiderium, nulla fœda libidine conspurcatum, excusant mox citati Ecclesiæ Doctores, eam tamen non absolvunt, quia hæc *Thamaris* intentionis honestas in actionem ex se & intrinsece malam refundi non potuit, eamque efficere bonam, tametsi actionis malitiam minuerit, & *a tanto, non a toto*, ut post sanctum *Thomam* docent Theologi, eam excusaverit.

D. Referendo superius historiam *Judæ* concubitus cum *Thamare* observasti, *Judam*, tres habuisse filios, *Herem*, videlicet, *Onanum*, & *Selam*, primogenito filio *Heri* nuptam esse *Thamarem*, sed, eo mortuo, absque prole, *Onanum*, alterum *Judæ* filium, uxorem, jure leviratus, duxisse *Thamarem*, viduam fratris sui *Her* demortui absque liberis; denique, demortuo itidem *Onano* absque prole, *Selam*, qui erat tertius *Judæ* filius, eodem jure leviratus, uxorem accepisse *Thamarem*, viduam, ut suscitaret semen fratri suo *Onano*; qui e vivis abierat nullis procreatis liberis. Jam probe scio, jus leviratus in eo situm esse, quod frater demortui fratris sui sine prole uxorem viduam ducere tenebatur, eique suscitare semen, seu prolem, quæ fratris defuncti stirpem propagaret. Qua de re *Moyses* cap. 25. Libri Deuteronomii v. 5. specialem tulit Legem, his verbis conceptam: *Quando habitaverint fratres simul, & unus ex his absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui.* Hanc, inquam, de Leviratu Legem a Moyse institutam esse scio. Sed inde emergit difficultas, quam mihi in præsentia expedias velim. Dicas enim, sodes, quomodo fieri potuerit, ut hanc de Leviratu Legem, cujus auctor ac conditor fuit *Moyses*, notam habe-

habere & observare potuerint *Judas*, aliique Patriarchæ, qui ante Legem Mosaicam vixerunt?

M. *Judas*, aliique Patriarchæ, qui ante promulgationem Legis Mosaicæ vixerunt, prædictum jus Leviratus per specialem divinam revelationem notum habuerunt, & observarunt, ut constat jam adducto exemplo filiorum *Judæ*. Voluit quippe Deus triplici potissimum de causa, ut jus Levirationis, quo frater defuncti fratris absque prole uxorem viduam ducere tenebatur, & fratris semen excitare, seu prolem, quæ ejus familiam propagatet, observaretur a sanctis Patriarchis, qui vixerunt ante legem Mosaicam, primo, ne familiarum Israelitarum numerus minueretur, & ne hæreditates Tribuum ac familiarum promiscue confunderentur, quo accidisset, si viduæ alienis viris nupsissent, bona enim sua in exteras familias transivissent. Deinde, hoc jus Leviratus voluit Deus ut Patriarchæ, etiam ante Legem Mosaicam observarent, quo jus primogenituræ, additaque ei benedictio in familia continuarentur ad prætigurandum Messiam, qui (ut inquit Apostolus in Epistola ad Romanos cap. 8. v. 29.) est *Primogenitus in multis fratribus*. Denique voluit Deus, ut Patriarchæ, qui vixerunt ante Legem Mosaicam, observarent jus Levirationis, quod postea per Legem *Moysis* posteris sanciendum, & præscribendum erat, quo Hebræi, Majorum suorum excitati exemplo, jus illud Levirationis, moremque ducendi uxorem fratris sine liberis defuncti, in Lege Mosaica præceptum, promptius ac facilius observarent. Non clam me est, *Joannem Marshamum*, vanis conjecturis indulgentem, ausum fuisse asserere, Patriarchas ante Legem Mosaicam mutuatos fuisse ab Ægyptiis hoc jus Leviratus, seu morem ducendi uxorem fratris absque prole defuncti; eumque ad tam inauditi hactenus paradoxi probationem citare quamdam Legem ab Imperatore *Zenone* latam (quæ extat lib. 5. *Justinianei Codicis*, Tit. VI. L. VIII.) in qua laudatus Imperator narrat, quosdam Ægyptios idcirco mortuorum fratrum conjuges sibi matrimonio copulasse, quod post illorum mortem mansisse virgines dicebantur, ideoque districte in hac Lege inhibet *Zeno* Imperator, ne quis, ad exemplum Ægyptiorum, hujusmodi nuptias contrahere præsumat. At, hæc *Marshami* probatio quam jejuna, quam sublesta & frigida fit, nemo est, qui statim non videat. *Zeno* siquidem Imperator non ait, receptum hunc apud Ægyptios morem, & ex jure, patriove Instituto ab illis observatum, ut defunctorum conjuges, sibi matrimonio conjungerent, sed solum ait, id solemne dumtaxat fuisse quibusdam Ægyptiis: *Licet quidam Ægyptiorum*, sunt ipsissima verba *Zenonis* Imperatoris. Præterea, mos ille, qui apud quosdam Ægyptios invaluerat, uxores fratris defuncti sibi matrimonio sociandi, eo dumtaxat casu locum habebat, quo mortuus frater non convenisset cum sua conjuge, idest, matrimonium cum ea non consummasset: adeo ut post mariti mortem virgo permansisse diceretur. At, dispar omnino fuit, ac longe lateque discrepans Juris Leviratus ratio apud Hebræos, quia, juxta jus Leviratus, quod fuit in usu apud Hebræos ante Legem Mosaicam, quodque postea sancitum est in Lege Mosaica, matrimonium conjugum jam supponebatur consummatum, & frater uxorem fratris absque liberis demortui ducere obstringebatur ad suscitandum defuncto fratri semen, & ejus hæreditatem una cum benedictione primogeniti in familia conservandam. Postremo, Imperator *Zeno* imperare cœpit anno CCCCLXXIV. Quo pacto igitur *Marshamus* ex ea recentiori *Zenonis* Lege, sibi, aliisque persuadebit, jus Leviratus ante *Judæ* Patriarchæ tempora, & ante Legem Mosaicam apud Ægyptios ibi invaluisse, ibique obtinuisse? Ad summum ex ea Imperatoris *Zenonis* Lege colligi potest, Ægyptios jus Leviratus, aliosque Hebræorum ex Lege Mosaica ritus mutuatos esse, eosque, Imperante *Zenone* adhuc observasse. Cæterum, Patriarcham *Judam*, jus Leviratus e more Ægyptiorum in familiam suam recepisse, sicut comminiscitur *Marshamus*, tam falsum est, quam quod maxime, cum *Judas* id temporis, idest, quando filius ejus *Onanus* jure Leviratus, matrimonium inivit cum *Thamare*, uxore fratris sui *Her*, defuncti absque liberis, necdum in Ægyptum profectus esset, nihilque negotii, societatis, & consuetudinis adhuc habuisset cum Ægyptiis, sicut convenit inter omnes Scripturæ Sacræ Interpretes, quamvis in assignanda hujus historiæ *Judæ* & *Thamaris* epocha non una sit apud illos sententia. Alii namque putant, hanc *Judæ*, & *Thamaris* historiam contigisse ante venditionem *Josephi*. Alii vero existimant, hanc *Judæ*, & *Thamaris* historiam contigisse post venditionem *Josephi*. Sed, ut ut sit de istius historiæ epocha, quam certe ac præcise non designat, & definit Scriptura Sacra, in confesso est apud omnes, hanc historiam *Judæ*, & *Thamaris* contigisse, antequam Patriarcha *Judas*, una cum patre suo *Jacobo* ingrederetur in Ægyptum, eique aliqua cum Aegyptiis intercederet consuetudo. Facessat itaque *Marshamus*, qui facilius oleum ex pumice extundere potuisset, quam ex memorata *Zenonis*, Imperatoris, Lege elicere, jus Leviratus, seu morem, quo fratres tenebantur uxores fratrum absque liberis defunctorum sibi matrimonio copulare, jam apud Aegyptios ante Patriarchæ *Judæ* tempora, hoc est, ante Legem Mosaicam invaluisse.

D. Cum de venditione *Josephi* mox mentionem feceris, obsecro te, ut mihi exponas, quale sit nomen, quod *Pharao*, Rex Aegyptiorum, postquam somniorum suorum a Patriarcha *Josepho* explicationem accepisset, imposuit eidem Patriarchæ *Josepho*? Legi siquidem in Scriptura Sacra, *Pharaonem* vertisse nomen *Josephi*, & vocasse eum Lingua Aegyptiaca, Salvatorem Mundi: *Dixit Rex ad Joseph: Ego sum Pharao, absque tuo imperio non movebit quisquam manum, aut pedem in omni terra Ægypti: vertitque nomen ejus, & vocavit eum lingua Ægyptiaca, Salvatorem mundi*, Genesis cap. 41. v. 44. & 45. Velim igitur scire, an nomen Patriarchæ *Josepho* a *Pharaone*, Rege Aegyptiorum, impositum vere in Lingua Aegyptiaca significet *Salvatorem*?

M. Ta-

M. Tametsi, ut candide fatear, Linguam Aegyptiacam prorsus ignorem, & eam nequidem a limine salutaverim, nihilosecius (ne ad aquas omnino haerere videar) referam hic breviter quid circa etymologiam Ægyptii nominis, quod Patriarchae *Josepho* indidit *Pharao*, Ægyptiorum Rex, sentiant viri eruditi. Dein, eam, quae mihi magis arridet, sententiam, quamque tu tenere debeas, indicabo. Dudum quaerunt Scripturae Sacrae Interpretes, utrum nomen, quod *Josepho* Patriarchae imposuit *Rex Pharao*, Salvatorem Mundi significet, an vero revelatorem arcanorum, seu absconditorum repertorem. *Lyranus*, Linguae Hebraicae peritissimus, daturus hujus Ægyptii nominis etymon, haec scribit: *In Hebraeo*, inquit, *sic dicitur*, & vocavit Pharao nomen Joseph Zaphnath Pahaneah, *quod in Hebraica Lingua significat* occultum revelans, *secundum quod dicunt Hebraei & Hieronymus, & est conveniens ipsi* Joseph, *qui revelavit ea, quae erant aliis occulta, ut patet per praedicta. Utrum autem idem nomen in Lingua Ægyptiaca, significet Salvatorem Mundi, nescio, nisi quantum dicit translatio nostra*, seu vulgata editio *quia Linguam Ægyptiacam penitus ignoro*. Hactenus *Lyranus*, qui censet, nomen Patriarchae *Josepho* a Rege impositum significare hebraice *Revelatorem occultorum*, sed non *Salvatorem*. In eamdem *Lyrani* interpretationem abeunt *Oleaster*, *Joannes Gregorius* in notis & Observationibus in loca aliquot Scripturae Sacrae cap. 16. & aliqui periti Rabbini. At, ista nominis *Josepho* a Pharaone impositi interpretatio non probatur doctissimo *Patri Guillelmo Bonjour*, Ordinis Eremitarum S. *Augustini*, qui Romae anno MDCXCVI. eruditam Dissertationem edidit *De nomine Patriarchae* Josepho *a Pharaone imposito*, in qua omnigeno antiquitatis argumento, multisque perdoctis observationibus, ex antiquissimis Linguae Ægyptiacae fontibus haustis, probat, nomen Patriarchae *Josepho a Pharaone* impositum significare in Lingua Ægyptiaca SALVATOREM. Sed praecipue Cl. ille Scriptor sententiam suam adstruit ex vetustis Nummis & Inscriptionibus *De Serapide*, quem tanquam Deum colebant Ægyptii, & in cujus simulacro quidam sancti Patres, Patriarcham *Josephum* adumbratum esse tradiderunt. In his namque Inscriptionibus *Serapis* appellatur *Servator*, ut patet ex ista de *Serapide* Inscriptione, quae extat apud *Gruterum* pag. 85. num. 3.

DEO
INVICTO
SERAPIDI
SERVATORI

Est etiam vetus Inscriptio de *Iside*, individua *Serapidis* comite, quamque Ægyptii invocabant tanquam *Deam salutis* in memoriam salutis per Servatorem *Josephum* latae. Haec autem Inscriptio, *Isidi Salutari* nuncupata, extat apud *Gruterum* pag. 83. num. 15.

SÆCULO FELICI.
PHISIAS. SACERDOS.
ISIDI. SALUTARIS.
CONSECRATIO.

Advertit tamen eruditus *Guillelmus Bonjour*, imperitum Sculptorem *Isidi Salutaris* mendose posuisse pro *Isidi Salutari*.

D. Age nunc, & indica, si placet, quaenam ex his, quas mox adduxisti, de nomine Patriarchae *Josepho* a *Pharaone*, Ægyptiorum Rege, imposito, interpretationibus, sit probabilior, & cui adhaerere debeam?

M. Vera & genuina nominis Patriarchae *Josephi* impositi interpretatio ea est, quae *Josephum* suisse a Rege *Pharaone* appellatum SALVATOREM MUNDI statuit. Haec enim interpretatio apprime consona est Editioni vulgatae, quae, ut antea dixi, cap. 41. lib. Gen. v. 45. haec habet: *Et vocavit* (seu Pharao.) *eum* (idest, Patriarcham Josephum) Lingua Ægyptiaca SALVATOREM MUNDI. Porro, ab Editione Vulgata, quam Oecumenicum Concilium Tridentinum authenticam declaravit, & Ecclesiae usui consecravit, discedere nefas est. Praeterea, hanc interpretationem suo calculo probant sancti Patres *Augustinus* & *Hieronymus*, quorum prior lib. Quaest. super Gen. quaest. 135. ait: *Hoc nomen interpretari dicitur*, occulta revelavit, *ex illo utique, quod somnia* (Josephus) *Regi aperuit. Aegyptiaca vero Lingua Salvatorem Mundi perhibent isto nomine appellatum*, quibus verbis palam innuit S. *Augustinus*, non solum sibi, sed & pluribus aliis probatam fuisse ejusmodi interpretationem: *Aegyptiaca vero Lingua Salvatorem Mundi perhibent isto nomine appellatum*. Idipsum quoque tradidit S. *Hieronymus* lib. *Traditionum Hebraicarum in Genesim*, ubi haec habet: *Licet Hebraice hoc nomen absconditorum repertorem sonet, tamen quia ab Aegyptio ponitur, ipsius Linguae debet habere rationem. Interpretatur ergo sermone Aegyptio* Zaphanath Phanecea, *sive, ut septuaginta transferre voluerunt* Ψομϑομφανὴχ *Salvator Mundi, eo quod orbem terrae ab imminente famis excidio liberarit*. Auctoritas autem S. *Hieronymi* hac in re praesertim magni ponderis esse debet, quippe qui Linguam Æegyptiacam apprime callebat. Epistolas enim, quas S. *Pachomius*, *Cornelius*, & *Syrus* Aegyptio sermone ad se ultro citroque scribebant, Latinas ille fecit, simplicitatem sermonis Æegyptii imitatus, sicut ipse testatur Praefatione in Regulam S. Pachomii: *Ajunt*, inquit, *Thebaei, quod Pachomio, Cornelioque & Syro, qui usque hodie ultra centum & decem annos vivere dicitur, Angelus linguae mysticae scientiam dederit, ut scriberent sibi, & loquerentur per alphabetum speciale, signis quibusdam & symbolis absconditos sensus involvens: quas nos epistolas, ita ut apud Ægyptios, Graecosque leguntur, in nostram linguam vertimus, eadem, ut reperimus, elementa ponentes, & qua simplicitate Aegyptia sermonis imitati sumus, interpretationis fides est, ne viros Apostolicos, & totos gratiae spiritualis sermo Rhetoricus immutaret*. Cum igitur S. *Hieronymus* Linguae Ægyptiacae fuerit peritus, debet omni

omni procul dubio esse testis locupletissimus, omnique exceptione major, significationis vocabulorum hujus linguæ, hisque omnibus Scriptoribus præferendus est, qui, nulla Ægyptii sermonis ratione, aut notitia habita, nomen *Josephi*, a *Pharaone*, Ægyptiorum Rege, impositum *Revelatorem arcanorum* interpretantur.

D. Ex his, quæ in nostro primo Colloquio in Historiam tertiæ Mundi Ætatis de habitatione Israelitarum in Ægypto narrasti, satis compertum habeo, tribus potissimum rebus hanc habitationem insignitam atque nobilitatam fuisse. Primum enim *Josephus* eo tempore universam Ægyptum summo cum imperio, & secundus a Rege gubernavit, eoque superstite omnia prospera & læta fuerunt Hebræis. Deinde, post mortem *Josephi* perinsignis & admiranda fuit multiplicatio Hebræorum, quamvis durissima fervitute ab Ægyptiis opprimerentur. Demum eorum liberationem atque exitum ex Ægypto tot & tanta tunc a Moyse edita prodigia illustrem ac mirabilem reddiderunt. Hæc, inquam, ex his, quæ de habitatione Israelitarum in Ægypto narrasti, satis comperta & explorata habeo. Sed nonnihil difficultatis patior circa stirpis Israeliticæ multiplicationem in Ægypto. At enim, certum est septuaginta tantum animas, ut loquitur Scriptura Sacra, seu septuaginta dumtaxat Israelitas familiæ Patriarchæ *Jacobi* descendisse in Ægyptum, & habitationem Israelitarum in Ægypto fuisse tantummodo ducentorum & quindecim annorum; atqui tamen, quando Israelitæ profecti sunt in Ægypto, fuere (sicut legitur lib. Exodi cap. 12. v. 37.) sexcenta armatorum millia, nec eum in numerum venere pueri, aut mulieres, fortasse nec calones, nec lixæ, sed solum illi, qui propriæ militum loco poterant censeri. Qui igitur, amabo te, fieri potuit, ut ex tam paucis Israelitis, qui in Ægyptum ingressi sunt, tam exiguo tempore, tantus hominum prodierit numerus?

M. Nonnulli Scriptores, ut ab hac, quam proposuisti, difficultate sese expediant, ajunt, Israelitas mansisse in Ægypto per quadringentos triginta annos, ac subinde mirum non esse, si per tantum temporis intervallum in hunc immensum, qui percensetur Exodi cap. 12. v. 37. numerum excreverint, quando egressi sunt ex Ægypto. Verum, hanc sententiam jam falsi convicimus in nostris Colloquiis in Historiam secundæ Mundi Ætatis, ubi, explicando hæc verba, quæ Deus (cap. xv. lib. Genesis) dicit *Abrahamo*, in Chananæa Regione jam habitanti: *Scito prænoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subjiciens eos servituti, & male tractabunt eos annis quadringentis*, ostendimus, per *terram non suam*, tum terram Chananæam, tum Ægyptum designari, adeo ut anni Hebræorum peregrinationis, quam Deus eo loci futuram prædixit *Abrahamo*, duas in partes æquales distribuendi sint, & ducenti quindecim peregrinationi eorum in terra Chanaan, ducenti vero & quindecim alii anni peregrinationi eorum in terra Ægypti sint assignandi. Quod quidem, ut magis hujusce rei patescat veritas, duobus momentis hic confirmare non pigebit. Primo, hæc quadringentorum & triginta annorum summa ad servitutem Ægyptiacam referri citra errorem non potest, quia generationes, quas toto eo tempore, quo Israelitæ manserunt in Ægypto, percenset *Moyses*, id minime patiuntur. *Caath* siquidem filius *Levi* cum patre suo, & avo *Jacobo* descendit in Ægyptum (Gen. cap. 46. v. 11.) *Amram* autem filius *Caath*, pater fuit *Moysis*. Quis autem tam bonus, ut credat, unam, vel duas generationes per 430. annos ea ætate protendi potuisse? Præterea, 430. annos peregrinationis Hebræorum, de qua loquitur Scriptura Sacra, putandos esse non ab ingressu Israelitarum in Aegyptum, sed ab eo tempore quo Deus dixit Abrahamo: *In semine tuo benedicentur omnes Gentes*, concors est omnium Scriptorum, cum Græcorum, tum Latinorum, necnon peritorum Rabbinorum sententia. Veteres solum hic ponam Scriptores Græcos, quales sunt *Eusebius* in Chronicis, *Epiphanius* in *Ancorato* cap. 12. *Chrysostomus* Homil. 37. in Genesim, ut de *Cedreno*, *Zonara*, & junioram aliis sileam. E Latinis vero laudabo S. *Hieronymum* Comment. in Cap. 3. Epist. ad Gal. S. *Augustinum* cap. 16. libri 16. *De Civitate Dei*, & quæst. 47. in Exodum, *Severum Sulpicium* lib. 1. Sacræ Historiæ, ut nihil dicam de modernorum Scripturæ Sacræ Interpretum copia, quorum hic catalogum texere nimis longum foret. Denique, inter Judæos huic sententiæ aperte suffragatur *Josephus* lib. 2. Antiquitatum Judaicarum cap. 5. ubi conceptis verbis, ait, Hebræos profectos fuisse ex Aegypto anno, post Patriarchæ *Jacobi* migrationem in Ægyptum, ducentesimo quinto decimo. *Josephum*, Hebræum, in hoc computo ducentorum & quindecim annorum habitationis Hebræorum in Aegypto, sequuntur *R. Levi Ben Gerson*, *R. Salomon*, & Rabbini in *Seder Olam*. Huic igitur tot Scriptorum, in eamdem sententiam conspirantium, calculo adhærere debemus, planeque cum illis affirmare, initium quadringentorum triginta annorum peregrinationis Hebræorum, cujus mentionem facit Scriptura Sacra, non esse arcessendum ab ingressu Populi Israelitici in Aegyptum, sed a tempore promissionis a Deo factæ Abrahamo: *In semine tuo benedicentur omnes Gentes*, ita ut Israelitæ una cum *Abrahamo*, *Isaaco*, & *Jacobo* peregrinati sint in Terra Chananæa per annos ducentos quindecim & deinde habitaverint in Aegypto per alios ducentos & quindecim annos. Sed, si ita sit, inquies, quo pacto fieri potuit, ut ex septuaginta illis animabus, seu Israelitis, qui cum Patriarcha *Jacobo* ingressi sunt in Aegyptum, prodierit, intra spatium ducentorum & quindecim annorum, ingens illa & stupenda Israelitarum multitudo, quæ prævaleret Aegyptiis; tamque gravem metum conciret *Pharaoni*, Aegyptiorum Regi, ut obstetricibus mandarit, ut quoties masculi apud Hebræos nascerentur, eos interficerent? Huic difficultati tuæ respondebo cum S. *Augustino in* libro *Quæstionum in Genesim*, quæst. xlvii. *His* (ccxv. annis) *quantum multiplicari potuerint Hebræi, si fœcunditas hominis consideretur, adjuvante illo, qui eos voluit multiplicari,*

plicari, *reperietur*, *non esse mirum*, *quod in sexcentis millibus peditum egressus est populus*. Et sane, ut obiter dicam, si tres filii Noemi, *Semus*, *Chamus*, & *Japhetus* a Diluvio usque ad divisionem terræ, seu dispersionem hominum, quæ facta est anno circiter centesimo nonagesimo secundo a Diluvio pares fuerunt procreandis hominibus, qui ad Turrim Babylonicam struendam, diversaque condenda Regna sufficere potuerunt, sicut ostendimus in nostris Colloquiis in Historiam secundæ Mundi Ætatis; quidni credibile erit, potuisse Israelitas intra spatium ducentorum & quindecim annorum ita sobolescere ac multiplicari in Aegypto, ut in numerum sexcentorum millium hominum armatorum, divina maxime favente ac fœcundante benedictione, excreverint, quando sunt egressi ex Aegypto? (*a*):

(*a*) „ Quamvis tanta Hebræorum in Aegypto „ intra adeo breve temporis spatium multiplicatio „ in Deum auctorem referenda est, multum tamen loci „ naturam in rem illam contulisse credibile efficit „ auctoritas veterum profanorum Scriptorum. Aristoteles hist. anim. lib. VII. cap. IV. *Sæpe & plerisque in locis geminos* (pariunt mulieres) *quemadmodum in Ægypto*. Strabo lib. XV. *interdum mulieres Ægyptiæ quatergeminos pariunt*. Plinius lib. „ VII. cap. III. *trigeminos nasci certum est*; *supra*, „ *inter ostensa ducitur*, *præterquam in Ægypto*, *ubi* „ *fœtifer potu Nilus*; & paulo post: *in Ægypto septenos uno partu simul gigni*, *auctor est Trogus*. „ Columella de re rust. lib. III. cap. VII. *Ægyptiis*, *& Afris gemini partus familiares*, *ac pene* „ *solemnes sunt*. Vide & Paulum Juriscons. in L. „ 3. ff. *si pars hæreditatis* &c.

D. Dixisti, si bene memini, in superiori Colloquio, Regem *Pharaonem*, ab obstetricibus Hebræis, quibus ipse præceperat, ut puerulos Hebræorum, recens ex utero materno egressos interficerent, officioso mendacio fuisse delusum. Quæro nunc, quodnam fuerit istud officiosum obstetricum Hebræarum mendacium? & an revera fuerit peccatum?

M. Illud officiosum obstetricum Hebræarum mendacium, in hoc situm est, quod hæ obstetrices timentes Deum, & nolentes obtemperare crudeli Mandato Regis de mactandis maribus Hebræorum, irato Pharaoni responderunt: *Non sunt Hebrææ*, *sicut Ægyptiæ mulieres*: *ipsæ enim habent obstetricandi scientiam*, *& prinsquam veniamus ad eas*, *pariunt*, Exodi cap. 1. subdit autem Scriptura Sacra ibidem: *Et quia timuerunt obstetrices Deum*, *ædificavit eis domos*. Dubium non est, quin obstetrices illæ mentitæ sint, non quidem animo fallendi, sed misericordiam præstandi, sed nullo modo mentiendum est. Unde cum Scriptura Sacra dicit, eas a Deo fuisse mercede donatas, respondet S. *Augustinus* lib. *Contra Mendacium* num. 32. alias cap. 15. *Non ideo factum*, *quia mentitæ sunt*, *sed quia in homines Dei misericordes fuerunt*. *Non est itaque in eis remunerata fallacia*, *sed benevolentia*; *benignitas mentis*, *non iniquitas mentientis*. Et inferius num. 34. alias cap. 17. *Sed dicet aliquis*: *ergone obstetrices illæ melius fecissent*, *si nullam misericordiam præstitissent*? *Immo vero illæ mulieres Hebrææ*, *si essent tales*, *de qualibus quærimus*, *utrum sit eis aliquando mentiendum*, *nec aliquid falsi dicerent*, *& fœda ministeria de parvulis occidendis liberrime recusarent*. *Sed*, *inquies*, *ipsæ morerentur*. *At vide quid sequatur*: *morerentur enim cœlestis habitationis incomparabiliter ampliore mercede*, *quam domus illæ*, *quas sibi fecerunt in terra*, *esse potuerunt*: *morerentur futuræ in æterna felicitate*, *mortem perpessæ pro innocentissima veritate*. Huic doctrinæ Sancti *Augustini* non solum subscribit Sanctus *Thomas*, ejus fidelissimus discipulus, sed tota ei constanter adhæret sanctioris Ethicæ Schola, quæ omne mendacium in quocunque casu, omnem fictionem, aut dissimulationem, vel restrictionem mentalem, vel quemlibet verborum ancipitis significationis usum, quo decipi possint homines, & candor Christianus infici, suis penitus interdicit, & damnat.

D. Cum istud officiosum mendacium, ab obstetricibus Hebræis prolatum, a peccato excusari non debere censeas, non excusabis itidem opinor, a peccato Israelitas, qui vasa aurea & argentea, cæteramque divitem Ægyptiorum supellectilem, quam mox ex Ægypto discessuri ab illis mutuati fuerant, fraudulenter abstulerunt, suffurati sunt, suumque in usum vendicarunt?

M. Non ita est, sed potius censeo, Israelitas, qui Ægyptiorum bona suum in usum vendicarunt, non peccasse. Primo, quia Deus, qui omnium bonorum Dominus est, voluit, ut Israelitæ, qui multis injuriis vexati durisque ac iniquis laboribus, absque ulla mercede, fuerant ab Ægyptiis tempore captivitatis oppressi, terrenis bonis locupletarentur, quibus Ægyptii, densissimis Idololatriæ tenebris immersi, ad superstitionem falsorum suorum Numinum in injuriam Creatoris præpostere abutebantur. Præterea, id confirmari potest exemplo Patriarchæ *Jacobi*, qui, ut superius dicebamus, dum peculiari usus artificio gregem suum auxit, non peccavit, nec injuria fraude socerum suum delusit; tum quia hujusmodi artificium *Jacobus* a Deo edoctus est per Angelum: Tum quia etiam nullam, post tot annorum famulatum, nihil mercedis acceperat *Jacobus* a socero suo *Labano*. Tum quia denique, Patriarcha *Jacobus* nihil sibi sumpsit, quod non debebatur: sed arte providit, ne quæ conventione sua erant, a socero sibi contra jus eriperentur. Et sane, quam alienus fuerit *Jacobus* a surripiendis soceri bonis ex pacto sibi non debitis non aliunde melius disci potest, quam ex ipsius verbis: Ecce enim quam hoc a *Labano*, socero suo, exprobratum indigne ferat: *Quam ob culpam meam*, *ob quod peccatum meum sic exarsisti post me*, *& scrutatus es omnem supellectilem meam*? *Quid invenisti de cunctis substantia domus tuæ*? Genes. cap. 31. v. 36. & 37. Cave tamen, ne putes, me hic patrocinari velle Doctrinæ recentis Scriptoris *Baunii*, qui in sua Summa morali pag. 213. & 214. sextæ Editionis, quam præ manibus teneo, hæc de famulis bona dominorum occulta compensatione surripientibus, habet: *Famuli*, *qui de stipendiis suis queruntur*, *possuntne ea au-*

gere, tantum ex bonis domini sibi corradentes, quantum sufficit ut suis laboribus merces respondeat? Possunt omnino aliquando id licite facere; velut si tam inopes operam suo domino locarunt, ut quodvis pretium ab eo accipere coacti sint: deinde si vulgo ob similia officia famuli majori mercede conducantur. Cave, inquam, ne putes, hanc *Baunii* doctrinam illicitam, perniciosam, divinæ, naturali, humanæ Legi contrariam, omnibus familiis pestiferam, fovendisque domesticis furtis accommodatam, me hic approbare velle, a qua tam alienus sum, quam qui maxime. Nec enim jus est famulis in Domini, seu heri, bona, qui pactis non deest: nec Deus illis, itidem ut Israelitis, bonorum domini possessionem adjudicavit. Quocirca, lubentissime subscribo censuræ, quam doctrinæ *Baunii* furtum famulis concedentis, duæ præstantissimæ Facultates, Parisiensis nempe & Lovaniensis jure optimo intulerunt. Parisiensis Censura anno MDCXLI. in *Baunium* lata sic habet: *Falsa est & periculosa, & domesticis furtis viam aperiens.* Censura Lovaniensis his verbis concepta est: *Hæc assertio falsa est, naturam hominis de se pronam ad malum præcipitans in furta, ac domesticam pacem perturbans, eo vel potissimum quod ista compensatio ipsorummet famulorum & famularum judicio relinquitur.*

D. Si *Baunii*, aliorumque ejusdem farinæ Casuistarum, qui puritatem Doctrinæ moralis Christianæ variis corruptelis & laxitatibus depravarunt, detesteris doctrinam, ipse, ut ingenue dicam, non minus odi & execror quosdam Scriptores prophanos, qui Sacram Historiam de exitu Israelitarum ex Aegypto, eorumque Institutis ausi sunt multis fabulis & insulsis figmentis interpolare, dictitantes, liberationem Judæorum ex Aegypto non factam esse a Deo per *Moysem* potenti virtute miraculorum, sed potius Judæos, quos ajunt, fuisse agmen hominum, qui impetigine, seu scabie & lepra in Aegypto erant infecti, per ignominiam, & ne pestis illa ad plures serperet, e tota Aegypto esse expulsos, una cum *Moyse*, eorum Duce, qui itidem scabiem & vitiliginem patiebatur. Hos inter Scriptores, unum, quem nunc penes me habeo; proferam *Cornelium Tacitum*, qui Historiarum lib. v. cap. 3. & 4. hæc habet: *Plurimi Auctores consentiunt, orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret, Regem Occhorim, adito Hammonis Oraculo, remedium petentem, purgare Regnum, & id genus hominum, ut invisum Deis, alias in terras avehere jussum. Sic conquisitum collectumque vulgus, postquam vastis locis relictum sit, ceteris per lacrymas torpentibus, Moysem, unum exulum, monuisse, ne quam Deorum hominumve opem expectarent, ab utrisque deserti; sed sibimet, ut Duci cœlesti, crederent, primo cujus auxilio credentes, præsentes miserias pepulisset. Assensere, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æque quam inopia aquæ fatigabat. Jamque haud procul exitio, totis campis procubuerant: cum grex asinorum agrestium, e pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moyses conjectu (?) uraberbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id levamen: & continuo sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras, in quibus Urbs & Templum dicata sunt. Moyses, quo sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus, contrariosque ceteris mortalibus indidit. Prophana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta. Effigiem animalis* (seu asini) *quo monstrante, errorem sitimque depulerant, penetrali sacravere*, &c. Hæc & alia id genus ibidem scribit *Cornelius Tacitus*, quem non pudet, veram, quam texit *Moyses*, exitus Israelitarum ex Aegypto, totiusque Gentis Judaicæ Historiam putidis mendaciis interpolare. Sed cum *Cornelius Tacitus* longe post tempora *Moysis* vixerit, scire vellem an ejusmodi figmenta proprio marte procuderit, aut ex antiquioribus Scriptoribus ea hauserit?

M. Isthæc male consarcinata figmenta hausit *Cornelius Tacitus* ex antiquioribus Scriptoribus Ethnicis, videlicet ex *Manethone* in Aegyptiacis, *Chæremone*, *Lysimacho*, sed potissimum ex *Apione*, Grammatico Alexandrino, qui sub Imperatoribus *Tiberio*, *Cajo*, & *Claudio* vixit, quemque *Josephus*, Hebræus, data opera duobus libris perfecte confutavit, Gentisque Judaicæ Historiam ab illius Ethnici Scriptoris mendaciis, & calumniis egregie vindicavit. Non is certe ego sum, qui velim singulas hic inserere rationes, quibus *Josephus* illorum male feriatorum Scriptorum deliramenta refellit; id enim longius me abduceret; sed tantum breviter referam præcipuas *Josephi* rationes, quibus tres insignes calumniæ horumce Scriptorum Ethnicorum, qui odio plusquam vatiniano Gentem Judaicam prosequebantur, facili negotio dispunguntur. In primis, falsum est, Judæos, dum egressi sunt ex Aegypto, scabie, lepra, aliisque generibus morborum laborasse, sicut calumniantur isti Scriptores; nam si his morbis languissent revera Judæi, quo pacto, quæso, tantum iter agere, suisque vincendis hostibus pares esse potuissent? Apage fabulam tam crasso filo contextam. Alteri calumniæ, quam isti Scriptores inferunt *Moysi*, dicentes, eum fuisse Aegyptium, Sacerdotem Heliopolitanum, nomine *Osarsiphum* vocatum, & lepra infectum cum aliis ex Aegypto fuisse pulsum, ac tandem illorum exulum Ducem factum, mutasse nomen suum, & deinceps *Moysem* ab istis exulibus, qui fidem ei obstrinxerant, appellatum esse: huic, inquam atroci calumniæ, sic respondet *Josephus* lib. 1. contra *Apionem*: *Quod vero hujus calamitatis*, seu lepræ, *corpus expers habuit* Moyses, *ipsius dicta indicant. Leprosis enim & oppidis & vicis interdixit, ut seorsim in lacero vestitu agant, & eum, qui eos attigisset, aut sub idem tectum successisset, pro impuro habet. Quin etiam, si eo morbo laborari, & in pristinum statum restitui contingat, præscripsit certas purificationes, mundationes, & fontanarum aquarum lavacra, & omnium pilorum abrasiones, multisque & variis sacrificiis peractis, tum demum sanctam Urbem adeundam. Atque contra par erat, qui talem calamitatem*, seu lepram, *expertus esset, providentiam aliquam ac humanitatem exhibere simili infortunio pressis. Non solum autem de leprosis sic Leges tulit*

(Moy-

(Moyses) *sed ne nimia quidem corporis parte mutilatos ad sacrorum curam admisit. Sed etiam si Sacerdoti tale aliquid accidisset, honore eum privavit. Quomodo igitur verisimile est, illum has adversus semetipsum cum opprobrio suo damnoque tulisse Leges? Quin & nomen valde incredibiliter mutavit. Osarsiph enim* (inquit Apion) *vocabatur. Hoc ad transmutationem nihil quadrat. Verum autem nomen significat ex aqua servatum Moysem, nam aquam Ægyptii Moy vocant.* Tertia denique & horribilis calumnia de capite asini a Judæis in Templi Hierosolymitani penetralibus consecrato, sua sponte concidit. At enim, si Judæi caput asini in Templo consecrassent, illudque venerati fuissent, Idololatriæ cultores extitissent. Et tamen *Cornelius Tacitus*, qui, loco a me citato, hanc de capite asini consecrato Judæis impingit calumniam, ultro fatetur, Judæos ab Idololatria & superstitioso cultu Imaginum penitus abhorruisse, Deumque dumtaxat adorasse: *Judæi*, inquit, *mente sola, unumque Numen intelligunt, summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum Templis sunt. Non Regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor.* Quomodo igitur credibile est, Judæos, qui, teste ipsomet *Cornelio Tacito*, Idololatriam summopere aversabantur, voluisse caput asini in Templo Hierosolymitano consecrare? In hac itaque teterrima concinnanda calumnia non sibi constat *Cornelius Tacitus*, & antiqui Scriptores, ex quibus illam exscripsit, nullam prorsus merentur fidem, tum quia fuerunt Ethnici, & Gentis Judaicæ infensissimi hostes; tum quia etiam certissime constat, eos multis fabulis ac male consutis mendaciis Historiam Sacram interpolasse; tum quia denique, æstu passionum abrepti, nullam, de rebus Judæorum scribentes, veritatis rationem habuerunt, &, quod caput est, animum ad scribendum appulerunt longe post tempora *Moysis*, qui primus est omnium Gentium Scriptor, atque divina revelatione & inspiratione Sacram Historiam literis consignavit.

D. Quod Scriptores Ethnici Sacram Historiam de exitu Israelitarum ex Aegypto fabulis & putidis mendaciis infuscaverint, mirari certe non subit, voluerunt namque stupenda illa prodigia, quæ Deus in hac mirabili Israelitarum liberatione per *Moysem* patravit, quæque Genti Judaicæ, cujus erant infestissimi hostes, maximum decus conciliabant, negare, & ad Sacræ Historiæ veritatem occultandam, fabulas de industria commenti sunt, in quibus nec mica, nec ulla rationis scintilla apparet. At, illud maxime miror, quod *Josephus*, qui erat Gente Hebræus, & Antiquitatum Judaicarum peritissimus, incertum habeat, an Mare Rubrum, per quod Hebræi, ex Ægypto egressi, siccis vestigiis transierunt, naturæ viribus per æstum maritimum, seu fluxum & refluxum, divisum fit, an hæc Maris Rubri divisio facta fit Dei, supra naturæ Leges operantis, potestate, sicque miraculo adscribenda? Sic enim (locum mihi nuperrime indicante viro erudito) legi apud *Josephum* lib. 2. *Antiq. Jud.* cap. 7. *Nemo autem*, inquit Josephus, *mirari debet tanquam incredibilia, si prius hominibus, & ad malitiam rudibus, de salute periclitantibus, via per mare patuit, sive Dei voluntate, sive sponte naturæ: Quandoquidem heri & nudiustertius Alexandri ductu Macedonibus Pamphylium Mare cessit, & aliam viam non habentibus illac iter aperuit, cum Deus ejus opera ad destruendum Persarum Imperium uti decrevisset: Id quod omnes testantur, qui res gestas illius Regis scripto prodiderunt.* Hanc *Josephi* de insigni illo miraculo, quod in Maris Rubri divisione, & Israelitarum transitu contigit, præposteram dubitationem ferre minime possum.

M. Sunt nonnulli Scriptores, qui *Josephum* excusant, quod ad captum Ethnicorum, quibus scribebat, sese attemperando, in speciem dubitare videatur, an divisio Maris Rubri in transitu Israelitarum aut viribus naturæ, seu fluxui & refluxui Maris, aut potius omnipotentiæ Dei, seu miraculo sit adscribenda? *Josephum* tamen certissime in divisione Maris Rubri, & Israelitarum transitu agnovisse insigne, quod contigit, miraculum, colligunt illi Scriptores ex his, quæ ibidem narrat *Josephus*: *Ut vero*, inquit, *ad extremum littus ventum est, tum Moyses sumpta virga Deum in auxilium supplex invocat.* Et postquam defecit orationem, quam *Moyses*, tanto in discrimine constitutus, fudit ad Deum, sic pergit: *Hæc precatus* (Moyses) *Mare virga percutit: Quo ictu repente scissum, & retrorsum se recipiens, nudum solum Hebræis ad fugam capessendam relinquit.* Denique narrans *Josephus*, Aegyptios sibi quoque eumdem eventum pollicitos fuisse, ait: *Verum fefellit eos hæc opinio, nescientes non quorumvis talem viam esse, sed Hebræorum tantum.... Ergo cum jam universus Exercitus ingressus esset, refunditur iterum Mare, & Aegyptios fluctibus involvit.* Ex hac *Josephi* narratione quidam Scriptores colligunt, eum in divisione Maris Rubri, & transitum Israelitarum, miraculum agnovisse. At, ipse hanc *Josephi* excusationem admittendam non esse judico. Primo quia, ut dem *Josephum* agnovisse illud miraculum, attamen illud proponit, non tanquam rem indubitatam, sed potius illius judicium permittit aliorum arbitrio, dicens: *Sed de his, ut cuique libet, ita sentiat.* Debuisset autem *Josephus* referre istud miraculum tanquam extra omnem dubitationis aleam positum, quia Scriptura Sacra pluribus in locis disertissimam de illo mentionem facit. Quædam hic laudare abunde sufficiet: *Tu autem eleva virgam tuam*, (ait Deus *Moysi* cap. 14. lib. Exodi) *& extende manum tuam super Mare, & divide illud, ut gradiantur filii Israel in medio Mari per siccum.* Et Lib. Sapientiæ cap. 10. *Transtulit illos per Mare Rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam, inimicos autem illorum demersit in Mare.* Item cap. 5. lib. *Judithæ* v. 12. *Fugientibus his*, seu Israelitis; *Deus Cæli Mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum Maris perambulando transirent.* Denique, ut alia non minus luculenta Scripturæ loca prætermittam, dicitur Psalmo 135. *Qui divisit Mare Rubrum in divisiones, & eduxit Israel per medium ejus;* Et

Et excussit Pharaonem, & virtutem ejus in Mari Rubro, quoniam in æternum misericordia ejus. Hæc sane locupletissima Scripturæ testimonia omnem de eo miraculo dubitandi locum adimunt. Quorsum igitur *Josephus* istud miraculum, velut rem incertam & dubiam Ethnicis proponit? Præterea, suam *Josephus* de illo miraculo dubitationem confirmat exemplo *Alexandri Magni*, cui Pamphylium Mare cessisse, & Macedonibus liberum permisisse aditum ait. Quod tamen oppido falsum & fabulosum esse testatur *Plutarchus* in *Vita Alexandri M.* Alii vero (post *Strabonem* lib. 14. Geographiæ) asserunt, *Alexandrum Magnum* non transiisse per medium Mare, sed per Montem dumtaxat, qui, affluente Mari, coopertus aquis esse solebat, tranquillo tamen pelago, discoopertus; reciproco autem Maris æstu interceptos *Alexandrum M.* ejusque milites magnum subiisse discrimen, adeo ut in aqua, umbilico tenus, iter facere cogerentur. Porro, istum *Alexandri M.* transitum, nihil simile admirabili transitui Hebræorum per Mare Rubrum habuisse, nemo est, qui statim non videat. Denique, quemadmodum *Josephus* jure optimo a viris eruditis culpatur, quod Prophetarum vaticinia, quibus prædicitur adventus Jesu Christi, veri Messiæ, sacrilega adulatione detorserit ad Imperatorem *Vespasianum*, cujus benevolentiam aucupari volebat; ita ipse existimo, debere vitio verti *Josepho*, quod miraculum, factum in transitu Israelitarum per Mare Rubrum, velut incertum & dubium retulerit, ut sese accommodaret ad captum Ethnicorum, qui miraculis, quæ in sacra Historia leguntur, nullam fidem dabant. Ex his, quæ hactenus dixi, debes colligere primo, transitum Hebræorum per Mare Rubrum non refluxui Maris, quem observaverit *Moyses*, rerum naturalium peritissimus, esse tribuendum. Refluxus siquidem Maris pervia dumtaxat littora Maris facit, sed medium Mare pervium & siccum facere non potest. Israelitæ autem, ut legere est in Historia sacra, per medium Mare, siccis vestigiis transierunt. Præterquam quod, incredibile omnino est, hunc fluxum & refluxum Maris Rubri (si quis unquam fuit) soli *Moysi* fuisse notum, & neminem ex aula Regis *Pharaonis*, neminem e numerosissimo ejus exercitu, neminem Aegyptiorum, qui maritimas plagas incolebant, ullam hujus fluxus & refluxus Maris notitiam habuisse. Si enim aliqui inter Aegyptios hunc maritimum æstum, seu fluxum & refluxum Maris, perspectum & exploratum habuissent, confestim Regem *Pharaonem*, ejusque exercitum de evidenti, quod imminebat, periculo monuissent, & Rex, ab illis monitus, se cum toto exercitu sospitem & incolumem servasset. Quod cum factum haud fuerit, sed potius contrarium acciderit, signum est, hunc prætensum æstum maritimum, seu fluxum & refluxum Maris Rubri latuisse Aegyptios, ac subinde omnino fictitium esse, eique prodigiosum illum per Mare Rubrum Israelitarum transitum tribui minime posse. Addo etiam cum *Julio Scaligero*, apud Criticos sacros in cap. xv. libri Exodi pag. 304. non potuisse *Moysem* (tametsi Mare Rubrum habuisset fluxum, & refluxum) in sicco una cum Israelitis transire nactum refluxionis occasionem. Hæc sunt perdocti illius Scriptoris verba: *Erythræo* seu Mari Rubro, *tantus est æstus, ut osores Sacrarum Litterarum temere mentiti sint, Moysem in sicco transivisse, nactum refluxionis occasionem. Quod tamen fieri non potuit; propterea quod ad Syrtes usque, quod intimo in recessu jacet, Mare operit littus illud, neque unquam regrediens ita nudat, ut inferiores partes, qua transierunt Hebræi, sua decessione aperiat*. Secundo, colligere debes, falsam esse, & Scripturæ Sacræ penitus contrariam opinionem quorumdam Hebræorum, qui pertendunt, Israelitas, Duce *Moyse*, non totum Mare Rubrum transiisse, idest, non ab uno littore Maris ad aliud oppositum littus transmisisse, immo ne adiisse quidem medium Mare, sed illos dumtaxat circuivisse nescio quam rupem, per Mare aliquanto intervallo protensam, eosque ducto illo intra Mare circuitu, seu semicirculo, demum ad littus, unde progressi fuerant, rediisse. Sic opinantur quidam Hebræi, quos inter censetur *Aben-Esra*. Sed hæc opinio, seu potius istud recutitorum figmentum (cui *Tostatum*, Episcopum Abulensem, voluisse suffragari mirantur viri eruditi) aperte adversatur his, quæ superius laudavi, Scripturæ testimoniis, ex quibus coruscante meridiano sole clarius patet, Israelitas non circuisse Mare Rubrum, sed per medium Mare transivisse. Si autem quæras, quomodo fieri potuerit, ut tot Israelitarum millia, per spatium quatuor, aut ad summum quinque horarum, transierint totum Mare Rubrum, quod latissime patet, & ex Topographorum commensuratione vix horis viginti quinque trajici potest? Respondebo ipse, observari ab iisdem Topographis, Mare Rubrum in summo suo capite esse adeo angustum, ut eo loco, quo a *Moyse* trajectum est, vix sex miliaribus pateat. Præterquam quod, Deus robustas Israelitis ad fugiendum inseruit, suppeditavitque vires, & insequentium Ægyptiorum metus eis addidit alas, illosque compulit maturare gradum, ut ab uno littore Maris usque ad aliud littus oppositum festino pede se conferrent. Sed de transitu Israelitarum per Mare Rubrum satis dictum sit. Nunc velim breviter observes, illud Mare, quod nos *Rubrum* vocamus, appellari ab Hebræis *Mare Suph*, nec ideo nuncupari *Rubrum*, quod illius aquæ rubeant (sicut multis Scriptoribus per errorem obrepsit) sed quia id nominis huic Mari impositum est ab *Erythro* Rege, ut testis est *Q. Curtius* lib. 8. *Mare*, inquit, *quo alluitur, ne colore quidem abhorret a ceteris. Ab Erythro Rege conditum est nomen, propter quod ignari rubere aquas credunt*. Et lib. 10. ait: *Rubrum Mare non a colore undarum, ut plerique credunt, sed ab Erythro, Rege, appellari*. *Erythrus* quippe Græce significat *Rubrum*, non secus ac nomen *Edom*, quod idem Mare accepit olim ab *Esau*; ejusque posteris, Regionem Idumæam incolentibus, Hebraice significat itidem *Rubrum*. Circa hanc Maris Rubri etymologiam cum *Q. Curtio* consentiunt *Strabon* lib. 16. *Plinius* lib. 6. cap. 23. *Pomponius Mela* lib. 3. cap. 8. *Agatharcides* Editionis

tionis Oxon. pag. 2. *Philostratus* lib. 3. cap. 19. *Arrianus* in libro Rerum Indicarum pag. 579. quos citat recens Scriptor *Humphrydus Prideaux*, Tom. I. Historiæ Judæorum, quam Gallico * idiomate concinnavit. Addit quoque *Q. Curtius*, in Insula quadam illius Maris non procul a continente columnam eminere, istius Regis *Erythri* monumentum, literis ejus gentis scriptam. Testatur etiam *Brodæus* in *Miscellaneis* lib. 3. cap. 9. se a multis viris & nautis, qui, tempestatibus acti, in Mare Rubrum fuerant ejecti, audivisse, Mare illud *Rubrum* appellatum, non discrepare, quantum ad aquæ colorem, ab Oceano nostro. Si plura de transitu Hebræorum per Mare Rubrum scire desideres, lege Dissertationem, quam eo de argumento *Augustinus Calmet*, Benedictinus, præfixit suo Commentario literali in lib. Exodi.

D. Cum horam, quam Colloquiis nostris præfigere solemus ad finem vergere videam, præstat, ut quidquid adhuc superest temporis, id totum nunc impendamus in explanandis his omnibus, quæ spectant Pascha, quod Judæi, sicut antea observasti, jussu Moysis, celebrarunt priusquam discederent ex Ægypto. Et primo, si placet, incipiamus ab hujus nominis *Paschatis* etymologia. Explica igitur quid sibi velit istud Paschatis nomen? & qua die Judæi Pascha celebrarint in Ægypto?

M. *Paschatis* nomen Chaldaicum est: ab Hebræis appellatur *Pesach*, a Latino Interprete dicitur *Phase*, sed Latine significat *transitum*, ut videre est in nostra Vulgata Editione cap. 12. v. 11. & 12. libri Exodi: *est enim Phase (id est transitus) Domini, & transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine usque ad pecus*. Ad refricandam itaque singulis annis memoriam insignis illius beneficii, quo Angelus vastator, nocte transiens, omnia Ægyptiorum primogenita trucidavit, & solis pepercit Hebræis, qui portas ædium suarum tinctas habebant sanguine Agni, Paschatis celebritatem instituit Moyses in Ægypto, cumque Israelitæ essent in procinctu itineris, & illa ipsa nocte ex Ægypto profecturi, jussit eis *Moyses*, ut succinctis lumbis, calceatis pedibus, & cum baculo in manu, qui viatorum habitus est, Agnum Paschalem cum festinatione comederent, sicut legitur cap. 12. v. 11. libri Exodi. Hic autem modus celebrandi Pascha, seu Agnum Paschalem manducandi, peculiaris fuit huic primo Paschati, quod Hebræi peregerunt in Aegypto; nam deinceps non accincti, sed discincti, non stantes, sed sedentes, non raptim, viatorum instar, sed lente, & pacate Agnum Paschalem comederunt Hebræi, eumque morem secutus est Christus Dominus, dum pridie quam pateretur, discumbens cum Discipulis suis, supremum Pascha celebravit. Explicata breviter causa, cur Deus per *Moysem* jusserit Hebræis, ut priusquam excederent ex Aegypto, Pascha celebrarent, & deinceps hanc Paschatis celebritatem perennem beneficiorum memoriam quotannis observarent, nunc præfigere debemus diem, qua Hebræi in Aegypto Pascha peregerunt, seu Agnum Paschalem immolarunt, & manducaverunt. Hæc autem stata dies Paschatis, seu immolationis & comestionis Agni Paschalis in Aegypto, fuit dies decima quarta primi mensis ad vesperam, sicut legitur cap. 12. v. 3. l. Ex. *Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias & domos suas*. Et v. 6. *Et servabitis eum ad quartam decimam mensis hujus, immolabitque eum multitudo filiorum Israel*. Et cap. 23. v. 5. libri Levitici: *Mense primo, quarta decima mensis ad vesperam Phase Domini est*. Porro, primus mensis anni apud Judæos ille est, qui partim mensibus nostris Martio, & Aprili respondet, quique ab ipsis appellatur *Abib*, seu *Nisan*, & a quo ducitur Veris initium. Quamvis enim mensis *Abib*, seu *Nisan*, esset antehac apud Hebræos septimus anni, attamen, post eorum ex Aegypto profectionem, pro primo mense anni in rebus sacris haberi cœpit, Deo ita jubente, cap. 12. v. 2. libri Exodi: *Mensis iste vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni*. Ad vesperam itaque diei decimæ quartæ mensis *Nisan* Pascha in Aegypto celebrarunt, seu Agnum Paschalem comederunt Hebræi. Per vesperam autem diei decimæ quartæ, intelligi non debet prior vespera; quæ initium erat diei decimæ quartæ, sed posterior vespera, in quam dies decima quarta desinebat, ita ut Hebræi, juxta Legis Mosaicæ præscriptum, Pascha peragere, seu Agnum Paschalem mactare dumtaxat possint a meridie diei decimæ quartæ in secundis vesperis usque ad occasum solis; postea vero id agere sit eis a Lege prohibitum. Hinc *Jesus Christus*, qui fuit Legis observantissimus, ultimum suum Pascha celebravit, seu Agnum Paschalem comedit die a Lege statuta, seu die decima quarta in secundis vesperis, seu ineunte die decima quinta, quæ erat prima dies Azymorum, sicut testantur sacri Evangelistæ, *Matthæus* cap. 26. v. 17. *Marcus* cap. 14. v. 12. & *Lucas* cap. 22. v. 7. Consule Dissertationem decimam nonam Tractatus, quem edidi, *De Mysteriis, & annis Jesu Christi, Servatoris nostri*, ubi omni argumentorum genere ostendi, Christum Dominum anno, quo mortuus est, ultimum Pascha peregisse, seu Agnum Paschalem cum Discipulis suis comedisse die ipsa a Lege præfixa, seu die decima quarta in secundis vesperis, non vero die decima quarta in primis vesperis, sicut nonnullis Scriptoribus perperam visum est.

D. Hebræos, antequam discederent ex Aegypto, Pascha celebrasse, seu Agnum Paschalem comedisse die XIV. in secundis vesperis, ægre admodum mihi persuadere possum. Legi etenim capite 12 libri *Exodi*, & apud *Josephum*, Hebræum, lib. 2. Antiq. Jud. cap. 6. Judæos profectos fuisse ex Aegypto, illucescente die XV. mensis *Nisan*. At, si Judæi, antequam discederent ex Aegypto, Agnum Paschalem comedissent in posteriori vespere diei 14. mensis *Nisan*, vix intelligi posset, nedum explicari, quo pacto omnes Hebræi, intra tam angu-

* Immo Anglico; sed ab alio versa est in Gallicum, & ab ipso approbata.

stium temporis spatium, quod fluxit a posteriori vespera diei 14. mensis *Nisan*, usque ad diluculum diei 15 ejusdem mensis, potuerint sese ad iter accingere, vasa aurea, & argentea, variamque supellectilem mutuari ab Ægyptiis, & tandem congregari, in eumdemque convenire locum (erant enim, ut superius observasti sexcenta millia peditum armatorum, præter senes, mulieres, parvulos, & promiscuum vulgus Ægyptiorum, qui Judaica Religione initiati Judæos comitari voluerunt). Id autem eo difficilius creditu est, quod *Moyses*, sicut legitur eodem in capite libri Exodi, districte inhibuisset, ne ullus Hebræorum *egrederetur ostium domus suæ usque mane*. Longe itaque mihi verosimilius esse videtur, Hebræos in Aegypto Agnum Paschalem immolasse, & comedisse in posteriori vespera diei 13. mensis *Nisan*. Hoc enim semel posito, habuerunt Hebræi (postquam in Aegypto Agnum Paschalem manducarunt) diei integræ, seu diei decimæ quartæ spatium, ut possent sese ad iter præparare, dona ab Aegyptiis mutuo accipere, quibus acceptis, illucescente die 15. ejusdem mensis *Nisan*, ex Aegypto, compellente Rege Pharaone, profecti sunt, seque itineri dederunt. Hæc conjectura, quam ultro fateor, me in cætu quorumdam virorum eruditorum paucis abhinc diebus audivisse, an tibi probetur, scire vehementer desidero.

M. Hanc conjecturam, quam a viris eruditis te accepisse profiteris, certe meo calculo probare haud possum. Primo, si Hebræi, antequam excederent ex Aegypto, Agnum Paschalem comedissent in posteriori vespera diei 13. mensis *Nisan*, debuissent Judæi post exitum ex Aegypto, singulis recurrentibus annis Agnum Paschalem comedere itidem in posteriori vespera diei 13. mensis *Nisan*, cum certo certius sit ex Scriptura Sacra, Judæos debuisse post egressionem ex Aegypto comedere Agnum Paschalem eodem mense, eodem die, eadem hora, qua Judæi in Aegypto Agnum Paschalem manducarunt: *Habebitis autem hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno*, Exodi cap. 12. *Immolabis Phase vespere ad solis occasum quando egressus es de Ægypto*, cap. 16. lib. Deuteronomii. Atqui tamen compertum omnibus, atque exploratum est, Judæos, post profectionem suam ex Aegypto, semper ad nostra usque tempora Agnum Paschalem comedisse non in posteriori vespera diei 13. mensis *Nisan*, sed in posteriori vespera diei 14. ejusdem mensis, quando videlicet incipit apud Judæos Festivitas Azymorum, & tenentur ex præscripto Legis in hac posteriori vespera diei decimæ quartæ mensis *Nisan*, abstinere in integrum a pane fermentato, & vesci dumtaxat pane Azymo. Hæc igitur perennis, & nunquam interrupta Judæorum consuetudo, argumento est: Patres eorum, antequam discederent ex Aegypto, non manducasse Agnum Paschalem in posteriori vespera diei 13. sed in posteriori vespera die 14. mensis *Nisan*, qua die Judæis pane fermentato vesci ex Legis præcepto nefas & illicitum omnino est. Et sane, modus ille, quo, sicut superius observavimus, Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem manducarunt, aperte ostendit, illos in Aegypto Agnum Paschalem comedisse non in posteriori vespera diei 13. mensis *Nisan*, sed in posteriori vespera diei 14. ejusdem mensis. At enim, Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem comederunt, non mensæ accumbentes, sed stantes, pedibus calceatis, accinctis renibus, baculum præ manibus tenentes, more illorum, qui parati sunt ad ingrediendum iter. Non fuisset autem necessarium, ut Hebræi in Aegypto tam festinanter comederent Agnum Paschalem, si revera illum manducassent in posteriori vespera diei 13. mensis *Nisan*, quandoquidem, facta hac hypotesi, Agni Paschalis comestio in Aegypto præcessit integra die & amplius Judæorum profectionem ex Aegypto, quæ solum contigit illucescente die 15. mensis *Nisan*, in quam apud Judæos incurrit Festivitas Azymorum. Ex modo itaque, quo Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem comederunt, facile colligitur, illos non manducasse Agnum Paschalem in posteriori vespera diei 13. mensis *Nisan*, sed in posteriori vespera diei 14. ejusdem mensis, hoc est, in pervigilio eorum profectionis ex Aegypto. Denique, universa Ecclesia Latina docet contra Græcos, in pane Azymo, & non fermentato confici debere Eucharistiam, quia Christus Dominus, ultimum Pascha peragendo cum Discipulis suis, eam instituit post comestionem Agni Paschalis, in posteriori vespera diei 14. mensis *Nisan*, a qua die incipiebat Festivitas Azymorum, ac subinde vetitum erat Judæis tunc uti pane fermentato, sed poterant tantum comedere panem Azymum. Si ergo Hebræi manducarunt in Aegypto Agnum Paschalem in posteriori vespera diei 13. mensis *Nisan*, dicendum erit, Christum fuisse transgressorem Legis, quando anno, quo mortuus est, Agnum Paschalem comedit in posteriori vespera diei 14. a qua incipiebat prima dies Azymorum, sicut testantur tres Evangelistæ, superius a me laudati; tenebantur enim Judæi ex Legis præscripto Agnum Paschalem comedere eodem mense, eadem die, eademque hora, qua Hebræi illum manducarunt in Aegypto. Christum autem Dominum fuisse transgressorem Legis soli recutiti effutire possunt, tamque execrabilem blasphemiam audire horrent Christianorum aures. Quod si dicatur, Christum Dominum, anno, quo ex hoc mundo migravit ad Patrem, Agnum Paschalem cum suis Discipulis comedisse non in posteriori vespera diei decimæ quartæ mensis *Nisan*, sed in posteriori vespera diei decimæ tertiæ ejusdem mensis; tunc improbanda esset praxis universæ Ecclesiæ Latinæ, quæ contra Græcos Schismaticos statuit: ideo Eucharistiam non in pane fermentato, sed in pane Azymo confici debere, quia Christus, pridie quam moreretur, supremum Pascha cum Discipulis suis peragendo, manducavit Agnum Paschalem in posteriori vespera diei 14. mensis *Nisan*, a qua die apud Judæos incipiebat prima dies Azymorum, & obstringebantur abstinere omnino a pane fermentato; quæ Lex de abstinentia a pane fermentato non obligat Judæos in posteriori vespera diei 13. mensis *Nisan*,

Nisan, cum ab hac die initium non haberet prima dies Azymorum, effetque illis integrum ac licitum per totam illam diem decimam tertiam comedere panem fermentatum: sed illos tantum obligabat in posteriori vespera diei 14. mensis *Nisan*, a qua die auspicabatur Festivitas Azymorum, & Judæis incumbebat obligatio vescendi pane Azymo, omni ex ædibus suis repudiato & ablegato penitus pane fermentato. Si igitur Christus anno, quo in Crucem actus est, Agnum Paschalem comedisset in posteriori vespera diei 13. mensis *Nisan*, Sacrosanctam Eucharistiam, quam in ultima Cœna instituit, confecisset in pane fermentato, & non Azymo, sicque præferenda esset praxis Græcorum Schismaticorum, in pane fermentato Eucharistiam consecrantium, praxi totius Ecclesiæ Latinæ, quæ Eucharistiam dumtaxat conficit in pane Azymo, & non in fermentato; quod tamen nemo Catholicus dicere audeat. Ut igitur Ecclesiæ Latinæ, Eucharistiam in pane dumtaxat Azymo consecrantis, praxi sua constet veritas, dicendum est, Hæbræos, antequam discederent ex Ægypto, Agnum Paschalem immolasse, & manducasse in posteriori vespera diei decimæ quartæ mensis *Nisan*, ac subinde Christum Dominum, qui erat Legis observantissimus, Agnum itidem Paschalem, anno quo mortuus est, comedisse cum Discipulis suis in posteriori vespera diei 14. mensis *Nisan*, & Sacrosanctam Eucharistiam in pane Azymo consecrasse. Sed dicis: *Quomodo fieri potuit, ut in Ægypto innumerabilis illa Judæorum multitudo (erant enim, ut ait Scriptura Sacra, sexcenta millia hominum armatorum, non computatis aliis) potuerit intra tam angustum temporis spatium, quod fluxit a posteriori vespera diei* 14. *mensis Nisan usque ad diluculum diei* 15. *ejusdem mensis, quo* Judæi *egressi sunt ex Ægypto, sic se præparare ad iter, opulentam ab Ægyptiis mutuari supellectilem, congregari ex diversis locis, & in unum convenire locum, ad profectionem a Moyse destinatam?* At, difficultatem istam nullo negotio superabis, si advertas, Hebræos in Ægypto fuisse a *Moyse* aliquot retroactis diebus admonitos, ut sese ad iter præpararent. Legimus quippe cap. 12. Exodi, Moysem præcepisse Judæis, ut unusquisque decima die mensis *Nisan* (hoc est, quinque circiter diebus, priusquam Judæi excederent ex Ægypto) tolleret Agnum per familias & domos: Decima die hujus mensis (ait Moyses Hebræis in Ægypto) *tollat unusquisque Agnum per familias & domos suas .... & servabitis eum ad quartam decimam mensis hujus* (seu Nisan) *immolabitque eum multitudo filiorum Israel usque ad vesperam*. Potuerunt itaque Hebræi, quinque diebus ante profectionem suam ex Ægypto moniti a *Moyse*, facile se præparare ad iter, & angustias etiam, si quæ fuerunt, temporis, diligentia supplere. Adde etiam, Hebræos in Ægypto hac nocte, qua Angelus omnia Ægypti primogenita interfecit, servatis tantum Hebræis, quorum ædes rubebant sanguine Agni, domi suæ conclusos non remansisse; quamvis enim *Moyses* prohibuisset Hebræis, ne quis egrederetur ostium domus suæ usque mane, ubi tamen ex comploratione Ægyptiorum intellexerunt Hebræi, omnium Ægypti primogenitorum cædem ab Angelo exterminatore esse factam, omni abjecta cunctatione ex ædibus suis abierunt eruperunt, & in locum a *Moyse* indictum certatim convolarunt, urgentibus præsertim Ægyptiis, tot inopinatis cladibus attritis.

D. Nondum satis intelligo, cur *Moyses* instituerit hanc Festi Azymorum solemnitatem, & cur etiam hic Azymorum Festus inciperet dumtaxat a posteriori vespera diei 14. mensis *Nisan*, non vero a posteriori vespera diei 13. ejusdem mensis, sicut mox observasti.

M. Hunc Azymorum Festum eo potissimum fine instituit *Moyses*, ut Judæi fixam jugiter haberent recordationem insignis illius beneficii, quo Angelus vastator omnes ad unum Ægypti primogenitos occidit, sed salvos & incolumes reliquit Hebræos, quorum postes tincti erant sanguine Agni, quique ab Ægyptiis expulsi, cito & absque mora sese itineri accingere debuerunt, nec per temporis angustias expectare potuerunt, donec panis esset fermentatus, sed (ut ait Scriptura Sacra, cap. 12. Exodi) *conspersam farinam coxerunt, & fecerunt subcinericios panes Azymos*. Ut igitur tanti beneficii, quod Hebræi a Deo acceperant, sensum ex eorum animis nulla obliteraret ætas, *Moyses* hanc Azymorum instituit Festivitatem, sanxitque Legem, qua deinceps Hebræi obstringebantur per septiduum abstinere a pane fermentato, & comedere dumtaxat Azymos. *Septem diebus*, inquit Moyses, *erunt Azyma, in die primo non erit fermentum in domibus vestris*. Solemnitas autem primæ diei Azymorum incipiebat a posteriori vespera diei 14. mensis *Nisan*, quia Judæi festos suos dies ab occasu Solis ad alium occasum ducebant, adeo ut noctem sequentem, & diem crastinum ad noctem usque exclusive complecterentur, juxta illud Lib. Levit. cap. 17. *A vespera usque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra*. Per Sabbata autem quælibet festa, maxime vero solemnia, intelliguntur. Cum igitur prima dies Azymorum, quæ erat apud Judæos solemnis, semper incideret in diem 15. mensis *Nisan*, ejus proinde festivitas incipiebat a posteriori vespera diei 14. ejusdem mensis. Quemadmodum autem primus Azymorum dies apud Judæos Festus solemnis est, ita & septimus dies, quia, sicut in primo Azymorum die ex dura captivitate Aegyptiaca in libertatem asserti sunt Hebræi, ita in septimo Azymorum die, *Pharao*, Aegyptiorum Rex, qui furens animi, quo angebatur tot hominum millia Regno suo & potestati decedere, eos cum ingenti exercitu insequutus est, vidensque Mare Rubrum Populo Israelitico, cedentibus in latera aquis, velut in continenti, iter pervium fecisse, Mare, qua patebat, ipse ingressus, mox relabentibus aquis, cum omni exercitu, curribus, armis, & instrumentis, oppressus ac deletus fuit.

D. Quid typice præfigurabat, seu significabat Agnus iste Paschalis, quem Ismelitæ, jubente *Moyse*, comederunt, priusquam discederent ex Aegypto?

M. A.

M. Agnus iste, quem Israelitæ comederunt antequam egrederentur ex Aegypto, præfiguravit *Jesum Christum*, Salvatorem nostrum, quem sub Agni typo Prophetæ & Apostoli adumbrarunt, quique, quamdiu vixit, mansuetudine, modestia, patientia, fuit Agno revera simillimus. Hanc similitudinem inter Agnum Paschalem, quem in Aegypto immolarunt Hebræi, & Jesum Christum, quem Hebræi pariter morti tradiderunt, facile percipies ex variis, quos hic subjiciam, typis ac figuris. In primis, sicut in Aegypto hi homines, qui postes ædium suarum tinctos non habebant sanguine Agni Paschalis, fuerunt ab Angelo exterminatore vita mortali privati: sic illi omnes, qui sanguine Christi non sunt aspersi, æternam mortem incurrunt. Israelitæ, post mactationem Agni Paschalis, excussa captivitate Aegyptiaca, libertatem recuperarunt, & in terram promissam ingressi sunt, Jesus Christus per effusionem sanguinis sui redemit nos a captivitate diaboli, cui eramus antehac mancipati, nobisque aditum fecit ad Regnum Cælorum, quod antea omnibus per peccatum originale erat occlusum. Israelitæ, post mactationem Agni Paschalis discesserunt ex Aegypto onusti spoliis Aegyptiorum: Jesus Christus per mortem suam *expoliavit Principatus & Potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso*, sicut ait Apostolus *Paulus*, Epist. ad Colos. c. 2. v. 15. Agnum sine macula Israelitæ immolarunt in Aegypto: Jesus Christus appellatur a S. *Petro* Epist. 1. c. 1. v. 19. *Agnus immaculatus*, idest, ab omni peccato immunis. Et S. *Paulus* Epist. ad Hebræos cap. 7. v. 26. loquendo de Christo, ait: *Talis enim decebat, ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus .... qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo*. Agnum Paschalem Israelitæ in Aegypto immolarunt in medio mense *Nisan*; eo ipso tempore, quo immolatus est Jesus Christus, Agnum Paschalem in Aegypto immolavit universa multitudo filiorum Israel: Jesum Christum, verum Agnum, qui tollit peccata Mundi, morti addixerunt Sacerdotes, Scribæ, Pharisæi, & universus Judaicus Populus. Agnum Paschalem in Aegypto Israelitæ festinanter comederunt, calceatis pedibus, baculos in manibus gestantes, & ad iter expediti, sicut superius observavimus: Jesus Christus intra paucas horas proditus, captus, ad varia Tribunalia, videlicet, *Annæ*, *Caiphæ*, *Pilati*, & *Herodis* ductus est, damnatus, flagellatus, & in Monte Calvariæ actus in Crucem. Postremo, ut mittam alios typos: sanguis Agni Paschalis in Aegypto, domorum foribus aspersus, Israelitis signum salutis, & libertatis fuit: Jesu Christi sanguis pretium & causa salutis, atque libertatis omnium hominum est. Hos typos, quibus Agnus Paschalis, in Aegypto immolatus, adumbravit Jesum Christum, perpendens S. *Augustinus* Tractatu 50. in *Joannem*, ait: *Illa celebratio umbra erat futuri: Quid est umbra futuri? Prophetia Christi pro nobis passuri, ut transiret umbra & lux veniret, & transiret significatio, & veritas teneretur. Habebant ergo Judæi Pascha in umbra, nos in luce. Quid enim opus erat, ut eis Dominus præciperet, per ipsum festum diem ovem occidere, nisi quia ille erat, de quo prophetatum est: sicut ovis ad immolandum ductus*. Hinc inter Rabbinos, Rabbi *Bechai*, cujus testimonium profert doctissimus *Josephus de Voisin* in suis Annotationibus in cap. 4. Partis 2. *Pugionis Fidei*, nostri *Raymundi Martini*, diserte asserit, Redemptionem novissimam, quæ in fine dierum fieri debet per Messiam, fore similem Redemptioni Ægyptiacæ: *Quippe*, inquit ille Rabbinus, *hæ duæ*, redemptiones, *similes sunt inter se, & traditio Prophetarum est, redemptionem nostram fore similem redemptioni Ægyptiacæ in multis rebus: præstantiorem tamen futuram, majoremque in cordibus futuram Dei notitiam*. Sed de Agni Paschalis immolatione in Ægypto facta plura impræsentiarum dicere non vacat, quia, ne longius, quam par sit, præsens nostrum protrahamus Colloquium, cæteras quæstiones, quas multi Interpretes & Commentatores Scripturæ Sacræ, aliique viri eruditi, prolixe tractare solent, nimirum de loco, ubi post exitum Israelitarum ex Aegypto mactari, & immolari debebat Agnus Paschalis? De Agni Paschalis sacrificii Ministris; de Convivis Agni Paschalis; denique de Ritibus Sacrificii, & convivii Agni Paschalis: Has, inquam, quæstiones, quæ ad Legem, quam *Moyses*, post egressionem Israelitarum ex Aegypto, instituit ac promulgavit, pertinent, opportunius dirimemus in nostris Colloquiis in Historiam quartæ Mundi Aetatis, ubi de Lege Mosaica, juxta ordinem Historiæ Sacræ, data opera disseremus. Nostrum itaque hic claudo Colloquium. Tu vero, carissime Discipule, honestissimo, suavissimoque Sacrarum Litterarum studio, ac virtutis amore animum tuum domi recreare, & refocillare satage. Si enim (ut spero) amore virtutis, & jugi Scripturæ Sacræ studio contempseris cætera Mundi bona, te innocuum, purum, castum, integrum, & incorruptum servabis: intelliges nihil præter Sacrarum Litterarum studia esse dulce; nihil, præter Dei cognitionem, habere amabile: Verbo dicam, sanctioribus deditus studiis, animum tuum efferes altius ad gustandam divinam excellentiam, reliqua vero Mundi bona, quæ supremo tandem gustu amara evadunt, tanquam infirma, momentanea, corruptibiliora fuco, & jejuniora papilionibus volantibus, relinques, fugies, contemnes, abjicies, ac conculcabis, contentus te ipso, & Scripturæ Sacræ lectione, quæ per se tam dulcis, tamque jucunda est, ut incredibiles amatoribus suis afferat voluptates. Vale igitur, & hæc, ad tuos lares reversus, sedulo meditare, ut inde ad Museum nostrum postridie doctior ac sapientior regrediaris.

COL-

COLLOQUIUM III.

In quo referuntur Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis præcipua Gesta & Scripta, quæ Jesum Christum, *verum Messiam, vel adumbrant, vel vaticinantur, ibidemque in putandis annis Patriarcharum ejusdem Ætatis accurata stabilitur Chronologia.*

Discip. IN Patriarchis *Abrahamo*, ejusque filio *Isaaco*, viris sanctimonia vitæ clarissimis, multa fuisse, & divinitus dicta & pie gesta, quæ referebantur ad *Jesum Christum*, verum Messiam, in quem crediderunt, & venturum sperarunt, certissime jam scio. Novi etiam, Patriarcham *Jacobum*, filium *Isaaci*, suis, quæ retuli, præclare gestis præfigurasse Jesum Christum, eumque venturum prænunciasse insigni isto vaticinio: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium*. Genesis cap. 49. Quocirca, in hocce Colloquio, ne actum agere videamur, de gestis trium illorum Patriarcharum, *Abrahami*, *Isaaci*, & *Jacobi*, sermonem instituere non debemus, sed sat superque sufficiet, cæteros tertiæ Mundi ætatis indicare Patriarchas, qui, vel typum Jesu Christi egregiis suis factis gesserunt, vel suis Scriptis eum venturum prædixerunt.

M. Inter Patriarchas tertiæ Mundi ætatis, nullus est, mea quidem sententia, qui evidentius Jesu Christi, Servatoris nostri, typum gesserit, quam *Josephus*, filius Patriarchæ *Jacobi*. At enim primo, cum *Josephus*, præ fratribus suis, a patre *Jacobo* plus diligeretur, fratrum sibi conflavit invidiam, odiumque concivit: Idem contigit Jesu Christo, cujus Doctrinæ repugnarunt Judæi, eumque, quandiu vixit, pariter infectati sunt, conviciis proscindendo, incessendo dicteriis, argutiis cavillando, fodicando actiones, miracula eludendo. Præterea, somnia Patriarchæ *Josephi*, quæ summam ei dignitatem protendebant, in Jesu Christo fuerunt adamussim impleta. Nam Jesus Christus a suis fratribus fuit adoratus, nec allegorice tantum, sed revera Sol, Luna, & reliquæ stellæ eum, tanquam supremum omnium rerum Dominum agnoverunt. Advenienti *Josepho*, mortem fratres meditantur: *Venite*, inquiunt, *occidamus eum*: Veniente per Incarnationem ad homines *Jesu*, dicunt Judæi: *Morte turpissima* condemnemus eum. Venditur *Josephus* a fratribus suis, viginti, vel, ut alii putant Scripturæ Sacræ Interpretes, triginta nummis, testibus *Ambrosio*, & *Augustino*: Jesus Christus a Juda proditore triginta quoque nummis venundatus est. Cruenta *Josephi* tunica, ad patrem *Jacobum*, cruentam mortem Jesu Christi significat. Apud *Putipharem*, Præpositum Cubiculariorum *Pharaonis*, Ægyptiorum Regis, serviit *Josephus*: Jesus Christus, ut inquit Apostolus, *semetipsum exinanivit formam servi accipiens*. Josephus, carcere clausus, duos inter reos, alteri mortem, alteri salutem, & libertatem vaticinatur, eumque orat, ut suæ pristinæ dignitati restitutus illius meminerit: Jesus Christus, affixus Cruci inter duos latrones, unum condemnat, alteri in extremis veniam petenti æternam felicitatem spondet, cum ab eo rogaretur, ut Regnum adeptus, memor ipsius esset: *Memento mei, dum veneris in Regnum suum*. Ad *Josephi in Ægypto nutum frumenta populis vendebantur*, ut ait Moyses: Jesus Christus panem & escas populis esurientibus non semel subministravit. Ipse palam profitetur se esse panem vitæ, panem vivum, qui de Cælo descendit, & eum, qui venerit ad ipsum, non amplius esuriturum, & qui panem hunc manducaverit, non moriturum. *Josephus* fratribus suis fuit causa salutis, ideoque sic eos allocutus est: *Pro salute vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum... Præmisitque Deus, ut reservemini super terram*, Genesis cap. 45. v. 5. & 7. Nec solum suos fratres, & Ægyptios, sed exteras quoque gentes fame laborantes sublevavit, & *Salvator Mundi*, a Pharaone, Ægyptiorum Rege, dictus est: Hæc autem omnia mirum in modum quadrant in Jesum Christum, qui revera fuit *Salvator totius Mundi*. Fratres suos dimittens *Josephus*, præceptum hoc dat proficiscentibus: *Ne irascamini in via*, Genesis cap. 45. v. 24. Jesus Christus, a Discipulis suis abiturus ad patrem suum, eis potissimum pacem reliquit: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*, Evang. *Joannis* capit. 14. v. 27. Rex *Pharao* jubet Ægyptiis, ut coram *Josepho* in genua procumbant, vult insuper, ut tota Ægyptus ab ipso pendeat, fitque *Josephus* alter a Rege: Deus exaltavit Jesum Christum, & *donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genuflectatur*, sicut ait Apostolus Epist. ad Philipp. cap. 2. v. 9. Denique de Josepho sic fatur moriens Patriarcha *Jacobus*: *Filius accrescens Joseph, filius accrescens*. De Christo Domino testimonium perhibens *Joannes Baptista*, ait: *Oportet illum* (seu Jesum Christum) *crescere*, Evang. *Joannis* cap. 3. v. 29. Cujus incrementi in Christo figura itidem fuit lapis ille, qui (sicut scribit Propheta *Daniel*, c. 2. v. 35.) *Factus est mons magnus, & implevit universam terram*.

D. Incredibiliter me delectant isti typi, quibus antiqui Patriarchæ Jesum Christum venturum adumbrarunt. Video siquidem, eju modi typos ac figuras admirabili concordia, & concentu quadrare cum vita Jesu Christi, quam quatuor Evangelistæ accurate descripserunt, & cum exploratissima rerum multo post gestorum historia, ac subinde Jesum Christum, quem Deus tot typis ac figuris, longe ante ejus adventum, delineari ac præfigurari voluit, esse illum ipsissimum Messiam, quem post peccatum Adami, ad liberandum genus humanum se aliquando missurum promiserat, quemque tot ardentibus votis Patriarchæ omni ævo expectarunt. Perge itaque, si placet, alios indicare sanctos ac præstantes viros, qui in tertia Mundi ætate typum Christi Domini gesserunt.

M. Summæ patientiæ, quam Christus Dominus inter dira acerbissimæ suæ Passionis tormentorum supplicia exhibuit, imaginem tibi dabo patientissimum post hominum memoriam *Jobum*, quem Patriarcharum tertiæ Mundi ætatis temporibus, & ante *Moysem* vixisse colligo ex ipsius Histo-

storia, descripta in libro, qui *Jobi* nomine insignitur: At enim, in tota illa *Jobi* historia ne minimum quidem fit verbum de Lege Mosaica, & de Prophetis: nulla extat admirabilium Dei operum sive in longo in Terram Chanaan itinere, sive in Aegypto, sive in Deserto, mentio. Quod quidem argumento est, *Jobum*, & ejus amicos, qui ad illum consolandum accesserant, ante *Moysis* tempora vixisse; nec enim credibile est, *Jobum*, ejusque amicos, si *Moyse* posteriores fuissent, voluisse hæc omnia tam alto prætermittere silentio. Præterea, in eadem historia legitur, *Jobum* solitum esse offerre sacrificia; quod certe licitum dumtaxat fuit ante Legem Mosaicam; nam post promulgationem Legis Mosaicæ solis Sacerdotibus Aaronicis, sive his, qui erant e Tribu *Levi*, sacrificia in Templo offerre fas erat. Pluribus encomiis Jobum, tanquam virum eximia patientia præditum, celebrant sancti Patres, videlicet *Origenes* Hom. 4. in Ezechielem, *Tertullianus* cap. 14. lib. *de Patientia*, *Cyprianus* in lib. *de Bono Patientiæ*, *Hieronymus* Epist. 103. *Basilius* Hom. 4. *de Gratiarum actione*, *Augustinus* Serm. 105. *de Tempore*, *Gregorius M.* Præfat. in Librum Jobi, ubi ait, *Jobum* non tantum loquendo, sed etiam patiendo, Christum prophetasse, & venturi cum suo corpore Redemptoris typum insinuasse. Alludit autem S. *Gregorius M.* ad celebre istud vaticinium, quod *B. Jobus* viva fide in Verbum Divinum, carne indutum, animatus, cap. 19. libri, qui ejus nomine insignitur, protulit, dicens: *Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo*. Propheta *Ezechiel* cap. 14. suæ Prophetiæ, Jobum cum *Noemo*, & *Daniele* laudat, atque Catholica Ecclesia *Jobum* veneratur ut sanctum, ejusque meminit Martyrologium Romanum die x. mensis Maji, Menologium Græcorum octavo Idus ejusdem mensis. De patria, e qua oriundus est *Jobus*, seu an Idumæus, vel Chananæus fuerit? non convenit inter sanctos Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes. Probabilius tamen est, illum fuisse natione Idumæum, quia *Jobus* habitavit in terra *Hus*, ut constat ex libri *Jobi* exordio, videlicet cap. 1. vers. 1. ubi hæc leguntur: *Vir erat in terra Hus, nomine Job, & erat vir ille simplex, & rectus ac timens Deum, & recedens a malo*. Porro, Terram *Hus* sitam fuisse in Idumæa scribit *Hieremias* Propheta, cap. 4. *Threnorum*: *Gaude, inquit, filia Edom, quæ habitas in Terra Hus*. Edom autem est in Idumæa, quæ est vicina Arabiæ. Hinc viri Geographiæ periti, Terram *Hus*, patriam *Jobi*, collocant ad Orientem in Scenitide Arabiæ, cui a Septentrione Mesopotamia, & Euphrates fluvius: ab ortu Babylonia & Chaldæa, ab occasu Syria, & Palæstina; a Meridie Arabiæ felicis Montana. Addo etiam quod amici *Jobi*, qui ad illum consolandum venerant, scilicet *Eliphaz Themanites*, *Baldad Subites*, & *Sophar Naamatites*, vel Idumæi fuerunt, vel Idumææ finitimi, sicut docent periti Scripturæ Sacræ Interpretes.

D. *Jobum* fuisse genere Idumæum, non ita facile assentior. Erat enim *Jobus*, sicut patet ex eo, quod mox laudasti, Scripturæ Sacræ testimonio, *vir simplex, ac timens Deum* &c. Idumæi autem Ethnicorum Religioni addicti fuerunt usque ad tempora *Joannis Hircani*, Judæorum Pontificis atque Regis, qui Idumæos armis domuit, adegitque, ut, accepta circumcisione, ad Judæos aggregarentur. Credibile igitur non est, *Jobum*, qui supremi Numinis notitia pollebat, suos natales debuisse Idumææ, quæ in summa veri Dei ignoratione versabatur, & Idolorum atque superstitionum tenebris erat infuscata.

M. Idumæi, qui ab *Esau*, primogenito Patriarchæ *Jacobi*, originem ducunt, per certum aliquod tempus sincerum Dei cultum retinuerunt; sed postea in Idololatriam prolapsi, ex ea dumtaxat emerserunt, quando a *Joanne Hircano*, Judæorum Pontifice, victi, jugum subire, & Nationi Judaicæ subdi cœperunt, juxta illud Scripturæ Sacræ: *In Idumæam extendam calceamentum meum, mihique alienigenæ subditi facti sunt*. At, *Jobus* ortus est in Idumæa, eo tempore, quo in illa vigebat veri Dei cultus, sicut non obscure innuere videtur Scriptura Sacra cap. 36. libri Genesis v. 31. 32. & 33. ubi hæc scribit Moyses: *Reges autem, qui regnaverunt in Terra Edom, antequam haberent Regem filii Israel, fuerunt hi: Bela, filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba. Mortuus est autem Bela, & regnavit pro eo* JOBAD *filius Zare de Bosra*: Idem repetitur lib. 1. Paralipomenon cap. 1. v. 43. & 44. Septuaginta vero Interpretes in ea clausula, quam libro *Jobi* attexuerunt, quæque reperitur in omnibus Codicibus Græcis, docent, hunc *Jobad*, qui, teste sacro Scriptore *Moyse*, fuit secundus Rex Idumæorum, & Pronepos *Esau*, eumdem esse cum *Jobo*. Sic enim ajunt *Jobad*, *qui vocatur Job, habitavit in finibus Idumææ & Arabiæ, & accepit uxorem Arabissam*. Si igitur juxta hanc clausulam, libro *Jobi* a lxx. Interpretibus adtextam, quamque antiqui Scripturæ Sacræ Interpretes, & spectatissimi Patres, genuinam agnoscunt, iste *Jobad*, qui fuit pronepos *Esau*, & Rex Idumæorum secundus, idem fit ac *Jobus*, plane compertum erit, Idumæos adhuc veri Dei cultores extitisse, quando in Idumæa natus est *Jobus*. Quis enim credat, Idumæos, qui veri Dei Religionem ab *Esau* acceperant, tam cito ab ea defecisse, ut regnante in Idumæa *Jobad*, qui fuit pronepos *Esau*, secundus Idumæorum Rex, & idem omnino ac *Jobus*, Idola coluerint? Probabilius itaque est, Idumæam, quando in ea natus est *Jobus*, veri Dei adhuc cultricem fuisse. Hic autem obiter velim observes, Deum, qui *Jobum* elegerat, ut heroicæ patientiæ exemplar fidelibus præberet, utque Jesu Christi, qui vere fuit *vir dolorum*, insignis typus esset, nomen *Jobi*, huic sancto viro imponi voluisse: *Job quippe* (ait S. *Gregorius M.* cap. 8. Præfationis in librum *Jobi*) *interpretatur dolens. Quo nimirum dolore vel Mediatoris Passio, vel sanctæ Ecclesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis vitæ fatiga-*

tigatione cruciatur. Et hinc etiam est, quod Deus voluit, ut *Jobus*, qui, sicut constat ex ipsius historia, antehac potentissimus & opulentissimus erat, adverso fortunæ casu jactatus, egestatem, calamitatem, dolorem, derelictionem, aliasque hujusmodi subiret miserias, quo in his typum gereret Christi Domini, qui, ut nemo nescit, in Passione sua a Cognatis, a Discipulis, & ab ipso Patre suo derelictus est, atque Judæorum furori permissus.

D. Nunc gestit animus audire historiam *Jobi*, qui fuit typus Christi, Mediatoris & Redemptoris nostri.

M. *Jobus* fuit inter omnes Orientales, seu Arabes, vir magnus, admirabilis, & ubique per Orbem terrarum celebratus. Pietatis athleta, per omnia genera certaminum rransivit, simulque, devicto Diabolo, innumera erexit trophæa. Hic fuit opibus inclytus, sed postea pauper gloriosus & contemptibilis, septem liberorum, & trium filiarum pater & orbus. Hic versatus est in aulis regalibus, sed idem fuit in sterquilinio. Hic fuit in splendida veste, sed post illam, in morsu tinearum. Hic possedit multa ministeria, sed idem sustinuit multas contumelias familiaribus, in ipsum insurgentibus, ab uxore insultante, a tribus amicis, *Elyphaz Themanite*, *Baldad Subite*, & *Saphar Naamathite*, qui trium Idumææ finitimarum urbium reguli erant, & ad illum consolandum venerant, ei conviciantibus, & afflicto afflictionem addentibus. Omnia *Jobo* prius velut e fonte effluebant, pecuniarum copia, potentiæ magnitudo, gloriæ accessio, pax & securitas, honores & obsequium, corporis sanitas, & filiorum opulentia, nec erat in his quidquam molestum. Aderant illi divitiæ cum securitate, prosperitas stabilis, atque optimo jure: Deus enim undique illum vallaverat; sed post illa omnia recesserunt, moxque innumeræ tempestates immigrarunt in domum illius; omnes, inquam, ac sibi invicem succedentes, ac perpetuæ, denique supra modum, supra quem credi, & oratione exprimi potest. Siquidem universæ facultates ei actutum ereptæ sunt, famuli, liberique prxmatura violentaque morte oppressi sunt, ad mensam, & ipso in convivio mactati. Tum uxor, ad pietatem ejus subsannandam a malo spiritu subornata, in illum armabatur, suasque machinas admovit viro justo. Famuli porro & amici, partim exspuerunt in faciem ejus, quemadmodum ait ipse: *Non pepercerunt faciem meam conspuere:* partim irruerunt in eum, & ex ædibus suis ejectus est, ac deinceps in sterquilinio vitam egit. Vermium fontes ex ipsius corpore scatebant, membra ejus sanguine undique difluebant & sanie, quam, accepta testa, abstergebat ipse sibi factus carnifex, dolor dolorem excipiebat, & cruciatus, intolerabiles, & nox die molestior, & dies nocte terribilior, sicut ipse dixit: *Quum obdormiero, dico quando erit dies? quando surgo, rursum dico, quando erit vespera?* Plenus dolorum sum a vespera usque ad diluculum. Omnia præcipitia, omnia scopuli, nec est ullus qui consoletur, qui insultent innumeri. Attamen *Jobus* in tanta tempestate, tantisque fluctibus adeo intolerandis constitit adversus omnia generoso & impavido prorsus animo. Bonorum jacturam, liberorumque funera æquo animo tulit, in has voces erumpens: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*. Ulcera fœdissima, quibus Diabolus permittente Deo, ipsum a planta pedis usque ad verticem afflixerat, non minori patientia tulit. Uxoris, in eum sævientis, proterviam his verbis redarguit ac compescuit: *Quasi una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiemus?* Trium amicorum, quos mox memoravi, convicia, & imprecationes æqua mente toleravit, nec unquam vinci potuit, ut præ doloris impatientia aliqua in parte peccaret. Quo factum est, ut, post hanc diuturnam, & a sæculis inauditam patientiam, Deus non solum pristinam incolumitatem reddiderit patientissimo *Jobo*, verum etiam universa, quæ amiserat, restituerit, & duplo majora addiderit. Finem vivendi fecit *Jobus* anno ætatis suæ ducentesimo decimo septimo. Hic est Electorum triumphus, ut nec in adversa fortuna despondeant animum, nec in rebus prosperioribus insolescant. Talis fuit B. *Jobus*, qui, sicut ait *Severus Sulpicius* lib. 1. Historiæ Sacræ, *eo illustrior fuit, quod neque opibus integris, quibus prædives erat, corruptus, neque amissis depravatus est*. Hæc dum audis, charissime Discipule, nec paupertate dejiciaris, nec divitiis intumesce; sed in rerum mutatione animum immutabilem, sibique semper constantem retine, quia si stellæ, quæ sunt in Cælis perpetuoque lucent, identidem nonnullam recipiunt mutationem: si Sol & Luna interdum deficiant, extremæ profecto dementiæ est, terrena pro stabilibus fixisque ducere. Meditare sæpius hæc S. *Joannis Chrysostomi* verba in *Oratione quinta adversus Judæos: sed quid dicis?* ait eloquentissimus Doctor, *affligit te, premitque corporis morbus? Atqui nondum tanta passus es, quanta beatus ille Job, immo ne minimam quidem partem malorum illius. Siquidem, postquam interiissent greges & armenta cum cæteris omnibus, in prædam abductus est, & puerorum totus chorus, eaque omnia uno die peracta sunt, ut non modo natura calamitatum, verum etiam perpetuitas dejicere posset athletam: Post hæc omnia, vulnus accepit lethale, vidit vermes toto undique corpore scatentes, nudusque sedit in sterquilinio, publicum iis, qui aderant, spectaculum, ille justus, ille pius, ille ab omni malo opere abstinens. Nec hic quidem erat malorum finis, sed dolores addebantur diurni pariter ac nocturni, novaque quædam & admirabilis illum fames oppugnabat: probra quotidiana, scommata, risus, & in somnis terrores, cogitationum perpetua quædam conflictatio. Atqui uxor consilium dedit, ut ab his omnibus malis liberaretur, ita loquens: Dic aliquod verbum adversus Dominum, ac morere. Dic, inquit, blasphemiam, & ab urgentibus malis liberabere. Quid igitur? Num subvertit sanctum illum virum mulieris consilium? immo contrarium fecit, magisque sibi sumpsit alas, sic ut etiam increparet uxorem. Potius enim duxit, majoribus affici, cruciarique doloribus, in-*

innumeraque perpeti mala, quam blasphemia ulla tantorum malorum relaxationem consequi.

D. Nisi me præmonuisses, *Jobum*, fuisse a Deo electum, ut typum gereret Jesu Christi Salvatoris nostri, qui in Passione sua diris tormentis excruciatus, a Cognatis, a Discipulis, & ab ipso Patre derelictus est, atque Judæorum furori permissus, vix ac ne vix quidem huic historiæ *Jobi* assensum præbere possem, meumque inducere in animum, hunc virum potentissimum & ditissimum ad illam extremam egestatem fuisse redactum, eumque, in sterquilinio sedentem, omni humano subsidio ita esse destitutum, ut saniem, ex ulceribus suis fluentem, testa abstergere cogeretur. Id mihi creditu difficile, & supra fidem historiæ esse videtur.

M. Quod a *Jobo* ad extremam semel egestatem redacto, omnes cognati, & amici abalienati sint, nec incredibile, nec tam mirum videri debet. In hoc siquidem *Jobus* eamdem nactus, & expertus est sortem, quæ accidit multis, qui, toto eo tempore, quo illis arrisit fortuna, abundarunt amicis, sed adverso fortunæ flatu, dum e florenti illo statu fuerunt dejecti, confestim ab illis deserti sunt. Quis inter Reges potentior *Davide?* & tamen legimus in Libris Regum, *Davidem*, relictum, & proditum a suis, & totius pene Regni conspiratione expositum ad mortem tempore conjurationis Absalonitica. Possem alia id genus congerere exempla, quæ statui *Jobi* in extrema calamitate derelicti fidem conciliare possent, præsertim si audiamus Scripturam Sacram, quæ diserte nos monet, Deum concessisse Diabolo in omni *Jobi* bona, & corpus potestatem, ea tamen Lege ut ipsi mortem non inferret. Legimus etiam in Libro *Tobiæ* cap. 2. vers. 12. & seq. Deum permisisse tentationem *Jobi*, & cæcitatem *Tobiæ*, ut posteris daretur utriusque eximiæ patientiæ exemplum: *Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi*, (seu Tobiæ) *ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti Job . . . . Nam sicut beato Job insultabant Reges, ita parentes & cognati ejus* (seu Tobiæ, qui, permittente Deo, cæcus evaserat) *irridebant vitam ejus, dicentes: ubi est spes tua, pro qua eleemosynas, & sepulturas faciebas?* Credibile igitur est, Diabolum potestate sibi a Deo concessa, & antiquo nequitiæ suæ negotio usum, gravissima damna, plurésque morbos beato *Jobo* intulisse. Sed quænam fuerint illæ morborum species, quibus *Jobus* a Diabolo fuit afflictus, incertum est, cum hujusmodi morbos clare & speciatim non exprimat Scriptura Sacra, nec nobis liceat in ea curiosius inquirere, quæ Deus silentii sipario obtecta esse voluit. Doctissimus tamen *Augustinus Calmet*, Ordinis S. *Benedicti*, in Dissertatione quam præfixit Commentario literali in Librum *Jobi*, censet cum nonnullis modernis Scriptoribus, *Jobum* a capite ad talos fuisse perculsum lepra, quam non discrepasse putat ab eo morbo, quem nunc Neapolitani appellant *Morbum Gallicum*, & versa vice Galli vocant *Morbum Neapolitanum*. At, utrum eruditus ille Scripturæ Commentator suis conjecturis rem plane confecerit, judicandum relinquo peritis Medicis, quibus ex officio incumbit, naturas & differentias morborum, queis conflictantur corpora, examinare, discutere, ac definire.

D. Habetne historia *Jobi* certos veritatis characteres, qui eam omni ex parte indubitatam reddant?

M. Historia *Jobi* certos habet veræ historiæ characteres, quos inter tres dumtaxat hic recensebo. In primis antiqui Patres, quos superius laudavi, de veritate historiæ *Jobi* nunquam dubitarunt, sed potius eximium illum & sanctissimum Heroem præclaris elogiis celebrarunt, & Christianis ceu patientiæ exemplar in adversis imitandum proposuerunt; immo Ecclesia cum Græca, tum Latina B. *Jobo*, tanquam admirandæ patientiæ viro, exhibet cultum, ut videre est apud *Joannem Bailletum* in Tomo Sanctorum Veteris Testamenti ad diem 10. mensis Maji. Præterea, hæc *Jobi* historia describitur in libro, qui *Jobi* nomine insignitur, quem librum non solum Hebræi in sacrorum Voluminum Canonem referunt, sed etiam ei sacram & divinam authoritatem asserunt ac vindicant Summi Pontifices *Innocentius I.* in Epistola ad *Exuperium* Tolosanum Episcopum, *Gelasius* Papa, in Concilio Romano lxx. Episcoporum, omnes sancti Patres, cum Græci, tum Latini, & plura Concilia, videlicet Charthaginense III. Synodus quinta generalis, in qua damnatus est *Theodorus Mopsuestenus*, qui inter alios, quos effutiebat, errores, historiam *Jobi* tanquam fabulosam explodebat, insuper Concilium Tridentinum Sessione 4. ubi liber *Jobi* sacrorum Librorum Veteris Testamenti Canoni accensetur. Denique Historia *Jobi*, quæ legitur in libro hujus sancti viri nomine inscripto, hos habet veritatis characteres, quibus a fabulosa historia plane secernitur. Auctor quippe illius libri *Jobi*, non solum illius sancti viri proprium nomen adscribit, sed etiam ejus uxorem, & terram, cujus incola fuit, designat, liberorum ejus numerum, ac bona, quæ possidebat, singillatim recenset, indicat etiam nominatim populos, qui bona ipsius diripuerunt, amicorum, qui illum adierunt, numerum, nomina, patriam exprimit, sermones, quos invicem contulerunt, accurate refert, postremo, ingens præmium, quod *Jobus* pietatis, ac patientiæ suæ merito a Deo consecutus est, restitutam sanitatem, auctas opes, & numerosam prolem oculis Lectoris subjicit sacer libri *Jobi* Auctor. Quæ omnia esse veræ historiæ luculentissima argumenta ultro fatebitur, quisquis erit æquus rerum æstimator. Non me fugit, *Josephum*, Hebræum in Antiquitatibus Judæorum versatissimum, alto silentio historiam *Jobi* prætermisisse. At, ex eo *Josephi* silentio perperam Hæretici occasionem arripiunt, hanc *Jobi* historiam, ceu fabulosam repudiandi: tum quia multa, ad historiam sacram spectantia, a *Josepho* de industria aut omissa, aut interpolata fuisse demonstrat clarissimus *D' Andilli* in sua Operum *Josephi* Versione Gallica; tum quia etiam *Josephus* gentis suæ dumtaxat Judaicæ historiam concinnandi provinciam susceperat, ad quam cum nihil conferre posset hæc historia *Jobi*, qui ex Populo Hebræo oriundus non erat, eam ideo silen-

silentio transmisit. Addo etiam, *Josephum* una cum Judæis admittere viginti duos libros in Canone Veteris Testamenti, adeoque ipsum sacram & divinam auctoritatem tribuisse libro, qui nomine *Jacobi* inscribitur, ejusque continet historiam, alioquin si hunc librum pro sacro non habuisset, viginti tantum & unum libro *Josephus* reposuisset in Canone sacrorum librorum Veteris Testamenti. Cum igitur *Josephus* librum *Jobi* in Canonem sacrorum librorum Veteris Testamenti retulerit, necesse prorsus est, ut historiam *Jobi*, eo in libro exaratam agnoverit, tanquam veram, sinceram, & divina auctoritate munitam. Unum tamen est, ne quid dissimulem, quod Heterodoxi ad nauseam usque opponere solent, ut omnem historiæ *Jobi* fidem adimere, eamque, ceu fabulosam, rejicere possint. Dictitant enim, in historia *Jobi* multa offendi, quæ fabularum loco haberi debent, cujusmodi sunt concilium Angelorum, cui ipsemet Deus præfuit, colloquium Satanæ cum Deo, variæ quæstiones Diabolo factæ a Deo, responsiones Diaboli, & aliæ, id genus narrationes, quæ aperte fabulas olent. Verum, hanc Hæreticorum objectionem facili negotio elidere, ac exsufflare poteris, si semel advertas, in historia *Jobi* non omnia in sensu literali esse accipienda, sed quædam in sensu literali, quædam in sensu figurato intelligi debere. In sensu literali sumenda sunt ea, quæ in historia *Jobi* narrantur de persona *Jobi*, de illius summis animi corporisque doloribus a Diabolo, ita permittente Deo, ei inflictis: de jactura bonorum, & liberorum, de colloquiis ejus cum uxore, & amicis, de illius eximia pietate, & heroica patientia, de recuperatione bonorum, de restituta sanitate, de auctis opibus, de numerosa prole, quam a Deo accepit in præmium invictæ patientiæ suæ. Hæc, inquam, in sensu literali accipienda sunt; in sensu autem figurato intelligi debent ista, quæ in eadem *Jobi* historia narrantur de concilio Angelorum, cui præfuit Deus, de colloquio Dei cum Diabolo &c. Sed propter illas figuratas locutiones, quas sæpius usurpat Scriptura sacra, in dubium revocari debere historiam *Jobi*, soli hæretici affirmare possunt, qui contempta Ecclesiæ Catholicæ auctoritate, ac despecto Spiritu Sancto, in Libros Sanctos impune grassantur, atque pro nutu & arbitrio suo, quos volunt, recipiunt, quos vero nolunt, dictatoria auctoritate e Catalogo Librorum Sacrorum temere expungunt.

D. Necdum indicasti nomen Auctoris libri, qui sub nomine *Jobi* prostat, & in quo descripta est ipsius historia.

M. De Auctore libri, qui *Jobi* nomine insignitur, non una est omnium Scriptorum Ecclesiasticorum sententia. Quidam hunc librum ab ipsomet *Jobo* scriptum esse putarunt, eo potissimum ducti argumento, quod *Jobus* cap. 19. v. 23. illius libri hæc dicat: *Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? quis mihi det, ut exarentur in libro, stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice?* Sed quid aliud ex his *Jobi* verbis colligi possit, quam vehemens desiderium, quo optabat, ut historia sua, & sermones conscriberentur, certe non video. Præterquam quod, si *Jobus* esset revera legitimus parens libri, qui ejus nomine inscribitur, *Moyses*, qui *Jobo* fuit posterior, non esset primus omnium Gentium Scriptor, & tamen *Moysem* esse primum Scriptorem omnium Gentium, constans est omnium sanctorum Patrum sententia. *Jobo* itaque adscribi haud debet liber, qui ejus nomen præfert. *Codurcus* Præfatione in *Jobum*, censet, hunc librum, qui *Jobi* nomine inscribitur, esse genuinum cujusdam Idumæi Prophetæ fœtum, vel a Propheta *Isaja* fuisse scriptum, *Hugo Grotius*, Præfatione Comment. in *Jobum*, asserit, libri *Jobi* Auctorem Regibus *Davide*, & *Salomone*, recentiorem esse. *Fridericus Spanhemius* cap. 13. *Historiæ*, quam concinnavit, *Jobi*, opinatur, historiam, quam nunc habemus, *Jobi*, conflatam esse a quodam Hebræo. Alii denique, librum, in quo describitur historia *Jobi*, adjudicant *Moysi*, qui ex Aegypto fugere coactus, eo quod Aegyptium insultantem Hebræo calce interemisset, & raptim occultasset sabulo, secessit in eam Arabiæ partem, quam incolebant Madianitæ, & in eo secessu Madianitico, dum summo perfrueretur otio, scripsit librum, seu historiam *Jobi*, ut Hebræos, suos Gentiles, in Aegyptiaca servitute gravissimis laboribus & afflictionibus oppressos, proposito heroicæ patientiæ exemplo solaretur, & ut ipsi ad aspectum *Jobi*, qui in rebus adversis æquam semper mentem servavit, addiscerent fortiter, ac constanter tolerare asperrimam servitutem. Ad hanc postremam sententiam, quæ eruditorum virorum, cum veterum, tum recentiorum suffragiis probatur, lubens ipse accedo. Obiter tamen velim advertas, *Moysem*, in eo conscribendo libro, qui *Jobi* nomine insignitur, omnia, quæ ad historiam, seu ad vitam, mores, calamitatem, & prosperitatem *Jobi* pertinent, soluta oratione narrasse: verba vero *Jobi*, amicorum interlocutiones, ejusdemque responsiones metricis numeris illigasse: quo fit, ut hic liber partim prosa, seu soluta oratione, partim versibus sit concinnatus. Nihil autem deperit historiæ veritati, sive prosa describatur, sive metris illigetur numeris, cum certum sit, *Lamentationes Jeremiæ*, *Librum Psalmorum*, *Canticum Moysis*, *Canticum Deboræ*, & *Barac*, aliaque Cantica legi in Scriptura Sacra, quæ sunt versibus illigata, & quæ tamen divina pollere auctoritate nullus inficias ire audeat. Legesis Dissertationem *De poetice Hebræorum*, quam *Augustinus Calmet*, Monachus Benedictinus, præfixit suo *Commentario literali* in librum Exodi.

D. Nunquam profecto, pace tua dixerim, adducar ut credam, *Jobum*, in sterquilinio jacentem, ejusque uxorem, & amicos, qui cum ipso interloquebantur, carmina, poetarum more, ex tempore fudisse; nam, præterquam quod, id difficile & insolens fuisset, non congruebat certe hic Poetice loquendi modus infelicissimo huic statui, ad quem redactus erat *Jobus*, non tam homo, quam putridum cadaver. Ut quid ergo *Moyses*, quem dicis esse Auctorem libri, qui *Jobi* nomine inscribitur, inducit sanctum illum virum poetice

poetice loquentem. Addo etiam stylum, quo in conscribendo Pentateucho usus est *Moyses*, esse facilem, pervium, familiarem, & omnino alienum a stylo poetico, quo librum *Jobi* partim exaratum esse mox innuisti. Quæ styli diversitas haud obscure probare videtur, *Moysem* non esse Auctorem libri *Jobi*.

M. Nullus dubito, quin *Jobus*, ejus uxor, & amici patrio & familiari sermone in suis interlocutionibus usi fuerint. At, *Moyses*, qui *Jobi* historiam descripsit, stylum adhibuit poeticum, sententiarum plenum, illamque, ut populares suos Hebræos, in Ægypto captivos, ad patientiam, & ad malorum tolerantiam extimularet, novis additis ornamentis condecoravit, ut in hoc *Jobi* libro verborum collocatio, sententiarum digestio, Dialogi compositio, Interlocutorum dispositio, & distinctio, figurarum concinnitas, & reliquus sermonis ornatus *Moysis*, hujus libri Auctori, tribui debeat. Quod si aliquid grandius sonare videtur liber *Jobi*, crebrioribusque distinctus luminibus ac sententiis, quam sit Pentateuchus, a *Moyse* exaratus: *Memineris* (inquit Illustrissimus *Daniel Huetius*, Episcopus Abrincensis, in sua Demonstratione Evangelica, Propositione IV.) *hunc Jobi librum fuisse a Moyse scriptum, cum florentibus annis vigeret felix piæ mentis calor; Pentateuchum vero ab eodem Moyse esse scriptum, cum per senectam jam ætate ignea vis animi deferbuisset, tametsi in Hymnis, seu Canticis, quæ in Pentateucho occurrunt, ad sublime & magnificum dicendi genus splendide assurgat Moyses*. Si autem quæras, quo pacto *Moyses*, Hebræus, & in Aegypto natus habere potuerit notitiam historiæ *Jobi*, hominis Arabis, & eorum adversæ fortunæ casuum, quos vir ille justus patientissime in Arabia toleravit? Respondebo, *Moysem* in secessu suo Madianitico, ubi per quadraginta annos versatus est apud socerum suum *Jethro*, cujus filiam, *Sephoram* videlicet, sibi matrimonio junxit, facile historiam *Jobi*, hominis Arabis, & inter suos clarissimi, ex vulgi sermone discere potuisse. Madianitæ quippe Arabica Gens est, Syrorum & Idumæorum vicina. Quid igitur mirum, si *Moyses*, in Arabia degens, historiæ *Jobi*, hominis Arabis, & inter suos spectatissimi, notitiam habuerit, maxime, cum hæc historia paulo ante contigerit, quam *Moyses*, fugiens ex Aegypto, in Regione Madianitarum secesserit, essetque apud Madianitas lippis ac tonsoribus notissima. In hoc diuturno secessu suo Madianitico, *Moyses*, propter congressum, quem cum exteris habuit, patriam, seu Hebraicam, loquelam (quod cæteris hominibus, qui peregrinas diu incolunt Regiones, usu venire solet) inquinavit, & hic est, quod in *Jobi* libro, quem in hoc suo secessu Madianitico conscripsit, occurrant Arabismi, Syriasmi, uti notatum est a S. *Hieronymo*, nonnumquam etiam Chaldaismi. At, postquam *Moyses*, relicto suo secessu Madianitico, ad suos populares, seu Hebræos, reversus est, loquelam suam Hebraicam excolere ac perpolire satagit, omnesque sordes, quas congressus exterorum ei asperserat, ita abstersit, ut quando ad scribendum Pentateuchum animum appulit, majorem adhibuerit Linguæ Hebraicæ castitatem ac munditiem. Sed hæc historia *Jobi* satis dictum est. Nec enim otii & instituti nostri est, in levibus ac futilibus, quas contra librum *Jobi* proponunt Hæretici, diluendis objectionibus anxie laborare ac desudare. Consule, si plura desideres Illustrissimum *Danielem Huetium* in sua *Demonstratione Evangelica*, propositione quarta.

D. Cum Deus selegerit *Moysem*, ut esset dux & Legislator Gentis Judaicæ, e qua proditurus erat Messias, facile mihi persuadeo, hunc Judæorum Legislatorem gessisse typum Jesu Christi, veri Messiæ. At, quia Judæi hanc similitudinem, quæ *Moysem* inter & Jesum Christum intercessit, obstinatis animis negant, debes nunc paucis commonstrare, quo pacto *Moyses* rebus præclare gestis Jesum Christum, Salvatorem nostrum, adumbrarit?

M. Non solum *Moyses* rebus, quas præclare gessit, typum gessit Jesu Christi, sed etiam in Pentateucho, quem edidit, multis oraculis eum venturum sole clarius prænuntiavit. Tractat fuse ea de re *Eusebius* cap. 2. lib. 3. *De Demonstratione Evangelica*, ubi data opera accuratam & luculentam instituit comparationem *Moysem* inter & *Jesum*. Sed, quia nimis longum esset integrum *Eusebii* sermonem hic inserere, suprema illius, (cum Illustrissimo *Daniele Huetio*, Abrincensi Episcopo, in sua *Demonstratione Evangelica*, Propositione IV.) sequar vestigia. In primis, *Moysem*, statim ob ortu, nefario *Pharaonis*, Ægyptiorum Regis, Edicto morti addictum, parentes a letho ei parato subduxerunt: *Jesum* nascentem, ab *Herode* Rege, ad mortem sollicite quæsitum, parentes, fugientes in Aegyptum, ab imminente morte, quam immanissimus ille Tyrannus ei inferre moliebatur exemerunt. Deus Principem ac Ducem Hebræorum *Moysem* constituit; *Jesum* Ducem ac Dominum omnium hominum declaravit Deus, dicens: *Postula a me, & dabo tibi gentes, hereditatem tuam, possessionem tuam terminos terræ*. *Psalmo* 2. *Moyses* se a Deo missum, magnis approbavit miraculis; *Jesus* se a Deo missum stupendis confirmavit prodigiis. *Moyses*, Hebræos ex Aegyptiorum servitute vindicavit in libertatem: *Jesus* homines, Dæmonum omnium mancipatos vinculis, libertate donavit. *Moyses* Hebræos per Desertum ad Terram promissam introduxit: *Jesus* hominibus per vitæ hujus angustias ad cælestem patriam, Ducem se præbuit. *Moyses* nutu mare sistit & exsiccat, *Jesus* sævientes ventos frænat, & tumidos fluctus dictis sedat. *Moyses* Hebræos trans mare salvos ducit & incolumes: *Jesus Christus*, fluctibus suspensus, graditur super mare, & *Petro*, Discipulo suo, idem posse concedit. *Moyses* Hebræos, *Jesus* homines ab Idolorum cultu avertit. *Moyses* Hebræis, *Jesus* universo generi humano Leges sanxit. *Moyses* Hebræos, trajecto Mari Rubro, Aegyptiorum tyrannidi subduxit; *Jesus* hominibus per Baptisma jugum Dæmonum detraxit. *Moyses* Deum inter & homines concilia-

ciliatorem se gessit : *Unus mediator Dei & hominum Homo Christus Jesus*, ait Apostolus *Paulus* Epist. 1. ad Timoth. cap. 2. Fuit *Moyses* cum Domino per quadraginta dies & totidem noctes, panem non comedit, & aquam non bibit, sicut legitur cap. 34. v. 28. lib. Exodi : *Jesus*, cum jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit, sicut narrat Evangelista *Matthæus*, cap. 4. v. 2. *Moyses* præcepit Hebræis, antequam egrederentur ex Ægypto, ut Agnum Paschalem comederent, & omnes, quorum ædes illius Agni sanguine non rubebant, fuerunt ab Angelo exterminatore occisi in Ægypto : *Jesus Christus*, sicut ostendimus sub finem superioris nostri Colloquii, fuit verus Agnus Paschalis immolatus ab Hebræis, cum ex hoc Mundo ad Patrem esset transiturus; & omnes, qui ejus sanguine non sunt aspersi, æterna morte peribunt. Serpentem æneum exaltavit *Moyses* in Deserto, ut spectatus ab ægris afferret remedium : *Jesus* fuit exaltatus, seu in Crucem actus, *ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*, Joannis c. 3. v. 14. *Moyses* splendida facie descendit de monte : *Jesus* conscenso cum tribus Apostolis monte, *transfiguratus est ante eos, & resplenduit facies ejus sicut sol*, Matthæi cap. 17. Esurientibus Hebræis coturnices & manna de Cælo, & aquam de rupe sitientibus Deus per *Moysem* in Deserto largitus est : *Jesus* turbæ in Deserto famæ languenti, cibos non semel suppeditavit, & aquam vitæ se gratis daturum pollicitus est. Septuaginta viros de Senibus Israelitici Populi Magistros ac Duces constituit *Moyses*, cujus & spiritum cum illis communicat Deus : *Jesus* Discipulos septuaginta duos quoquoversus dimittit, doctrinæ suæ præcones, & spiritu suo afflatos. *Mariam*, lepra laborantem, sanat *Moyses* : hominem *Jesus*, eodem morbo affectum, illico sanitati restituit. Denique *Moyses* duodecim exploratores misit in Terram Chanaan : *Jesus* duodecim Apostolos misit in universam terram. Hos igitur typos, quibus *Moyses*, Judæorum Legislator præfiguravit *Jesum Christum*, Salvatorem omnium hominum, si attento animo perpendas, fateberis ultro, *Moysem* inter & *Jesum*, summam intercedere similitudinem. Quo fit, ut Apostolus *Paulus* Epist. ad Hebræos cap. 11. Fidem, quam *Moyses* habuit in Jesum Christum venturum, his verbis maxime commendet : *Fide Moyses grandis factus negavit, se esse filium filiæ Pharaonis ; magis eligens affligi cum Populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem ; majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem Regis : Invisibilem enim tanquam videns sustinuit, fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos*.

D. Perplacet mihi hæc, quam delineasti, similitudo *Moysem* inter & *Jesum* Salvatorem nostrum, addiderim tamen ipse, *Moysem* in hoc etiam figuram fuisse Jesu Christi, quod *Moyses* virorum omnium mansuetissimus prædicetur : *Jesus* vero, qui nobis protulit Legem Gratiæ & Charitatis, mitissimus fuit, totus ad bene de omnibus merendum compositus, nihilque prius & antiquius habens, quam ut sui Discipuli ejus mansuetudinem æmularentur : *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris ; jugum enim meum suave est, & onus meum leve*, Matthæi cap. 11. v. 29. & 30. Sed nunc pergamus ulterius, & ea studiose perquiramus oracula, quibus *Moyses*, prophetico afflatus spiritu, Jesu Christi, veri Messiæ, prænunciavit adventum.

M. Quod quinque libri *Moysis*, qui Pentateucho continentur, apertas, manifestasque complectantur de Jesu Christi, veri Messiæ, adventu propheticas prædictiones, id toto capite annuo, ac breviter hic demonstro. Oracula librorum *Moysis* alia ipse fudit, alia jam fusa prodidit sacris Literis & posteritati propagavit. Lapsum narrans *Moyses* protoparentum exhibet Deum prænunciantem, venturum mulieri filium, per quem ipsa caput serpentis conterat Genesis cap. 3. v. 15. Si loquar de *Abrahamo*, de *Isaaco*, de *Jacobo*, quæ & quantæ de Jesu Christi, veri Messiæ, adventu prædictiones erunt mihi recensendæ ex Libris Mosaicis ? Cap. 12. lib. Gen. v. 3. dixit Dominus ad Abrahamum : *Et benedicentur in te universæ cognationes terræ*. Et cap. 22. ejusdem libri v. 18. Deus iterum dixit Abrahamo : *Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ*. Eamdem promissionem fecit Deus *Isaaco*, Gen. cap. 26. v. 4. fecit & *Jacobo*, cap. 28. v. 14. ejusdem Libri Genesis. Ipse *Jacobus* moriturus, benedicens filiis suis, & quæ singulis erant futura, prædixit. Prædictiones has refert *Moyses* in libro Genesis cap. 49. Præcipua est, quæ pertinet ad Jesum Christum, verum Messiam, quæque his verbis concepta est : *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*. Mitto alia vaticinia, quæ *Moyses* retulit. At, prætermittere nec possum, nec debeo insigne vaticinium, quod *Moyses* cap. 18. lib. Deuteronomii v. 15. de Jesu Christo protulit, dicens : *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus : ipsum audies*. Quod *Moysis* vaticinium S. *Petrus*, jam tum nascente Christianismo, objecit Judæis, in ea, quam ad illos habuit, Concione, quæ legitur cap. 3. Act. Apostolorum, ubi exponens quæ de Jesu Christo locutus est Deus per os Sanctorum suorum a sæculo Prophetarum, sic effatur : *Moyses quidem dixit : Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus noster de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis*. Idem *Moysis* vaticinium objecit Judæis S. *Stephanus* cap. 7. v. 37. ejusdem libri Act. Apostolorum, dicens : *Hic est Moyses, qui dixit filiis Israel : Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis*. Hoc Mosaicum Oraculum de Jesu Christo intelligendum esse negabat olim *Julianus*, Apostata, Imperator, quem invictis argumentis

tis confutavit S. *Cyrillus Alexandrinus* libro VIII. contra hunc Imperatorem Apostatam. *Eusebius* vero lib. 3. *Demonstrationis Evangelicæ* cap. 2. probat, hoc Mosaicum Oraculum non de *Josue*, non de *Davide*, non de *Jeremia*, vel de aliis Prophetis, sicut Judæi perperam commentabantur, sed de uno Jesu Christo esse intelligendum: *Num*, inquit, *ex iis, qui post Moysem extiterunt Prophetæ, Esaias, exempli gratia, aut Jeremias, aut Ezechiel, aut Daniel, aut alius quispiam de cæteris duodecim, Legum Auctori Moysi conferendus extitit? Nequaquam. Sed ex illis tandem quis unquam Moysi similia effecit? Nunquam poteris dicere. Sed quisque illorum a primo ad novissimum quoscumque instituebant ac docebant, ad ipsum Moysem remittebant, atque Populum in hoc reprehendebant, quod Moysis Legem non servasset, sed contra illam fecisset, neque illum ad quidquam aliud hortabantur, nisi ad ea firmiter tenenda, quæ in Lege Moysis posita sunt. Nullum igitur horum illi similem dixeris. Quemnam igitur alium Moysi similem futurum canit Oraculum illud, nisi Salvatorem, & Dominum nostrum Jesum Christum?* Denique, cum inter Samaritanos exorta esset controversia, & quidam inter illos censerent, hunc Prophetam, quem post se missum iri prædixit *Moyses*, esse *Dosthem*, seu *Dositheum*, quidam vero alii putarent, *Jesum Nave*, seu *Josuem*, filium *Nun*, successorem *Moysis*, fuisse illum Propheram; S. *Eulogius*, Episcopus Alexandrinus, ad dirimendam illam controversiam, quæ plebem Samaritanam in contrarias factiones distrahebat, frequentem Synodum Alexandriæ coegit, utramque damnavit sententiam, & Jesum Christum hoc vaticinio a *Moyse* prænunciatum esse definivit, sicut refert *Photius*, Opera Sancti *Eulogii* recensens Codice CCXXX. *Bibliothecæ suæ*, ubi hæc habet: *B. Eulogius, discussis quæ ab utraque parte afferebantur, & utraque erroris, a veritate procul remoti, convicta, illum a Prophetis prædictum Messiam, ex Scripturis Sacris docuit esse Dominum nostrum Jesum Christum, verum Deum; illos vero gravissimo errore laborasse: Hos quidem, quod Jesum Nave illum Prophetam prænuntiatum fingerent; illos vero, quod Dosthen, seu Dositheum impium portentose comminiscerentur. Atque ita Concilium solvit*. Hæc itaque prædictio Moysis de venturo post se Propheta soli Jesu Christo accommodari potest, & in ipso exitum habuit. Similiter, hæc promissio, quam scribit *Moyses* a Deo factam Abrahamo: *Et benedicentur in semine tuo omnes Gentes terræ*, manifesto completa est in Jesu Christo de semine Abrahæ, vero Messia, vero Christo, *in quo benedici omnes Gentes non nunc prænunciamus, sed quod tunc prænunciatum est, nunc videmus*, sicut ait S. *Augustinus* cap. 41. libri duodecimi contra *Faustum*, Hæreticum Manichæum. Postremo, *in Christo nostro evidentissima luce claruerunt* (ut rursum utar verbis ejusdem *Augustini* capite mox sequenti ejusdem libri) illa Patriarchæ *Jacobi* verba, quæ *Moyses* cap. 49. libri Genesis refert: *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*; quia Jesus Christus, cujus Regnum spirituale quaquaversus per omnes Gentes patet, venit his temporibus, quibus ablatum est Sceptrum de Juda. Negari igitur haud potest, libros *Moysis*, Pentateucho comprehensos, multa eaque aperta & luculenta de Jesu Christo venturo complecti Oracula, quæ vel ipsemet Moyses fudit, vel ab aliis jam fusa literis consignavit, & ad posteritatem transmisit. Hinc *Philippus* volens *Nathanaelem* trahere ad Jesum Christum, dixit ei: *Quem scripsit Moyses in Lege, & Prophetæ, invenimus Jesum, filium Joseph a Nazareth*, Joannis cap. 1. v. 45. Christus etiam Dominus incredulitatem Judæorum increpat his verbis: *Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem: est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit*. Ex his de venturo Jesu Christo Oraculis, quæ in Pentateucho, & in singulis Prophetarum libris passim continentur, argumentum validissimum sumpsit Apostolus *Paulus* ad tuendum coram *Agrippa*, Rege, & *Festo*, Judææ Præside, causam suam, dicens. *Usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens, quam ea, quæ Prophetæ locuti sunt, futura esse, & Moyses, si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annunciaturus est Populo & Gentibus*. Act. Apost. c. 26. v. 22. & 23. Nihil isto argumentandi genere est magis in usu apud Apostolos & Evangelistas, quorum Scriptis constituuntur fundamenta Fidei. Nihil apud sanctos Patres est receptius, nihil Christianis plausibilius, nihil ad frangendam Judæorum pervicaciam efficacius, sicut fuse ostendi in *Tractatu*, quem publicam in lucem emisi: *De Vita, Mysteriis, & annis Jesu Christi, Servatoris nostri*.

D. Quo tempore, & quibus characteribus *Moyses* scripsit Pentateuchum?

M. Probabilius ipse cum *Theodoreto* Quæstione prima in Genesim censeo, *Moysem* scripsisse Pentateuchum post exitum Israelitarum ex Ægypto, & post Legem a Deo ei datam in monte Sinai: Characteres autem, quibus in scribendo Pentateucho usus est *Moyses*, fuerunt Hebraici, idest, iidem plane, ac characteres, quibus olim utebantur Chananæi, quorum Regionem diu incoluerunt Hebræi. *Augustinus Calmet* in Dissertatione, quam præfixit suo Commentario literali in librum Genesis, asserit, *Moysem* scripsisse Pentateuchum characteribus Ægyptiacis, qui non discrepabant a characteribus, qui erant in usu apud Chananæos. Certe, Pentateuchus *Moysis* Samaritanus, qui adhuc extat, quemque antiquissimum esse affirmant *Origenes*, *Julius Africanus*, *Eusebius*, *Diodorus Tarsensis*, *Cyrillus Alexandrinus*, & *Procopius Gazensis*, descriptus est his antiquis Chananæorum characteribus, sicut testantur viri eruditi. Observat enim *Josephus Scaligerus in Dissertatione de literis Jonum*, seu Græcorum, characteres Græcos ad exemplum characterum Samaritanorum esse formatos; antiquissimam vero esse literarum Jonicarum originem, utpote profectam a Phœnicibus, seu Chananæis. Hunc Pentateu-

teuchum *Moysis* Samaritanum, antiquissimis Chananæorum characteribus exaratum, doctissimus Joannes *Morinus*, Congregationis Oratorii Presbyter, hisce postremis temporibus evulgavit, eumque in Heptaplis Parisiensibus, & in Polyglottis Bibliis insertis perdoctis Dissertationibus illustravit. His Hebraicis, seu antiquis Chananæorum characteribus descriptum Pentateuchum *Moysis* conservarunt Judæi usque ad captivitatem Babylonicam, sed, durante captivitate Babylonica, cum Judæi Linguæ Hebraicæ, & modi antiquos formandi characteres Hebraicos essent penitus obliti, *Esdras*, qui, ea laxata captivitate, sacros libros a mendis, quæ in eos irrepserant, repurgavit, mutatis antiquis characteribus Hebraicis suffecit characteres Chaldaicos, quibus nunc utuntur Judæi, & eorum Biblia hisce characteribus Chaldaicis descripta leguntur.

D. Cum *Moyses* scripserit dumtaxat Pentateuchum post exitum Israelitarum ex Aegypto, & Legem ei datam in monte Sinai, intempestive a te nunc postularem notitiam rerum, quas in hoc Pentateucho *Moyses* complexus est: de his quippe commodius suo loco, hoc est, in Colloquiis nostris in Historiam quartæ Mundi Ætatis sermonem instituemus. Verum, quia probe scio, esse quosdam incredulos, & omnis Religionis osores, quos perfricta fronte non pudet antiquitatem, & sacram Pentateuchi *Moysis* auctoritatem aut negare, aut saltem in dubium revocare, plurimi mea interesse video, generales quasdam circa antiquitatem, & divinam Pentateuchi auctoritatem habere notiones, quo facilius, si quos aliquando nanciscar ejusmodi incredulos, eorum petulantiam retundere possim. Primum igitur a te percunctor, an *Moyses* sit Auctor totius Pentateuchi? Audivi enim, esse quosdam intemperantioris Critices viros, qui licet fateantur, *Moysem* esse Auctorem totius Legis, quæ ad bene constituendam Rempublicam Judæorum descripta est in Pentateucho; pertendunt tamen, *Moysem* non esse Auctorem Historiæ, quæ legitur in Pentateucho, maxime in libro Genesis, sed eam a quodam Scriba, post obitum *Moysis*, concinnatam fuisse dicunt. Quod sane antiquitati Pentateuchi *Moysis* haud parum derogare mihi videtur.

M. In hunc errorem, fateor, non multis abhinc annis impegit *Richardus Simonius*, qui in sua *Historia critica Veteris Testamenti* Capitibus primo, secundo, & tertio supponit, in Republica Judæorum fuisse publicos Scribas, Prophetiæ dono insignes, quibus auctoritate publica demandabatur provincia res memorabiles, suis temporibus gestas, in literas referendi, non secus ac solis Hierophantis apud Ægyptios, solis Chaldæis apud Babylonios, solis Magis apud Persas, solis Gymnosophistis apud Indos, solis Literatis apud Sinas, solis Pontificibus apud Romanos, jus ex officio & auctoritate publica incumbebat res ætatis suæ memorabiles literis mandare. Hac autem semel facta suppositione, ait *Richardus Simonius*, Historiam, quæ legitur in Pentateucho *Moysis*, fuisse scriptam ab aliquo Scriba, divino tamen Prophetiæ spiritu afflato, qui, post mortem *Moysis*, a Republica Judæorum scribendis Judaicæ Gentis Annalibus destinatus, ex veteribus Diariis aliorum Scribarum qui *Moysis* temporibus coævi fuerant, & res sub illo gestas susius descripserant, excerpsit Historiæ monumenta, eaque in ordinem digessit, ac summatim perstrinxit, sicut nunc leguntur in Pentateucho. Hoc est novum *Richardi Simonii* Systema, quod nulla efficaci ratione, nulla alicujus ponderis conjectura, nullo antiquitatis monumento fultum, immo, expressis ac disertis Scripturæ Sacræ, & sanctorum Patrum testimoniis, quæ *Moysi*, ceu vero ac legitimo parenti, integrum Pentateuchum asserunt ac vindicant, omnino oppositum, ab omnibus viris eruditis fuit explosum atque confutatum, idque jure optimo. Nam, etiamsi fatear lubentissime, sacros conscribendi libros potestatem non fuisse promiscue omnibus in Republica Hebræorum permissam, sed, ut ait *Josephus* lib. 1. *contra Apionem*, datam fuisse *solummodo Prophetis antiquissima quidem & veterrima secundum inspirationem factam a Deo cognoscentibus, alia vero suorum temporum, sicuti sunt facta, palam conscribentibus*; contendo attamen, illos Prophetas, quibus in Republica Hebræorum ex officio & auctoritate publica concedebatur facultas conscribendi libros sacros, & de quibus eo loci mentionem facit *Josephus*, non alios fuisse a *Moyse*, a *Josue*, & a cæteris aliis sacris Scriptoribus, qui, divino afflati spiritu, libros Scripturæ sacræ, quos nunc habemus, exararunt. Quo fit, ut nunquam in Republica Hebræorum extiterint illi Scribæ, Prophetiæ dono illustres, quos *Richardus Simonius* asserit, a *Moyse*, a *Josue*, & a cæteris aliis sacrorum Librorum Scriptoribus fuisse plane distinctos, & ad illos spectasse, res memoria dignas, suis temporibus gestas, in literas referre, vel ex veterum Scribarum Diariis historicam collectionem excerpere, in ordinem digerere, atque compendiose describere. Horum siquidem publicorum Scribarum, quos in Republica Hebræorum a sacrorum Librorum Scriptoribus distinctos commentus est *Richardus Simonius*, ne apex quidem in Scriptura Sacra, & in tota retro antiquitate temporum ne minimum quidem occurrit vestigium. Quocirca, hoc recens a *Richardo Simonio* de publicis illis in Republica Hebræorum Scribis excogitatum systema, tam infirmis nixum radicibus, corruere necesse est. Scripsit itaque *Moyses* Legem ad bene constituendam Rempublicam Hebræorum, & auctor etiam est Historiæ, quæ Pentateucho continetur, & quam ipse a creatione Mundi ad sua usque tempora perduxit. Quod si quæras, quorsum *Moyses*, qui Legem daturus erat Hebræis, Historiam a creatione Mundi, & res præclare gestas a Patriarchis ante, & post diluvium voluerit in Pentateucho describere? hanc ipse proferam rationem, quam mihi suppeditat *Eusebius* lib. 7. *Præparationis Evangelicæ* cap. 7. ubi hæc habet: *Moyses, eximius ille Theologus, atque ex Hebræis Hebræus ipse procreatus, cum patriæ Gentis historiam accurate, si quisquam alius, teneret, prisco-*

priscorum Hebræorum vitas, quæ sacris Legibus, cujusdam quasi proœmii loco, viam munirent, posterorum memoriæ commendare voluit, nulla unquam oblivione delendas. Iis porro non ea tantum, quæ divinitus acceperant beneficia, verum & nonnullorum præterea, qui omnem cum divinitate pietatis sensum abjecerant, mores simul ac pœnas intexuit: ratus iis, qui Legibus suis instituendi essent, genus id cognitionis apprime necessarium futurum, ut eos & ab improborum imitatione deterreret, & ad consectanda proborum exempla stimularet. Tanti etiam erat, uti eos non lateret, majorum quidem suorum quam plurimos, antequam ab sese Leges scripto latæ essent, recta unius rationis manum secutos, ad summam Religionis, ac divini cultus laudem pervenisse, qui, quod & divini Numinis amicitia, & Prophetiæ munere præstitissent, immortali apud se memoria viverent. Quibus autem Leges præscriberet, eos cum Antiquioribus illis esse generis ac sanguinis communione conjunctos, eoque verum esse, ut qui hominum Deo carissimorum ac virtutis amantissimorum nepotes essent, iidem Majorum quoque suorum pietatis æmulos se atque imitatores exhiberent, atque in beneficiorum, ac præmiorum, patribus a Deo concessorum, partem, ac societatem venire omni ope, studioque contenderent.

D. Jactabant olim Gentiles antiquitatem Deorum suorum, Historias illorum, necnon pervetusta ab eis prolata Oracula: optarem igitur scire primo, an superstitiosæ Gentilitatis Deorum Historiæ antiquiores sint ea Historia, quam *Moyses* in Pentateucho descripsit? Secundo, quale extet discrimen Oracula horumce Deorum inter, & Oracula, quæ de adventu Jesu Christi, veri Messiæ, a *Moyse* in Pentateucho fusa fuisse, superius ostendisti?

M. Fabulosam plane esse superstitiosæ Gentilitatis Deorum antiquitatem, ipsimet Gentiles tantisper eruditi ingenue professi sunt tempora, quibus Dii Gentium floruisse dicuntur, fabulosa nuncupantes. Præterea, omnis historia Gentilium longe posterior est sacra Historia, quam *Moyses* describit in Pentateucho, quando quidem *Moyses* est primus Scriptor omnium Gentium, non solum Persarum, & Græcorum, sed etiam Ægyptiorum, Chaldæorum, & Assyriorum, ac subinde multo antiquior est Philosophis, Historicis, Oratoribus, & Poetis, qui apud Gentiles claruerunt, quique ex libris *Moysis* bene multa hauserunt, suisque libris inseruerunt. Denique, Historia, quam *Moyses* describit in Pentateucho, revelationem mundo coævam habet, & res mirabiles narrat, videlicet de summo omnium conditore Deo, de Religione, seu de cultu, Deo debito, de origine, natura, & conditione primi hominis innocentis, de illius statu post peccatum, de ejus miseriis, de adventu Liberatoris, seu Messiæ. Nihil aliud spirat hæc Historia, quam sanctitatem, justitiam, pietatem, uno verbo, exprimit quidquid purioris, & sublimioris virtutis nomine continetur. Contra vero, Gentilium Historia nihil horum omnium habet, quibus vera, antiqua, & sancta internoscitur Religio, sed potius, tota quanta est, scatet erroribus, innumeris antilogiis, næniis, anilibus fabulis, vitiis, turpissimisque Deorum moribus, & obscænis amoribus fœdatur, quibus ad flagitiosam vitam, & ad effræni libidini indulgendum excitantur mortales. Nec tantum Historia Gentilium narrat, sed & laudat spurcissimos amores Deorum, quos inter, ut memini, me aliis in Colloquiis observasse, *Bacchus* temulentus fuit, *Mars* homicida, qui etiam cum *Venere* adulterium commisit, *Mercurius* fur ac nebulo, qui nihil aliud ad famam sui reliquit, nisi memoriam fraudum suarum. Quid omnium horum pater *Jupiter*, qui, ne parum videretur, si in expugnanda fœminarum pudicitia maculatus esset, etiam sexui suo injuriam fecit? Prætereo, ut castis tuis auribus parcam, obscænitates *Veneris*, omnium libidinibus prostitutæ, non Deorum tantum, sed & hominum; quibus tamen horrendis vitiis, & flagitiosis Deorum amoribus non puduit Poetas variis figuris & coloribus venustatem, & leporem carminibus suis addere. Apage ergo hanc Deorum Historiæ fabulosam antiquitatem. Quod spectat vero Deorum Oracula, quæ Ethnici plenis buccis in suis historiis jactare solent; dico, ea ficta, ambigua, & falsa omnino fuisse, tum quia ejusmodi Oracula collimabant ad lucrum, cui inhiabant callidissimi Sacerdotes, qui hac arte ambigua fundendi Oracula insigniter locupletati, delusi populi ora obliniebant, atque marsupia, mille fraudulentis adhibitis artibus, emungebant. Tum quia etiam, illa oracula tendebant ad bella & negotia sæcularia felicius administranda, ut nimirum tumultuantes populos a gerendis bellis avocarent, vel specioso divinæ promissionis obtentu, ad bella redderent alacriores; sed præcipue ea Deorum Oracula tendebant ad nefariam populorum animis superstitionem instillandam, ac magis magisque fovendam, & ad alios pessimos fines, quos sibi præstituebant scelestissimi superstitiosæ gentilitatis Sacerdotes, qui populo plus æquo credulo fucum faciebant. Hinc *Lactantius* lib. 2. Divin. Institut. cap. 17. eleganter probat, hæc Deorum Oracula nihil aliud fuisse, quam illusiones & fallacias Dæmonum. Hinc *Cicero*, Ethnicorum licet Religioni addictus, lib. 2. *de Divinatione*, hæc, quæ sua ætate circumferebantur, Oracula deridet, partim ut falso conficta, partim ut casu vera, partim ut ambigua responsa Sacerdotum, incautam & simplicem plebem decipientium. Hinc *Lucianus*, tametsi Religionis Christianæ infensissimus hostis, qui sub Imperio *Hadriani*, hoc est, secundo Ecclesiæ sæculo, vixit, Deorum prædictiones & oracula falsæ ridet, insectatur, & ludibrio habet, ut videre est in ejus Dialogis: *De Deorum Concilio: De Jove Tragœdo: De Jove confutato*, ut jam de ejusdem Scriptoris aliis *Deorum Dialogis* nihil in præsentia dicam. Quæ cum ita sint, facile nunc dijudicare potes, quantum falsa illa Deorum oracula differt a veris vaticiniis, quæ de Messia, seu de Jesu Christo venturo, *Moyses* in Pentateucho fudit, quæque publicis monumentis, tot sæculis ante eventum oculis omnium exposita sunt, ut suo tempore implen-

implenda, sicut revera in Jesu Christo, vero Messia, fuisse omni ex parte impleta tam clare nunc cernimus, quam radii solares in meridie cernuntur. Rejectis itaque falsis oraculis, & fabulosa Deorum Historia, constanter profiteri debemus, Historiam, quam *Moyses* descripsit in Pentateucho, esse antiquissimam, ac divina pollere auctoritate: *Cui etenim* (sicut apposite ait *S. Augustinus* lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 40.) *melius narranti præterita credamus, quam qui futura prædixit, quæ præsentia jam videmus, nam & ipsa Historicorum inter se dissonantia copiam nobis præbet, ut ei potius credere debeamus, qui divinæ, quam tenemus, non repugnat veritati*.

D. *Moysem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, & ex ejus libris Gentiles Philosophos, Historicos, Oratores, & Poetas multa deflorasse, excerpsisse, suisque Operibus inseruisse, mox insinuasti. Sed quia inde, ut mihi videtur, maxime adstruitur Pentateuchi *Moysis* antiquitas, rogo te, ut quod obiter de *Moyse*, primo omnium Gentium Scriptore, dixisti, nunc plenius confirmes, & in clariori luce reponas.

M. *Moysem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, ac subinde antiquiorem prophanis Scriptoribus, Philosophis, Historicis, Oratoribus, Poëtis, & Legum Latoribus, hoc argumento evinci potest: certissime constat, omnes Gentium Scriptores Trojæ excidio recentiores esse, & omnes Gentiles Philosophos, Historicos, Oratores, Poetas, & Legum Latores posteriores esse *Cyro*, Persarum Rege, quo regnante, *Solon*, Atheniensis, & septem Græci Sapientes floruerunt. Atqui *Moyses* temporibus *Cyri*, Persarum Regis, multo antiquior est, immo multis sæculis ante Trojæ excidium vixit, ac scripsit *Moyses*, negari igitur non potest, *Moysem*, esse primum omnium Gentium Scriptorem, multoque antiquiorem prophanis Philosophis, Historicis, Oratoribus, Poetis, & Legum Latoribus. Eo argumento antiquitatem *Moysis* supra omnes Scriptores prophanos demonstrant sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, nimirum S. *Justinus*, Martyr, in Parænesi, & in secunda Apologia, *Tertullianus* cap. 19. Apologetici, *Tatianus* Oratione *adversus Gentes*, ab Eusebio laudatus lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* cap. 11. *Clemens Alexandrinus* lib. 1. *Stromatum*. *Julius Africanus* lib. 3. Chronographiæ, *Lactantius* lib. 4. *Divin. Institutionum* cap. 5. *Eusebius*, Episcopus Cæsareensis lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* cap. 9. & 14. & S. *Augustinus* lib. 18. *De Civitate Dei*, cap. 37. Advertere tamen debes, *Julium Africanum*, *Tatianum*, *Clementem Alexandrinum*, aliosque Auctores, *Eusebio* antiquiores, affirmare, *Moysem* fuisse coævum *Inacho*, Regi Argivorum; *Eusebium* vero, Episcopum Cæsareensem, differre ætatem *Moysis* ad tempora *Cecropis*, Atheniensium Regis, qui Rege *Inacho* trecentis annis recentior fuit. Verum, etiamsi standum esset, circa ætatem *Moysis*, calculo *Eusebii*, semper tamen verum esset, *Moysem* omnium Gentium Scriptores antiquitate superare, quia nullus vel Græcorum, vel externarum Gentium Scriptor proferri potest, qui sit Rege *Cecrope* antiquior. Sed ipse sententiam *Julii Africani*, *Tatiani*, *Clementis Alexandrini*, aliorumque Scriptorum *Eusebio* antiquiorum, suffragiis munitam, quæ *Moysem*, temporibus *Inachi*, Regis Argivorum, floruisse asserit, probabiliorem esse cum *Georgio Syncello* in sua Chronographia pag. 67. & 68. existimo. Quod si ita se habeat, plane consequitur, nullum, non tantum apud Græcos, sed etiam apud Ægyptios, aliasque Barbaras Gentes, extitisse Scriptorem ante *Moysem*. Ægyptii siquidem (sicut observat S. *Augustinus* libro XVIII. De Civitate Dei cap. XXXVII.) gloriabantur, se ab *Iside* literas ad scribendum accepisse, cum ante *Isidem* literas nullas haberent, nisi Hieroglyphicas. *Isis* autem fuit filia *Inachi*, Regis Argivorum, ab Ægyptiis post obitum in Deam consecrata. *Moysem* autem sub Rege *Inacho* floruisse, & Israelitas ex Ægypto eduxisse, non solum tradunt Scriptores Ecclesiastici, mox a me laudati, sed etiam infensus Christianæ Religionis hostis *Porphyrius*, illoque longe antiquiores Scriptores prophani, *Hellanicus*, & *Philocorus*, qui res Atticas, *Castor* & *Thallus*, qui res Syriacas literis mandarunt. *Moysem* itaque primum omnium Gentium Scriptorem esse, extra omnem dubitationis aleam apud omnes esse debet, nec minus certum est, antiquos Philosophos, Poetas, Historicos prophanarum Gentium legisse libros *Moysis*, & ex iis multa deflorasse; quæ etiamnum in eorum libris leguntur, sicut lato, eleganti, & erudito calamo probat illustrissimus *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica* Propositione IV. unde pauca hic delibabo. Et primo quidem, antiquos prophanarum Gentium Philosophos legisse libros *Moysis*, multaque ex illis excerpsisse, & in suam doctrinam derivasse asserunt *Clemens Alexandrinus*, lib. 5. *Stromatum*, & *Eusebius* lib. 8. *Præparationis Evangelicæ*, præsertim de *Platone*, qui ideo *Moyses Atticus* fuit appellatus. Philosophum etiam *Pythagoram* multa ex libris *Moysis* suffuratum esse testatur *Hermippus*, Pythagoræus, quod etiam de *Aristotele* asserit *Clearchus*, Peripateticus. Unde S. *Cyrillus*, Alexandrinus, *Platonem*, & *Aristotelem* fures appellat, quod multa e Pentateucho *Moysis* deprompserint, & in suos libros convasarint. Tradunt insuper *Aristæas* in libro de LXX. Interpretibus, & *Josephus*, Hebræus, lib. 12. Antiq. Iud. cap. 2. *Theopompum* mente fuisse privatum, & *Theodectem* oculorum usu divinitus esse orbatum, quod nonnulla e sacris Voluminibus deflorata Scriptionibus suis attexere ausi fuissent, sed agnito demum & correcto errore, fuisse utrumque sanitati restitutum. Secundo, libros, a *Moyse* conscriptos, lectos fuisse a Philosophis, Poetis, aliisque Ethnicis Scriptoribus, ex eo maxime patet, quod isti Scriptores sacras Historias, in Pentateucho *Mosis* descriptas variis modis in suis libris interpolarint. Hujus plagii & interpolationis pauca ex multis hic subjiciam exempla. Quæ de rerum creatione scribit *Moyses*, ea Carminum Orphicorum Auctor, *Hesiodus* in sua Theogonia, *Ovidius* lib. 1. Metamorphoseon, *Virgilius* Egloga 6. & lib. 6. Æneidos ex-pri-

primunt. Paradisum terrestrem *Plato* describit in *Jovis* horto, sicut observarunt *Origenes* lib. 4. contra *Celsum*, & *Eusebius* lib. 11. *Praeparationis Evangelicae* cap. 13. Serpentis tentatoris, lapsusque *Adami* & *Evae* Historiam *Plato* interpolavit, sicut probat idem *Euseb.* cap. 14. Diluvii, & Arcae Noeticae Historiam interpolaruit *Berosus*, *Abydenus*, *Alexander Polyhistor*, *Lucianus* in Dialogo *De Dea Syria*, *Hieronymus Aegyptius Molo*, & *Nicolaus Damascenus*, sicut referunt *Josephus*, Hebraeus, lib. 1. contra *Apionem*, & lib. 1. Antiquit. Jud. 5. *Eusebius* lib. 9. *Praeparation. Evang.* c. 12. & S. *Cyrillus* lib. 1. contra *Julianum*. Turris Babel, & confusionis linguarum meminit *Abydenus*, rerum Assyriarum Scriptor, uti refert *Eusebius* lib. 9. *Praeparation. Evangel.* cap. 4. Aloidarum fabulam ex Historia Turris Babel derivatam docet *Origenes* lib. 4. contra *Celsum*. Incendii Sodomorum mentionem faciunt *Diodorus Siculus* lib. 19. *Strabo* lib. 16. *Tacitus* lib. 5. Hist. *Solinus*, juxta *Salmasii* Editionem, cap. 36. *Abrahami* Historiam, quam *Moyses* fuse describit in libro Genesis, legerunt *Berosus*, *Hecataeus*, & *Nicolaus Damascenus*, teste *Josepho* lib. 1. *Antiq. Jud.* cap. 8. ubi *Berosi*, & *Nicolai Damasceni* verba refert. *Hecataeum* vero justum de *Abrahamo* volumen scripsisse tradit. Ejusdem Patriarchae *Abrahami* meminere *Eupolemus*, *Artapanus*, & *Molo*, quorum testimonia, ab *Alexandro Polyhistore* relata, leguntur apud *Eusebium* lib. 9. *Praeparationis Evangelicae* capitibus 17. 18. & 19. Patriarchae *Jacobi* meminerunt *Theodotus* lib. *de Judaeis*; & *Alexander Polyhistor*, mentionem quoque fecerunt Patriarchae *Josephi*, ut videre est apud *Eusebium* lib. 9. *Praeparation. Evang.* capitibus 17. & 23. ubi eorum testimonia refert. Historiam *Moysis*, & exitus Israelitarum ex Aegypto interpolarunt, variisque figmentis infuscarunt *Manetho*, *Cheremonus*, *Lysimachus*, & *Apion* Grammaticus Alexandrinus, quos erudite refellit *Josephus*, Hebraeus, libris, quos edidit contra *Apionem*, sicut jam observavimus sub finem primi nostri Colloquii in Historiam hujusce tertiae Mundi Aetatis. Denique, ex Mosaicis Libris Theologiam, & complures variarum Gentium Leges ac Ritus manasse, praeter *Vossium* & *Bochartum*, eruditis ac verisimilibus conjecturis evincit Illustrissimus *Daniel Huetius* in saepe laudata sua Demonstratione Evangelica, ubi Phoenicum Theologiam ex *Moysis* libris profluxisse probat *Proposit.* 4. cap. 3. Idem de Aegyptiorum Theologia demonstrat clarissimus ille Auctor cap. 4. Graecos Mosaicam Doctrinam infinitis fabulis obduxisse probat Doctissimus ille Praesul capite octavo. Omnem Romanorum Theologiam ex libris *Moysis*, velut e fonte, haustam fuisse ostendit cap. 9. Si plura hac de re scire aveas, Legesis *Demonstrationem Evangelicam* doctissimi Praesulis *Danielis Huetii*, qui hoc argumentum caeteris uberius, felicius, & elegantius tractavit, ornavit, exhausit, a capite tertio *Propositionis quartae* usque ad caput undecimum. Ipse vero, qui brevitati consulo, hujus argumenti de lecta & interpolata ab Scriptoribus prophanis sacra *Moysis* Historia, fidem facere volui aliquot dumtaxat adductis exemplis ex hac reconditioris eruditionis sylva selectis.

D. Antiquos superstitiosae Gentilitatis Philosophos legisse libros *Moysis*, & ex illis multa excerpsisse, atque in suam doctrinam derivasse non ita facile mihi persuadere possum. Primo, quia antiqui Ethnici Philosophi Linguam Hebraicam non callebant. Quomodo igitur fieri potuit, ut lectitarint libros *Moysis* hebraice exaratos? Praeterea, Judaei abhorrebant omnino a commercio, & societate Gentilium, eos pro immundis habebant, adeo ut ex eorum contactu putarent, se immunditiem contrahere, & hinc est, quod S. *Petrus* cap. 10. *Act. Apostolorum* v. 28. ait: *Vos scitis, quomodo abominatum sit viro Judaeo conjungi, aut accedere ad alienigenam*. Cum igitur Judaei nihil negotii, commercii, & societatis haberent cum Gentilibus, eorumque consortia fugerent, verosimile non videtur, illos Legem Mosaicam, qua, secundum Deum, nihil pius, sanctius, & augustius habebant, voluisse exteris, seu viris a Religione Judaica extorribus, communicare, eisque liberam permittere potestatem legendi libros *Moysis*, & his multa delibandi.

M. Antiquos Philosophos, aliosque Scriptores Ethnicos, quamvis a Judaica Natione essent Religione, patria, moribus, ac Legibus omnino sejuncti, notitiam librorum *Moysis* habere potuisse, multis momentis ostendi potest. Primo, quia Scriptura Sacra testatur, Judaeos, eum Palaestinam armis subegerunt, ex Ethnicis plerosque servasse incolumes, velut Gabaonitas, Jebusaeos, aliosque, cum quibus Judaei promiscue commixti didicerunt opera eorum. In hoc igitur communi victu, & continua societate, quam Judaei habebant cum Ethnicis, potuerunt cum illis libros *Moysis* communicare. Nec solum ex ea societate Judaeorum cum Ethnicis, post devictam Palaestinam, sed etiam ex frequenti accessu quamplurium Proselytorum, qui ex omnibus Mundi Regionibus ad Judaeorum Religionem, Ritusque confluebant, vero quam simillimum esse probatur, libros *Moysis* ad exterarum Gentium notitiam pervenisse. Praeterea, Judaei non sic intra angustos Palaestinae fines continebantur, ut cum exteris nullam consuetudinem, nullumve commercium haberent. Immo potius, frequens illis cum Phoenicibus, propter loci vicinitatem, intercedebat commercium. Reges etiam *Juda*, videlicet *David*, ejusque filius *Salomo* commercium habuerunt cum *Hiramo*, Rege Tyri, cum Regina Saba, cum Regibus Hethaeorum, & Syriae, & cum Aegyptiorum Rege, cujus filiam duxit uxorem Rex *Salomon*, aliasque ex Gentibus filias sibi matrimonio copulavit, scilicet Sidonias, Moabitas, Ammonitidas, Idumaeas, & Hethaeas, quae sensim sine sensu cor illius depravarunt, eumque ad cultum Idolorum impulerunt. Potuerunt itaque Ethnici beneficio frequentis illius commercii, quod habuerunt cum Judaeis, notitiam sibi comparare librorum Moysis, eosque legendi facultatem. Tertio, post *Alexandri Magni* Expeditionem in Asiam, jam tum frequens Judaeos inter, & Graecos vigebat commercium, quia tum

tum temporis Judæi Imperio Græcorum subditi erant. Post etiam *Alexandri Magni* obitum, *Ptolomæus Lagi*, Ægyptiorum Rex, invasit Hierosolymam, magnum Judæorum numerum abduxit in Ægyptum, eosque jure Alexandrinæ Civitatis donavit. Græci igitur Ethnici cum Judæis simul habitantes facile *Moysis*, ejusque librorum notitiam assequi potuerunt. Addo etiam, fieri haud potuisse, quin libri *Moysis*, quorum exemplar singuli Judæi penes se habere tenebantur, in Ethnicorum potestatem, & cognitionem venirent, quando omnes ad unum Judæi a *Nabuchodonosore*, Assyriorum Rege, in captivitatem Babylonicam abducti sunt. Sed dicis: *Ethnici Philosophi Græcæ tantum Linguæ periti erant, quo pacto igitur libros Moysis, hebraice conscriptos legere potuerunt?* At, numquid, amabo, Poetæ, & Philosophi Ethnici, qui excellenti ingenio præditi erant, potuerunt intra brevissimum tempus sufficientem Linguæ Hebraicæ consequi notitiam, ut libros *Moysis* intelligerent, & secundum verborum saltem sensum intelligerent? Præterquam quod, non desunt viri eruditi (quos inter, religione, meritis, doctrina, virtute, ac dignitate, eminet illustrissimus *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica*, *Propositione* 4. cap. 12.) qui censent, ante Expeditionem *Alexandri Magni* in Asiam extitisse librorum *Moysis* Versionem Græcam, vetustiorem Versione illa Græca, quæ postea, regnante in Ægypto *Ptolomeo Philadelpho*, a lxx. Interpretibus adornata est. Huic sententiæ adstipulantur *Clemens Alexandrinus*, lib. 5. *Stromatum*, & *Eusebius*, lib. 13. *Præparationis Evangelicæ* cap. 12. Libros etiam *Moysis* ante *Ptolomæum Philadelphum*, Ægyptiorum Regem, jam Lingua Græca fuisse donatos, asserunt *Aristæus* ab *Eusebio* laudatus lib. 8. *Præparationis Evangelicæ*, c. 5. & *Demetrius Phalereus* in Epistola, quam scripsit ad mox citatum *Ptolemæum Philadelphum*, Ægyptiorum Regem, quamque referunt *Josephus* lib. 12. Antiq. Jud. cap. 2. & *Eusebius* lib. 8. *Præparationis Evangelicæ* cap. 3. Hac autem semel admissa sententia de Græca librorum *Moysis* Versione, quæ sit vetustior Versione Græca lxx. Interpretum, facile percipitur, antiquos Græcos Philosophos, Poetas, & Historicos, ope illius vetustioris Versionis Græcæ, libros Moysis legitare, & plura ex his haurire potuisse, etiamsi Linguæ Græcæ essent dumtaxat periti, & in summa Linguæ Hebraicæ ignoratione versarentur.

D. Moysem esse primum omnium Gentium Scriptorem, eumque veteres Ethnicos Philosophos, Poetas, Oratores, & Historicos antiquitate superare, jam probe intelligo. At, cum Athei, aliique viri increduli, non tantum negent antiquitatem librorum Moysis, verum etiam mordicus pertendant, eos divina non pollere auctoritate, obsecro te atque obtestor, ut præcipua argumenta, quibus viri eruditi revelationem, inspirationem, & divinam librorum Moysis auctoritatem contra Atheos, aliosque incredulos probare solent, hic in medium proferre non graveris.

M. Multa suppetunt, eaque firmissima, argumenta, quæ libris Moysis divinam asserunt ac vindicant auctoritatem. Primum argumentum petitur ex innumeris miraculis, & stupendis prodigiis, quæ a Moyse, Dei auctoritate munito, edita fuisse, jam observavimus; cujusmodi sunt repentina mors omnium Primogenitorum in Ægypto tam pecudum, quam hominum (exceptis Israelitis,) Conversæ aquæ fluminum in sanguinem; tenebræ densissimæ omnibus Ægyptiis offusæ: Mare Rubrum virga Moysis divisum; Israelitarum per medium ejus siccis vestigiis trajectio; Pharaonis, Ægyptiorum Regis, exercitus submersio, columna nubis & ignis, quæ Israelitarum viæ dux erat, & alia quam plurima prodigia, quæ in mirabili Israelitarum ex Ægypto liberatione patravit Moyses, non clanculum, sicut factitare solent impostores, sed in propatulo, videntibus Ægyptiis, & coram oculatis testibus sexcentis & amplius Israelitarum millibus. Horumce miraculorum veritatem probat non solum perpetuus consensus Judæorum, qui illa religiose susceperunt, & ad eorum memoriam posterorum animis altius infigendam instituerunt Sacramenta, Sacrificia, Cæremonias, Solemnitates, & alia id genus monumenta, quæ etiamnum sedulo retinent & observant; verum etiam, eamdem miraculorum Moysis veritatem confirmant Moysis vitæ integritas, candor, modestia, styli, orationisque simplicitas ex quibus præclaris istius Judæorum Legislatoris dotibus, facile intelligitur, eum non ita fuisse comparatum, ut falsa ac fictitia vellet venditare miracula. Alioqui fuisset Moyses post homines natos imprudentissimus, si, jaciendo Reipublicæ Judaicæ fundamenta, persuadere voluisset, Israelitas e captivitate Ægyptiaca liberatos esse stupendis prodigiis, quorum falsitatis tam Israelitæ sibi conscii fuissent, quam Ægyptii, apud quos Moyses prædicta prodigia edita esse narrat. Nihil etiam gloriæ & auctoritatis ex fictione & falsitate illorum miraculorum sibi conciliare poterat Moyses, sed potius odium, invidiam, contemptum, & indignationem Ægyptiorum sibi conflasset, omnem fidem sibi apud Israelitas abrogasset, nullumque Judaicæ Reipublicæ, quam fundabat, incrementum, sed ultimam cladem ac ruinam attulisset. Alterum argumentum de divina auctoritate librorum Moysis desumitur ex historia & doctrina, quam complectuntur, & ex sanctissimis Legibus ac Præceptis, quæ in illis continentur. Historiam nobis exhibent libri Moysis ex divina revelatione profectam, humano generi coævam, ab ipso Mundi exordio congruis instrumentis dispensatam, & ad nos usque mirabili Dei providentia tot inter ac tantas rerum perturbationes & vicissitudines temporum integram ac illibatam jugiter conservatam, in qua verba non ornant res, sed ipsa rerum magnitudo mentem Moysis & verba supra humanum modulum rapit, ita ut eloquii simplicitas respondeat Scriptori Moysi, qui cum nec astutus esset, nec ullius nectendæ ac concinnandæ fraudis capax, Historiam non stylo exquisito & affectato, non in verborum delectu, & in apta rerum collocatione posito, sed simplici, & ad rudium captum accommodato, scripsit, rerum tamen, qua-

refert Moyses, magnitudo tribui debeat Deo, qui per Moysem loquebatur, qui ejus menti impressit illustrationem & cognitionem rerum, quas literis mandare debebat, ejus voluntatem movit inspirando, excitando, & speciali afflatu impellendo, ut fideliter & constanter eas literis consignaret, ejus manui singulari assistentia adfuit, ne rem pro re conscriberet, denique sic illum direxit, ut nullum vel minimum errorem, sive qui mentiendo profertur, sive qui memoriæ lapsu, vel alio quovis humano defectu inter scribendum obrepere potest, iis, quæ divinitus ei revelata aut inspirata erant, immisceret. Doctrina etiam, quam exhibent libri Moysis, est omni humana inventione sublimior, & purioribus naturæ ac rationis circa Religionem principiis maxime consentanea, utpote quæ Dei in creatione Mundi omnipotentiam magnificat, simulque declarat ejus erga homines, quos condidit affectum, & ineffabilia summæ ipsius charitatis viscera, Æterna indicat bona, quæ Deus colentibus se præparavit, & quo pacto Deus a nobis in charitate, in sanctitate, in justitia, & in omni bonitate sit colendus. Sanctissimæ itidem Leges, & optima Præcepta recte vivendi, ad Deum tendendi, eique adhærendi in libris Mosaicis traduntur, & in iis docentur omnes virtutes, quæ veræ ac perfectæ esse haud possunt, ubi non est vera Religio. Et sane, si Lex Mosaica cum Gentium prophanarum Legibus, si mores & Instituta Judæorum olim secundum illa viventium, cum Ethnicorum moribus componantur, manifesto patebit, Legem Mosaicam esse divinam. Nam, præterquam quod Ethnici, per inextricabiles Idololatriæ tenebras oberrantes, & in sentina omnium vitiorum immersi, plures Deos admitterent, bestiis, rebusque vitæ expertibus cultum deferrent, ac pro Diis colerent, eorum insuper Sacra, sicut ipsemet fatetur *Porphyrius*, Scriptor Ethnicus, in libro quem edidit: *De abstinentia ab esu animalium*, plena erant crudelitate, Deos suos humano sanguine ubique ferme placabant (quem barbarum morem nec Græcorum, nec Romanorum mores sustulerunt.) Nihil spirabant Gentiles nisi ultionem, vindictam, arma, bella, strages, incendia. Nullam apud illos latrocinia infamiam habebant, Gladiatorum mutuæ dilaniationes licitæ & honoris loco ducebantur, erantque publica populorum oblectamenta: exponere liberos suos, eosque Dæmoniis immolare, mactare, sacrificare quotidianum: concubitus marium cum maribus exemplis Deorum suorum impune ac palam defendebant. Prætermitto turpissimos mores, quibus, ut videre est apud *Eusebium* lib. 6. *Preparation. Evangelicæ* cap. 10. Persæ, Bactri, Parthi, Armeni nuptiarum honestatem, & jura contaminarunt, atque infandam libidinem approbarunt. Porro, hæc crimina, hos nefandos variarum prophanarum Gentium mores damnat Lex Mosaica, eaque ad bene sancteque vivendum præcepta præscribit, ut multi Scriptores Ethnici Judæos, in hac Lege institutos, ob morum integritatem, encomiis celebrarint, sicut probant *Josephus*, Hebræus, in libris contra *Apionem*. & *Eusebius* lib. 10. *Preparation. Evangelicæ*. Tertium argumentum, quo probatur, libros Moysis divinam habere auctoritatem, petitur ex his vaticiniis, quæ de venturo Messia aut ab aliis fusa, aut a se prolata refert Moyses in suo Pentateucho, quæque in Jesu Christo, vero Messia, post multorum sæculorum myriades, adimpleta fuisse superius ostendimus, Prædictio autem futuri evidens est divinæ auctoritatis argumentum: *Idoneum opinor testimonium divinitatis veritas divinationis*, inquit *Tertullianus* cap. 20. *Apologetici*. Quartum de divina librorum Moysis auctoritate argumentum suppeditant Jesus Christus, & ejus Apostoli, qui Moysis Scripta laudarunt ad doctrinæ, quam hominibus prædicarunt, confirmationem: *Amen amen dico vobis*, (inquit Christus cap. 5. Matthæi) *donec transeat cælum & terra, jota unum, aut unus apex non præteribit a Lege, donec omnia fiant*, &c. quibus verbis Christus Dominus Legem Moysis, id est, totum Moysis Pentateuchum; etiam quantum ad minima, quæ in eo continentur, sacra, divina, & infallibili pollere auctoritate palam declarat. Postremo, ut mittam cætera de divina Librorum Moysis auctoritate argumenta, certum est, libros Moysis semper a Judæis, quos olim Deus singulari protectione, innumerisque beneficiis dignatus est, & quibus etiam credidit eloquia sua, pro sacris ac divinis habitos fuisse, & etiamnum haberi, tametsi in libris Moysis multa de adventu Messiæ extent vaticinia, quæ in Jesu Christo, vero Messia, fuisse adimpleta apertissime demonstrant Christiani. Hinc S. *Augustinus* cap. 46. lib. 18. *De Civitate Dei*, appellat Judæos *Capsarios Christianorum*, qui libros nostros circumferunt, *ut cum Pagani non credunt, quæ nos de Christo prædicta esse dicimus, mittamus eos ad inimicos fidei nostræ Judæos, qui libros nostros circumferunt, in quibus eadem habentur, quæ nos prædicamus*. Et Concione 1. in Psalmum 58. hæc habet idem Aquilinus Doctor: *Dispersi sunt Judæi, testes iniquitatis suæ, & veritatis nostræ . . . si aliquando Paganus dubitaverit, cum ei dixerimus Prophetias de Christo, quarum evidentiam obstupescit, & admirans putaverit a nobis esse conscriptas, de Codicibus Hebræorum probamus, quia hoc totum ante prædictum est. Videte, quomodo de inimicis nostris alios confundamus inimicos*. Judæos etiam *S. Thomas* Lectione 2. in Cap. 9. Epist. ad Rom. vocat *capsarios nostros, custodientes libros, a quibus fidei nostræ testimonium perhibetur*. (*a*)

„ (*a*) De divinitate Pentateuchi quamvis nemo dubitat Christianus, ita tamen contra Atheos, & libertinos differerem. Toto jam „ Mundo in diversa abeunte, & in opiniones „ de Deo, ejusque cultu varias, ac plane inter „ sese oppositas distractis populis, res ipsa postulabat, ut Deus ipse signo aliquo p... icuo, de „ quo nemo ratione utens ambigere posset, quid „ de se credi, & qua demum ratione coli demonstraret. Ad Abrahamum usque & inde ad Moysem elegisse se ejusdem Patriarchæ, & ex eo Jacobi ejus filii familiam, cui depositum fidei, „ & cultus religiosi crediderit miraculis, & „ in-

„ intima cum illis familiaritate sua comprobavit. „ Ita quæ a fide in ea familia servata aberrabant „ gentes, a recta deflexisse via satis exploratum es„se poterat. Ita res constitit, quoadusque familia „ illa inter paucos continebatur. Aucto vero in „ immensum ejus familiæ populo, quod in servi„tute Ægyptiaca contigit, cum ejus pomaria plu„rimum dilatari necessitas postularet, alio plane „ consilio utendum Deo fuit; neque enim miracula „ amplius adhibenda illi erant, nisi voluisset ita pro„digia illa dilatare ut sub oculis populi late per „ provincias dispersi multiplicarentur; alioquin por„tiones illæ populi quæ a loco ubi ostenta ede„bantur, plurimum distabant, non ita facile cre„didissent narrantibus. Nullo vero negotio melius „ res confici poterat, quam scriptione libri, in „ quo duo continerentur, nempe præteritorum narratio „ historica, ne eorum memoria excideret, intellige„rentque homines Judaicum populum esse illum, „ quem Deus veræ religionis custodem perpetuum „ elegerat; & leges, quas Deus ab ea gente ser„vari volebat. Huic vero libro divinam auctorita„tem conciliari oportuit; alioquin quis credidisset „ homini, præsertim de rebus adeo supra fidem „ testanti? Rationi huic meæ adde firmam Judæo„rum omnium retro sæculorum persuasionem, „ quæ divina inspiratione scriptum Pentateuchum „ tenet; atque tunc demum intelliges nihil esse cur „ de re hac, de qua agimus, dubitari merito pos„sit.

D. Legem Mosaicam veros divinæ auctoritatis characteres habere, solide quidem probasti, optarem tamen, ut modo explicares quædam Apostoli *Pauli* testimonia, quibus, ut nuperrime audivi, abutuntur nonnulli, ut Legis Mosaicæ elevent auctoritatem, doceantque, illam suis umbris, figuris, ac terroribus hypocritas, & vilia dumtaxat mancipia fecisse, atque cupiditates irritasse potius, quam coercuisse. Ait enim Apostolus Epist. ad Galatas cap. 4. v. 9. cæremonias Veteris Legis esse *infirma & egena elementa*. Epist. ad Romanos capit. 4. v. 15. *Lex enim iram operatur*. Epist. 2. ad Corinth. cap. 3. v. 6. idem Apostolus de Lege Mosaica, ait: *Litera occidit, Spiritus autem vivificat*. Et versu sequenti appellat Legem Mosaicam, *administrationem mortis*. Denique, Epist. ad Hebræos cap. 7. v. 18. hæc scribit: *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus*, & *inutilitatem*: *nihil enim ad perfectum adduxit Lex*. Explica igitur, si placet, hæc Apostoli *Pauli* testimonia, quæ prima fronte, ut libere dicam, auctoritati & utilitati Legis Mosaicæ haud parum derogare videntur.

M. Ad germanam exponendam Apostoli *Pauli* mentem, variæ possunt testimoniorum, quæ laudasti, afferri interpretationes. In primis, Apostolus non ait, Legem Mosaicam esse per se *administrationem mortis*, seu per se impellere ad peccatum, & irritare cupiditates, sed tantum ex occasione. Lex enim Mosaica ad peccatum per se non impellebat, sed ex occasione dumtaxat, quia cupiditas, occasione accepta ex Lege indicante malitiam peccati, magis excitabatur & irritabatur. Loquitur enim his in locis Apostolus *Paulus* non de omnibus indiscriminatim Judæis, sed tantum de illis, qui carnales erant, quique dum metu pure servili servabant externa Legis præscripta, se pro justis arroganti supercilio venditabant, cum revera non servarent Legem, interius madentes vitiis, & id, quod totius Legis caput erat, negligentes. Hanc esse genuinam Apostoli *Pauli* mentem patet ex ipsius Epistola ad Romanos cap. 7. ubi hæc habebat. *Nam peccatum, occasione accepta per Mandatum*, seu per Legem, *seduxit me, & per illud occidit. Itaque Lex quidem sancta, & Mandatum sanctum, justum, & bonum*. Non damnat itaque Apostolus Legem Mosaicam, quam potius fatetur esse bonam, justam, & sanctam, sed perstringit vitium quorumdam carnalium Judæorum, qui, occasione accepta cognitionis peccati per Legem, excitabantur, stimulante cupiditate, ad peccandum, vel qui perfectioni Legis non respondebant, vel qui Lege abutebantur contra scopum & finem Legis, vel qui non distinguebant id, quod temporaneum esse debebat in Lege, ab eo, quod in ea debuit esse perpetuum. Præterea, Apostolus *Paulus* in his, quæ citasti, locis, vult solum ostendere, Legem Mosaicam non habuisse ex se vim conferendi veram justitiam, seu dandi gratiam sanctificantem. Hinc Epist. ad Galatas cap. 3. v. 11. ait: *Quoniam ex Lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est, quia Justus ex fide vivit, Lex autem non est ex fide*. Rursus ibidem v. 21. inquit; *Si enim data esset Lex, quæ posset vivificare, vere ex Lege esset justitia, sed concludit Scriptura omnia sub peccato ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus*. Et ad Romanos cap. 5. dicit: *Quia ex operibus Legis non justificabitur omnis caro coram Deo, per Legem enim cognitio peccati*. Id igitur discriminis est, juxta Apostolum *Paulum* inter Legem Veterem, seu Mosaicam, & Legem novam, seu Evangelicam, quod Lex Vetus præcipiebat tantum, non promittebat, nec vi sua gratiam dabat, ut impleretur amore, quia per eam non dabatur Spiritus Sanctus, qui est principium amoris. Lex etiam Vetus jubebat, non ex se juvabat, peccatum puniebat, non ex se tollebat; exigebat, non dabat; onerabat, non roborabat; erat Lex timoris, non amoris, multaque, propter Hebræorum cordis duritiem tolerabat, quæ erant imperfecta, sicut libellum repudii, polygamiam, pœnam talionis, &c. Ast, Lex Nova, seu Evangelica, & præcipit, & promittit, & jubet, & roborat; exigit, & adjuvat, dat quod exigit, seu spiritum non servitutis in timore, sed adoptionis filiorum Dei, ut ait Apostolus Epist. ad Romanos cap. 8. indeque Lex Nova appellatur Lex amoris: *Hæc est* (inquit S. *Augustinus* cap. 17. libri contra *Adimantum*) *brevissima & apertissima differentia duorum Testamentorum, timor, & amor; illud ad hominem veterem, hoc*

hoc ad novum hominem pertinet. Explanata sat superque Apostoli Pauli mente, nunc duos e diametro oppositos, circa Legem Mosaicam errores, oculis tuis subjiciam, a quibus perinde cavere debes. Primus error est *Pelagii*, ejusque Discipulorum, qui, Legem Mosaicam nimium extollentes, asserebant, justos, qui vixerunt ante Legem Evangelicam, justitiam, seu morum sanctitatem, & salutem æternam fuisse consecutos non per fidem in Christum venturum, sed vi Legis Mosaicæ, quæ gratiam sanctificantem eis conferebat: *Agnoscimus hæresim vestram* (sic Pelagianos alloquitur S. *Augustinus* lib. 2. Operis imperfecti contra *Julianum*:) *definivit enim Pelagius, quod non ex fide Christi antiqui vixerunt justi*. Sed hic Pelagianorum error proscriptus est in Synodo Diospolitana, & ab Apostolo *Paulo* c. 2. v. 16. Epist. ad Galatas fuit præfocatus his verbis: *Scientes autem quod non justificatur homo ex operibus Legis, nisi per fidem Jesu Christi: Et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus Legis; propter quod ex operibus Legis non justificabitur omnis caro*. Et v. 21. ejusdem capitis: ait: *Non abjicio gratiam Dei. Si enim per Legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est*. Alter error, circa Legem Mosaicam, eorum est, qui docent, Legem Mosaicam ad irritandas magis cupiditates, quam ad illas coercendas idoneam fuisse: Deum illos omnes, qui sub Lege Mosaica vixerunt, reliquisse in impotentia observandi Legem. Denique, *Moysem*, Prophetas, Sacerdotes, & Doctores Legis Mosaicæ nullum Deo dedisse filium, sed solum effecisse mancipia per timorem. Hujus erroneæ doctrinæ præcipui assertores ac patroni fuerunt *Desiderius Erasmus*, & *Paschasius Quesnellus*, quorum prior nonnullas protulit Propositiones, quas hic inferam cum Censura, quam sacra Facultas Parisiensis in eas tulit die 17. mensis Decembris anni MDXXVII. & quæ extat Tomo IX. ejusdem *Erasmi* Operum postremæ Editionis Lugduni Batavorum anni MDCCVI. a pag. 815. usque ad pag. 954. Alter vero Scriptor, seu *Paschasius Quesnellus*, aliquot itidem circa Legem Mosaicam propositiones, quas hic etiam referam, docuit, quæ a *Clemente XI.* Pontifice Maximo, in Constitutione, quæ incipit, *Unigenitus Dei Filius*, quæque data est die 8. mensis Septembr. anni MDCCXIII. proscriptæ sunt. Ordiar autem a Propositionibus *Erasmi*, quarum prior hæc est:

Cum Lex terrorem incuteret potius quam amorem, quid supererat, nisi posteaquam per Legem didicerunt homines se peccatis obnoxios, nec potuisse ab his temperare; simulque scirent Dei severi Vindicis, judicium neminem posse effugere, nisi ut trepidarent, horrerent, ac desperarent. Quis autem amare potest, quem horret? Hæc propositio, quæ inter multas *Erasmi* Propositiones a sacra facultate Parisiensi confixas est ordine 24. excerpta est e *Paraphrasi Erasmi* in cap. primo, Evangelii Sancti *Marci*.

Censura sacræ Facultatis Parisiensis.

Hæc propositio innuens, homines Veteris Legis non potuisse vitare peccata, & magis induci per Legis cognitionem ad desperationem, quam ad amorem, est injuria Legi & Legislatori Deo. Tradidit enim Dominus Legem, non per quam perirent homines, sed justificarentur (idest, illi, qui habentes fidem in Christum venturum, Legem observabant) juxta illud Apostoli: (*Ad Rom. cap.* 7.) *Lex quidem sancta & Mandatum justum*. Et illud Levitici: (*Levit. c.* 18.) *Custodite Leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis. Neque enim Deus ad impossibile obligavit per Legem Mosaicam, cum non possit esse injustus.*

Propositio secunda, quæ in Censura Facultatis Parisiensis est ordine 25. excerpta est ex Paraphrasi *Erasmi* in cap. 1. Evangelii S. *Marci*.

Lex Moysis umbris, victimis, ac terroribus fecit Hypocritas.

Censura facultatis Parisiensis.

Hæc Propositio rursus Legi Mosaicæ contumeliosa est, & ipsi Deo, qui hujusmodi umbras, victimas, & ceremonias Legis instituit; quæ sua institutione ad bonum inducebant, & veritatem figurabant Novæ Legis.

Propositio tertia, quæ in Censura Facultatis Parisiensis est ordine 26. deprompta est ex Paraphrasi *Erasmi* in caput 6. Epist. ad Romanos.

Lex cupiditates irritabat, potius quam coercebat.

Censura Facultatis Parisiensis.

Hic non convenienter usus est Scriptor officio Paraphrastæ. Quandoquidem Lex de se potius coercebat cupiditates, quam irritabat. Non enim data est Lex a Deo ad incitandum homines in peccata, sed ad cohibendum: alioqni non esset sancta neque justa.

His *Erasmi* Propositionibus, a sacra Facultate Parisiensi anno MDXXVII. damnatis, affines sunt aliquæ Propositiones *Quesnelli* circa Legem Mosaicam, quas una cum aliis ejusdem Scriptoris Propositionibus *Clemens XI.* Summus Pontifex, anno MDCCXIII. defixit in sua Constitutione, quæ incipit: *Unigenitus Dei Filius*, &c.

Propositio *Quesnelli*, quæ, inter centum & unam Propositiones, a *Clemente XI.* damnatas, est ordine sexta:

Discrimen inter fœdus Judaicum & Christianum,

num, est, quod in illo Deus exigit fugam peccati, & implementum Legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto vero Deus peccatori dat quod jubet, illum gratia sua purificando.

Hæc *Quesnelli* Propositio, quatenus asserit, homines, qui erant sub Lege Mosaica, relictos fuisse a Deo in impotentia observandi Legem, coincidit cum prima Propositione *Erasmi*, qui itidem docebat, homines, sub Lege Mosaica, peccatis obnoxios, *non potuisse ab illis se temperare*, & ideo fuit jure merito damnatus a sacra Facultate Parisiensi, quia, ut ait celeberrima illa Academia in sua Censura: *Neque enim Deus ad impossibile obligavit per Legem Mosaicam, cum non possit esse injustus*. Porro, injustus fuisset Deus, si illis imponendo obligationem adimplendi Legem Mosaicam, eos tamen reliquisset in impotentia observandi Legem, hoc est, si non eis contulisset, vel saltem, non obtulisset gratiam, qua præcepta Legis Mosaicæ ipsis redderentur possibilia. Quamvis certum sit, Deum multis carnalibus Judæis, qui gratiis illis, sibi a Deo collatis, vel oblatis, quibus Legis Mosaicæ præcepta reddebantur eis possibilia, propria malitia & cupiditate resistebant, justo judicio denegasse ulterius auxilium, seu per se efficax, necessarium ad actualem observationem præceptorum Legis Mosaicæ, quodque Deus ex se paratus erat illis conferre, nisi illi, propria malitia & dominante cupiditate, gratiis illis sibi a Deo collatis, vel oblatis, quibus præcepta Legis Mosaicæ reddebantur eis possibilia, obicem & impedimentum data opera posuissent. At, in hac denegatione auxiliorum per se efficacium, respectu quorumdam carnalium Judæorum, non est constituendum discrimen inter fœdus Judaicum & Christianum, quemadmodum *Erasmus* & *Quesnellus*, persuadere voluerunt. Nam Deus etiam Christianis, qui sunt in statu Legis gratiæ & Evangelicæ, quique gratiis illis a Deo sibi vel concessis, vel oblatis, per quas præcepta Legis Evangelicæ redduntur eis possibilia propria malitia & æstuante cupiditate reluctantur, justo judicio denegat gratias per se efficaces ad actualem observationem præceptorum Legis Evangelicæ necessarias, quas tamen Deus *de suo bonus*, ut inquit *Tertullianus*, paratus esset illis conferre, nisi ipsimet sua malitia & effervescentis cupiditatis vitio obsisterent illis gratiis, quas Deus ipsis largitur, vel offert, & per quas fiunt eis possibilia præcepta Legis Evangelicæ. Et isti sunt, qui, sicut ait Scriptura Sacra, *rebelles sunt lumini*, & dicunt Deo: *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus*. Jure itaque optimo utraque *Erasmi* & *Quesnelli* propositio damnata est, quia, ut docet Sanctus *Thomas* 1. 2. quæst. 98. artic. 2. ad 4. Quamvis *Lex Vetus non sufficeret ad salvandum homines, tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus simul cum Lege per quod salvari poterant, scilicet fides Mediatoris, per quam justificati sunt antiqui Patres ..... Et sic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia*.

Altera Quesnelli *Propositio, quæ inter centum & unam Propositiones*, a Clemente XI. *proscripta, est ordine sexagesima quinta*.

Moyses, Prophetæ, Sacerdotes, & Doctores Legis mortui sunt, absque eo quod ullum Deo dederint filium, cum non effecerint nisi mancipia per timorem.

Hæc Propositio *Quesnelli* justa de causa Vaticano protrita fuit fulmine. Una quippe est omnium sanctorum Patrum sententia, Moysem, Prophetas, Sacerdotes, & Doctores Veteris Legis, expressam & explicitam habentes fidem in Jesum Christum, verum Messiam, ac Liberatorem a Deo promissum, pertinuisse ad Ecclesiam Christi, & jam non nomine, sed re ipsa fuisse Christianos. Eccur igitur non Deo dederunt, antequam morerentur, ullum filium, & non effecerunt nisi vilia mancipia per timorem? Præterea, constat Moysem & Prophetas, qui Jesu Christi, veri Messiæ, prædixerunt adventum, induxisse multos Israelitas, qui jam per Legem cognoscebant se esse peccatores (*Per Legem* enim, ut inquit Apostolus in Epist. ad Romanos *cognitio peccati*) ut intelligerent, sibi opus esse Salvatore, seu Jesu Christo, in eum crederent, ejus adventum ardentibus votis & precibus desiderarent, atque sicut docet S. *Thomas* loco mox a me laudato in responsione ad 3. Argumentum, *recurrerent ad auxilium gratiæ ejus*. Quis autem dicat, ejusmodi Israelitas, sic a Moyse, & Prophetis instinctos, per fidem, quam habebant, in Christum venturum, justitiæ dono præditos, adeoque jam pertinentes ad Ecclesiam Christi, fuisse tamen vilia dumtaxat timoris mancipia; & non vere filios, Christo Salvatori nostro, per fidem & charitatem adhærentes. Fateor quidem ultro, Legem Mosaicam non habuisse vim justificandi, sed dico, illam eo tendisse, ut Judæi, cognoscentes per Legem se esse peccatores, suæ infirmitatis conscii sibique diffisi, ad gratiam confugerent, opem Salvatoris, a quo solo sanari, & veniam peccatorum consequi poterant, implorarent. Non secus ac si Medicus alicui ægroto, qui sibi sanus videretur, præscriberet, ut quotidie mille passus ambularet, eo fine, ut statim ac virium suarum imbecillitatem cognoverit, Medico se curandum ac sanandum committat. Addo etiam, hanc Propositionem *Quesnelli* in eumdem recidere sensum, quem habet superius inserta *Erasmi* Propositio, a sacra Facultate Parisiensi proscripta, hisque verbis concepta: *Lex Moysis umbris, victimis, ac terroribus fecit hypocritas*. Si plura desideres, legesis S. *Thomam* lectione 8. in cap. 3. Epistolæ *Pauli* ad Galatas, ubi explicat, quo pacto Lex Mosaica non obsit gratiæ, nec sit contra promissa Dei, sed fuerit Pædagogus noster in Christo, sicut ait Apostolus *Paulus*. Præcipuam dumtaxat rationem, qua nititur Angelicus ille Doctor, hic describam: *Lex*, sunt verba S. Thomæ, *obsequitur promissis Dei in generali quantum ad duo. Primo, quia manifestat peccata, Epist. ad Rom. cap. 3.* Per Legem cognitio peccati. *Deinde, quia manifestat infirmitatem huma-*

humanam, in quantum homo non potest vitare peccatum, nisi per gratiam, quæ per Legem non dabatur. Et sicut ista duo, scilicet cognitio morbi, & impotentia infirmi multum inducunt ad quærendum Medicum: ita cognitio peccati & propriæ impotentiæ inducunt ad quærendum Christum. Sic ergo Lex obsecuta est gratiæ, in quantum præbuit cognitionem peccati, & experientiam propriæ impotentiæ. Et ideo dicit Apostolus, SCRIPTURA, *id est, Lex scripta*, CONCLUSIT, *id est, tenuit inclusos Judæos* SUB PECCATO, *id est, ostendit eis peccata, quæ faciebant, sicut ait Apost. cap. 7. Epist. ad Romanos*: concupiscentiam nesciebam &c. *Item Lex conclusit Judæos sub peccato, quia, veniente Lege, sumpserunt occasionem peccandi, ut ait Apostol. ad Rom. cap.* 11. Conclusit Deus omnia in incredulitate, &c. *Et hoc ideo, ut homo quæreret gratiam. Et ideo dicit Apostolus*: UT PROMISSIO, *id est gratia repromissa, daretur non solum Judæis, sed omnibus credentibus, quia illa gratia poterat liberare a peccatis, & hæc gratia est ex fide Jesu Christi.* Quid, sodes, hoc egregio S. *Thomæ* ratiocinio ad stabiliendum discrimen, quod intercedit Judaicum fœdus inter & Christianum, clarius ac solidius dici potest?

D. Hoc unum S. *Thomæ* ratiocinium, ad constituendum discrimen, quod est fœdus Judaicum inter & Christianum, instar omnium argumentorum esse debet, planæque sufficit ad refellendos errores, quorum mox meministi, & in quibus oppugnandis insudarunt, ac multum operæ nuperrime posuerunt aliquot Theologi. Missis igitur *Erasmi*, & *Quesnelli* circa discrimen, quod est fœdus Judaicum inter & Christianum, erroribus; nunc sub finem hujusce nostri Colloquii, in quo generatim de Moyse, de Lege, quam dedit Hebræis, quorum subinde Legislator fuit, & de libris, quos conscripsit, sermonem habuimus, unum dumtaxat proponam Dubium, quod spectat integritatem quinque librorum Moysis, videlicet *Genesis*, *Exodi*, *Levitici*, *Numerorum*, & *Deuteronomii*, qui Pentateucho continentur. Cum enim isti libri fuerint exarati a Moyse, qui, sicut superius ostendisti, omnes Gentium Scriptores, Philosophos, Poetas, Oratores, & Historicos, antiquitate superavit, scire vellem, an, & quomodo hi libri Moysis in tam longa sæculorum serie, ac tanta vicissitudine temporum puri & integri ad nos pervenerint? vel an temporum injuria, & odio Judæorum in Christianos, fuerint data opera corrupti & interpolati, in his præsertim vaticiniis, quæ a Moyse de adventu Jesu Christi, veri Messiæ, fusa esse, paulo ante commonstrasti?

M. Sunt, sat scio, nonnulli moderni Scriptores, qui asserunt, quemdam famosum apud Judæos Rabbinum, dictum *Akibah*, qui sub *Hadriano*, Imperatore, seu in secundo Ecclesiæ vivebat sæculo, de industria ex Chronologia Patriarcharum, qui vixerunt ante & post Diluvium, expunxisse mille ac quingentos ferme annos. Qua facta annorum detractione, ajunt illi Scriptores, accidit, ut Chronologia Patriarcharum primæ & secundæ Ætatis, quæ extat nunc in Pentateucho Moysis, seu in libro Genesis, sit corrupta, & contractior mille & quingentis annis calculo LXX. Interpretum. Verum, quia hanc modernorum Scriptorum sententiam tam in Colloquiis nostris in historiam primæ & secundæ Ætatis, quam in Dissertatione quinta Tractatus, *quem edidi*, *De Mysteriis & annis Jesu Christi*, pluribus momentis, falsi convici, supervacaneum omnino esset in ea operosius confutanda hic diutius immorari. Contra igitur alios quosdam recentiores itidem Scriptores probandum breviter suscipio, Judæos nec voluisse unquam adulterare libros Moysis, nec potuisse etiam illos corrumpere, tametsi ex malitia, vel odio in Christianos perciti, id sacrilegii, attentare voluissent. Et sane, Judæos nunquam voluisse contaminare libros Moysis patet ex duplici potissimum capite. Primo, quia eadem vaticinia, quæ de venturo Messia, cecinit Moyses; vel jam ab aliis fusa retulit in suo Pentateucho, quæque Apostoli & sancti Patres priorum Ecclesiæ sæculorum citarunt ad probandum Jesum Christum esse verum Messiam a Moyse prædictum, hæc, inquam, de venturo Messia vaticinia reperiuntur etiamnum pura, integra, & illibata in Pentateucho Moysis. Nec ea vaticinia in dubium revocant Judæi, tametsi, ne fateri cogantur, Jesum Christum, quem in Crucem egerunt, esse verum Messiam, a Deo in libris Moysis promissum, sese misere torqueant, atque in omne latus sese vertant, quo illis vaticiniis tenebras offundant, illaque sinistris, detortis, ac violentis adhibitis interpretationibus eludere possint. *Si ergo dixerint aliqui*, inquit S. *Hieronymus* Commentario in cap. 6. Isaiæ, *post adventum Domini Salvatoris, & prædicationem Apostolorum, libros Hebræos fuisse falsatos, cachinnum tenere non potero, ut Salvator, & Evangelistæ, & Apostoli testimonia protulerint, ut Judæi postea falsaturi erant.* Præterea, Judæos major librorum Moysis tenebat Religio, quam ut illos vel ex malitia, vel ex odio Christianorum depravare voluerint. Sic enim S. *Justinus*, Martyr, in suo Dialogo cum *Tryphone*, Judæo, de mutilatione Scripturæ Sacræ, cujus Auctores fuerant Principes Judæorum, inducit eumdem *Tryphonem*, his verbis respondentem: *Incredibilis videtur res illa, incredibilis, inquam, profecto videtur, horribilius siquidem est Vituli fabricatione, quam in terra deserta facere manna expleti* (Judæi) *aut liberis mactatis Dæmonibus, aut Prophetarum ipsorum occisione.* Eandem erga omnes libros sacros religionem omnium Judæorum animis insedisse, ita ut millies potius mori, & membratim discerpi maluissent, quam ut his quidpiam adderent, aut demerent, testantur *Josephus* & *Philo*, Hebræi: idque facile colligitur ex libris, quos Judæi ediderunt, ut libros sacros ab omni errore servarent immunes, præsertim ex insigni illo Opere, quod *Massoram*, id est, *Criticam Sacram*, appellant, fuitque adornatum a peritissimis Scholæ Tyberiadis Rabbinis, ut puram Scripturæ Sacræ lectionem possent semper Judæi sartam tectam custodire, & ex libro *Sopherim*, seu *Scribarum*, in quo pene innumera traduntur præcepta, ad rectam sacrorum librorum descriptionem necessaria, ne quid videlicet vel levissimi erroris in eos temporum injuria obrepere possit, sicut videre est apud

Joan-

Joannem Morinum, Congregationis Oratorii Presbyterum, cap. 6. *Exercitationis* 12. lib. 2. *de Hebraei, Graecique Textus sinceritate*, apud etiam *Richardum Simonium*, ejusdem Congregationis Presbyterum, in *Disquisitionibus Criticis*, & apud *Vualtonum* in *Apparatu Biblico*, Proleg. 8. qui de hoc libro *Sopherim* late ac erudite tractarunt. Hæc igitur si expendantur momenta; liquebit profecto, Judæos nunquam voluisse libros Moysis, aliosque Scripturæ Sacræ libros, quos penes se habebant, corrumpere, sed illos potius a tam immani scelere vehementer abhorruisse, nihilque tam cordi accuræ semper habuisse, quam ut libros Moysis, quem, ceu Legislatorem suum, summa veneratione prosequebantur, aliosque libros sacros, quos suo Canoni adscriptos habebant, summa adhibita diligentia ad seram usque posteritatem intactos atque illibatos trasmitterent. Sed, ut dem, voluisse Judæos, odio in Christianos impulsos, mutilare libros Moysis, contendo tamen, illos tam sacrilegum consilium executioni mandare nunquam potuisse. Primo, quia incredibile prorsus est, Judæos, qui, post Urbis Hierusalem destructionem, factam a *Tito*, filio *Vespasiani*, Imperatoris, per totum, qua late patet, Orbem fuerunt dispersi, in depravationem librorum Moysis, & aliorum Scripturæ concordibus votis & animis ita conspirare potuisse, ut nullus tam execrando sceleri intercedere, nullus reclamare ausus fuerit, præsertim cum apud Judæos essent variæ Sectæ, videlicet Rabbanistarum, Karaitarum, Samaritanorum, Pharisæorum, Sadducæorum, qui sese mutuo & implacabili odio insectantes, huic sacrilegæ Codicum sacrorum interpolationi consentire renuissent. Secundo, Christiani, qui hanc Judæorum in violandis sacris Codicibus temeritatem facile rescire potuissent ab illis Judæis, qui, teste Eusebio in Hist. Eccles. a Judaismo ad Christianos, confugiebant, confestim in Judæos insurrexissent, palamque ostendissent ex illis Exemplaribus Hebraicis, quæ penes se habebant, vel in suis Bibliothecis asservabant, sacros Codices interpolatrice Judæorum manu fuisse aut ex malitia, aut invidia, vitiatos, adulteratos, & mutilatos. Quod tamen nunquam fecerunt Christiani, sed potius, ut antea dicebamus, Judæos tanquam Scripturæ Sacræ librorum capsarios nostros, & fidissimos custodes, laudarunt. Tertio, nulla ratione verosimile fit permisisse Deum, ut Judæi falsarent & immutarent libros Moysis, aliosque Scripturæ Sacræ Codices, quos a sacris Scriptoribus exarari voluit, ut ex his fontibus omnes Gentes, depulsa Idololatriæ caligine, salutares sapientiæ haurirent aquas, & veræ Religionis documentis imbuerentur. Addo etiam, sanctum Hieronymum, in nova, quam lucubravit, Scripturæ Sacræ Versione, Textum Hebræum, velut incorruptum, esse sectatum, & Patres Concilii Tridentini authenticam declarasse, suoque calculo approbasse Editionem vulgatam, quæ ad amussim respondet Textui Hebræo, tam in Pentateucho Moysis, quam in aliis sacris Veteris Testamenti Libris. Cæterum, quamvis ipse constanter doceam, Judæos summopere semper cavisse, ne quis error Pentateuchum Moysis, aliosque sacros Veteris Testamenti Libros progressu temporis pervaderet, ac subinde Textum Scripturæ Sacræ originarium, videlicet Hebraicum, in bis, quæ ad fidem & mores spectant, esse etiamnum purum, integrum, nullaque labe contaminatum; non inficior tamen, vel temporis injuria, vel Scribarum negligentia irrepsisse in Textum Hebræum Pentateuchi Moysis, & aliorum Veteris Testamenti Librorum, errata quædam & leviora menda, sicut post *Bellarminum*, & *Melchiorem Canum*, evincit *Vualtonus* in Apparatu Biblico ad Biblia Polyglotta Londinensia, Prolegom. 7. Non eo etiam inficias, fuisse multos Rabbinos, qui ineptas planeque nugatorias tradiderunt Scripturæ Sacræ interpretationes, immo & aniles fabulas proprio marte excogitasse, quæ postea Talmudi tam Babylonico, quam Hierosolymitano insertæ fuerunt. At sinistras illas interpretationes, vanaque commenta & deliria, cum Rabbini in sacros Codices non intruserint, nulla ratione dici posse existimo, eos de industria, & ex odio Christianorum in sacrorum Codicum depravationem certatim conspirasse. Hæc, quæ hactenus diximus; de antiquitate, revelatione, veritate, integritate, & auctoritate Librorum Moysis, necnon de discrimine, quod est Legem Mosaicam inter & Legem Evangelicam, tibi abunde sufficere debent ad habendam generalem notitiam Librorum & Legis Moysis; specialem vero notitiam rerum, quæ continentur in Pentateucho Moysis, vel quas complectitur Lex Mosaica, dabimus, auxiliante Deo, in nostris Colloquiis in Historiam quartæ Mundi Ætatis.

D. Plene, juxta ac dilucide, in hocce Colloquio retulisti Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis Gesta, necnon eorum Scripta, in quibus Jesu Christi, veri Messiæ, adventum prædixerunt. Superest nunc, ut, sub finem nostri Colloquii, annos Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis, quæ incipit a vocatione *Abrahami*, & protenditur usque ad profectionem Israelitarum ex Ægypto, juxta accuratiorem Chronologiam, digeras ac disponas, atque eorum Gesta, compendiose descripta, juxta seriem Chronologicam annorum a creatione Mundi referas.

M. Tuæ utilitati consulturus, Tabulam Chronologicam hic subjiciam, in qua annos & gesta Patriarcharum, qui vixerunt in tertia Mundi Ætate usque ad exitum Israelitarum ex Ægypto, connectam cum annis Mundi, qui interfluxerunt a vocatione *Abrahami*, a qua initium ducit tertia mundi Ætas, usque ad Israelitarum ex Ægypto profectionem, in qua eadem Mundi Ætas finem habet.

TABULA CHRONOLOGICA,

In qua Anni & Gesta Patriarcharum, qui vixerunt in tertia Mundi Ætate, connectuntur cum annis Mundi, qui effluxerunt a vocatione Abrahami, *a qua tertia Mundi Ætas sumit exordium, usque ad Israelitarum ex Ægypto egressionem, in qua desinit eadem Mundi Ætas.*

Ab anno a creatione Mundi MMLXXXIII. quo contigit vocatio *Abrahami*, & cœpit tertia Mundi Ætas, usque ad annum a creatione Mundi MMXCIV.

Patriarcha *Abrahamus* anno a creatione Mundi 2083. annos natus septuaginta quinque, vocatus est a Deo, & exivit ex *Haran*, eique promisit Deus, nasciturum ex ipsius semine Messiam, & daturum illi Terram Chanaan, in quam relicta cognatione sua, jussu Dei venit cum *Sara*, uxore sua, & *Loth*, fratris sui filio. *Loth* a patruo suo *Abrahamo* separatur, & sese recepit in urbem Sodomæ. Venit postea *Abrahamus* in Hebron. Quatuor Reges superat. A *Melchisedecho* benedicitur. Renovavit Deus promissionem *Abrahamo* de prole, eique jussit, ut carnem suam, & omnis masculini sexus, circumcideret in signum Fœderis, quod cum eo pepigit. Futuram posteritatis suæ annorum 400. peregrinationem, servitutem, & afflictionem (hoc est, per ducentos, & quindecim annos in Terra Chanaan, & per ducentos, & quindecim alios annos in Ægypto) a Deo docetur. *Loth*, nepos *Abrahami*, ab Angelo Sodomis ereptus, ac sospes, & incolumis e Sodomorum urbe evasit, antequam, ob nefariam suorum incolarum libidinem, hæc civitas igne cælesti consumpta esset. Uxor autem *Loth*, quod contra Angeli præceptum, muliebri curiositate ducta, respexisset post se, confestim versa est in statuam salis.

Ab anno a creatione Mundi MMXCIV. usque ad annum Mundi MMCXLVIII.

Abrahamus anno a creatione Mundi 2094. ex *Agar*, ancilla sua, quam in uxorem duxerat, genuit *Ismaelem*, a quo originem habent Populi, dicti *Ismaelitæ*. Sed hunc filium, una cum matre *Agar*, jubente Deo, domo sua expulit *Abrahamus*, postquam ei, centesimum annum agenti, anno a creatione Mundi 2108. ex *Sara*, ipsius conjuge, natus est, juxta divinas promissiones, *Isaacus*, ex cujus semine proditurus erat Messias. Hunc filium *Isaacum* annos natum viginti quinque, Deus, volens *Abrahami* explorare fidem, & obedientiam, imperavit ei, ut mactaret anno a creatione Mundi 2133. Sed dum *Abrahamus* ad filii sui *Isaaci* mactationem sese accingeret, jamque ad eum immolandum gladio armatam manum extenderet, ab Angelo prohibitus est ne faceret. *Sara*, uxor *Abrahami*, & mater *Isaaci*, e vivis excessit anno a creatione Mundi 2145.

Anno a creatione Mundi MMCXLVIII.

Abrahamus, anno Mundi 2148. filio suo *Isaaco*, nato annos quadraginta, uxorem dedit, nomine *Rebeccam*, filiam *Bathuelis*, qui ex *Nachore*, fratre *Abrahami*, ortum ducebat.

Anno a creatione Mundi MMCLXVIII.

Rebecca, post viginti annos sterilitatis a contracto matrimonio cum *Isaaco*, enixa est gemello partu *Esau*, & *Jacobum* anno Mundi 2168. Quibus in utero ipsius, antequam nascerentur, colluctantibus, *Rebecca*, mater, a Deo, quem consuluerat, responsum accepit, duarum dissidentium Gentium Auctores ex ipsius utero prodituros.

Anno a creatione Mundi MMCLXXXIII.

Abrahamus, centum septuaginta quinque annos natus, mortuus est in senectute bona anno Mundi 2183.

Ab anno a creatione Mundi MMCCXLV. usque ad annum Mundi MMCCLXII.

Jacobus, filius *Isaaci*, fratri suo, majori natu, suadente matre *Rebecca*, benedictionem patris *Isaaci*, senio jam caligantis, subripuit anno Mundi 2245. & hac de causa, ut iram fratris sui *Esau*, quam in se concitaverat, declinaret, fugam arripuit, & ad *Laban*, avunculum suum, fratrem videlicet *Rebeccæ*, sese contulit. Quo in itinere vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam. Appulsus *Jacobus* domum *Labani*, postulavit ab eo *Rachelem*, filiam ejus, ut eam sibi matrimonio copularet. Annuit quidem *Laban*, sed, per fraudem loco *Rachelis*, nocte in lectum

Jacobi

Jacobi submisit *Liam*, sororem *Rachelis* natu maximam, quam uxorem ducere coactus est *Jacobus*, qui postea tamen, *Rachelem*, quam impense diligebat, in uxorem accepit, & ex utraque sorore, atque ex earum ancillis, nimirum ex *Bala* & *Zelpha*, quas itidem sibi matrimonio junxit, suscepit duodecim mares filios, qui fuerunt Patriarchæ duodecim Tribuum Israel.

Beneficia, quibus Deus *Jacobum*, toto eo tempore, quo apud *Laban* socerum suum, mansit, curam ipsius gregis habendo, abunde cumulavit, moverunt invidiam *Laban*. Quo factum est, ut *Jacob* ex ædibus *Laban*, una cum uxoribus suis, & prole, & gregibus capessiverit fugam. In itinere luctatus est cum Angelo, & prævaluit, indeque dictus ISRAEL, hoc est *prævalens Deo*, cujus personam referebat ille Angelus. In patriam quoque revertens *Jacobus*, fratrem suum *Esau*, quem obvium in itinere habuit, muneribus, obsequiis, & officiis placavit.

Ab anno a creatione Mundi MMCCLXII. usque ad annum MMCCLXXII.

Simeon & *Levi*, filii Patriarchæ *Jacobi*, ob raptum, & stuprum illatum vi sorori suæ *Dinæ*, omnes ad unum Sichemitas injuste trucidant. *Rachelem*, dilectam conjugem suam, *Jacobus* amisit, quæ in partu, id est, postquam enixa esset *Beniaminum*, e vivis sublata est. Filii Patriarchæ *Jacobi*, ægre admodum ferentes, quod *Josephus*, frater, esset carior patri, in eum insurrexerunt, eumque per summam perfidiam vendiderunt mercatoribus, a quibus ductus est in Ægyptum, ibique servivit *Putiphari*, Præposito Cubiculariorum *Pharaonis*, Ægyptiorum Regis. *Josephus* natus erat annos septemdecim, quando captivus fuit asportatus in Ægyptum anno a creatione Mundi 2276. *Isaacus* pater *Jacobi*, annos natus centum octoginta, mortuus est anno Mundi 2288. *Josephus* in Ægypto serviens *Putiphari*, de vi illata pudicitiæ uxoris heri sui ab eadem uxore, cujus libidini constanti animo obstiterat, falso accusatus, in carcerem conjectus est, in quo postquam per triennium mansisset, seque sagacem somniorum interpretem probasset, in Aulam *Pharaonis*, annos natus triginta, accitus est, ut interpretaretur somnium istius Ægyptiorum Regis anno a creatione Mundi 2289. hoc est, 13. annis, postquam venditus a fratribus suis, ductus est in Ægyptum. Declaravit autem *Josephus* somnio Regis *Pharaonis* portendi, fore post septem annos fertiles, famem, quæ per totidem annos erat duratura. Rex *Pharao*, fidem habens verbis *Josephi*, curavit, ut per spatium septem fertilium annorum ingens undequaque colligeretur frumenti copia, & huic negotio, totiusque Imperii Ægyptiorum regimini *Josephum* præfecit. Post transactos septem fertilitatis annos, ubi obtigerunt anni steriles, quoniam aliis in Regionibus non suppetebat frumentum, & maxima grassabatur fames, coacti sunt fratres *Josephi* descendere in Ægyptum, quos primum, ceu viros sibi omnino ignotos, & Ægypti exploratores excepit *Josephus*, sed tandem se illis manifestum fecit, patremque suum cum tota familia ad se in Ægyptum accersivit anno a creatione Mundi 2298. Habitavit autem *Jacobus* in Ægypto, seu in Terra Gessen, & possedit eam, & multiplicatus est nimis, & in ea vixit annis septemdecim; natusque annos centum quadraginta septem, mortuus est anno a creatione Mundi 2315. Moriens Patriarcha *Jacobus*, celebre edidit vaticinium de tempore, quo oriturus esset Messias, quod in Jesu Christo fuit omni ex parte adimpletum. *Josephus* etiam, filius Patriarchæ *Jacobi*, postquam in Ægypto præfuisset annis 80. migravit ex hac vita anno a creatione Mundi 2369. cum explesset centum, & decem annos vitæ suæ. Posteri autem Patriarchæ *Jacobi*, sic in Ægypto propagati sunt, ut, post ducentos, & quindecim annos, per quos manserunt in Ægypto, plusquam sexcentum mille numerarentur animæ, prognatæ e familia *Jacobi*, qui in Ægyptum cum septuaginta dumtaxat animabus advenerat. Hæc Israelitarum in Ægypto multiplicatio invidiam Ægyptiorum illis conflavit, & defuncto Ægyptiorum Rege, cui *Josephus* placebat, tam duram servitutem deinceps experti sunt Israelitæ, ut, labentibus annis, Rex Ægypti, *Pharao* dictus, ferale

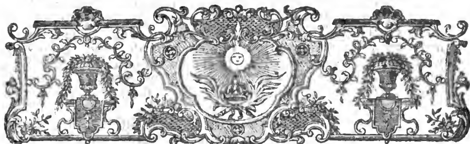
Ab anno a creatione Mundi MMCCLXXII. usque ad annum Mundi MMDXIII. quo *Moyses* Israeli eduxit Ægypto.

ferale promulgarit Edictum, quo jubebat, ut omnes Hebræorum pueruli, recens nati, projicerentur in flumen, ne ad ætatem adultam pervenire possent. Tunc in Ægypto anno post obitum *Josephi* sexagesimo quarto, anno autem a creatione Mundi 2433. natus est *Moyses*, ita appellatus, quod ex aquis, quibus a parentibus fuerat expositus, eductus sit ministerio filiæ Regis Ægyptiorum. *Moyses*, ubi adolevisset, Aulam Regiam, in qua fuerat educatus, contemnens, fugit in solitudinem, ubi a Deo, qui cum in rubo ardenti alloquebatur, jussus est Populum Hebræum ex Ægypto liberare. Hoc Dei Mandatum *Moyses*, una cum fratre suo *Aarone*, in virtute multorum prodigiorum significavit *Pharaoni*, Ægyptiorum Regi, a quo tamen, utpote in malo maxime obdurato, nonnisi post decem plagas, quas Deus per *Moysem* toti Ægypto inflixit, Hebræi tandem aliquando dimissi sunt, ut eo properarent, quo illos per *Moysem* vocabat Deus. Pridie autem quam ex Ægypto proficiscerentur Hebræi, jussit illis *Moyses*, ut mactarent Agnum, ejusque sanguine aspergerent ostia sua. Angelus exterminator, qui noctu cunctas Ægyptiorum domos pervadens, omnes eorum primogenitos interfecit, ab Israelitis, quorum domos sanguis Agni distinguebat, omnino abstinuit. Sic nos Christiani pretioso sanguine Jesu Christi, qui verus est agnus immaculatus, servamur ab æterna morte, & per aquas Sacramenti Baptismi, quibus mergitur peccatum, ad vitam migramus æternam.

Anno a creatione Mundi MMDXIII. a vocatione *Abrahami* CCCCXXX.

Moyses, annos natus octoginta, Israelitas ex Ægypto eduxit, atque in libertatem vindicavit anno a creatione Mundi 2513. A vocatione vero *Abrahami* 430. Israelitas, Duce *Moyse*, ex Ægypto profectos, Rex *Pharao*, mutato consilio, insecutus est, ut illos servituti denuo manciparet, &, sicut eleganter ait *Sulpitius Severus* lib. 1. *Historiæ Sacræ*: *furens animi, quo angebatur*, ille Rex, *tot hominum millia Regno, & Potestati decedere, exercitum propere educit: jamque eminus arma signaque, & portenta patentibus late campis acies visebantur, cum Hebræis, metu trepidis, & Cœlum aspectantibus, Moyses a Deo monitus, percussum virga mare discidit. Ita populo cedentibus in latera aquis, velut in continenti, iter pervium fuit. Nec cunctatus Rex Ægyptius cedentes insequi, mare, qua patebat, ingressus; mox coeuntibus aquis, cum omni exercitu deletus est. Tunc Moyses incolumitate suorum, exitio hostium, virtuteque Dei exsultans, Canticum Domino cecinit* (quod legitur cap. xv. sacri libri *Exodi*) *idemque omnis turba virilis ac muliebris sexus fecit.*

D. Ex ea, quam hic attexuisti, Tabula Chronologica facile intelligo, a vocatione *Abrahami*, quæ contigit anno a creatione Mundi MMLXXXIII. & a qua exordium sumit tertia Mundi Ætas, usque ad Israelitarum ex Ægypto profectionem, quæ accidit anno a creatione Mundi MMDXIII. & in qua definit tertia Mundi Ætas, interfluxisse annos quadringentos, & triginta, per quos Deus prædixerat *Abrahamo*, posteritatis suæ peregrinationem duraturam, hoc est, posteros *Abrahami*, a tempore Vocationis illius Patriarchæ fore peregrinos in terra Chananæa per ducentos, & quindecim annos, illosque postea per alios ducentos, & quindecim annos in Ægypto mansuros, tanquam peregrinos, ante quam possiderent Terram Chanaan, quam Deus *Abrahamo*, ejusque posteris daturum se promiserat, sicut memini, te jam observasse contra nonnullos Scriptores, qui perperam asserunt, Hebræos per quadringentos, & triginta annos in Ægypto peregrinos, & afflictos fuisse. At, cum bona venia tua dixerim, hora, quæ nunc imminet prandii, nostrum huc usque protractum cogit finire Colloquium. Scis etenim celebratum a *Plutarcho*, *Gellioque* istud *Catonis* dictum, ex Oratione quadam, qua dissuasit Legem Agrariam, quamque sic exorsus est, ut dicat, arduum esse ad *Ventrem* verba facere, qui *careat auribus*. Interpellante itaque fame, domum me recipio, ut post prandium possim facilius præparare ad me proximum Colloquium, in quo de Historia quartæ Mundi Ætatis, quæ ab exitu Israelitarum ex Ægypto initium habet, definitque in quarto anno Regni *Salomonis*, quo ab eodem Rege jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, disserere incipiemus: *expleto* siquidem *ventre*, sicut vulgari fertur Adagio, *melior est consultatio*, sive ut ait *Plutarchus* lib. 7. *Symposiacon*: *Consultatio tum melior, cum expleveris alvum.*

HISTORIA ECCLESIASTICA VETERIS TESTAMENTI,

SEU

QUARTÆ MUNDI ÆTATIS,

Quæ initium habet ab exitu Israelitarum ex Ægypto, & desinit in quarto anno Regni Salomonis, *quo ab eodem Rege jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta.*

HEBRÆI, inquit eleganter *Lactantius* c. x. libri IV. „ *Divinarum Institutionum*, ex Ægypto egressi in „ solitudine multa mirabilia viderunt. Nam cum „ sitim paterentur, ictu virgæ rupe percussa, pro- „ siliit fons aquæ, populumque recreavit. Quo „ rursus esuriente, cælestis alimenti pluvia descen- „ dit, quin etiam coturnices in castra eorum ven- „ tus induxit, ut non modo pane cælesti, sed etiam instructio- „ ribus epulis saturarentur. Pro his tamen divinis beneficiis ho- „ norem Deo non reddiderunt, sed depulsa jam servitute, jam „ siti, fameque deposita, in luxuriam prolapsi ad prophanos „ Ægyptiorum Ritus animos transtulerunt. Cum enim *Moyses*, „ Dux eorum, ascenderet in montem, atque ibi quadraginta „ diebus moraretur, aureum caput Bovis, quem vocant *Apin*, „ quod eos signo præcederet, figurarunt. Quo peccato, ac sce- „ lere offensus Deus, impium & ingratum populum pro merito „ pœnis gravibus affecit, & Legi, quam per *Moysem* dederat, „ sub-

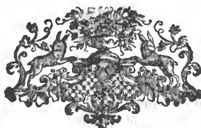
„ subjugavit. Postea vero, cum in deserta parte Syriæ consedissent, amiserunt vetus nomen Hebræi, & quoniam Princeps examinis eorum Judas erat, Judæi sunt appellati, & terra, quam incoluere, Judæa. Et primo quidem, non dominio Regum subjecti fuerunt, sed populo, ac Legi civiles Judices præsidebant, non tamen in annum constituti sunt, sicut Romani Consules, sed perpetua jurisdictione subnixi. Tum sublato Judicum nomine, potestas regalis inducta est. Verum, Judicibus regimen eorum tenentibus, pravas religiones sæpe susceperant, atque offensus ab his Deus, toties alienis subjugabat, donec rursus pœnitentia populi mitigatus, liberaret eos servitute. Quibus verbis *Lactantius* non solum dat generalem quamdam notitiam quartæ Mundi ætatis, sed etiam ostendit, statum Reipublicæ Hebræorum aliquam subiisse mutationem in quarta Mundi ætate, quando videlicet Deus, dando *Moysi* Legem in monte Sinai, eum constituit Reipublicæ Hebræorum Ducem, ac Principem, voluitque, ut post mortem *Moysis*, eamdem Hebræorum Rempublicam administrarent, primum *Josue*, deinde *Judices*, ac denique Reges. Hæc autem Reipublicæ Hebræorum status post datam Legem a Deo, mutatio in hoc sita fuit, quod status regiminis Hebræorum a vocatione *Abrahami* usque ad illorum egressionem ex Ægypto esset pure Theocraticus, idest, immediate pendens a Deo, quem Hebræi solum Ducem, Rectorem, ac Præsidem agnoscebant. At, Hebræi, post profectionem ex Ægypto, ferre non valentes præsentiam Dei, territi videlicet fulgoribus, in quibus Deus, dando Legem *Moysi* in monte Sinai, apparuit, orarunt Deum, ut non eos alloqueretur, sed *Moyse*, tanquam Ministro, & Mediatore, uteretur. Annuit eorum petitioni Deus, tuncque *Moyses* cœpit sub Deo regere Rempublicam Judæorum, cujus status evasit Aristocraticus, & summa rerum, post Deum, penes Optimates fuit. Neque enim *Moyses* solus Rempublicam Hebræorum administravit (sicut optime observat *Carolus Sigonius* cap. v. lib. 1. *De Republica Hebræorum*) sed multis, iisque bonis & prudentibus viris, rem totam commisit, ut alii sacra, alii prophana curarent. (Ex his autem, qui operam rebus sacris dederunt, unus erat dumtaxat Pontifex, reliqui Sacerdotes & Levitæ. Qui vero rerum prophanarum curæ incubuerunt, alii consultationibus, alii judiciis vacarunt, nonnulli pacis, quidam belli studia coluerunt, ac promoverunt) omnes tamen non ex arbitrio voluntatis, sed ex præscripto Legis suo fungi munere, in primisque judicia & justificationes exercere constituit. Quam ob rem, etsi regimen Hebræorum cœperit esse sub *Moyse* Aristocraticum, attamen (uti perdocte observat *Petrus Cunæus* cap. 1. lib.

1. De

1. De Republica Hebræorum) *Moyses*, Rempublicam Hebræorum conditurus, quæ in terris sanctissima foret, summam rerum potestatem supremo Numini detulit, & cum alii nomina alta, ut res fert, reperiant, ac Monarchiam modo, Oligarchiamque, & interdum Democratiam appellent: nihil *Moyses* horum fore pro natura, atque indole intellexit tanti Imperii. Igitur regiminis quemdam modum constituit, quem præsignificanter *Flavius Josephus*, Hebræus, adversus *Apionem* vocari posse *Theocratiam* ait, quasi tu ejusmodi civitatem dixeris, cujus Præses, Rectorque solus Deus sit. Quæcumque enim gerebantur, hujus geri judicio, ac numine professus est. Idque ita verum esse clare documento probavit *Moyses*. Etenim, qui omnia ex se uno prudentia videbat, quique populum oratione flectebat in omnem quam volebat partem, nullam ex tam bella, & opportuna occasione potentiam sibi, nullas opes, nullos honores quæsivit. Id, quod profecto vix hominis esse videtur. Est enim insita mortalibus Imperii cupido quædam, eaque vetus hercle admodum, & cunctis affectibus flagrantior, quam, ut ego existimo, nunquam expellere e pectore suo *Moyses* potuisse, nisi interesse & præesse rebus gerendis Deum vidisset, cum quo in societatem Regni venire extrema dementia fuisset. Jam vero, quo firmior Hebræorum Respublica foret, ita sanxit, edixitque, ut omnia ex Lege a Deo data fierent: Legis autem non Dominos, sed Custodes & Ministros, esse voluit Magistratus. Hic fuit sub *Moyse* Hebræorum Reipublicæ status, sub Deo, Aristocraticus, quem sub *Josue*, successore *Moysis*, sub Senioribus & Judicibus, Hebræi, postquam suas sedes, juxta promissionem divinam, in Terra Chananæa locassent, constanter retinuerunt, donec tandem studio capti regiminis Gentium, postularunt a Deo per *Samuelem*, ultimum Judicem, ut daret illis Regem, dicentes: *Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent Nationes*, cap. 8. v. 5. lib. 1. Regum. Concessit Deus Hebræis Regem, tuncque statum Reipublicæ Hebræorum Aristocraticum, in quo Lex potissimum cum Deo dominata erat, excepit Status Monarchicus, seu successio Regum, e quorum nutu, & arbitrio, potius quam ex divinæ Legis Imperio Hebræi pendere cœperunt. Primus apud Hebræos Rex fuit *Saul*, secundus *David*, cui successit filius *Salomon*, qui anno quarto Regni sui construxit Templum Hierosolymitanum. A Rege autem *Salomone* Regnum in Familia Davidica apud Hebræos hæreditarium evasit usque ad Regem *Sedeciam*, qui a *Nabuchodonosore*, Assyriorum Rege, cum Populo Judaico captivus in Babyloniam abductus est. Hanc brevem istius mutationis, quæ in quarta Mundi Ætate contigit circa statum

E 2 Rei-

Reipublicæ Hebræorum notitiam præmittendam esse duxi, quo facilius ejusdem quartæ Mundi Ætatis, quæ incipit ab exitu Israelitarum ex Ægypto, & finem habet in quarto Regni *Salomonis* anno, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, Historiam in tribus Colloquiis, juxta præscriptam nobis Legem, describendam aggrediamur. In primo Colloquio referemus ea, quæ Hebræis ab eorum ex Ægypto profectione usque ad Legem datam *Moysi* a Deo in monte Sinai, & post Legem datam, acciderunt usque ad obitum *Moysis*; ibidemque explicabimus res præcipuas, quas speciatim complectitur Lex a Deo data, quæ dicitur Mosaica, videlicet Præcepta, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, Immunditias Legales, Sacerdotum Consecrationes, & alia id genus, quæ Sacra & Religionem Hebræorum spectant. In altero Colloquio nonnulla Dubia, sive ad Legem Mosaicam, sive ad quædam facta Historica quartæ Mundi ætatis attinentia, quæ a Theologis & Scripturæ Sacræ Interpretibus proponi solent, dirimemus. In postremo Colloquio Gesta *Josue* in regimine Reipublicæ Hebræorum, *Moysis* successoris, necnon Judicum & Regum, qui præfuerunt Hebræis usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo extructum est Templum *Salomonicum*, seu Hierosolymitanum, describemus, & eadem opera accuratam trademus seriem annorum, qui in quarta Mundi ætate, hoc est, ab egressione Populi Israelitici ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum elapsi sunt.

COL-

COLLOQUIUM PRIMUM,

In quo referuntur ea, quæ Hebræis, ab eorum ex Ægypto profectione, usque ad Legem datam Moysi *a Deo in monte Sinai, &, post Legem datam, acciderunt usque ad obitum* Moysis, *ibidemque explicantur res præcipuæ, quæ continentur in eadem Lege, videlicet Præcepta, Ritus, Sacrificia, Immunditiæ Legales, Sacramenta, Festa, Sacerdotum Consecrationes, & alia id genus, quæ Sacra, & Religionem Hebræorum spectant.*

DISCIP. UID Hebræis, semel ex Ægypto profectis, & per miraculosum Maris Rubri transitum, e manu insequentium Ægyptiorum liberatis, accidit, antequam Deus illis per *Moysem* daret Legem in monte *Sinai*?

M. Deus Hebræos ex Ægypto egressos, & ad ulteriorem ripam Maris Rubri, quod sicco vestigio transierant, appulsos, singulari protectione dignatus est, atque in variis, quas in Eremo habuerunt, mansionibus, donec ad Desertum *Sinai* pervenirent, multa, eaque stupenda, in eorum gratiam patravit miracula (*a*). In primis, Hebræi, postquam per triduum in Deserto *Sur*, sive *Etham*, iter egissent, castra in *Mara* posuere, ubi aquam quidem invenerunt, sed quæ, ob insitam amaritudinem, ad potum, sitimque sedandam usui esse non poterat. Quo factum est, ut aquæ penuria laborantes, cumque essent natura queruli, & ad murmurationem proclives, protinus insolenti contumacia insurrexerint in *Moysem*, qui doctus a Deo, arboris lignum in aquam injecit, cujus hæc vis fuit, ut dulcem aquæ saporem redderet. Inde digressi Hebræi, venerunt in *Elim*, ibique duodecim fontibus aquarum, & septuaginta arboribus palmarum repertis, consederunt. At, ubi pervenerunt ad Desertum *Sin*, quod est inter *Elim* & *Sinai*, rursum, ob penuriem victus, tumultuari, & murmurare cœperunt, non solum contra *Moysem*, ejusque fratrem *Aaronem*, sed etiam contra ipsummet Deum, Ægypti servitium, cum saturitate ventris, desiderantes. Huic tamen ingrato, & duræ cervicis populo non defuit Deus. Nam, præter ingentem coturnicum copiam, ad eorum castra vento delatam (*b*), paravit eis cibum exquisitissimum, juxta ac delicatissimum, qui dictus est *Manna*, quia primum cum admiratione, & hac voce *Manhu*, id est, *Quid est hoc?* a Populo Hebræo exceptus est. Manna illud non fuisse naturalem & vulgarem cibum, sed præternaturalem, miraculosum, & munus a Deo cælitus missum, multis rationibus probat *Buxtorfius* in ea, quam edidit, *Exercitatione in Historiam Mannæ*, quarum aliquas hic compendiose describam. Et primo quidem, Manna non fuisse cibum naturalem, sed miraculosum, patet ex modo, quo depluebat, & conservabatur. Nam, nec in terram cadebat, nec ramis arborum adhærebat, sicut in terram cadit, vel arborum ramis adhærescit Manna naturale, quod in Arabia reperiri *Josephus* Hebræus, aliique Scriptores, cum veteres, tum recentiores testantur; sed in circuitu dumtaxat castrorum Hebræorum, & non alibi, inveniebatur. In tanta porro copia depluebat istud Manna quotidie, & qualibet anni tempestate, etiam in hyeme, ut innumeris Hebræorum myriadibus alendis abunde sufficeret. Nec minus miraculosa erat hujus Mannæ conservatio. Quamvis enim istud Manna, quod in agro residuum erat, fervente Sole, liquesceret, attamen singulis diebus collectum ab Hebræis, & ad castra delatum, ita durum evadebat, ut mola frangeretur, vel pilo tereretur, nec igne liquesceret, sed in tortulas conformaretur. Quin, istud Manna, quod in diem sequentem asservatum corrumpebatur, & vermibus scatebat, die tamen Sabbati incorruptum servabatur, & ideo Feria sexta duplum Manna depluebat, quia illud Sabbato colligere non licebat, immo nullum Manna Sabbato, quo Hebræi quiescere debebant, in agro inveniebatur; quod sane palam ostendit, istud Manna non fuisse cibum naturalem, sed miraculosum. Secundo, Manna istud, præter inditum sibi naturalem saporem, alium habebat in ore piorum, seu spiritualium Hebræorum, desideriis eorum attemperatum, ut docet S. *Gregorius* lib. VI. *Moralium* cap. IX. quod sane absque speciali miraculo fieri haud potuit. Addo etiam, istius Mannæ per quadraginta annos, quibus Hebræi in Deserto erranrunt, quotidianum effluxum, aperte demonstrare, Manna non fuisse cibum vulgarem & naturalem, sed potius præternaturalem, cælestem & miraculosum. Hinc est, quod Deus jussit, ut urna hoc Manna plena conservaretur in intimo Sanctuario, in perpetuum monumentum. Hoc autem Dei præceptum fuisset supervacaneum, si Manna istud fuisset naturalis & vulgaris cibus. Hinc etiam sancti Patres docent, Manna, quo Hebræi per xl. annos usi sunt in Deserto, fuisse panem cælestem, & insignem figuram Christi, & corporis ejus in Eucharistiæ Sacramento, ad spiritualem animarum nostrarum alimoniam, quamdiu in calamitoso hujus Mundi Deserto peregrinamur, nobis dati, idque probant ipsissimis verbis Jesu Christi, de se ipso, cap. 6. Evangelii S. *Joannis*, dicentis: *Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducaverunt Manna in Deserto, & mortui sunt. Hic est panis de Cælo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.*

„ (*a*) Quo potissimum in loco Israelitæ mare rubrum transierint critici omnis ætatis disputarunt. Juvat hic referre novum systema a D. Shaw invectum, nec invita minerva excogitatum. Mare Rubrum in fine bifidum est, relicto inter utramque extremitatem intervallo, quod a locis desertis occupatur. Utraque maris ejus lingua nomen suum obtinet, altera enim quæ Cairo propior est, appellatur sinus Heropoliticus; altera vero sinus Elanitichus. Israelitas transisse sinum Hieropoliticum scriptor iste judicat, tum quod Cairo fuerit propior, tum etiam quod tutior, natura locorum considerata, inde via ad mare rubrum Hebræis fuerit. Ibi vero transitum figit, ubi Sinus ita in arctum cogitur, ut inter utramque tipam spatium communium millarium viginti vix intercedat. Porro moverunt Israelitæ e Ramesse, seu e terra Gessen, quam auctot ille collocat in tractu Heliopolitano ad ripas Nili, qui locus non longe aberat a Memphi, nec plurimum etiam a Cairo. Jacet ibi Matertcha, ubi veteris urbis rudera quædam hodie usque conspiciuntur. Noluit Deus, ut per regionem Philistæorum, unde erat iter expeditius, viam instituetent, Exod. XIII. ea seclusa via duæ supererant aliæ, quas populus teneret, alia scilicet, quæ decurrit inter latera montium inferiotis Thebaidis, alia magis vergens ad Septentrionem eorum montium, quam iidem montes muniunt ad latum dextrum per plures leucas; sinistro vero adjacet desertum Atabiæ Aegyptiacæ, quoad ventum sit ad vallem Bedeah, ubi montes illi aqnilonares ingentem hiatum efficiunt. Per hanc viam ivit pupulus eaque deductus est in Succoth, *Num. XXXIII.* 5. quo nomine exprimitur tentoriorum collectio, quod ibi forte Arabes Beduini tentoria sua haberent. Tum venerunt in Ethan, *Exod. XXXIII.* 20. qui forte locus est in deserto hujus nominis, idque extenditur circa sinum Heropolitanum. Exinde vero etedibile est Israelitas via plana derelicta montuosam alteram tenuisse; nam jussi a Deo sunt, ut *reversi* castrametarentur *e regione Filiahirot, quæ est inter Magdalum, & mare.* Verba hæc denotant Israelitas e priori via divertisse, atque alteram tenuisse ad dexteram deserti Ethan. Ita pergens populus sæpiebatur montibus Mec-cat, & Suez; Aegyptii vero illos insequentes, fauces eorum montium occupabant, atque ita factum est, ut undique Israelitæ constringerentur; montibus scilicet ad Septentrionem, & Austrum, mari rubro ad Orientem, Aegyptiis fauces montium obsidentibus. Ad has angustias redactis unicum effugium supeterat, si mare rubrum transnatarent, quod Deus effecit viam per maris undas aperiens. Locus igitur prodigii aliquanto inferior erat ad meridiem Suez, eidem hodie pariter ex veteri traditione nomen Arabicum Tiah-Beni-Israel, idest, iter Israelitarum.

„ Ibi ergo mare transgressi Israelitæ venerunt Marha, nempe in desertum, cui hodie pariter id nominis manet, & cum tridui iter jam egissent, facile stativa habuerunt in loco, quod modo appellatur Corondel, ubi auctori, unde hæc desumpsi, occurrit rivulus salsuginosus, idem forte, quem Moyses ligni injectione potabilem effecit. Ex Marha venerunt in Elim, qui locus est ad terminos septentrionales deserti Sin duabus leucis a Tor, & triginta circiter a Corondel. Ex duodecim puteis a Moyse ibi repertis novem nunc pariter supersunt, reliquis forte a turbinibus, in desertis hisce familiaribus, oppletis. Sunt ibi patiter palmæ non quidem septuaginta, quas Moyses reperit, sed in immensum multiplicatæ. Jacet ibi balneum, quod Moysis dicitur, arabice Homman-Mousa. Cetera ex auctore repetas.

„ (*b*) Pigeret hic præterire adnotationem quandam D. Shaw in suo itinerario, de quo sæpe dictum; hic enim tom. 2. pag. 92. Gallicæ editionis Hagæ Comitum an. 1743. de coturnicibus a Deo procuratis populo in deserto pererranti habet: hæc natura loci est, ut si coturnicibus istis diu ibi perseverandum fuisset, novo miraculo a Deo providendæ erant victu, & tertio etiam succurrendum, ne siti perirent. Nec satis admirari possumus grandem Dei providentiam cum sapientia conjunctam, qui desertis hisce locis de camelis providit, brutis scilicet sitim ad dies plures tollerantibus, & multo minori cibo utentibus, quam pro corporis habitu.

D. E Deserto *Sin* profectos Hebræos, seu Israelitas, in quem locum deduxit *Moyses*, ut ibi castrametarentur?

M. E Deserto *Sin* profectos Israelitas duxit *Moyses* in locum, dictum *Daphca*, ubi castrametati sunt. Deinde, e *Daphca* progressi, castra posuerunt in *Alus*, & ex *Alus* egressi, tentoria fixerunt in *Raphidim*, ubi quædam observatione digna Israelitis contigerunt, quæ hic brevitet referam. In primis, Populus Israeliticus, cum aquæ penutia tentaretur, excanduit in *Moysem*, & ægre ab ejus exitio temperavit. Tum *Moyses* de vita periclitans, mandante Domino, apud locum, cui *Oreb* nomen est, petram, seu rupem, virga percutiens, murmuranti populo large scaturientis aquæ copiam fecit. (*a*) Secundo, sub idem tempus, quo in *Raphidim* Israelitæ manebant; Amalecitæ irruperunt, illos incursionibus vastarunt, & ad pugnam provocarunt. Quocirca, *Moyses*, suis in prælium eductis, supremum totius exercitus Imperium *Josue*, filio *Nuni*, dedit, ipse vero, sociis assumptis *Aarone* & *Hur*, spectator pugnæ futurus, simul precandi Dominum gratia, in verticem montis conscendit. Conserto prælio, acies dubio eventu, ancipitique marte concurrebant. Hebræi tamen vincebant, quandiu *Moyses* manus supplices in Cælum erigeret, iis autem remissis, Amalecitæ, resumptis viribus, prævalebant. Quod advertentes *Aaron*, & *Hur*, opposito saxo, in quo sederet *Moyses*, manus ejus ex utraque parte ad occasum usque solis sustulcierunt. Sic in fugam acti, fusi, prostratique sunt Amalecitæ, quos *Josue* in multam noctem cæcidit. Tunc *Moyses* omnem victoriæ gloriam, ut par erat, soli Deo acceptam referens, ei Altare in perpetuum erexit monumentum cum hoc titulo: *Dominus exaltatio mea*. Sancti Patres, & antiqui Scriptores, vide-

videlicet S. *Justinus* Martyr, in Dialogo cum *Tryphone*, Judæo, *Tertullianus* lib. 3. adversus *Marcionem*, cap. 27. *Theodoret.* quæst. 34. in Genesim, & *S. Hieronym.* in Epistola ad *Fabiolam*, asserunt *Moysem*, in monte expansis manibus orantem, dum *Josue* contra Amalecitas pugnabat, typum fuisse *Jesu Christi*, in Cruce salutis nostræ hostes vincentis. Tertio, per idem tempus, quo in *Raphidim* manserunt Israelitæ, *Jethro*, Moysis socer, cum filia *Sephora*, quæ *Moysi* nupta, proficiscente in Aegyptum viro, domi resederat, liberisque ejus, cognitis rebus, quæ per *Moysem* gerebantur, venit, eique negotiorum undis pene obruto sanum suggessit negotium. Auctor quippe ei fuit, ut ordines populi distribueret, & constitueret Tribunos, seu Chiliarchas, Centuriones, Decuriones, & viris quinquagenis Præfectos. Placuit *Moysi* prudentissimum soceri sui consilium, virosque ex omnibus Israelitarum Tribubus selectos judiciis præfecit, & postquam illos constitutos Judices, ut demandata sibi Provincia sancte fungerentur, adhortatus, esset perduxit Israelitas in desertum *Sinai*, ibique castrametati e regione montis *Horeb*, per annum fere integrum commorati sunt, spectatores rerum, quæ in ea statione contigerunt, varietate & admirabilitate cæteras, quas in aliis mansionibus jam viderant, longe superantium.

„ (*a*) Addendum hic censeo, in loco, ubi populus consedit, appellato Rephidim, hodie pariter spectari rupem e marmore vario, quod granitus dicitur, jacetque in medio vallis. Infimo adeo pede solo inserta est, ut videatur ad minimum motum ruitura; extremam hujus marmoris oram attingit canale quoddam lapideum crusta quadam obductum illi persimili, quæ per canale diu decurrens aqua interiora ejus vestit. Cernuntur per hoc canale hinc inde foruli quidam alii majores, alii minores, unde emergisse aquæ facile intelliguntur. Porro hæc petra est, unde Moyses aquas ad potum Israelitarum deduxit. Hanc petram itineraria plura, ac novissime D. Salue describit tom. 2. pag. 40.

D. Describe, obsecro te, res illas varietate & admirabilitate singulares, quas Israelitis in Deserto *Sinai* contigisse mox insinuasti?

M. Tot inter eventus, qui Israelitis in Deserto *Sinai* commorantibus acciderunt, eminet præsertim Legis promulgatio, a qua subinde incipiemus, indicando breviter locum, tempus, & modum, quo facta est hæc Legis promulgatio; deinde, cæteros insignes perlustrabimus eventus, qui ad eamdem Israelitarum in Deserto *Sinai* stationem referuntur. In primis, Deus, volens cum Israelitis icere fœdus, eosque sibi præ omnibus Populis adstringere, ac suum illis amorem, & singularem protectionem polliceri, jussit eis Legem, quam eis daturus erat accepturis, ut se ab iniquitatibus mundarent, & vestimentis, corporibusque ablutis, conjugali etiam congressu per triduum abstinerent. Sic dispositis & præparatis Israelitis, Deus dedit Legem *Moysi* in monte *Sina*, vel *Sinai*, in quem ascendere, vel fines illius tangere, sub pœna capitis Deus Israelitis inhibuerat. Hæc autem Lex data est post quadringentos & triginta annos a vocatione *Abrahami*, die vero ab exitu ex Ægypto, & a primo Israelitarum Paschate quinquagesimo. Hinc apud Christianos manavit Festum Pentecostes, qua die (quæ fuit quinquagesima a resurrectione Christi Domini) Nova, seu Evangelica Lex fuit, per illapsum Spiritus Sancti in Apostolos promulgata, sicut notat expresse S. *Leo* serm. 1. *De Pentecoste*, ubi ait: *Sicut Hebræo quondam Populo, ab Ægyptiis liberato, quinquagesimo die post immolationem Agni, Lex data est in monte Sina, ita post Passionem Christi, qua verus Dei Agnus occisus est, quinquagesimo a resurrectione ipsius die, in Apostolos, plebemque credentium Spiritus Sanctus illapsus est, ut facile diligens Christianus agnoscat, initia Veteris Testamenti Evangelicis ministrasse principiis, & ab eodem Spiritu conditum fœdus secundum, a quo primum fuerat institutum.* Sed vide, si placet, maximum discrimen, quod intercedit inter modum, quo Lex Vetus, seu Mosaica, fuit in monte *Sinai* promulgata, & modum, quo Lex nova, seu Evangelica, in Cœnaculo Hierosolymitano promulgata est in die Pentecostes. Lex quippe Vetus in monte *Sinai* prodita est, duabus Tabulis inscripta lapideis. At, in Cœnaculo Hierosolymitano Nova Lex per Spiritum Sanctum inscripta est cordibus credentium. In promulgatione Veteris Legis auditi sunt validi tubarum clangores, quibus undique quatiebatur aer. Apparuerunt insuper densissima nubes, montem *Sinai* operiens, ignis terribilis, flammæ, fumus, incendium, fulgura & tonitrua, tamque terrifico apparatu Lex Vetus data est, ut Populus Israeliticus, discors, obmurmurans, ac terrore perculsus, prohibitus sit, ut mox diximus, attingere montem: sed in Cœnaculo Hierosolymitano, ubi promulgata est Lex Evangelica, apparuit quidem ignis, non qui exureret corpora, sed qui mentes illuminaret. Auditus est etiam Spiritus vehemens, non terrorem, sed alacritatem afferens, robur & lætitiam inferens Discipulis *Jesu Christi*, qui ideo, sicut ait Scriptura sacra, erant in Cœnaculo placidi, quieti, unanimesque deprecantes & expectantes adventum Spiritus Sancti. Si autem quæras causam istius discriminis, quod in modo utramque Legem, seu Veterem & Novam, promulgandi reperitur, non aliam certe assignare possum præter istam, quam tradunt sancti Patres. Lex Vetus, seu Mosaica, fuit Lex timoris, adeoque ad timorem Hebræis injustis, duræque cervicis incutiendum, terrifico apparatu debuit promulgari: at vero, Lex Nova, seu Evangelica, cum sit Lex Gratiæ, Lex Amoris & Charitatis, promulgari debuit cum omni suavitate & delectatione, quam vera Christi pax, & Spiritus Sancti charitas cordibus credentium inspirare & inserere solent.

D. Sed, cur, quæso, Deus hanc positivam, seu scriptam Legem, quæ appellatur Mosaica, dedit Hebræis, quibus tamen ad bene vivendum abunde sufficere poterat Lex naturæ, quæ a creatione Mundi semper viguit, hæretque etiamnum animis hominum penitius infixa?

M. Duplici de causa Deus hanc Legem positivam, seu scriptam, quæ dicitur Mosaica, dedit Hebræis. Primo, quia, sicut mox observavimus,

E 4 Deus,

Deus, hanc positivam Legem condendo, fœdus suum Populo Israelitico pangere voluit, atque suæ erga eum peculiaris benevolentiæ, prædilectionis & protectionis pignus exhibere ac monumentum, quod esset ære perennius. Secundo, Populus Israeliticus, ad quotidiana Dei beneficia minime attentus, effrænatisque naturæ, per primi hominis peccatum corruptæ, motibus, potius quam rationi obtemperans, a Deo sæpius avertebatur ad res creatas, & in Ducem suum *Moysem* rebellabat. Quin, depravati & in semetipsos contumeliosi, & in alios ginjusti, criminum omne genus, Gentilium more, patrabant, adeo ut, dominante in multis carnalibus Hebræis, non secus ac in Ethnicis, perversa concupiscentia, ferocientibus pravæ libidinis motibus, & omnino inferiori parte contra superiorem sese altius efferente, languesceret animi vis, labefactaretur libertas, conticesceret ratio. Quocirca, ut lex naturalis, quæ apud Hebræos, sicut apud reliquos Populos, per peccatum erat pene extincta, in hominum animis reviviſceret, ac rationi contra cupiditatem suppetias ferret, positiva Lege, seu Scripta, quæ dicitur Mosaica, fuit a Deo renovanda, ut ope istius Legis Mosaicæ Hebræi se esse peccatores, & virium suarum infirmitatem agnoscentes, recurrerent ad Medicum, seu ad Jesum Christum, verum Messiam & Mediatorem omnium hominum, quem Lex Mosaica venturum ostendebat, ipsius opem implorarent; & per fidem ab ipso impetrarent gratiam medicinalem, & remissionem peccatorum, quam Lex Mosaica ex se dare non poterat, sicut memini, me juxta doctrinam Sancti *Thomæ*, Angelici Præceptoris, exposuisse sub finem tertii Colloquii nostri in Historiam tertiæ Mundi Ætatis.

D. Non certe e mea memoria exciderunt generales illæ notiones, quas Legem Mosaicam spectantes, sub finem tertii Colloquii nostri in Historiam tertiæ Mundi Ætatis mihi suppeditasti, & quibus te in isto, quod in Historiam quartæ Mundi Ætatis hodie jam incipimus, primo Colloquio, additurum promisisti specialem & accuratam expositionem rerum, quæ in Lege Mosaica ad bene constituendam in Rempublicam Judæorum, comprehenduntur, cujusmodi sunt Præcepta, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, Immunditiæ Legales, Sacerdotum Consecrationes, & alia ejusmodi, quæ pertinent ad Religionem Hebræorum. Sed, antequam hæc Legis Mosaicæ capita, quibus præcipue constat Judæorum Religio, distincte articulatimque exponas, perge, si placet, compendiosam describere Historiam rerum, quæ Hebræis, post Legem datam *Moysi* a Deo in monte *Sinai*, usque ad finem quartæ Mundi Ætatis, contigerunt.

M. Ubi primum *Moyses* Legem sibi a Deo datam in monte Sinai, ad Populum Hebræum retulisset, eamque vidisset ab eodem Populo publicis acclamationibus, festivisque gratulationibus acceptam, Aram sub montis Sinai radicibus, suffultam duodecim titulis, seu columnis, quæ Deum inter & duodecim Israelitarum Tribus, sancitum fœdus significabant, erexit, nullaque interposita mora, rursum montem, in quo Dominus consistebat, conscendit *Moyses*, adhibitis secum sociis *Aarone*, *Nadab*, *Abiud*, & septuaginta Senioribus Israelitis. Sed, hi Deum propius intueri nolentes, locum tamen, in quo Dominus, visibili quidem specie, sed mirabili forma, & claritudine eximia stabat, viderunt. *Moyses* autem, accersitus a Domino, interiorem nubem, quæ circum Dominum steterat, ingressus est, & in ea quadraginta diebus totidemque noctibus absque cibo & potu moratus, nondum construendi Tabernaculum & Arcam, Sacerdotum Ornamenta, Consecrationem, Sacrificia, cæterosque divini Cultus Ritus edoctus verbis Dei est. At, interea temporis, carnales Hebræi, diuturnioris moræ, quam in monte trahebat *Moyses* (quadraginta quippe dies apud Dominum duxerat) impatientes, compulerunt *Aaronem* ad conflandum Idolum. Imminentem tumultuantis Populi seditionem metuens *Aaron*, ex fusis mulierum inauribus Vitulum aureum, ad similitudinem Ægyptiorum Deorum, conflavit, consecravit, & insanienti Populo, extructa Ara, adorandum proposuit, sicque semetipsum Idololatriæ crimine polluit, sicut clarius constabit ex his, quæ dicturi sumus in proximo Colloquio, in quo ea solvemus Dubia, quæ circa Historiam quartæ Mundi Ætatis tam Theologi, quam Scripturæ Sacræ interpretes agitare solent. Vitulo itaque aureo furens Populus Hebræus, suique Domini plane immemor, hostias offerre, vino, & ventri se dare, epulis, cantibus, choræis, ludo, & libidini affatim indulgere cœpit. Quæ omnia justo dolore despectans Deus, improbum populum nisi a *Moyse* fuisset exoratus, penitus delevisset. Ad castra cito reversus *Moyses*, cum duas lapideas Decalogi Tabulas, digito Dei exaratas, detulisset, populumque luxui, crapulæ, & sacrilegio deditum nactus esset, Tabulas confregit, indignam esse Gentem existimans, cui lex Domini traderetur; *Aaronem* vehementer increpuit, Vitulum aureum solo æquavit, ac in pulverem comminutum Idololatris propinandum exhibuit: denique, vindictam sumpturus de Idololatris præcepit *Moyses* Levitis, ut eos districtis gladiis cæderent. Quo impetu quasi viginti tria millia hominum perempta tradit nostra Editio vulgata, lib. Exodi cap. 32. vers. 28. Sed tria tantum millia virorum in hac strage cæsa fuisse legimus in Textu Hebraico, in Versione lxx. Interpretum, in Pentateucho Samaritano, in Versionibus Syriaca & Arabica, in Paraphrasi Chaldaica Onkelosi, sicut observarunt aliqui sancti Patres, quos sequuntur *Sanctes Pagninus*, *Malvenda*, *Cajetanus*, aliique haud pauci moderni Scripturæ Sacræ Interpretes eruditi, quos percenset noster *Natalis ab Alexandro* Art. VIII. *Dissertationis Anticritice*, quam edidit contra *Claudium Frassenum* Ordinis *S. Francisci*, & sacræ Facultatis Parisiensis Doctorem eximium. Præferendum tamen est, quod Vulgata nostra recenset, His peractis, Religionis zelum Levitis, qui strenuos Dei milites, & gloriæ ipsius vindices sese præstiterant, gratulatus *Moyses* rursum ascendit in montem, ubi iteratis pro Populo Hebræo, jam resipiscentiæ & pœnitentiæ sensus permoto, precibus,

cibus, novas a Deo obtinuit Tabulas in eorum locum suffectas, quas confregerat *Moyses*. Quadraginta dies fine cibo ac potu cum Domino in monte postquam commoratus esset *Moyses*, descendit de monte Tabulas, Decalogum digito Dei scriptum continentes, præferens, ejusque facies, propter consortium, quod propius cum Domino habuerat, tanta claritudine renidebat, ut *cornuta* (ficut habet nostra vulgata Editio) appareret, ideſt, radios in modum cornuum sic emittens, ut intueri eum populus non valeret. Sed, cum mandata Dei relaturus esset, vultum, cujus splendorem ferre non poterat populus, velamento obtexit *Moyses*, atque ita toti audienti populo Mandatorum, quæ acceperat a Deo, exactam observantiam, promptamque executionem imperavit. Tunc annuente omni populo, nec solum maximam pecuniæ summam, instar capitationis indictam, solvente, sed etiam spontanea demaria, armillas, & inaures, annulos, dextralia & specula, aliaque id genus devotissimo animo offerente, Tabernaculum, Arca Fœderis, Altare, Mensa Propositionis, Vestes Sacerdotales, Candelabrum, & reliqua Instrumenta, & Vasa, quæ Sacrificia spectabant, quæque *Moyses* in monte *Sinai* verbis Dei edoctus fuerat, in Deserto ad montem *Sinai* fabricata sunt a duobus peritis Artificibus, videlicet *Beseleel*, filio *Uri*, de Tribu Juda, & *Ooliab*, filio *Achisamech*, de Tribu Dan.

D. Priusquam de Præceptis Legis Mosaicæ, de structura Tabernaculi, Arcæ Fœderis, Altaris Mensæ Propositionis, & de his quæ Sacerdotes, Sacrificia, cæterosque divini cultus ritus spectant, sigillatim differamus, optarem vehementissime, ut non interrupto Historiæ filo, referres hic omnia, quæ Hebræis, post acceptam Legem a Deo, contigerunt usque ad obitum *Moysis*.

M. Jam scio, perspicuitatem cum brevitate conjunctam tibi in studio Historiæ sacræ in amore esse, quapropter id in præsentia pro virili agam, ut omnia, quæ Hebræis, post datam a Deo legem in monte *Sinai*, contigerunt memoria & scitu digna, breviter ac dilucide continuo orationis filo perstringam. Et primo quidem Hebræi, per turmas distributi, e Deserto *Sinai* profecti, continuo tridui itinere pervenerunt in Desertum *Pharan*, ubi Mannæ cibum, quo, ut supra retulimus, utebantur fastidientes, & tot tantisque beneficiis Dei ingrati, carnium desiderio, viles, quibus in Ægypto assueverant, dapes appetere cœperunt, Deique bonitatem graviter offenderunt. Annuit infanis eorum desideriis Dominus, & ut in Gentem illam indomitam, sanisque consiliis semper male renitentem, severe animadverteret, immensam copiam coturnicum castris intulit, quas cum isti helluones avide diriperent, primoribus labiis vix admotis carnibus, interibant. Sic carnales Hebræi, eo, quem desideraverant, cibo puniti sunt, & mortis pœna perculsi a Deo vindice, pravæ suæ cupiditatis promeritas pœnas dederunt. Præterea, *Aaron*, frater *Moysis*, & *Maria*, ejus soror, oblocuti sunt contra *Moysem*, quod uxorem duxisset *Sephoram*, Gente Æthyopissam, seu Madianitidem. At, Deus *Aaronem* & *Mariam* obtrectantes *Moysi*, graviter increpuit, & *Mariam* lepra percussit, quæ extra castra confestim ejecta est, & post septem dies, Moyse orante, sanata rediit in castra. Tertio, Hebræis, adhuc in Deserto *Pharan* commorantibus, res accidit luctuosa sane, quæ ipsis maximam intulit cladem, & *Moysem*, atque *Aaronem* in summum vitæ discrimen adduxit. Miserat, jubente Deo, *Moyses* e Deserto *Pharan* (cui vicina erat terra Chanaan, cujus possessionem Dominus promiserat *Abrahamo* & posteris ejus) duodecim Exploratores ex singulis Tribubus delectos, ut totam hanc Regionem Chananæam sedulo perlustrarent. Post quadraginta dies reversi illi duodecim Exploratores, in hanc Terram missi, renunciarunt, felicem omni copia rerum, ac fertilissimam esse illam Regionem. Decem tamen ex illorum Exploratorum numero terrore ac diffidentia populi animos impleverunt, referentes se in Terra Chanaan vidisse munitas urbes, ingentibus muris oppida cincta, & terræ illius incolas, corpore validos, & de genere Gigantium, quibus Hebræi compositi, nani, pumiliones, & locustæ viderentur. Hæc audientes Hebræos magna incessit formido, quæ statim in seditionem erupit, eo progressam, ut spreto *Moysis* imperio, alterum Ducem sibi constituere pararent, cujus ductu in Ægyptum reverterentur. Tunc *Josue* & *Caleb*, qui inter Exploratores fuerant, populum obsecrant & obtestantur, ne Exploratoribus, formidolosa referentibus, fidem adhibeat. Protestantur sese una cum illis Exploratoribus hanc Terram perlustrasse, nihilque in illa metuendum reperisse, sed potius maximam rerum omnium ubertatem, & infirmas Gentium, Terram illam incolentium, vires. Denique, trepidanti populo spem faciunt auxilium Dei ac præsidium præsentissimum habendi, ac subinde Hostes, contra quos dimicare debebat, prædæ potius quam exitio fore. Hac adhortatione nihil apud perduellem populum profecerunt *Josue* & *Caleb*, quin, nisi Deus a populo illo incredulo pœnas exegisset, & motam seditionem compescuisset, sane multitudinis, illos lapidibus obruere volentis, furorem non evasissent. Omnes præter *Josue* & *Caleb*, ab ingressu Terræ promissæ exclusi sunt. Decem Exploratores, qui hujus seditionis auctores erant, a Deo subita morte sublati. Hebræorum exercitus ab Amalecitis & Chananæis cæsus, fusus, ac dissipatus est. Circa idem tempus, homo colligens ligna in die Sabbati jussu Dei lapidibus obrutus est. *Core*, *Dathan*, & *Abiron*, contra *Moysem* & *Aaronem* conjurantes, vivos hiatu suo terra absorbuit. Nec multo post, totius populi, in tumultum proni, orta seditio est in *Moysem* & *Aaronem*, & statim in eos catervatim mors grassata est, momentoque omnes internecione deleti fuissent, nisi Deus precibus *Moysis* placatus, cladem avertisset, qua jam quatuordecim hominum millia, & septingenti perierant. Volens autem ostendere Deus, quantum sibi placeret *Aaronis* Sacerdotium, illud confirmavit miraculo, quo virga *Aaronis*, aliis Principum XII. Tribuum Israel virgis permixta, floruit, & recentes edidit Amygdalas, reliquis virgis, sterilibus & exsuccis remanentibus. Debuisset

buisset Populus Hebræus, tot plagis & stragibus a Deo punitus, sapere, & a seditione se cohibere juxta illud tritum Adagium: *Piscator ictus sapiet*. Sed longe aliter populum illum rebellem, & sæpius contumacem in Deum, se gessisse sacra Historia narrat. Vix enim Populus Hebræus, e Deserto *Pharan* profectus, in Desertum *Zin* pervenisset, & castrametatus fuisse in *Cades*, in apertam seditionem, ob aquæ penuriam, prosiliit, & impotentius in *Moysem* atque *Aaronem* debacchatus est. Tunc *Moyses*, a Deo monitus, ut petram, quæ sitienti populo aquas sufficeret, virga feriret, semel atque iterum petram virga percussit. Qua in re a Domino notatus est *Moyses*, quod per diffidentiam non nisi iterato ictu aquam e silice eduxerit, &, ob hoc peccatum, *Moyses*, ejusque frater *Aaron*, ejusdem diffidentiæ conscius, promissam Terram Chanaam non sunt ingressi, sed in ejus limine, ut mox dicemus, mortui sunt. In hoc Deserto *Zin* in *Cades*, *Maria*, soror *Moysis*, mortua & sepulta est, dumque ex eo Deserto *Moyses* discedere, & Populum Hebræum per Regionem Idumæam educere pararet, missis ad Regem Idumæorum Legatis, transeundi copiam rogavit, nolens, cum ea gente ob jus sanguinis, pugnare. (Erant enim Idumæi ex stirpe *Esau*, filii *Isaaci*, Patriarchæ oriundi) Sed, Rege Idumæorum transitum negante, *Moyses* in montem *Hor*, qui est in finibus Idumææ, iter convertit, ibique excessit e vita *Aaron*, frater *Moysis*, anno ab egressione Israelitarum ex Ægypto quadragesimo, annos natus centum viginti tres. *Aaroni* successit in summi Sacerdotii dignitate *Eleazarus*, ejus filius. In hoc itinere, quo Populus Hebræus ad montem *Hor* tendebat, *Arad*, Gentis Chananæorum Regem, cum valido exercitu irrumpentem, & Hebræorum transitum impedire molientem, *Moyses*, fultus Dei auxilio, debellavit, ejusque numerosum exercitum internecina clade delevit. Victores Hebræi, & ex monte *Hor* digressi, in Terra Chanaan, patribus suis a Deo promissam, se propediem ingressuros sperabant, sed spe sua, ob varias emergentes difficultates, frustrati, & in diversis stationibus tentoria figere coacti, tandem diuturnioris moræ impatientes, antiquas suas de cibo, potu, tædio, & fastidio querimonias refricare, ac palam *Moysi* obtrectare cœperunt. Sed illorum obmurmurationes represserunt serpentes ignici, a Deo immissi, ac morsibus venenum inspirantes, quo inflammata semel corpora, febre ardentissima corripiebantur, ac complures extincti sunt. Cæteris vero, ne eamdem necem incurrerent, consuluit *Moyses*, erigendo (in typum Jesu Christi, veri Messiæ, quem in Crucem egerunt Judæi) *Serpentem Æneum*, quem dum morsibus Serpentum percussi adspicerent, sanabantur. Posthæc, Hebræi omnes suas curas, cogitationes, & labores ad id potissimum contulerunt, ut hostes, qui in Terram promissam, seu Terram Chanaan, aditum eis præcludebant, strenue debellarent, atque penitus extirparent. Et primo quidem, aggressi sunt *Sehon*, Regem Amorrhæorum, & *Og*, Regem Basan, eosque numeroso licet exercitu stipatos, perculerunt, devicerunt, profligarunt, totaque illorum regione & oppidis potiti sunt. Deinde, arma verterunt in *Balac*, Moabitarum Regem, qui contra ipsos non tam aperto Marte, quam malis artibus pugnaturus accesserat. Evocaverat ad se ille Moabitarum Rex, magna proposita mercede, *Balaamum*, quemdam Mesopotamiæ Ariolum, ut Hebræis imprecaretur. Periculum advertens Ariolus, ire primum recusavit; sed tandem, promissis, aurique sacra fame inescatus, ad *Balac*, Moabitarum Regem, proficiscitur animo maledicendi Hebræis. At, dum Asinæ insidens, iter perageret *Balaam*, ecce Asina (territa aspectu Angeli, ignito gladio armati, quem citius illa vidit quam cæcus ille vates) divertit a via, sed ab hero suo, illam in viam revocare volente, verberibus contusa, ruditum suum in humanum sermonem convertit dicens hero suo: *Quid feci tibi? cur percutis me?* .... *Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram*, sicut legitur cap. 22. lib. *Numerorum*. Hinc *Balaam*, licet ut morem gereret *Balac*, Moabitarum Regi, Sacrificia præmisisset, bisque conatus esset maledicere Israelitis, spiritu tamen Dei impulsus, ter ei benedixit, & prospera quæque, ipsis auguratus, adventum Jesu Christi vaticinatus est, dicens: *Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel*, sicut legitur cap. 24. v. 17. libri *Numerorum*. Sed, quod fidem omnem superat, idem ille vates, qui Spiritu Sancto afflatus, ter Israelitis bene precatus fuerat, tamque insigne de Jesu Christi adventu Oraculum ediderat, impium, & impurissimum suggessit *Balaco*, Regi Moabitarum, consilium, ut videlicet per Moabiticas & Madianiticas fœminas ad Idololatriam & scortationem Israelitas pelliceret, hisque meretriculrum illecebris ac lenociniis corruptos a veri Numinis cultu abalienaret. Placuit Moabitarum regi iniquissimum illud *Balaami* consilium, & statim eleganti specie puellas obtulit Israelitis, quorum quam plurimi non solum cum illis scortis turpissime volutati sunt, verum etiam, conculcato divino fœdere, *Baalis*, qui & *Beelphegor*, vel *Priapus* etiam dicitur, impuris, impiisque mysteriis initiati sunt. Exarsit subito ira Dei in illo scelestissimos homines, jussitque Deus *Moysi*, ut cunctos Principes populi, criminis auctores, alios etiam initiatos *Beelphegor*, suspendio, aut gladio interficeret, cæteros vero scortatores Deus, immissa peste, omnes ad unum una nocte extinxit, adeo ut numerus eorum, qui vel suspendio, vel gladio perierunt, vel peste sublati sunt, fuerit viginti quatuor millium, sicut narrat *Moyses* cap. 25. v. 9. libri *Numerorum*, dicens: *Et occisi sunt viginti quatuor millia hominum*. Tunc accidit istud egregium & memorabile *Phinees*, filii *Eleazari*, Sacerdotis, factum, quod eodem in capite libri *Numerorum* refert *Moyses*. Cum enim quidam Hebræus libidinosus, dictus *Zambri*, excusso omni rubore, meretricem Madianiticam, dictam *Cosbi*, inspectante universo populo, in tentorium suum perduceret, & cum ea inverecunde & quasi in propatu-

patulo rem haberet, surrexit *Phinees*, pio ardore succensus, armatusque pugione irruit, & uno ictu utrumque confixit. Hic *Phinees* Zelus, quo utriusque impudice coeuntis sanguine castimoniæ litavit, fuit quidem Deo gratissimus, quia tamen acerbiores pœnas promerebantur Madianitæ, præcepit Deus *Moysi*, ut in eos moveret bellum, quod statim, Duce *Phinees*, gestum est, tantaque fortitudine Israelitæ, pietate, & justa ultione succensi, adversus impurissimas illas copias pugnarunt, ut in conflictu omnes Principes Madianitæ, qui erant numero quinque, ceciderint cum *Balaamo* Ariolo; viri etiam omnes trucidati fuerint cum mulieribus, quæ virum noverant; solæ virgines ad triginta duo millia servatæ, & una cum pueris in servitutem abductæ. Hoc pacto numerosissima ac bellicosissima Madianitarum Gens ab Israelitis uno prælio prostrata ac profligata est, ne uno quidem milite in victorum castris desiderato, nulloque impune abeunte, sed singulis, ita volente Deo, acerbissimas suæ, aut alienæ impietatis pœnas dare coactis. Tandem, his confectis, *Moyses* in monte *Nebo*, qui e Moabitidis campestribus assurgit, ascendit, ibique bene precatus populo, Legeque divina accurate commendata, diem ultimum vitæ suæ clausit anno ætatis suæ centesimo vigesimo, ab exitu Israelitarum ex Ægypto anno quadragesimo, postquam Populo Israelitico per annos quadraginta in Deserto præfuisset. Vidit quidem *Moyses* in monte *Nebo* totam Terram promissam, sed eam ingressus non est, quod, sicut jam observavimus, eo tempore quo ut saxum feriret, & aquam produceret, ei a Deo præceptum est, post tot virtutum suarum experimenta, diffiderit ac dubitaverit. Quin, sancti Patres, & Scripturæ sacræ Interpretes, tradunt, ideo Israelitas per quadraginta annos in Deserto mansisse, donec omnes, qui verbis Dei non crediderant, interirent. Exceptis enim *Josue* & *Calebo*, nemo inter Israelitas, ultra viginti annos natus, ex Ægypto profectus, Jordanem transiit, & in Terram promissam ingressus est. Mortuo itaque *Moyse*, & sepulto in loco, qui hactenus latuit, atque finito in tanti viri morte justissimo Israelitarum luctu, *Josue*, jam a Deo & a Moyse sublectus, Reipublicæ Hebræorum Imperium capessivit, vir sane virtutibus *Moysis* quam simillimus, cujus res præclare gestas, sicut *Judicum*, atque Regum, qui Populo Israelitico præfuerunt usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, opportunius referemus in Colloquio tertio, quod in Historiam hujusce quartæ Mundi Ætatis habituri sumus. Nunc, postquam Historiam sacram a tempore quo Deus dedit Legem *Moysi*, in monte *Sinai*, produximus usque ad obitum ejusdem *Moysis*, qui Hebræorum Legislator audit, debemus continenti ordine expendere in hocce hodierno nostro Colloquio res præcipuas, quæ Hebræorum Religionem, divinumque cultum spectantes, in hac Lege, data *Moysi* a Deo, speciatim continentur.

D. Animo lubentissime, teque de his rebus, quæ ad Hebræorum Religionem, divinumque cultum attinentes in Lege *Moysi* a Deo data, speciatim continentur, differentem pronis ac suspensis auribus auscultabo. Optarem tamen, ut antea dissolveres Dubium, quod de morte *Moysis* nupertime proponebant quidam viri eruditi, asserentes, salva & inculpata fide dici posse, *Moysem* non esse mortuum, sed potius eum cum *Enocho*, septimo ab Adamo Patriarcha, & cum Propheta *Elia* translatum fuisse in Cælum, indeque, appetente fine mundi, seu sæviente persecutione Antichristi, denuo venturum in Mundum cum *Enocho* & *Elia*, ut sit Christi Judici Præcursor, & tunc ferali Edicto Antichristi morti una cum *Enocho* & *Elia*, Præcursoribus itidem secundi adventus Jesu Christi, addictum iri. Utrum igitur salva fide negari possit, *Moysem* mortuum esse, quæso te, ut me edocere non graveris.

M. Tribus potissimum momentis, quæ hic indicare abunde sufficiet, evincitur, nullo pacto posse salva fide negari *Moysem* fuisse mortuum. Nam primo, Scriptura Sacra lib. Deuteronomii cap. 32. & ultimo diserte testatur, *Moysem* esse mortuum & sepultum in Valle Terrę Moab contra Phogor, ejusque sepulchrum usque in pręsentem diem esse omnino ignotum. Mortuum etiam esse *Moysem* narrat Scriptura Sacra, lib. *Josue* cap. 1. his verbis: *Et factum est post mortem Moysis, servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Josue filium Nun*, &c. Pręterea, *Moysem* revera mortuum esse aperte tradunt antiqui Scriptores Ecclesiastici, quos inter *Origenes* Homilia XXV. in Librum *Numerorum*, & sancti Patres, videlicet *S. Gregorius Nissenus* in Libro *De Vita Moysis*, *S. Augustinus*, multis in locis, sed pręcipue lib. XVIII. *De Civitate Dei* cap. XI. *S. Epiphanius* Hęresi IX. & Hęresi LXIV. quorum agmen claudet *Rupertus*, Abbas Tuitiensis, qui libro 2. in Deuteronomium cap. 22. versans data opera id genus argumenti, sic tandem concludit: *Igitur quantiscumque quis e contrario nitatur argumentis, libere confirmamus, quia sicut Aaron, sic & Moyses vere & depositione corporis mortuus fit.* Ad hęc accedunt locupletissima testimonia Historicorum Judęorum, quorum primus *Josephus* lib. 4. Antiquit. Jud. cap. ult. hęc de Moyse scribit: *Mortuusque est* (Moyses) *ultimo anni mense, die prima mensis, qui a Macedonibus Dystrus dicitur, a nostris vero Adar .... Triginta diebus luxit eum populus, cui nunquam tristius quidquam accidit, quam tunc Prophetæ mors.* Alter vero Historicus Judęorum Scriptor *Philo* sub finem libri tertii, quem scripsit *De Vita Moysis*, hęc habet: *Hujusmodi fuit vita obitusque Moysis, Regis, Legislatoris, Vatis, & Pontificis, sicut sacris Literis proditur.* Ex his igitur momentis, e sacris Libris, e sanctorum Patrum Operibus, atque ex antiqua & continua Judęorum Traditione depromptis, liquido constat, non posse salva fide negari, *Moysem* esse mortuum. Voluit tamen Deus, ut locus, in quo tumulatus est *Moyses*, esset omnino ignotus, ne apud Gentem Judaicam, ad idololatriam maxime propensam, vir adeo bene de illa meritus divinos consequeretur honores, sicut censent *Theodoretus*, Quęstione XLIII. in *Deuteronomium*,

nomium, & alii. Hinc in Epistola Canonica *Judæ* Apostoli legimus, *Michaelem* Archangelum disceptasse adversus Diabolum de corpore *Moysis*, eo quod improbissimus ille veterator locum sepulturæ Moysis vellet Judæis patefacere, ut contra Dei Legem, occasionem Idololatriæ illis ministraret. Non me latet, S. *Hilarium* in cap. 20. *Matthæi* in ea singulari fuisse sententia, quod *Moyses* futurus sit cum Propheta *Elia*, secundi adventus Christi Præcursor; at, ex illa singulari S. *Hilarii* sententia inferri minime potest, hunc S. Doctorem existimasse, Moysem non esse mortuum. Fieri quippe potuit, ut *Moyses*, tempore Transfigurationis Jesu Christi, cui cum *Elia* interfuit, resurrexerit, illicque secundum corpus & animam præsens adfuerit, sub finem tamen mundi secundo moriturus regnante Antichristo, cujus furorem sanguine suo sit extincturus. Porro, Moysem tempore Transfigurationis Christi resurrexisse ad tempus, & in corpore apparuisse docere videntur S. *Joannes Chrysostomus* Homilia 57. in *Matthæum*, S. *Hieronymus* in capite 17. *Matthæi*, S. *Augustinus* Tractatu 124. in *Joannem*, & S. *Joannes Damascenus*, Oratione *De Transfigurat.* nihilo secius mihi magis arridet opinio S. *Thomæ*, qui 3. part. quæst. 45. art. 3. ad 2. docet, Moysem Transfigurationi Christi Domini adfuisse quantum ad animam tantum, non quantum ad proprium corpus, sed aliud ab ipso assumptum fuisse, ex altera materia virtute divina compactum, in eum sane modum, quo Angeli in assumptis corporibus sese spectabiles præbuerunt. Sed de morte Moysis dictum satis.

D. Explica nunc, si placet, res præcipuas, quæ in Lege, data Moysi a Deo, speciatim continentur, & in primis ostende, quænam fuerit forma tabernaculi, in quo Deus ab Hebræis coli voluit, quodque, ut superius insinuasti, extructum est juxta exemplar, quod Deus Moysi in monte *Sinai* monstravit.

M. Si Tabernaculi structuram, partesque singulas, quas sacer Scriptor Moyses a capite 25. usque ad caput 28. Libri *Exodi* accurate describit, vellem in præsentia late exponere, dies profecto me deficeret, & intra præfixos Colloquiis nostris limites me nullo pacto continere possem. Strictim itaque, sicut Historicum Ecclesiasticum decet, Tabernaculi, in quo Deus ab Hebræis coli voluit, structuram secundum præcipuas illius partes delineabo. Tabernaculum igitur, in quo Deus coli voluit, quodque *Sanctuarium* etiam dictum est, hanc formam referebat. Ædificium erat instar Templi, sed portatilis, ex lignis confectum, quod per partes facile compingi ac dissolvi poterat, & in quemcumque locum deferri. In Tabernaculo locus erat sanctior, velo distinctus, qui *Sanctuarium Sanctuarii*, & *Sancta Sanctorum* appellabatur. Ibi vero *Arca Fœderis* servabatur, ex lignis Setim intus & foris deaurata, coronaque aurea circumdata. Hanc Arcam Fœderis operiebat *Propitiatorium Aureum*, quod & *Oraculum* itidem dicebatur, quia inde Deus responsa dabat Moysi, Aaroni, ac subinde Summis Sacerdotibus ipsum consulentibus. Utrumque latus Propitiatorii duo Cherubini aurei expansis alis tegebant, sese mutuo respicientes, versis in Propitiatorium vultibus. *Sancta Sanctorum* Tabernaculi soli Pontifici semel in anno pervia erant, videlicet die septima mensis septimi, quo *Festum Expiationis* celebrabatur. Præter istum locum, seu præter istam Tabernaculi partem, quæ dicebatur *Sancta Sanctorum*, erat alter locus, seu alia ejusdem Tabernaculi pars, quæ vocabatur *Sancta*, quæque complectebatur *Altare Thymiamatis*, ad cujus Altaris latus dextrum erat Candelabrum ductile de auro purissimo, Lucernis septem pariter aureis instructum. Ad latus vero ejusdem Altaris sinistrum erat mensa, ex lignis Setim, & auro mundissimo circumdata, in qua, ad significandum numerum duodecim Tribuum Israel, reponebantur XII. Panes sacri, qui dicebantur *Panes Propositionis*, & singulis Sabbatis mutabantur, usibusque Sacerdotum cedebant. Denique, Tabernaculum habebat duplex Atrium, unum exterius, in quo stabant Laici: aliud interius, in quo erant Labrum æneum, & Altare Holocaustorum. In Labro æneo manus pedesque abluere tenebantur Sacerdotes antequam Tabernaculum ingrederentur, & ad Altare, ut thymiama offerrent, accessuri essent. Habes nunc paucis verbis delineatam structuram Tabernaculi, quod Deus in monte Sinai præcepit Moysi, ut ædificaret in gratiam Israelitarum in Deserto peregrinantium, sicut perdocte explicat Angelicus Doctor S. *Thomas* 1. 2. Quæst. CII. Art. IV. ad 1. his verbis: *Cultus*, inquit, *duo respicit, scilicet Deum, qui colitur, & homines colentes. Ipse igitur Deus, qui colitur, nullo corporali loco clauditur: unde propter ipsum non oportuit speciale Tabernaculum fieri, aut Templum. Sed homines, ipsum colentes, corporales sunt, & propter eos oportuit speciale Tabernaculum, vel Templum instrui ad cultum Dei, propter duo. Primo quidem, ut ad hujusmodi locum convenientes cum hac cogitatione, quod deputaretur ad colendum Deum, cum majori reverentia accederent. Secundo, ut per dispositionem talis Templi vel Tabernaculi significarentur aliqua pertinentia ad excellentiam divinitatis, vel humanitatis Christi, & hoc est, quod Salomon dicit lib. 3. Regum cap.* 8. Si Cælum & Cæli Cælorum te capere non possunt, quanto magis Domus hæc, quam ædificavi tibi? Et *postea subdit*. Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi: ut exaudias deprecationem servi tui, & populi tui Israel. *Ex quo patet, quod Domus Sanctuarii* (seu Tabernaculi,) *non est instituta ad hoc, quod Deum capiat quasi localiter inhabitantem, sed ad hoc, quod nomen Dei inhabitet ibi, id est, ut notitia Dei ibi manifestetur per aliqua, quæ ibi fiebant, vel dicebantur, & quod propter reverentiam loci orationes ibi fierent, magis exaudibiles ex devotione orantium.* Hoc, longiusculum licet, S. *Thomæ* testimonium hic inferere necessarium duxi, ut statim intelligas, quam falsum ac putidum sit istud commentum, quod *Joannes Spencerus*, Scriptor Anglus, obtrudere non erubuit, docens, Tabernaculum, in quo Deus coli voluit, non

ex Dei

ex Dei sapientia & voluntate, sed ex prophana Gentium Religione originem duxisse. Fingit enim ille audacissimus Scriptor, longe ante Moysem, Aegyptiis, aliisque Gentibus solemne fuisse, falsorum suorum Numinum, seu Idolorum imagines, in thecis aut tentoriis collocatas circumferre, vel ut Deos honore singulari colerent, vel ut eos haberent indivulsos viarum & periculorum suorum comites. Ad hunc superstitiosum Gentilium morem, quem tollere non ita promptum erat, sese accommodasse Deum, & in Tabernaculo, quod ab Hebræis, quocumque vellent, asportari posset, habitare dignatum esse pertendit *Spencerus* lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Dissertatione 1. cujus errorem invictis argumentis hic breviter confutare non abs re erit. Et 1. quidem impium est dicere, Deum, quando præcepit Moysi, ut fabricaret Tabernaculum portatile, in quo habitare & ab Hebræis coli volebat, sese demisisse ad prophanum illum morem Gentium, quæ suum Idolum *Moloch* in Tabernaculo portatili colebant, sicut supponit *Spencerus*. Impium, inquam est, ne quid gravius dicam, asserere Deum, qui semper Idololatriæ cultores aversatus est, atque gravissimis pœnis subjecit, voluisse in his, quæ ipsius cultum spectant, se accommodare prophanis Gentium Religionibus. Deus autem præcepit Moysi ut fabricaret Tabernaculum juxta formam, quam ei in sacro monte *Sinai* ostenderat ac præscripserat: *Inspice* (inquit Deus *Moysi* cap. 25. v. 40. Libri Exodi) *& fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est*. Quibus Domini verbis concidunt duæ ineptissimæ *Spenceri* conjecturæ. Ait enim primo, Tabernaculi fabricam Gentis Israeliticæ voluntati & æmulationi, magis, quam Dei voluntati vel precepto esse adscribendam. Quod tamen oppido falsum esse constat ex citatis Scripturę sacrę verbis, quibus Deus in monte Sinai Moysi fabricam Tabernaculi præcepit. Secundo ait *Spencerus*, Fabricam Tabernaculi ab Hebręis factam esse juxta formam, quam habebat Tabernaculum *Moloch*, Idolum Gentium. Quod etiam tam falsum est, quam quod maxime. Deus enim in monte *Sinai* pręscripsit formam Tabernaculi, in quo coli volebat, eamdemque formam capitibus 25. 26. & 27. Libri Exodi accurate descriptam habemus. At, formam Tabernaculi *Moloch* nullibi descriptam reperimus. Addo, nullum *Spencero* certum suppetere antiquitatis monumentum, quo probare possit, morem illum Gentium, Deorum suorum Imagines in Tentoriis, aut Aediculis, seu Templis portatilibus circumgestandi, esse *Moyse* antiquiorem, vel coevum, cum nullus Auctor, sicut jam in nostris precedentibus Colloquiis ostendimus, proferri possit *Moyse* vetustior, aut ei suppar, qui rerum istarum fidem faciat. Debuisset igitur *Spencerus*, habita ratione Historiæ sacrę, & Antiquitatis *Moysis*, ultro fateri, Tabernaculum fuisse a *Moyse* fabricatum, secundum formam in monte Sinai a Deo ei ostensam ac pręscriptam: sed postea, Diabolum, æquales divinos honores sibi arrogare volentem, Gentibus, Idololatrię tenebris immersis, inspirasse, ut Tabernacula, Tentoria, & Aediculas Numinibus suis exstruerent, ad similitudinem Tabernaculi, quod, jubente Deo fabricarat *Moyses*. Sed, ut dem *Spencero*, Thecas, Tabernacula, Aediculas, seu Templa portatilia *Molochi*, aliorumque superstitiosę Gentilitatis falsorum Numinum in usu fuisse apud Aegyptios, Ammonitas, Moabitas, aliosque Populos Idololatras, antequam Deus ab Israelitis coleretur (quod tamen non probavit *Spencerus*, nec ullus unquam probare poterit) inde tamen minime sequeretur, Deum, quando pręcepit *Moysi*, ut Tabernaculum, in quo ab Israelitis coli volebat, exstrueret, se ad mores Gentium demisisse, & aliquam Tabernaculi *Molochi* formę rationem habuisse; sed potius sequeretur, Deum pręcepisse, ut Tabernaculum, in quo specialiter coli volebat, fabricaretur, ad extirpandam penitus Idololatriam, & Populum Israeliticum cultui suo arctius devinciendum. Nec enim Deus, ut obiter dicam, Tabernaculum fieri jussit propter se, quasi eo indigeret, & aliquo corporali loco claudi posset, sicut visum est Populis Idololatris, qui Deos suos Templis & Simulacris astrictos & inclusos sibi perperam persuadebant: sed Deus Tabernaculum exstrui jussit propter Judæos, ob duas rationes, quas ex sancto *Thoma* mox adduci. Ostendit etiam Doctor ille Angelicus primæ Secundæ Quæst. CII. Art. IV. ad II. non fuisse conveniens, ut Populus Israeliticus, quamdiu mansit in Deserto, non habens certam mansionem, variisque bellis, quæ cum finitimis Gentibus gerere cogebatur, impeditus, ædificaret Templum, in quodam loco fixum, sed convenientius fuisse, ut haberet dumtaxat id temporis Tabernaculum portatile. Hæc sunt sancti illius Præceptoris verba: *Tempore David Regis, & Salomonis, Populus ille* (seu Israeliticus) *habuit quietissimum statum, & tunc primo ædificatum fuit Templum in loco, quem Deus designaverat Abraham, Genesis c. 22. ut offerret filium suum in holocaustum... Locus autem ille designari non debuit per ædificationem Templi ante tempus prædictum propter tres rationes, quas Rabbi Moyses assignat. Prima est, ne Gentes appropriarent sibi locum illum. Secunda est, ne Gentes ipsum destruerent. Tertia vero ratio est, ne qualibet Tribus vellet habere locum illum in sorte sua, & propter hoc orirentur lites & jurgia, & ideo non fuit ædificatum Templum, donec haberent* (seu Judæi) *Regem, per quem posset hujusmodi jurgium compesci. Antea vero, ad cultum Dei erat ordinatum Tabernaculum portatile per diversa loca, quasi nondum existente determinato loco divini cultus. Et hæc est ratio literalis diversitatis Tabernaculi & Templi. Ratio autem figuralis esse potest, quia per hæc duo* (videlicet Tabernaculum & Templum Salomonicum) *significatur duplex status. Per Tabernaculum enim, quod est mutabile, significatur status præsentis vitæ mutabilis. Per Templum vero, quod erat fixum & stans, significatur status futuræ vitæ, quæ omnino immutabilis est, & propter hoc in ædificatione Templi dicitur, quod non est auditus sonitus mallei, vel securis, ad significandum, quod omnis perturbationis tumultus longe erit a statu futuro. Vel per*

Ta-

Tabernaculum significatur status Veteris Legis: per Templum autem, a Salomone constructum, status Novæ Legis; unde ad constructionem Tabernaculi soli Judæi sunt operati: ad ædificationem vero Templi cooperati sunt etiam Gentiles, scilicet Tyrii & Sydonii. Hactenus S. *Thomas*, qui a Quæstione XCVIII. Primæ Secundæ usque ad Quæstionem CVI. *De Veteri Lege*, & de his omnibus quæ ad illam spectant, ad miraculum disserit, & omnibus Scriptoribus, qui eo de argumento tractarunt, palmam præripuit, teste *Paulo Burgensi*, in Hispania genere & eruditione inter Judæos magni nominis; deinde, abdicato Judaismo, Episcopatu Carthaginensi primum, postea Burgensi, unde ortus erat, & illi nomen adhæsit, suisque in sacram Scripturam Commentariis celeberrimo. Ille, inquam, vir, in sactis Literis, & Rabbinorum Commentariis versatissimus, testatus est, dum viveret, se Veteris Testamenti in Divo *Thoma* medullam defæcatissimam reperisse, seque beneficium vocationis ad Christi Ecclesiam debere illius Scriptis, unde sibi Fidei Catholicæ veritas illuxerat, maxime ex Quæstionibus *De Veteri Lege*, quas S. *Thomas* in Prima Secundæ doctissime pertractat. Id obiter velim observes contra *Theophilum Raynaldum*, aliosque nonnullos S. *Thomæ* æmulos obtrectatores, qui ex mendo, quod oscitantia Typographorum irrepsit in Responsionem ad sextum Argumentum, quod sibi proponit S. *Thomas* in Articulo IV. Quæstionis CII. Primæ Secundæ, ubi legitur, *Propitiatorium fuisse Tabulam lapideam*, occasionem arripiunt insultandi in sanctum *Thomam*, quasi ignoraverit Angelicus ille Doctor, *ex auro purissimo factum esse Propitiatorium*, sicut legitur Exodi cap. 25. v. 17. & cap. 37. v. 6. ejusdem libri. Sed in hac sancto Doctori impingenda calumnia aperte illi obtrectatores prodiderunt ignorantiam & malitiam suam; ignorantiam quidem, quia scire debebant, *S. Thomam* Lectione 1. in cap. 9. Epistolæ *Pauli* ad Hebræos diserte Propitiatorium appellare *Tabulam auream*: malitiam vero suam itidem demonstrarunt, quia non ignorabant, in antiquis & correctis summæ Tripartitæ S. *Thomæ* Exemplaribus Vaticanis, & Salmanticensibus, non legi loco mox a me laudato: *quædam Tabula lapidea*; sed legi: *quædam Tabula, quæ dicebatur Propitiatorium*; ex quibus antiquis & emendatis Exemplaribus compertum facile habere poterant, hunc errorem, qui in quædam Summæ *S. Thomæ* Exemplaria irrepsit, alicui imperito falsatori vel oscitanti Typographo esse adscribendum, non autem *S. Thomæ* inurendum. Sed, quia hac de re plura dicere non vacat, legesis eruditam in hunc S. *Thomæ* locum mox citatum clarissimi nostri *Joannis Nicolai*, sacræ Facultatis Parisiensis Doctoris, Annotationem, in qua *Theophilus Raynaldus* pro suis meritis plautino sale perbelle defricatur.

D. Eo lubentius hanc doctissimi *Joannis Nicolai* Annotationem legam, quod interdum adesse soleam cœtui quorumdam hominum, qui eruditione quidem pollent, sed nimium mihi videntur morosi ac superciliosi Censores, quippe qui omnes promiscue Scholasticos, ne excepto quidem S. *Thoma*, Doctore Angelico, adductis labiis, corrugataque fronte carpunt, perstringunt, insectantur, asserentes, eos nugis & tricis Scholæ, & vanis, futilibusque Quæstionibus immorari, neglecto Scripturæ Sacræ studio, cujus sensum nec assequantur, nec curent. Quam certe iniquam Censuram, seu potius calumniam, saltem a S. *Thoma* depellunt tam illa, quam mox retulisti, *Pauli Burgensis*, Scripturæ sacræ peritissimi, confessio, quam doctissimæ illæ Quæstiones *De Veteri Lege*, quas in prima Parte suæ Summæ proponit ac dilucidat hic sanctus Doctor, quasque nos in Colloquiis nostris in Historiam primæ Mundi Ætatis prælibavimus, videlicet de opere sex dierum, de productione primorum parentum, *Adami* & *Evæ*, de eorum dotibus, & conditione in statu innocentiæ. Ex his, inquam, Quæstionibus, de quibus S. *Thomas* non minus docto, quam lato disseruit calamo, posset facile unusquisque uberrimum in Pentateuchum, seu in quinque Libros *Moysis* conficere Commentarium. Spretis igitur viris illis hypercriticis, quibus solenne est omnia, quæ ad ipsorum salivam non sunt satis temperata, immiti virga & inofficiosa censura excipere, atque plusquam dictatoria auctoritate damnare, nunc etiam atque etiam te rogo, ut cætera, quibus conslabat Tabernaculum, cujus fabricam Deus imperavit *Moysi*, juxta mentem & doctrinam S. *Thomæ* explicare pergas.

M. Rerum, quæ continebantur in Tabernaculo explicationem, cum literalem, tum typicam, egregie admodum Primæ Secundæ Quæstione CII. Art. IV. ad Responsionem sexti Argumenti dat *S. Thomas*, Doctor Angelicus, qui, prætermissis aliis Scriptoribus, qui prolixas de eodem Argumento concinnarunt lucubrationes, unus instar omnium nobis esse debet. Explicationem autem literalem rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, his verbis orditur *S. Thomas*: potest, inquit Angelicus ille Doctor, & bonum, quibus constabat Tabernaculum, alia ratio assignari magis literalis. In Arca enim continebantur Tabulæ Legis, ad tollendam Legis oblivionem; unde dicitur Exodi cap. 28. *Dabo tibi duas Tabulas lapideas, & Legem ac Mandata, quæ scripsi, ut doceas filios Israel*. Virga vero Aaron ponebatur ibi ad comprimendam dissensionem populi de Sacerdotio Aaron: unde dicitur lib. Num. cap. 17. v. 10. *Refer virgam Aaron in Tabernaculum testimonii, ut reservetur in signum rebellium filiorum Israel*. Manna autem conservabatur in Arca ad commemorandum beneficium, quod Deus præstitit filiis Israel in Deserto; unde dicitur Libri Exodi cap. 16. *Imple Gomor ex eo*, id est Manna, *& custodiatur in futuras retro generationes, ut norint panes, quibus alui vos in solitudine*. Candelabrum vero erat institutum ad honorificentiam Tabernaculi: pertinet enim ad magnificentiam domus, quod sit bene luminosa. Habebat autem Candelabrum septem calamos (ut *Josephus*, Hebræus, dicit lib. 3. Antiq. Jud. cap. 7. & cap. 10.) ad significandum septem planetas quibus totus Mundus illuminatur. Altare vero thymiamatis erat institutum,

tutum, ut jugiter in Tabernaculo esset fumus boni odoris, tum propter venerationem Tabernaculi, tum etiam in remedium fœtoris, quem oportebat accidere ex effusione sanguinis, & occisione animalium. Mensa autem apponebatur ad significandum, quod Sacerdotes, Templo servientes, in Templo victum habere debebant: unde duodecim panes superpositos, in memoriam duodecim Tribuum, solis Sacerdotibus edere licitum erat, ut habetur *Matt.* cap. 12. Mensa autem non ponebatur directe in medio ante Propitiatorium, ad excludendum Ritum Idololatriæ: nam Gentiles in Sacris Lunæ ponebant mensam coram Idolo Lunæ, unde dicitur Jerem. cap. 7. *Mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas Reginæ Cœli* (*a*). In Atrio vero extra Tabernaculum continebatur Altare Holocaustorum, in quo offerebantur Deo Sacrificia de his, quæ erant a populo possessa; & ideo in atrio poterat esse populus, qui hujusmodi Deo offerebat per manus Sacerdotum: sed ad interius Altare, in quo ipsa devotio & sanctitas populi offerebatur, non poterant accedere nisi Sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. Est autem hoc Altare extra Tabernaculum in atrio constitutum ad removendum cultum Idololatriæ: nam Gentiles intra Templa, Altaria constituebant ad immolandum Idolis. Hæc est explicatio litteralis, quam tradit *S. Thomas*, rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, ex qua explicatione facile confutari potest insulsum commentum *Joannis Spenceri*, qui lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Dissertatione v. ausus est asserere, *Arcæ Fœderis*, quæ in Tabernaculo Divinæ præsentiæ sacratissimum Symbolum erat, originem arcessendam esse e sacris Ethnicorum Cistis, seu Arcis, & Cherubinos, qui expansis alis utrumque latus Propitiatorii tegebant, originem itidem accepisse ab Ægyptiorum simulacris, & hieroglyphicis, quæ mysticis illorum cistis erant insculpta: hoc, inquam, insulsum, & a sæculis inauditum *Spenceri* commentum facile ex ea S. *Thomæ* literali explicatione refelli potest. At enim, ostendit primo *S.Thomas*, Deum ad fum stabiliendum cultum, & ad abolendam penitus Idololatriam, præcepisse ut fierent Tabernaculum, Arca Fœderis, cæteraque omnia quæ in Tabernaculo continebantur: quis autem credat, Deum, ad promovendum suum apud Israelitas cultum, & ad extirpandam Idololatriam, voluisse, aut permisisse unquam, ut sibi ab Israelitis fabricaretur Tabernaculum juxta structuram Tabernaculi Idoli *Moloch*, & in hoc Tabernaculo reponeretur Arca facta ad similitudinem mysticarum Cistarum, seu Arcarum, quibus utebantur Ethnici, cum duobus Cherubinis expressis itidem ad formam Symbolorum, seu Simulacrorum, & Hieroglyphicorum, quæ Ægyptii, aliique Populi, Idololatriæ addicti, suis mysticis Cistis, seu Arcis, ad Diabolum in suis falsis Numinibus colendum, inscribere solebant? Præterea, hæc explicatio literalis, quam tradit *S. Thomas*, rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, exacta est ad historicam narrationem, quam texuit *Moyses*, qui sicut in præcedentibus Colloquiis ostendimus, fuit primus omnium Gentium Scriptor: at vero, *Joannes Spencerus*, ut probet morem apud Aegyptios, aliosque Populos Ethnicos obtinuisse habendi Tabernacula, Cistas, seu Arcas, cum Symbolis, Simulacris, & Hieroglyphicis in honorem, & cultum falsorum suorum Numinum, citat dumtaxat Auctores, qui sunt multis sæculis *Moyse* posteriores, cujusmodi sunt *Pausanias*, *Apulejus*, *Plutarchus*, *Theocritus*, *Porphyrius*, *Tibullus*, *Catullus*, *Valerius Flaccus*, *Ovidius*, ex quorum testimoniis hoc unum tantummodo extundi potest, Tabernacula, Arcas, seu mysticas Cistas, Symbola, Simulacra, & Hieroglyphica apud Aegyptios, Phœnices, Græcos, & Romanos in honorem, & cultum falsorum suorum Numinum longe post Mosaica tempora in usu esse cœpisse, & Diabolum, qui non tantum simia, sed corruptor divini cultus, semper extitit, ritus sacratissimos, quibus Deus colebatur, æmula operatione ad Sacra falsorum Numinum traduxisse, illisque Ethnicis inspirasse, ut arcas quoque, seu Cistas mysticas, arcana quædam, sed impura & magica instrumenta, simulacra, obscœnas imagines, & alias id genus celantes quisquilias, in suorum Numinum Sacris adhiberent, aut etiam solemni pompa circumferrent.

„ (*a*) Ut vera fatear, rationes, quibus hæc „ vel illa in Tabernaculo fieri Deus jusserit, adeo „ ignotæ sunt nobis, ut nihil congruentius afferri posse censeam, quam quod Deus ita voluerit „ sive ad majorem rei decentiam, sive ut commodius ea munia præstarentur, quæ agenda „ erant in eodem Tabernaculo; ita e. g. cum ad „ interiora Propitiatorii accedendum fuisset summo Sacerdoti, res poscebat, ut via recta eo ferens libera permitteretur; ideo e medio submoveri mensam, & ad latus deflecti mandavit; „ nihilque ea in re esse mysterii, neque ad ritus „ Paganorum excludendos id a Deo mandatum „ judico; cum præsertim ætate Moysis ritum Paganicum ponendi mensam ante altare Lunæ obtinuisse ignoremus. Quod postremum argumentum contra Spencerum sæpius urgetur.

D. Literalem rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, expositionem *S. Thomæ*, magna quidem animi mei oblectatione auscultavi; optarem tamen ut aliam hic proferres typicam explicationem, quam tradit Angelicus ille Doctor, earumdem rerum, quas continebat Tabernaculum.

M. Tota explicatio typica, quam dat *S. Thomas*, rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, ordinatur ad Jesum Christum, quem Tabernaculum, & omnia in eo comprehensa, præfigurabant. Sic enim habet Angelicus Doctor: Figuralis ratio horum omnium assignari potest ex relatione Tabernaculi ad Christum, qui figurabatur. Est autem considerandum, quod ad designandam imperfectionem legalium figurarum, diversæ figuræ fuerunt institutæ in Templo ad significandum Christum: ipse enim significatur per Propitiatorium, quia ipse est *Propitiatio pro peccatis nostris*, ut dicitur Epist. 1. *Joannis*, cap. 2. Et convenienter hoc propitiatorium a Cherubinis portatur,

tatur, quia de eo scriptum est: *Adorent eum omnes Angeli Dei*, ut habetur Epist. *Pauli* ad Hebræos c. 1. Ipse etiam (seu Christus) significatur per Arcam; quia Christus fuit plenus sapientia & charitate, quæ per aurum significatur. Intra Arcam autem erat urna aurea, id est, sancta anima, habens Manna, id est, omnem plenitudinem sanctitatis & divinitatis. Erat etiam in Arca virga, id est, potestas sacerdotalis, quia ipse est factus Sacerdos in æternum. Erant etiam ibi Tabulæ Testamenti ad designandum, quod ipse Christus est Legislator. Ipse etiam Christus significatur per candelabrum, quia ipse dicit cap. 8. Joannis: *Ego sum lux Mundi*. Per septem Lucernas, septem dona Sancti Spiritus. Ipse etiam significatur per mensam, quia ipse est spiritualis cibus, secundum illud Joannis cap. 8. *Ego sum panis vivus*. Duodecim etiam panes significabant duodecim Apostolos, vel doctrinam eorum. Sicut per Candelabrum & Mensam potest significari Doctrina & Fides Ecclesiæ, quæ etiam illuminat & spiritualiter reficit. Ipse etiam Christus significatur per duplex Altare, scilicet *Holocaustorum* & *Thymiamatis*, quia per ipsum oportet nos offerre omnia virtutum opera, sive illa, quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quasi in Altari Holocaustorum; sive illa, quæ majori mentis perfectione, per spiritualia perfectorum desideria Deo offeruntur in Christo, quasi in Altari Thymiamatis, secundum illud Epist. ad Hebræos *c. ultimo*, versu xv. *per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo*. Hæc est rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, typica, quam tradit *S. Thomas*, explanatio, ex qua colligere debes, res, quas in Religione Judæorum tanquam sacras, & ad cultum pertinentes, instituit Deus, collineasse in Jesum Christum, verum Messiam, qui omnes illas figuras, quibus in Veteri Lege fuit adumbratus, adimplevit, sicut fuse commonstravi in Tractatu, quem edidi, *De Mysteriis Jesu Christi Salvatoris nostri*.

D. Quamvis in utraque Expositione, cum literali, tum typica rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, tradita a *S. Thoma*, singularem sancti illius Doctoris suspiciam in Sacræ Scripturæ interpretatione intelligentiam ac facilitatem, unum tamen in sanctissimi nostri Præceptoris, ne quid dissimulem, utraque explicatione, ab ipso data, offendo, quod Critici hujus temporis, ad alios Scriptores carpendos promptissimi, improbare possent. Ait quippe *S. Thomas*, in Arca Fœderis, quæ erat in Tabernaculo, non solum reconditas fuisse Tabulas Legis, sed etiam in eadem Arca fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat: id autem quo pacto cum Scriptura sacra, quam nuperrime legebam, cohærere possit, certe non video. Sic enim cap. 8. v. 9. l. 3. Regum legi: *In Arca autem non erat aliud, nisi duæ Tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israel, cum egrederentur de terra Ægypti*. Et lib. v. Paralipomenon c. 5. v. 10. *Nihil aliud erat in Arca, nisi duæ Tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando Legem dedit Dominus filiis Israel, egredientibus ex Ægypto*. Cum igitur juxta Scripturam sacram, essent dumtaxat in Arca Fœderis duæ Tabulæ Legis, non video sane, qua ratione potuerit *S. Thomas* affirmare, in Arca Fœderis, præter duas Tabulas Legis, reconditas fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat? Hanc, quæso, dirime difficultatem, ut contra Criticos, si quos nanciscar, illico paratam responsionem habere possim.

M. In Arca Fœderis, præter duas Tabulas Legis, repositas fuisse urnam, quæ continebat Manna, & virgam *Aaronis*, quæ fronduerat, asserit quidem *S. Thomas*, sed post Apostolum *Paulum*, qui cap. 9. Epist. ad Hebræos, v. 3. & 4. hæc habet: *Post velamentum autem secundum, Tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum; Aureum habens Thuribulum, & Arcam Testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens Manna, & Virga Aaron, quæ fronduerat, & Tabulæ Testamenti*. Viden, non solum *S. Thomam*, sed etiam Apostolum *Paulum* aperte profiteri, in Arca, præter duas Tabulas Legis, fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat.

D. Video quidem, S. *Thomam* plane consentire cum Apostolo *Paulo*. Ast, ut candide fatear, necdum video, nec modum reperire possum conciliandi Apostolum *Paulum* cum his, mox a me citatis, Scripturæ sacræ locis, in quibus conceptis verbis dicitur, in Arca Fœderis fuisse dumtaxat duas Tabulas Legis: Aliquam itaque, si placet, indica viam, qua monstrare possim, Apostolum *Paulum*, ejusque Discipulum S.*Thomam*, his a me adductis Scripturæ sacræ locis minime repugnare?

M. Duplex suppetit via, seu ratio, qua ostendi potest, Apostolum *Paulum* ejusque Discipulum S. *Thomam*, nullo pacto repugnare his Scripturæ sacræ locis, quæ mox in medium adduxisti. In primis dici potest, Apostolum scripsisse, urnam habentem Manna, & Virgam *Aaronis* fuisse in Arca, quia juxta Arcam erant, more loquendi solemni Scripturæ sacræ, quo aliquid in loco aliquo esse dicit, quo juxta illum est. Sic Ex. Gr. legimus in Evangelio, Christum ejecisse ementes, & vendentes e Templo, qui tamen non in ipso Templo, sed in porticu Templi negotiabantur. Sic Christus Dominus crucifixus dicitur in Hierusalem, quamvis non in urbe, sed prope eam crucifixus sit. Hoc ergo sensu Apostolus *Paulus* scribit, urnam auream habentem Manna, Virgam *Aaronis*, & Tabulas Legis fuisse in Arca: Tabulas, quidem, ut intra Arcam reapse inclusas: Virgam vero *Aaronis*, & urnam auream habentem Manna, tanquam juxta positas in Tabernaculo, idest, in capsa Arcæ adjacente, & lateri ejus exterius adhærente. In quo loco Deus cap. 31. v. 26. Libri Deuteronomii præcepit his, qui portabant Arcam Fœderis, ut reponerent Librum Genesis, dicens: *Tollite librum istum, & ponite eum in latere Arcæ Fœderis Domini Dei nostri, ut sit ibi contra te in testimonium*. Alia via, seu ratio, qua ostendi potest, Apostolum *Paulum*, ejusque Discipulum *S. Thomam*, non adversari his, quæ retulisti, Scripturæ sacræ testimoniis, hæc est, ut dicamus, temporibus quidem *Moysis*, & Regis *Salomo-*

lomonis, solas Tabulas Legis in Arca Fœderis extitisse, sed post *Salomonis* tempora Sacerdotes cupientes in secretiori, tutiorique asservare custodia tam urnam auream, quæ habebat Manna, quam Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat, isthæc duo monumenta in Arca, cum Tabulis Legis, reposuisse, indeque factum esse, ut Apostolus *Paulus*, hujus rei non inscius (utpote qui Traditiones Majorum ad pedes *Gamalielis* probe edoctus erat) recte scripserit, hæc tria, videlicet Tabulas Legis, urnam, quæ continebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat, extitisse in Arca; idemque, post Apostolum *Paulum*, docuerit S. *Thomas*, qui a doctrina illius Apostoli ne latum quidem unguem unquam descivit.

D. Quid continebant duæ istæ Tabulæ Legis, quæ, ut antea dixisti, in Arca Fœderis reconditæ erant?

M. Duæ istæ Tabulæ Legis, quæ in Arca reconditæ erant, complectebantur *Decalogum*, idest, Præcepta, quæ Deus dedit *Moysis* in monte *Sinai*, quæque descripta sunt cap. 20. Libri Exodi, & cap. v. Libri Deuteronomii. In his autem decem Præceptis, quæ his duabus Tabulis erant inscripta, quæ moralia sunt, sive, quæ ad regendos mores sunt comparata, quæcumque etiam ad Legem naturalem, & immutabilem pertinent, breviter comprehenduntur, ita ut Decalogus proprie nihil aliud sit, nisi Lex naturalis literis consignata. Sunt autem hæc decem Præcepta isto ordine disposita.

1. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem ...... Non adorabis ea, neque coles.*

2. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, &c.*

3. *Memento ut diem Sabbati sanctifices* .... qui dies Sabbati in diem Dominicum a Christianis est commutatus, in honorem Resurrectionis Christi Domini.

4. *Honora Patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi.*

5. *Non occides.*

6. *Non mœchaberis.*

7. *Non furtum facies.*

8. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.*

9. *Non concupisces uxorem proximi tui.*

10. *Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.*

Hæc decem Præcepta Dei, quibus constat Decalogus, ut memoriæ tuæ facilius mandare possis, sequentes Versus, quibus sunt inclusa, in rem tuam libenter subjiciam.

Unum cole Deum, nec jures vana per ipsum.
Sabbata sanctifices, habeas in honore parentes:
Ne sis occisor, mœchus, fur, testis iniquus:
Alterius nuptam, nec rem cupias alienam.

D. Ejusmodi Præcepta, contenta in Decalogo, & ad quæ oportet omnes actiones nostras, velut ad amussim, dirigere, jam a pueto sum edoctus. Sed, si tibi molestum non esset, vellem ex te in præsentia discere compendiosam quidem, sed accuratam notitiam rerum, quæ his decem Præceptis, digito Dei scriptis, jubeantur, aut prohibeantur. Incipe ergo, quæso te, ab expositione primi Præcepti Decalogi.

M. Decem divina illa præcepta non egent interpretatione: Legis enim verba debent esse dilucida, & si quem in his requiras Interpretem, sunt complures, qui hoc abunde præstiterunt. Attamen votis tuis ut faciam satis, brevem hic tibi suppeditabo notitiam rerum, quæ his decem Præceptis aut imperantur, aut vetantur. Primum itaque Præceptum est: *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, &c.* Hoc Præcepto prohibetur, ne falsis Diis, aut ulli omnino creaturæ, sive astris aut elementis, aut animalibus, aut hominibus, aut Angelis, divinus honos deferatur, omnesque Idololatriæ Ritus, omnia superstitionum genera districte inhibentur. Ad hoc primum Decalogi Præceptum revocatur Præceptum de diligendo Deo super omnia: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*, lib. Deuteron. cap. 6. v. 5. Hoc autem Præceptum amoris Dei super omnia Judæos non minus in Veteri Lege, quam Christianos in Lege Evangelica obligabat. Quo fit, ut graviter errent nonnulli, qui, ut elevent obligationem Præcepti amoris Dei super omnia, ajunt, hoc Præceptum satis impleri, si factis externis Lex non violetur. His enim verbis, quibus illud amoris Dei super omnia Præceptum conceptum est, actus etiam internos præcipi certissimum est, conjunctim videlicet cum externis. Hoc itaque primum Decalogi Præceptum violatur primo ab his, qui non diligunt Deum super omnia. Secundo, ab illis, qui Solem, Lunam, ac Stellas, aut Hominem, Serpentem, Bovem, Canemve, aut horum Deorum simulacra colunt pro Deo. Denique, violatur ab istis, qui adhærent variis speciebus divinationis superstitiosæ, quales sunt *Necromantia*, *Divinatio per Pythones*, *Geomantia*, *Hydromantia*, *Aeromantia*, *Pyromantia*, *Haruspicium*, *Astrologia judiciaria*, seu *Genethliaca*, *Augurium* per garritum avium, *Auspicium* ab earum volatu, *Omen*, *Chiromantia*, *Spatulomantia*, *Metoposcopia*, *Physiognomia*, *Onirocritica*, *Sanationes Magicæ*, *Maleficia*, & alia id genus, in quibus, etiamsi non sit expressa cum Dæmonibus conspiratio, est tamen aliquod tacitum commercium, ac subinde tacita Dei abnegatio. De variis istis superstitiosæ divinationis speciebus legesis *S. Thomam* 2. 2. Quæst. 95. Art. 3. & inter recentiores Scriptores lege tres libros, quos gallico idiomate perdocte scripsit *Joannes Baptista Taiers*.

D. Cum in hoc primo Decalogi Præcepto tanta diligentia vetentur fieri Imagines & Simulacra, quomodo, obsecro te, factum est, ut hodie Templa Catholicorum plena sint Imaginibus, Simulacris, & Reliquiis Sanctorum?

M. Judæorum Populus erat crassissimus, & ad Gentium superstitionem mire proclivis, ut vix crederent quod oculis non cernerent; ideoque Lex tot verbis eos deterret longius submovens a peri-

periculo labendi in Idololatriam. Nunc vero, postquam per Evangelicam lucem extinctus est omnis Ethnicismus, non est idem periculum. Praeterea, *Moyses*, ut superius diximus, ex praescripto Dei duos Cherubim aureos in Tabernaculo posuit in summis Propitiatorii partibus, & in Vasis Templi, quod exstruxit Rex *Salomon*, sicut legitur lib. 3. Regum cap. 7. erant Boum, Leonum, & Cherubim sculptiles Imagines. Rursus lib. 2. Paralipomenon cap. 3. sculpuntur Cherubin in parietibus. In Mitra Pontificis erat imago Lunae, in ejus Veste malorum punicorum Simulacra. Non est igitur verisimile Judaeis simpliciter interdictum omne genus Imaginum, sed ne more Gentium haberent simulacra, quae proponerentur adoranda, sicut explicat S. *Thomas* 3. P. Quaest. 25. Art. 3. ad 1. ubi ait, hoc primo Decalogi Praecepto prohiberi adorationem Imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem Deorum suorum, & ideo praemittitur: *Non habebis Deos alienos coram me*. Et ideo in pluribus Ecclesiae saeculis frequens fuit in Templis sacrarum Imaginum usus & cultus, ut Iconoclastae, qui debitum eis cultum abjudicabant, easque frangebant, fuerint in secunda Nicaena Synodo Œcumenica tanquam haeretici anathemate perculsi atque proscripti. Concilium etiam Tridentinum sacrarum Imaginum in Templis usum atque cultum probavit & sanxit Sess. 25. cap. 2. contra Lutheranos & Calvinistas, aliosque hujus furfuris Heterodoxos. Idem dicendum est de Reliquiis Sanctorum, quorum corpora, quae fuerunt Spiritus Sancti in eis inhabitantis Templa, colimus propter animam, quae fuit eis unita, quae nunc in Caelis fruitur Deo, & propter Deum, cujus in terris fuerunt Ministri, & quorum Reliquias saepe numero Deus illustravit miraculis, quorum testes locupletissimi, & omni exceptione majores sunt *S. Ambrosius* Epistola 85. & Sermone 94. *S. Augustinus* lib. 22. *De civitate Dei* cap. 8. & alii sancti Patres, qui hujusmodi miracula se vidisse literis prodiderunt. De cultu Reliquiis Sanctorum exhibendo legesis Concilium Tridentinum Sess. 25. cap. 2. *S. Thomam* 3. P. Quaest. 25. Art. 6. & Catholicos Scriptores Polemicos, qui calamum strinxerunt in Lutheranos, Calvinistas, & alios Hereticos, qui Iconomachorum Haeresim recoxerunt. Advertere tamen debes primo, Votum, cum sit actus Religionis, soli Deo fieri & promitti debere. Secundo, sacrificium soli Deo esse offerendum, soli Deo Templa & Altaria esse erigenda. Hinc *S. Augustinus* lib. 8. *De civitate Dei* cap. ultimo, ait: *Sacerdos non dicit: Offero tibi Sacrificium Petre, vel Paule*, sed Deo de illorum victoriis gratias agimus, & nos vicissim ad imitationem heroicarum virtutum, quarum nobis exempla reliquerunt, adhortamur. Templa etiam & Altaria, in honorem Sanctorum eriguntur, non ut in illis Sacrificium offeratur ipsis Sanctis, sed ut soli Deo in eorum memoriam & honorem exhibeatur Sacrificium, sicut probat *S. Thomas* 2. 2. Quaest. 85. Art. 2. & 3.

D. Ista profecto pro meo captu satis explanate disseruisti. Nunc, quae secundo Decalogi Praecepto praecipiantur, aut prohibeantur, summatim, quaeso, perstringe.

M. Quoniam divinae Majestatis hoc postulat dignitas, ut non solum de ea magnifice sentiant homines, nec tantum abstineant a cultu simulacrorum, verum etiam, ne verbo parum reverenter eam dehonestent apud homines; ideo hoc secundum Decalogi Praeceptum jubet, ut non assumatur nomen Dei in vanum. *Non assumes nomen Dei tui in vanum*. Nam assuetudo levium verborum minuit in loquentium & auditorum animis reverentiam Numini debitam. Apud Judaeos tanta erat olim veneratio divini nominis, ut mysticum illud nomen, quod *Tetragrammaton* appellant, scriberent literis non efferendis. Inter Ethnicos etiam fuerunt quidam sapientiae laude celebres, praesertim *Plato*, *Menander*, *Isocrates*, *Quintilianus*, *Clinias Pythagoricus*, & alii, qui censuerunt, vel omnino a juramento abstinendum, vel gravissimis dumtaxat causis, & urgente necessitate esse jurandum. Quanto igitur magis ad Evangelicam pietatem pertinet, ut Christiani numquam nominarent Deum, nisi genua flectendo, aut aperiendo caput, aut si neutrum liceret, modica capitis inflexione & vultu reverentiam prae se ferendo. At, proh dolor! nonnulli hodie sunt Christiani, quos non pudet, prava consuetudine, tertio quoque verbo addere, *per Deum*, *per mortem Dei*, &c. sicque aut animi gratia, aut per temulentiam, iracundiamve jurare, & nomen Dei in vanum assumere, cum tamen Christus Dominus cap. 5. vers. 34. Discipulis suis prohibeat juramentum his verbis: *Ego autem dico vobis non jurare omnino*. Quod tamen Christi praeceptum non ita intelligendum est, quasi nusquam jurare liceat, sed cum eo temperamento id accipiendum est, ut Christianus non facile juret, non pro re levi, non absque necessitate, sed juramentum pro virili caveat quantum potest. Ad quam interpretationem flecti possunt quaedam duriora in speciem veterum Patrum dicta, praesertim SS. *Chrysostomi*, *Ambrosii*, & *Hieronymi*, qui juramentum omne a Christo prohibitum innuere videntur. Ut autem juramentum sit licitum, debet fieri primo cum judicio, idest, non temere, & inconsulto. Secundo, cum justitia, idest, juramentum cadere debet super materiam justam, licitam, & honestam. Postremo, juramentum fieri debet cum veritate, ita ut jurans arbitretur, non levi, sed gravi fultus ratione, verum esse, quod profert in juramento, alioqui esset perjurium. Has tres conditiones, seu circumstantias esse prorsus necessarias ut juramentum sit licitum, & evadat actus virtutis & Religionis probat S. *Thomas* 2. 2. Quaest. 89. Art. 3. ex Propheta *Hieremia*, dicente, *Jurabis*, *vivit Dominus*, *in veritate*, *in judicio*, & *in justitia*. Quae cum ita sint, nescio sane, quo colore possit excusari consuetudo nunc passim jurantium in omni pene negotio. Huic certe ripae non bene creditur, quia crebro jurando pejerare discimus. Mihi videtur, Christianos jurare tantum debere, dum cogit necessitas, aut negotii gravitas. Juravit quidem *Paulus*, sed non pro penula, aut aere, sed pro gloria

Evan-

Evangelii. Sed satis hactenus dictum sit de secundo Decalogi Præcepto, quo non modo perjurium, sed quælibet in Deum irreverentia prohibetur præsertim blasphemia, qua Dei Majestati, providentiæ, bonitati, justitiæ, aliisque Attributis derogatur, & conviciis, atque imprecationibus, Deus ipse, vel Sancti ejus lacessuntur. Prohibentur etiam hoc secundo Decalogi Præcepto infidelitas in votis, & scelus falsorum Prophetarum, atque eorum omnium qui se a Deo missos mentiuntur, & falsam doctrinam spargunt, populosque seducunt, quia, sicut illi, qui vovent quod revera implere in animo non habent, aut quod vovent, postea non implent, nomen Dei in vanum assumunt; ita Pseudo-Prophetæ, & Doctores erroris, qui peregrinas doctrinas disseminant, & alios a veri Dei cultu abducunt, nomen Dei pariter in vanum assumunt.

D. Quid jubet, vel prohibet, tertium istud Decalogi Præceptum: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices?*

M. Istud tertium Decalogi Præceptum spectat ad cultum Dei, cui præsertim consecrat septimum quemque diem, quo totus homo, abstinens ab omni opere servili, vacat operibus latriæ, hoc est, hymnis, precationibus, sacræ doctrinæ, sacrificiis, eleemosynis, aliisque exercitamentis, quæ fidem, & charitatem erga Deum excitant, ne quis excusare possit, sibi per necessarias occupationes non esse otium colligendi animum ad ea quæ sunt pietatis. Eodem Decalogi Præcepto obviam itum est inclementiæ, & avaritiæ Judæorum, quæ olim tanta erat, ut nullam relaxationem darent servis, ancillis, & mercenariis advenis. Quam Judæorum avaritiam, & inclementiam utinam non imitarentur quidam Christiani, qui die septimo, cultui Dei speciatim consecrato, servos, & ancillas suas quiescere non sinunt, sed externis atque operibus servilibus addicunt, ut inde temporale aliquod emolumentum percipere possint.

D. Quid intelligis per opus servile, quod isto Decalogi Præcepto prohibetur?

M. Per opus servile intelligo opus externum, quod quæstus gratia solet exerceri, velut arare, fabricare, negotiari &c. Opus autem externum non prohibetur, quasi vitiosum sit, cum potius per se sit bonum, sed eo fine prohibetur, ut quod per se bonum est, cedat ei, quod optimum est, scilicet ei, cujus gratia præcipue conditus est homo, videlicet ut cognoscat, veneretur, colat, ametque Deum super omnia. Quamvis enim homo possit & debeat medus in laboribus Deum colere, & amare super omnia, vix tamen potest animum, ut par est, in Deum attollere, nisi liber sit ab his laboribus, & negotiis, quæ & tempus absumunt, & magnam animi partem sibi vindicant. Diem itaque quieris Deus hominibus indulsit, ut per illud externum otium discerent animum habere a tumultuosis cupiditatibus feriatum, videlicet ab odio, ab ira, a crapula, ab ambitione, a libidine, & cæteris carnis affectibus. Quapropter, viderint illi Christiani, qui diem illam quietis vel somno, vel fabulis, vel inertiæ dant, aut ingluvie, temulentia, aliisque peccatis contaminare audent; viderint, inquam, illi Christiani, quo pacto servent hoc Præceptum de sanctificatione Sabbati, non præstantes hoc, cujus gratia Præceptum istud proditum est a Deo, his verbis: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices*. Sanctificare enim, est sanctis operibus diem transigere, nec ullis, Deo indignis, actionibus prophanare.

D. Quorsum Deus ad id designavit diem septimam, quæ dicitur dies Sabbati?

M. Diem septimam Deus ideo delegit, quia (sicut legitur Exodi cap. 31. v. 17.) *sex diebus fecit Dominus cælum, & terram, & in septimo ab omni opere cessavit*; non quod Deus post Mundi fabricam, sex dierum spatio absolutam, quasi lassitudinem suam septimo die voluerit otio recreare; (apage tam crassam & indignam Deo imaginationem) sed voluit Deus, ut nos perpetuo recordaremur, quod hic Mundus ab ipso conditus sit, non ut in his, quæ hujus Mundi sunt, conquiesceremus, sed ut ex his, quæ condita sunt, agnoscentes conditorem, ad illius exemplum requiesceremus ab amore rerum visibilium; ac per fidem, vitæque innocentiam, quæ vera animi pax est, ad illam æternam quietem, quam habebimus in Cælis, properaremus. Sunt enim quodammodo tria Sabbata. Primum fuit Dei sine nobis in creatione Mundi. Secundum est nostrum per Dei beneficentiam, sed imperfectum in hac vita. Tertium est absolutum in futuro sæculo.

D. Sæpius audivi te dicentem, Mosaicam Legem, quod ad cæremonias attinet, abrogatam esse. Istud autem de sanctificatione Sabbati Præceptum maxima ex parte videtur ad cæremoniarum genus pertinere; debet ergo nunc in Lege Evangelica esse penitus antiquatum.

M. Præceptum de sanctificatione Sabbati est partim naturale & morale, & partim cæremoniale, sicut docet S. *Thomas* 2. 2. Quæst. 122. Art. 4. ad 1. Naturale est istud Præceptum de sanctificatione Sabbati, quantum ad hoc, quod homo certum vitæ suæ tempus determinet ad publice colendum Deum, non solum cultu externo, sed interno; & sic tale Præceptum viget adhuc in Lege Evangelica. At, cæremoniale est istud Præceptum de sanctificatione Sabbati, quatenus designat speciale tempus, idest, diem hebdomadæ septimam, seu diem Sabbati in signum & memoriam creationis Mundi. Quo fit ut illa determinatio diei septimæ, seu Sabbati, cum fuerit cæremonialis, ab Ecclesia fuerit immutata in diem Dominicam, non ex vi Præcepti Legis, sed, ut ait S. *Thomas*, Quæst. mox a me citata Art. 4. in Responsione ad quartum sibi propositum argumentum, ex Constitutione Ecclesiastica, & Populi Christiani consuetudine.

D. Sed cur, quæso, Ecclesia hanc diem septimam mutavit in diem Dominicam, quæ apud Judæos est prima dies hebdomadæ?

M. Hujus mutationis, quam Apostolorum Auctoritate factam esse docent bene multi Theologi, & Scripturæ Sacræ Interpretes, duplex

poteſt afferri ratio. Prima eſt, ne in hoc conſentientes cum Judæis, videremur, & in reliquis conſentire. Hinc S.*Chryſoſtomus* miro ſtudio deterret Chriſtianos, ne iiſdem diebus jejunarent, quibus ſolemne erat Judæis jejunare. Altera ratio eſt, quia Deus quodammodo bis condidit Mundum, & in hoc hominem. Primum enim creavit quod non erat, utique per Filium ſuum Unigenitum. Dein, per eumdem Filium ſuum incarnatum, hominemque factum, reſtituit quod perierat: ibi dicitur requieviſſe ab omni opere condendi; hic Chriſtus ab operibus diſpenſationis requieſcens, dum corpore requievit in ſepulchro, velut abrogat Judaicum Sabbatiſmum, dumque diei Dominicæ diluculo reſurgit immortalis, Sabbatum Evangelicum nobis commendavit, & ea de cauſa dies ille dicitur Dominicus, & in eo cantat Eccleſiaſticus Chorus: *Hic eſt dies, quem fecit Dominus*. Dicitur etiam *Paſchæ* dies, ipſo vocabulo nos admonens veteris typi. Judæi, refecti Agno Paſchali, tranſierunt Mare Rubrum: nos refecti ſanguine Chriſti tendimus ad Terram Cæleſtem. Illos Agni cruor, illitus poſtibus eorum, ſervavit ab Angelo exterminatore: nos Chriſti ſanguis liberavit a tyrannide peccati. Vide, quam mire iſthæc quadrent per omnia. Sed de Sabbato hic plura non dicam, cum de ejus inſtitutione, & de illius ad Ethnicos propagata cognitione meminerim, me haud pauca obſervaſſe in Colloquio tertio in Hiſtoriam primæ mundi ætatis.

D. Quo pacto intelligendum eſt iſtud quartum Decalogi Præceptum: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram, quam Dominus Deus dabit tibi?*

M. Secundum Deum primus honor debetur parentibus, per quos Deus nobis hoc vitæ munus dedit, quorum cura nos educavit, per quos nos inſtituit ad cognitionem Dei, ſummi parentis omnium, & ad charitatem ipſius evexit. Quocirca præcipit Deus, ut honoremus patrem, & matrem. Quo præcepto adſtringuntur filii ad honorem, reverentiam, amorem, & gratiarum relationem, quantum fieri poteſt, atque neceſſaria vitæ præſidia parentibus indigentibus ultro impendenda. Hoc quippe officium in parentes repenſatio quædam eſt impendiorum, moleſtiarum, ac laborum, quos nobis infantibus impenderunt; dum mater fert tædium geſtationis, pariendi, munus lactandi, & nutriendi: longarum item curarum, quas pater tolerat, ſumptus ſuggerens, & omnem exhibens curam, ut liberi ad pietatem erudiantur. Quando igitur parentes, vel ætate defecti, vel quodam adverſo fortunæ caſu dejecti, egent filiorum auxilio; tunc filii tenentur præſentiſſimum eis afferre ſubſidium, quod præſtant quædam animalia, ſeu Ciconiæ, quæ parentes ſenio laſſos geſtare viciſſim ac fovere ſolent. Apud Ethnicos etiam laudatur *Æneas*, qui patrem *Anchiſen* humeris ſublatum extulit ab urbis Trojæ incendio. Pietas enim proprie dicitur affectus in Deum, in parentes, ac patriam. Referre gratiam iis, per quos vitam vel accepimus, vel recuperavimus, pietatis eſt. Bene mereri de his, qui prius de nobis bene meriti ſunt, gratitudinis eſt. Præceptoribus autem eximiam debemus gratiam, quod ſicut per parentes contingit ut vivamus, ita per hos contingit ut bene vivamus, & quemadmodum illis corporis vitam ferimus acceptam, ita his debemus animi vitam. Porro, quod de parentibus dico, pertinet itidem ad omnes, qui nobis ſanguinis propinquitate juncti ſunt, aut qui ea præſtiterunt officia, quæ parentes pii ſolent ſuis præſtare liberis. Addo denique, iſtud Præceptum non ſolum ad parentes, verum & ad Epiſcopos, Reges, Præceptores, Magiſtratus, & Heros, ſeu Dominos, qui ſervos habent, pertinere. Quibus enim jubetur rependi honor, hi eadem opera jubentur ea præſtare officia, quibus magna debetur gratia.

D. Ergone longævi ſunt omnes qui pie colunt parentes?

M. Longævam vitam, tanquam præmium pietatis erga parentes, promiſit quidem Deus craſſis Judæis, qui ſpe commodorum temporalium, velut infantes, alliciendi erant ad officia pietatis. Duriter quippe habiti in Ægypto, longiſque per Deſerta itineribus fatigati, miro deſiderio inhiabant ad terram, a Deo eis promiſſam, lacte & melle fluentem, eoque adjectum eſt: *Ut bene ſit tibi, & longævus ſis ſuper terram, quam Dominus Deus dabit tibi*. Verum, quamvis Deus det ſæpe numero in hac vita præmium pietatis erga parentes, non hic tamen expectandum eſt illud pietatis præmium, ſed in illa terra viventium. Vitam debemus progenitoribus, in quos ſi grati fuerimus, æquum eſt, ut eo, quod accepimus, diu fruamur. Nec hi tamen falluntur promiſſo, quibus hic non contingit vitæ longævitas. Aut enim hoc datur, quod juxta hujus Præcepti literam promiſſum eſt, aut aliquid illo multo præſtantius. Neque enim fallit, qui pollicitus vitrum, dat gemmam. Filios autem, qui non colunt parentes ſuos, ut par eſt, Deus etiam in hac vita punit. Nam, præter jacturam, quam faciunt, famæ ſuæ, negligendo, ac contriſtando progenitores ſuos; ſæpe etiam fit, ut qualem quiſque ſe præſtiterit parentibus ſuis, tales erga ſe habeat liberos, nec eſt alia gravior homini calamitas, quam habere filios impios. Meretur autem ingratitudo, ut quod immerens accepit, invitus amittat. (*a*)

(*a*) Temperare me non poſſum, quin illuſtrando huic loco de obſequio in parentes exhibendo afferam Canonem quendam juriſprudentiæ apud Indos receptæ. Ferunt enim apud Gentem illam filios patris ſui quantumvis ſceleſti, ac crudelis erga eoſdem, ut vel illos injuriis, & vulneribus affecerit, adhuc tamen teneri debita ejus omnia exacte ſolvere, nec poſſe etiam abrenunciata hæreditate ab eo obſequio in parentem præſtando ſeſe liberare; majorem enim eſſe dictitant filialem reverentiam, quam ut a parentum ſævitia extundi poſſit. Idem pariter tenent de patre erga filios, quem nulla ratione exemptum pronunciat, ut hæreditate ſua filios privet. Vide librum Gallicum *Recueil d'Obſervations ſur les Moeurs* &c. Pariſiis editum an. 1749. tom. 1. pag. 227.

D. Explica nunc, ſi placet, iſtud quintum Decalogi Præceptum: *Non occides?*

M. Hoc quinto Decalogi Præcepto prohibetur Homi-

Homicidium, seu hominis occisio. Pluribus autem modis potest contingere homicidium. Calumniator pro gladio, jaculo & veneno, utitur lingua ad occidendum hominem. Avarus, dum egenti non succurrit, fame occidit. Maleficæ perimunt incantamentis. Maledicus ad mortem adigit. Puellæ, quæ ex crimine conceperunt, &, ad vitandam infamiam, cient abortum, etsi fœtus inanimatus supponatur, infanticidium committunt. Parentes etiam, qui infantes abjiciunt & exponunt, tametsi ab aliqua prætereunte misericordia colligantur, violant quintum istud Decalogi Præceptum. Quisquis, ob sui honoris defensionem, hominem, vel clam, vel in duello, seu singulari certamine occidit, aut impactam sibi alapam, vel calumniam, cæde proximi vindicat, homicidii reus est. Qui sibi necem consciscit, ne infamiæ suæ sit superstes, patrat homicidium, sicut multis argumentis probat S. *Augustinus* lib. 1. *De Civitate Dei* cap. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & seq. Si quis furem, pecunias, aut qualibet alia fortunæ bona rapientem, ad hujusmodi bonorum defensionem & conservationem, occidit, homicida est, nisi sit fur nocturnus, de quo justa suppetit dubitandi ratio, an ad occidendum venerit; aut sit fur diurnus, qui se telo defendat. Denique, hoc quinto Decalogi Præcepto non tantum prohibentur cædes, sed mutilatio & vis quælibet proximo illata, odium inimicorum, ira, vindicta, aliique affectus, qui ad homicidium tendunt, suntque ad omnem occasionem parati ad lædendum.

D. Si nullo pacto liceat occidere, quid dicemus de bellis ac publicis judiciis?

M. In legitimis judiciis Lex ipsa occidit, non Judex, qui tenetur judicare, ut docet S. *Thomas*, secundum allegata & probata. Lex autem a Deo est, jubens unum membrum tolli ob totius corporis incolumitatem. In bellis quoque juste susceptis, & legitime gestis, lex occidit, non homo. Cæterum Princeps, qui non necessitate, neque Reipublicæ studio, sed ob privatos affectus, bellum suscipit, violat quintum istud Decalogi Præceptum: *Non occides*.

D. Quid, si quis privatus occidat invadentem? Numquid etiam violabit quintum istud Decalogi Præceptum: *Non occides?*

M. Nemini privato, sive per Legem Mosaicam, sive per Legem Evangelicam, licet, etiam sese contra invasorem defendendo, animum habere quemquam occidendi. Sed, si quis, dum invasoris ictum avertit, hunc ense feriat, non ei verti crimini debet, quia nihil ea in re facit, nisi *cum moderamine inculpatæ tutelæ*, ut loquitur S. *Thomas* 2. 2. Quæst. 64. Art. 7. *Et ideo*, inquit Angelicus ille Doctor, *si aliquis, ad defendendam propriam vitam, utatur majori violentia, quam oporteat, erit illicitum*. Ad hoc autem ut liceat capitis periculum exitio certam mortem intentantis depellere, multæ conditiones requiruntur, quas persequi non est hujus instituti. Quin, S. *Augustinus*, & quidam antiqui Patres existimant, eum, cui certa mors intenditur; nec ullum est effugium; non ad sui defensionem prosilire, sed Dei auxilium implorare debere; ita ut, si malit occidi, quam occidere, Christiani hominis officio egregie fungatur.

D. Quid prohibetur hoc sexto Decalogi præcepto: *Non mœchaberis?*

M. Hoc sexto Decalogi Præcepto prohibetur præcipue *Adulterium*, quo alterius constupratur uxor, eodemque Præcepto vetatur omnis extra legitimum matrimonium Veneris usus, seu quilibet carnis coitus nefarius. Quod genus sunt *Fornicatio*, quam simplicem vocant, viri scilicet soluti cum soluta itidem muliere concubitus; *Stuprum*, quo virginis integritas violatur, ideoque simplici fornicatione gravius est: *Raptus*, quo mulier quævis, contra suam voluntatem, ad concubitum opprimitur, vel invita abducitur; *Sacrilegium*, quo quis emissum a se votum castitatis opere violat, vel cum persona Deo castitatis voto consecrata commiscetur: *Incestus*, quo quis effræni libidine cum consanguinea, vel affini copulam habet, quibus addi debent peccata contra naturam, quæ sunt monstra libidinis, videlicet *Mollities*, seu pollutio; *Venus mascula*, seu sodomia; & *Bestialitas*, seu coitus cum brutis animalibus. Denique, hoc sexto Decalogi Præcepto prohibentur tactus, aspectus impudici, verba obscœna, oscula libidinosa &c.

D. Multum sane mihi placet decens ille ordo sex illorum Decalogi Præceptorum, quæ hactenus breviter explanasti. Tria siquidem prima Decalogi Præcepta pertinent ad Deum, quo nihil melius aut carius. Quartum Præceptum ad parentes, quibus secundum Deum honos debetur. Quintum ad vitam & corpus, quæ possessio unicuique carissima est. Sextum ad uxorem, quæ est una caro cum viro. Perge nunc explicare septimum Decalogi Præceptum, & indica, quid eo prohibeatur.

M. Septimum Decalogi Præceptum his verbis conceptum est: *Non furtum facies*, pertinetque ad externa bona, sine quibus tamen vivere haud possumus. Quocirca, qui pauperem spoliat necessariis, fur est. Qui res inventas legitimo Domino non restituit, furti reus est. Qui iniquas exactiones imponunt, suggerunt, vel justa vectigalia inæqualiter distribuunt, vel amplius exigunt, fures sunt. Judices, qui venalia judicia exercent, munera accipiunt, vel emungunt & extorquent, ut lites in alterius partis favorem dirimant, aut prorogent, fures sunt. Qui defraudant operariorum mercedem, ut vel in longius, quam par est, tempus solutionem ejus de industria magno eorum incommodo protrahant, furti rei sunt. Fœneratores, seu Usurarii, qui aliquid lucri supra sortem, seu summam principalem, percipiunt vi & causa mutui, fures sunt & latrones. Peculatores, qui suppilant ex ærario publico; sacrilegi, qui res sacras auferunt; hi, qui abducunt aliena jumenta, aut pecudes, Plagiarii, qui abducunt aliena mancipia, seu liberos; Piratæ, & prædones, qui vi ac belli specie spoliant homines, nec non illi, qui clam aliena surripiunt; hi, inquam, omnes quotquot sunt, furti crimen incurrunt. Sed varia isthæc furto-

furtorum genera nulli non sunt notissima. Alia autem sunt tectiora quidem, sed non minus atrocia.

D. Dic, quæso, quænam sint ista furtorum genera, tectiora quidem, sed his, quæ mox recensuisti, non minus atrocia?

M. Qui mutuum, ac commodatum, aut depositum accepit, retinetve hoc animo, ut si possit, nunquam reddat, non minus fur est, quam is, qui, effractis scriniis, rem alienam aufert. Similiter & operarius, aut non præstans id quod pollicitus est, aut decem diebus absolvens quod poterat quinque, si mercedem integram accipit, fur est. Hi, qui monetam publicam arte reddunt deteriorem, aut gemmas fictitias vendunt pro nativis, aut simili fuco deludunt proximum, vel qui suas merces vendunt, non quanti debent, sed quanti possunt, vel qui vinum, multa dilutum aqua, pro mero vendunt, fures pariter sunt. Idem dicendum est de molitoribus, pistoribus, vestiariis, qui rem alienam vel subtrahunt, vel vitiant. Jam vero, quid attinet dicere de monopolis, qui frumenta emunt & recondunt, ut ea, ingravescente annona, majori quo poterunt pretio divendant? Certe ejusmodi homines esse pestes Reipublicæ, & immanis furti ac rapinæ reos nemo negare potest: Breviter furtum est, quidquid cogeris restituere, si adsit facultas. Nam fur est, qui bona fama spoliat hominem, & qui puellæ simplicem animum astu corrumpit.

D. Quid prohibetur isto octavo Decalogi Præcepto: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium?*

M. Sicut in quinto Decalogi Præcepto nomine homicidii comprehenditur omnis læsio proximi, ita in hoc octavo Decalogi Præcepto sub falsi testimonii titulo continetur noxa omnis, qua per linguam afficimus proximum. In hunc scopulum impingunt omnes, qui vel obtrectando, vel adulando, vel fubdolis consiliis, vel corrupta doctrina, quam disseminant, nocent proximo. Hoc etiam octavo Decalogi Præcepto non tantum vetatur falsum testimonium quod adversus proximum in judicio profertur, sed etiam omnis omnino judicii perversio, & corruptela, seu verbis, seu factis, seu instrumentis, facta a testibus, accusatoribus, delatoribus, reis, Judicibus, advocatis, Notariis, Procuratoribus &c. prohibetur. Item eodem Decalogi Præcepto inhibentur calumnia, detractio, susurratio, murmuratio, famosorum, seu dentatorum libellorum conscriptio, aut divulgatio, nec non omnia mendaciorum genera, quæ nunquam licita esse, etiamsi sint tantummodo jocosa & officiosa, probat invicte S. *Augustinus* duobus libris, quos edidit *adversus Mendacium*, a qua S. *Augustini* doctrina quidam moderni laxiores Casuistæ desciscentes, & restrictionum mentalium, ancipitisque significationis verborum usum licitum esse, sibi, aliisque, ad excusandas excusationes in peccatis, persuadere volentes, a Sede Apostolica jure optimo fuerunt proscripti.

D. Duo, quæ sequuntur Decalogi Præcepta, nonum videlicet, & decimum, non mihi videntur a præcedentibus Decalogi Præceptis discrepare. Sic enim habet nonum Præceptum; *Non concupisces uxorem proximi tui*. Quod pertinet ad sextum Decalogi Præceptum: *Non mœchaberis*, quo, sicut superius dixisti, prohibetur adulterium. Similiter, decimum Decalogi Præceptum his verbis continetur: *Non concupisces domum proximi tui, nec agrum, nec servum, nec ancillam, nec bovem, nec asinum, & universa, quæ illius sunt*. Quis autem non videt, ejusmodi Præceptum pertinere ad septimum Decalogi Præceptum: *Non furtum facies?* Ut quid ergo, quæso te, opus erat his duobus postremis Decalogi Præceptis? An non qui malum facinus prohibet, eadem opera prohibet malam voluntatem, seu cogitationem, desiderium, & concupiscentiam faciendi malum?

M. Datum est hoc ruditati Populi Judaici, qui quoniam pravæ voluntati, seu concupiscentiæ, & cogitationi faciendi peccatum non est præstituta pœna per Legem Mosaicam, creditus erat, voluntatem, seu concupiscentiam, internamque cogitationem deliberatam committendi vel adulterium, vel furtum, non esse peccatum, quia prædicta voluntas, seu interna cogitatio, apud homines est impunita, non quia non sit crimen, sed quia volubilis est hominis cogitatio, & factum probari potest, voluntas vero, seu interna cogitatio soli Deo est cognita. Ut igitur Deus crassos Judæos ab hoc errore retraheret, postquam sexto Decalogi Præcepto prohibuit Adulterium, & septimo Furtum: tandem nono Decalogi Præcepto prohibet prava desideria, & nefarias cogitationes, quibus aliquis concupiscere & desiderare posset uxorem alterius. Similiter, decimo Decalogi Præcepto prohibet voluntatem, qua quis concupiscit, appetit, & inordinate desiderat habere, aut rapere aliena bona. Hinc Christus Dominus, alludens ad sinistram illam interpretationem, qua crassi quidam & carnales Judæi Legem corrumpebant, ait *Matth.* cap. 5. v. 27. & 28. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*. Pravæ itaque cogitationes adulterii, furti &c. si in iis homo delectetur, vel eas, ut par est, vigili studio depellere, atque extinguere non satagat, sunt peccata, quamvis etiam ab operibus abstinere decreverit. Quam in rem extat præclara *Minutii Felicis* in *Octavio* sententia, dicta contra Ethnicos: *Vos scelera admissa punitis: Apud nos*, seu Christianos, *& cogitare, peccare est*. Cæterum, recolere debes id, quod satis fuse ostendimus in secundo nostro Colloquio in Historiam primæ Mundi Ætatis, videlicet primos concupiscentiæ motus, qui, ratione inconsulta, & nequaquam consentiente, sed penitus invita, erumpunt, peccata non esse, ac subinde nec habitualem concupiscentiam, nec motus plane indeliberatos prohiberi duobus istis postremis Decalogi Præcepris. Ecquis enim (nisi sit peccati originalis expers, vel jam in patria immortalis

vitæ

vitæ particeps) hos indeliberatos concupiscentiæ motus, qui sunt peccati originalis appendices, non persentiat? His itaque duobus postremis Decalogi Præceptis prohibetur dumtaxat, ne illis concupiscentiæ motibus assensum præstemus, & ad hoc Apostolus *Paulus* Epist. ad Romanos cap. 10. v. 12. nos adhortatur his verbis: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus*. Sed de Præceptis Decalogi si plura scire aveas, legesis Sanctum *Thomam* 1. 2. quæst. C. Art. 3. 4. 5. 6. 7. & 8.

D. Præter decem illa Decalogi Præcepta, quæ mox exposuisti, præscribitne Lex Mosaica alia Præcepta, ad quorum observationem obstringerentur Hebræi?

M. Præter ista Decalogi Præcepta, quæ sunt moralia, seu naturalia, Lex Mosaica præscribit alia Præcepta, quorum quædam dicuntur *Ceremonialia*, & ordinantur ad cultum Dei; quædam vero nuncupantur *judicialia*, seu forensia, quæ ad ordinem & conservationem Reipublicæ Hebræorum sunt præscripta. Agemus hic primo de Veteris Legis Ceremoniis, quę, ut docet S. *Thomas* 1. 2. Quęst. CI. Art. IV. convenienter dividuntur in Sacrificia, Sacramenta, Sacra, & observantias.

D. Incipiamus, quęso, a Sacrificiis Legis Mosaicę, & ostende, quid isthęc Sacrificia figurarent, & unde nata sit eorum origo?

M. Legis Mosaicę Ritus omnes, tum maxime Sacrificia, Christum Dominum in Cruce mactandum, & pro generis humani redemptione cum totius sanguinis effusione immolandum, prefigurabant, & ideo in Veteris Legis Sacrificiis mactabatur vivum animal, ejusque sanguis effundebatur ad placandum & colendum Deum. Unde autem nata sit illa consuetudo mactandi viva animalia in laudem & honorem Dei? Respondet *Joannes Spencerus*, hanc consuetudinem profluxisse ex prava opinione & ruditate Gentium. Vult quippe ille Scriptor, Deum Sacrificiorum Ritus, quos Judei in Ægypto viderant, & ab Idololatris didicerant, tolerasse emendatos, eosque in Republica Hebręorum in sacratiorem usum evexisse. Verum, vanam esse & oppido falsam hujus Scriptoris conjecturam, tribus momentis evinci potest. Primo, quia verisimile non est, Deum eosdem, quos Ægyptii suis Idolis deferebant, sibi honores postulasse, &, cum solemnem suum apud Hebręos cultum institueret, non maluisse verum & novum ordinare ac pręscribere cultum, quam emendicare falsum, & antiquitus prophanatum a viris sibi infensis, utpote Idololatrię cultoribus. Secundo, originem Sacrificiorum altius repetendam esse quam ab Ægyptiis, patet ex pręcedentibus nostris Colloquiis, ubi ex Scriptura Sacra ostendimus, ab antiquis Patriarchis, ab *Abele*, a *Noemo*, ab *Abrahamo*, *Melchisedecho*, *Jobo*, *&c.* oblata esse Sacrificia, quę Deo placuerunt. Denique, ea fuit veteris Legis Sacrificiorum ratio, sicut constans est omnium sanctorum Patrum, cum Gręcorum, tum Latinorum doctrina, ut instituta sint in symbola & typos mortis Christi. Debuit ergo Deus illa Sacrificia ordinare, & pręscribere Ritus eorum quod tamen non fecisset Deus, si Sacrificiorum origo, ut censet *Spencerus*, fuisset a Dęmoniis profecta. Non indigebat quidem Deus istis Mosaicę Legis Sacrificiis, ut sanguinem Hircorum potaret, & manducaret carnes Taurorum. Sanguis etiam brutorum animantium purgare haud poterat animam peccatricem, sed repręsentabat pretiosum Sanguinem Jesu Christi, quo vere mundati sumus. Placebant itaque Deo Veteris Legis Sacrificia, quoniam sibi fieri postulabat, sed quatenus erant signa & simbola Sacrificii, quod Christus Dominus, ejus Filius Unigenitus, ei in Ara Crucis offerre debebat, & in quem collimabant omnia Veteris Legis Sacrificia.

D. Cum varios sciam fuisse Sacrificiorum Veteris Legis Ritus, supervacaneum esset in explicandis Ritibus, cuique Sacrificio propriis, multum hic terere tempus. Abunde itaque sufficiet mihi, ea a te circa Sacrificia Veteris Legis scire, quę de omnium Sacrificiorum speciebus, & singulorum Ritibus habent sacti Codices. Ex his autem, quę mox dixisti, probe intelligo, Sacrificium in Lege Mosaica fuisse mactationem vivi animalis, & per hanc mactationem ostendisse Judęos, se per peccatum commeruisse mortem ęternam, a qua tantum liberari poterant, non per sanguinem animalium, quem in Sacrificiis effundebant, sed per Sanguinem Christi, quem sparsus ille animalium sanguis repręsentabat. Sed nunc indica, quęso, quęnam esset Veteris Legis Sacrificiorum materia animata, vel inanimata?

M. Materia animata Veteris Legis Sacrificiorum consistebat in animalibus, quę Deo in Sacrificio offerebantur. Ex his autem animalibus munda tantum, eorumque octo dumtaxat species, Altari suo Deus admoveri jussit, videlicet Oves, Boves, Capras, Hędos, Vitulos, Columbas, Passeres, & Turtures, sicut legitur Lib. Levitici cap. 1. 2. 10. & 14. Materia vero Veteris Legis sacrificiorum inanimata erat, panis, simila, spicę, vinum, sal, oleum, & thus, sicut pręscriptum est Lib. Levitici c. 2. v. 1. Sacrificia, quę ex materia animata, seu ex mundis animalibus Deo offerebantur, his cęremoniis peragebantur. Primo, immolandę victimę ad ostium dumtaxat Tabernaculi, & non alibi, offerri debebant. Secundo, quoties quis immolandam victimam suscipiebat, illam sistebat ante Altare, & manum capiti ejus imponebat. Tertio, offerens solemnes quasdam preces edebat. Quarto, jugulabatur animal, & proprium munus erat Sacerdotum excipere sanguinem, illum transferre, Deo offerre, & eo aspergere Altare, cęteraque subire munia. Licebat tamen hominibus alienis, id est, non Sacerdotibus, victimam pelle exuere, eamdemque varias in partes dissecare.

D. Quot erant in Veteri Lege Sacrificiorum species?

M. Tres in Veteri Lege erant Sacrificiorum species. Alia quippe dicebantur *Holocausta*, alia *Pacifica*, alia denique *Propitiatoria*, sive, ut Scriptura Sacra loquitur, *pro peccato*. (Levitici c. 1. 3.

1. 3. 4. 5. 6. & 7. In Sacrificio, quod dicebatur *Holocaustum*, tota victima in Dei honorem, & ad recognoscendum summum ejus in res omnes dominium omnino consumebatur, & qui illud offerebant, se totos Deo addictos esse profitebantur. In Sacrificio, quod dicebatur *Pacificum*, quodque ex Bobus, Ovibus, Agnis, vel Capris offerebatur, triplex fiebat divisio. Prima, scilicet adeps & sanguis, Deo adolebatur, cum cauda, renibus, & jecore. Altera pars, scilicet pectus & armus dexter, cedebant in usum Sacerdotis. Tertia, nempe caro reliqua, cedebat privatis, qui obtulerant. Postremo, Sacrificium, dictum *Propitiatorium*, sive *pro peccato*, eoque per ignorantiam commisso; quadruplex erat. Primo; Pro peccato Pontificis, & in hoc immolabatur Vitulus. Secundo; Pro peccato Populi ex eodem animalium genere. Tertio; Pro peccato Principis, & tunc mactabatur Hircus. Quarto; Pro peccato Plebeii, & tunc immolabatur Capra, vel Ovis. Istud triplicis sacrificii discrimen perdocte explicat S. *Thomas* 1. 2. Quæst. CII. Art. 3. ad 8. & in Responsione ad decimum argumentum docet, inter omnia sacrificia holocaustum fuisse præcipuum, *quia totum comburebatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur*.

D. Quibusnam potissimum diebus Hebræi offerebant Sacrificia?

M. Diebus præcipue Festis Hebræi offerebant sacrificia. Apud autem Hebræos plura Festa erant. Primo *Sabbatum*, ita a quiete dictum, quod septima cujuslibet hebdomadæ die sanctificabatur. Hinc annus septimus, ob indictam terræ quietem, *Sabbatum terræ*, *& annus sabbaticus* est appellatus, & annus *Jubilæus* dictus est *Sabbatum Sabbatorum*, quia servis plenam a laboribus quietem afferebat. Alterum Festum quod Hebræi singulis mensibus celebrabant, erat *Festum Neomeniæ*, quod *ideo*, inquit S. Thomas, *celebratur in novitate Lunæ; non autem in ejus plenitudine, ad evitandum Idololatrarum cultum, qui in tali tempore Lunæ sacrificabant*. Quatuor insuper apud Hebræos erant Festa, quæ celebrabantur mense septimo anni, seu mense *Tisri*, qui correspondet mensi nostro Septembri, & erant *Festum clangoris Tubarum*: *Festum Expiationis*: *Festum Scenopegiæ*, seu *Tabernaculorum*: *Festum Cœtus*, seu *Collectæ*. In Neomenia mensis *Tisri* Festum *clangoris Tubarum* præscripsit Deus celebrandum in memoriam liberari *Isaaci*, & substituti in ejus locum Arietis, cornibus dumeto hærentis, ut volunt periti Rabbini, quibus suffragatur S. Thomas. *Festum expiationis* decima die ejusdem mensis *Tisri* celebrandum instituit Deus, in memoriam Dei, Populo Israelitico, adoratione aurei Vituli polluto, ad *Moysis* preces, propitii. Quapropter, in hoc Festo indictum erat jejunium & afflictio animarum, atque expiario generalis peccatorum Israelitarum. Solemne illud Festum Expiationis Hircis duobus peragebatur, de quibus sorte decernere debuit Pontifex, uter Deo sacrum piaculare fieri, uter in solitudinem populi peccatis & maledictis onustus, eaque de causa dictus *Hircus Emissarius*, ablegari deberet? sicut legitur Lib. Levitici cap. 16. *Festum Tabernaculorum*, seu *Scenopegiæ* die decima quinta mensis *Tisri*, & sex diebus sequentibus celebrandum Israelitis instituit Deus in memoriam peregrinationis Israelitarum in Deserto, & habitationis in tentoriis, & hac de causa olim Judæi in Tabernaculis e frondibus & ramis arborum contextis, sub dio, per septem dies habitabant. *Festum Cœtus*, seu *collectæ*, celebrandum Deus indixit octava die Festi Scenopegiæ, seu Tabernaculorum, & erat illius prioris Festi quasi complementum. Sed duo solemniora erant apud Judæos Festa, videlicet *Azymorum*, seu *Paschatis*, & *Pentecostes*. Festum Azymorum seu Paschatis, incipiebat a secundis Vesperis diei 14 mensis *Nisan* in Æquinoctio verno, & in secundis Vesperis ejusdem mensis comedebatur Agnus Paschalis in memoriam liberationis a servitute Ægypriaca. *Festum Pentecostes* die quinquagesimo post Pascha celebrabatur ad offerendas primitias frugum. Eadem die quinquagesima post Pascha, *Moyses* Legem recepit a Deo in monte Sinai. Hisce septem temporalibus Festis Judæorum addunt nonnulli aliam Festivitatem, quam dicunt in Veteri Lege continuam fuisse, *Oblationem* videlicet *jugis sacrificii*. Singulis quippe diebus (sicut præceptum est lib. Numer. cap. 28. vers. 3.) immolari debebant in holocaustum sempiternum duo Agni immaculati; unus offerri debebat mane, & alter ad vesperam. Sacrificium matutinum fiebat, cum sol collustraret orientalem plagam; Sacrificium vero vespertinum offerebatur ubi primum umbra porrigebatur. At, oblationem istam *jugis sacrificii* inter Festa Hebræorum locum non habuisse probabilius censent periti Scripturæ Sacræ Interpretes.

D. Video multas fuisse apud Israelitas solemnitates, in quibus potissimum varia Deo offerebantur sacrificia. Sed nihil adhuc dixisti de Sacramentis, quæ extabant in Veteri Lege.

M. Sacramenta, quæ extabant in Veteri Lege, sunt isthæc: primo, *Circumcisio*, quæ a Deo instituta est cap. 17. libri Genesis, ejusque præceptum Patriarchæ *Abrahamo* datum, ab eoque, sive in seipso, sive in *Ismaele*, filio suo, & in servis omnibus, executioni mandatum, sicut ostendimus in Colloquiis nostris in Historiam secundę Mundi Ætatis. Alterum Veteris Legis Sacramentum erat *Consecratio Sacerdotum*, cujus ritus præscribitur a Deo cap. 29. lib. Exodi. Tertium Veteris Legis Sacramentum erat *manducatio Agni Paschalis*, cujus convivium erat figura Sacro-Sanctę Eucharistiæ. Quarto, *Oblatio Victimarum*, *Esus Panum Propositionum*, *seu aliorum Panum*, *Carniumve consecratarum*, ad Sacramenta Veteris Legis pertinebant. Denique *Purificationes* & *Lustrationes*, Sacramenta erant in Veteri Lege ad removendam divini cultus impedimenta, seu ad legales immunditias abstergendas, a Deo instituta. Immunditię autem legales octo præcipue in Lege recensentur. Prima immundities, erat puerperæ, seu mulieris, quæ pepererat, c. 12. libri Levitici. Altera immunditiæ species, erat im-

immunditia fœminæ menstruatæ, seu quæ, mense redeunte, sanguinis fluxum patiebatur, sicut legitur cap. 15. lib. Levitici. Tertia immunditiæ species, erat immunditia hominis continuo pene seminis fluxu laborantis, uti legitur eodem in capite Libri Levitici. Quarta immunditiæ species, erat immundities concubitus conjugalis. Quinta immunditiæ species, erat immundities somni, seu nocturna pollutio. Sexta immunditiæ species, erat lepra. Septima immunditiæ species, erat immundities funeris, ab iis contracta, qui mortuorum corpora, sepulchra, vel ossa tetigissent, aut eorum tentoria vel domos ingressi fuissent, vel exequias prosecuti, sicut habetur cap. 19. lib. Numerorum. Octava immunditiæ species, erat immundities contactus, quam contrahebat quicumque, qui personam, vel rem immundam, nolens licet ac fortuito, tetigisset, ut videre est in mox laudato capite libri Numerorum. De his octo immunditiarum legalium speciebus, & de variis ritibus, quibus, secundum Legem, mundari debebant, legesis S. *Thomam* 1. 2. Quæst. CII. Art. V. ad 4. & 5. ubi Angelicus ille Doctor perdocte juxta ac copiose de his disserit.

D. Ut Divinæ Legis, Populo Israelitico per manus *Moysis* traditæ, absolutam possim habere notitiam, superest, ut, post præceptorum Decalogi, quæ sunt naturalia, seu moralia, & præceptorum cæremonialium brevem, sed dilucidam, quam hactenus dedisti, explanationem; nunc sub finem nostri Colloquii pauca dicamus de præceptis ejusdem Legis, quæ dicuntur *Judicialia*, seu Forensia, quæque Israelitas ordinabant ad invicem, & ad conservandam Hebræorum Rempublicam erant necessaria.

M. Cum præcepta judicialia, seu forensia, eo potissimum fine fuerint lata a Deo, ut ordinarent Populum Israeliticum ad invicem; ideo *S. Thomas* 1. 2. Quæst. CIV. Art. IV. docet, præcepta judicialia Veteris Legis distingui debere juxta quadruplicem ordinem, qui in aliquo Populo inveniri potest. Primus ordo, inquit Angelicus ille Præceptor, est Principum populi ad subditos. Secundus, subditorum ad invicem. Tertius, ad extraneos. Quartus, ad domesticos, sicut patris ad filium, uxoris ad virum, & Domini ad servum. Secundum igitur quadruplicem illum ordinem distinguuntur præcepta judicialia Veteris Legis. Dantur enim in ea quædam præcepta de institutione Principum, de officio eorum & de reverentia eis exhibenda: & hæc est prima pars judicialium præceptorum. Dantur quædam præcepta spectantia populares & concives ad invicem comparatos; & hæc est secunda pars Judicialium præceptorum. Dantur etiam quædam præcepta pertinentia ad extraneos, ut de gerendis bellis contra hostes, & de susceptione peregrinorum & advenarum: & hæc est tertia pars judicialium præceptorum. Dantur denique in Lege præcepta quædam attinentia ad conversationem domesticam, nempe de uxoribus, filiis, & servis: & hæc est postrema pars, seu classis præceptorum judicialium Veteris Legis. Hanc præceptorum judicialium Veteris Legis distributionem hic indicasse sufficiat, nam si ejusmodi præcepta vellem in præsentia sigillatim explicare, dies me deficeret, & ad multam noctem nostrum protraheretur Colloquium.

D. Cum non possis omnia Veteris Legis præcepta judicialia percensere, eaque sigillatim explanare, obsecro te, ut illa saltem in genere perstringas, quo facile possim inde agnoscere, Rempublicam Hebræorum fuisse a Deo institutam, tanquam perfectissimum Reipublicæ ordinatissimæ exemplar.

M. Præcepta judicialia, seu forensia, quibus constabat Respublica Hebræorum, ad hæc revocari possunt, quæ summatim hic delibabo. In primis, apud Hebræos, ad dirimendas causas & lites, quæ in eorum Republica emergere poterant, Tribunalia erant ordinaria Triumvirorum, & viginti Triumvirorum, quæ per urbes & oppida erant disposita, præter Magnum Synedrium LXXII. Judicum, quod supremum Tribunal erat, Hierosolymis constitutum. De quibus Hebræorum Tribunalibus lege librum, quem edidit *Seldenus*, *de Synedriis Hebræorum*. Judicibus districte a Lege prohibetur, ne munera recipiant, aut bis excæcati proferant judicium. Uni testi fidem adhibere haud poterant Judices, sed tribus, vel minimum duobus, qui essent probatæ & inculpatæ vitæ. Nec mulierem propter levitatem, nec servum, propter animos degeneres testem esse licebat. Ad coercendam cupiditatem bonorum temporalium, cautum erat Lege, quæ dicebatur *Agraria*, ut post quinquaginta annos, sive in anno Jubilæo, agri venditi redirent ad veteres Dominos, & hoc pacto frænabatur cupido impotens augendorum agrorum. Ad amovendam omnem causam bellorum & seditionum, cohibendamque omnem avaritiam, quæ certis terminis vix ac ne vix quidem circumscribi potest; terminos terræ movere fas non erat. Adversus furtum Leges severæ latæ erant. Argentum furatus duplo mulctabatur, pecudem quadruplo, bovem quintuplo. Mutuum dare ad usuram nemini Hebræorum licebat. Vestimentum, quod oppignoraverat pauper, ante Solis occasum huic reddendum erat, sicut mola, qua cibus paratur. Vitæ civium consultum erat. Nam gravi Talionis supplicio percussores puniebantur, & acerbissimis pœnis animadvertebatur in eos, qui rei homicidii erant. Magus, & qui eum consulebat, lapidabatur. Itemque blasphemus, idololatra, venefici, parentum percussores; qui illicite concubuisset, qui prægnantis fœtui nocuerat, qui carnem cum sanguine comederant; morti itidem addicebantur. Involuntariæ cædis reus exulabat usque ad obitum Pontificis. Taurus cornupeta, cæso homine, lapidabatur. Ille, cujus bestia alteri nocuisset, tenebatur damnum farcire. Qui non erat par restituendo, aut solvendo, venibat. Lex lata erat adversus spadones, qui se data opera Eunuchos reddebant, sicque magnum Reipublicæ nocumentum inferebant. Virginem, quam quis constuprasset, aut violasset, debebat uxorem ducere; sed si virgo desponsata, talis non fuisset reperta, ultricibus flammis addicebatur.

tur. Mulier de adulterio suspecta, aquas, quas *Zelotypiæ* appellat Scriptura Sacra, bibere cogebatur, quas cum potasset, si revera esset adultera, in Templo marcebat: sed eædem *Zelotypiæ* aquæ mulieribus de adulterio falso accusatis minime nocebant. Licebat Hebræis plures habere uxores, & quas vellent, repudiare, dando illis libellum repudii, quod Hebræis ad duritiem cordis erat indultum, ne, sicut sæpius fieri assolet, ab odio & ira inflammati in uxores, quarum mores & contubernium ferre minime poterant, ferro & veneno se ab illis divellere tentarent. Ne deficerent familiæ, & ut possessiones apud cognatos fartæ tectæ permanerent, mulierem, cujus maritus, necdum susceptis liberis, mortuus erat, tenebatur frater mariti defuncti in uxorem ducere. Si quis servum proprium servamve percussisset, & ex eo ictu obiisset, reus in judicio fiebat. Si quis servo oculum aut dentem excussisset, servus in libertatem vindicabatur. Si quis defossum lacum non cooperuisset, pecusque in lacum cecidisset, pretium pecudis domino dare debebat. Si depositum periisset, is, penes quem depositum fuerat, jurare adstringebatur, nihil se dolo egisse. Si quis se pecudi miscuisset, morti tradebatur. Præcipiebat insuper Lex, viduam & orphanos non esse premendos; pauperem debitorem non perurgendum; Principem populi non increpandum; primogenita omnia Deo offerenda; carnem, a fera captam, non edendam; inimici pecus ad dominum reducendum; advenam benigne excipiendum; fructus septimi anni non metendos, sed egenis & pauperibus relinquendos. Sontes pro meritis cædebantur, videlicet diversis suppliciorum generibus, quæ erant verberatio, venditio hominis rei, exilium, vivicomburium, crucifixio, seu suspensio in patibulo, potio aquarum, quæ *Zelotypiæ* dicebantur, decollatio, seu abscissio capitis, cujus unicum in *sancto Joanne Baptista* extat exemplum. His suppliciorum generibus addunt Rabbini strangulationem; sed de hoc supplicii genere nullum extat in Lege Statutum. Præter hæc, quæ hactenus percensui, Legis præcepta, alia data erant populo Hebræo, quæ ad allegoriam quamdam spectare videntur, sic sunt præcepta de non coquendo Hædo in lacte matris, Exodi cap. 23. v. 19. de non arando in Bove & Asino, de non induenda veste, quæ lino & lana texeretur, Deuteronomii cap. 22. v. 10. & 11. de non ferendis in eodem agro diversis seminibus, Levitici cap. 19. v. 19. de non alligando ore Bovis triturantis, Deuteronomii cap. 25. vers. 24. de rejiciendo vase, cui non erat operculum, lib. Numerorum cap. 19. v. 15. de abstinendo a contactu cadaveris, Levitici cap. 18. v. 39. & alia id genus præcepta, quorum rationes, & allegorias cum hic explicare nimis longum esset, consultius est, ut domi tuæ legas Doctorem nostrum Angelicum, qui 1.2.Q.CII.Art.VI. in his reconditis & allegoricis præceptorum rationibus explanandis nullum parem, ac secundum habet, nec unquam habiturus est. Hoc unum dumtaxat ex tot præceptis contentis in Lege a Deo per *Moysem* data Populo Hebræo, quæ hactenus cursim expendimus, velim intelligas, quam sancta, & immaculata esset illa Lex; quam bene disposita, & ordinata Respublica Judæorum, & quam puri, piique essent Israelitarum mores, qui vitam suam ad normam illorum præceptorum exigebant atque componebant. Qua de re si plura desideres, auctor tibi sum, ut legas Angelicum Doctorem loco mox citato.

D. Ad ædes meas festinus redeo, ut me ad proximum, quod perendie habituri sumus, Colloquium præparare, & in hac præfrigida anni tempestate apricatione, aut igni calefcere possim.

COLLOQUIUM II.

In quo quædam dubia, sive ad Legem Mosaicam, sive ad Historiam quartæ Mundi Ætatis attinentia, quæ a Theologis, vel Scripturæ Sacræ Interpretibus proponi solent, discutiuntur, ac diluuntur.

MAGIST. Dubia, quæ tam Theologi, quam Scripturæ Sacræ Interpretes proponere solent, spectant vel Legem Mosaicam in se consideratam, vel præcepta, quæ continet, seu præcepta Decalogi, quæ sunt præcepta Legis naturæ, & moralia dicuntur; vel pertinent ad præcepta ejusdem Legis cæremonialia, aut judicialia, seu forensia: vel denique attinent ad quædam facta historica, quæ in quarta Mundi Ætate contigerunt. Ut igitur dubia cum Theologorum, tum Scripturæ Sacræ Interpretum, quæ ad quatuor isthæc capita revocantur, continenti ordine dirimere possim, propone in primis ea dubia, quæ spectant Legem Mosaicam in se consideratam.

D. Non proponam hic duo dubia, quæ circa Legem Mosaicam movet S. *Thomas* 1. 2. Quæst. 98. Art. 1. & 2. quorum primum istud est: *Utrum Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit bona?* Alterum, *an Lex Mosaica fuerit instituta a Deo?* Hæc, inquam, duo dubia non proponam, quia in superioribus nostris Colloquiis, juxta doctrinam Angelici Præceptoris, jam ostendisti primo, Legem Veterem, seu Mosaicam esse bonam, quia prohibebat omnia peccata, quæ adversantur rationi, quamvis hæc Lex comparate ad Legem Evangelicam imperfecta dicatur, quia vi sua gratiam sanctificantem non conferebat, sed solum per Fidem in Christum Mediatorem, quem eadem Lex suis Cæremoniis, Ritibus, Sacrificiis, aliisque id genus Documentis venturum declarabat. Secundo, ostendisti, Legem Veterem, seu Mosaicam, esse a Deo institutam, quia, tota quanta est, collimat in Christum, & de eo pluribus in locis perhibet testimonium. Porro fit, ut Christus Dominus cap. ultimo *Lucæ*, dicat: *Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt: in lege, & in Psalmis, & in Prophetis de me.* Et cap. 5. Joannis: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Porro, impossibile est ut Diabolus hanc condiderit Legem, quæ homines adducebat ad Christum, verum Deum, & Redemptorem omnium hominum, per quem Diabolus expellendus erat, juxta illud *Matth.* cap. 12. *Si Satanas Satanam ejicit, divisum est Regnum ejus.* Nullus itaque

que dubito, quin Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit bona & condita a Deo, ac subinde hisce duobus proponendis dubiis, quibus in præcedentibus nostris Colloquiis abunde fecisti satis, lubenti animo hic supersedebo. Tria igitur alia circa Veterem Legem proponam dubia, quæ breviter solvas velim. Primum est, cur Deus Veterem Legem dederit tempore *Moysis*, & non alio tempore? Alterum est, utrum Lex Vetus soli Populo Hebraico dari debuerit? Tertium est, an omnibus hominibus incubuerit necessitas observandi Legem Veterem?

M. Hæc tria, quæ proposuisti, dubia, non meis, sed Angelici Præceptoris nostri verbis diluam: & ad primum respondeo, *conveniens fuisse tempore Moysis Legem Veterem dari, ad superbiam hominum convincendam. De duobus enim homo superbiebat, scilicet de scientia & potentia, quasi ratio naturalis ei posset sufficere ad salutem. Et ideo, ut de hoc ejus superbia convinceretur, permissus est homo regimini suæ rationis absque adminiculo Legis scriptæ, & experimento discere potuit, quod patiebantur rationis defectum per hoc, quod homines usque ad Idololatriam, & turpissima vitia circa tempora Abrahæ sunt prolapsi, & ideo post hæc tempora, fuit necessarium Legem scriptam dare in remedium humanæ ignorantiæ, quia per Legem est cognitio peccati, ut dicitur Epistolæ ad Rom. cap. 5. Sed, postquam homo est instructus per Legem, convicta est ejus superbia de infirmitate, dum implere non poterat quod cognoscebat, & ideo sicut Apostolus concludit cap. 8. Epist. ad Rom. Quod impossibile erat Legi, in qua infirmabatur per carnem, misit Deus Filium suum, ut justificatio Legis impleretur in nobis*. Sic perdocte discurrit Doctor Angelicus 1. 2. Quæst. 98. Art. 6. ubi aliam assignat rationem, quam memini, me alibi insinuasse, videlicet, necessarium fuisse Veterem Legem dari tempore *Moysis*, *quando Lex naturalis obscurari incipiebat propter exuberantiam peccatorum*: unde infert sanctus ille Doctor, *quod statim post peccatum primi hominis non competebat Legem Veterem dari, tum quia homo non recognoscebat se ea* (seu Lege) *indigere de sua ratione confisus: tum quia adhuc dictamen Legis naturæ nondum erat obtenebratum per consuetudinem peccandi*. Ad alterum dubium, utrum Lex Vetus soli Populo Hebræo dari debuerit? non minus dilucide respondet S. *Thomas* 1. 2. Quæst. 98. Art. 4. ubi hæc habet: *Deus igitur & Legem, & alia beneficia specialia illi Populo* (seu Hebræo) *exhibuit propter promissionem eorum Patribus factam, ut ex eis Christus nasceretur. Decebat enim ut ille Populus, ex quo Christus nasciturus erat, quadam speciali sanctitate polleret, secundum illud, quod dicitur cap. 10. Lib. Levitici: Sancti eritis, quia ego Sanctus sum. Nec etiam fuit propter meritum ipsius Abrahæ, ut talis ei promissio fieret, ut scilicet Christus ex ejus semine nasceretur, sed ex gratuita Dei electione & vocatione..... Si autem quæratur, cur hunc Populum* (seu Hebræum) *elegerit, ut ex eo Christus nasceretur, & non alium? convenienter respondet S. Augustinus Tractatu 26. in Joannem: Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle dijudicare, si non vis errare*. Deus ergo ex speciali dilectione Legem Veterem dedit Populo Hebræo, & non alteri. Hinc Apostolus *Paulus* cap. 3. Epist. ad Romanos: *Quid ergo amplius Judæo? multum quidem per omnem modum, primum quidem, quia credita sunt eis eloquia Dei*. Et Psalm. 14. dicitur: *Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis*. Ad ultimum, quod proposuisti Dubium, utrum omnes homines tenerentur Legem Veterem observare? Sic *S. Thomas* Quæstionis mox citatæ Art. V. respondet: *Dicendum, quod Lex Vetus manifestabat præcepta Legis naturæ, & superaddebat quædam propria præcepta. Quantum igitur ad illa præcepta, quæ Lex Vetus continebat de Lege naturæ, omnes tenebantur ad observantiam Veteris Legis, non quia erant de Veteri Lege, sed quia erant de Lege naturæ: sed quantum ad illa, quæ Lex Vetus superaddebat, non tenebantur aliqui ad observantiam Veteris Legis, nisi solus populus Judæorum: cujus ratio est, quia Lex Vetus data est populo Judæorum, ut quamdam prærogativam sanctitatis obtineret propter reverentiam Christi, qui ex illo populo nasciturus erat. Quæcumque autem statuuntur ad specialem aliquorum sanctificationem, non obligant nisi illos. Sicut ad quædam obligantur Clerici, qui mancipantur divino ministerio, ad quæ Laici non obligantur. Similiter & Religiosi ad quædam perfectionis obligantur opera ex sua professione, ad quæ Sæculares non obligantur, & similiter, ad quædam specialia obligabatur populus ille, ad quæ alii populi non obligabantur*. Habes nunc ex doctrina *S. Thomæ*, qua nullam aliam solidiorem desiderare potes, clare soluta tria illa, quæ proposuisti, Dubia.

D. Ambabus manibus amplector & exosculor doctrinam *S. Thomæ*, qua nihil in vita mihi carius & antiquius unquam erit. Sed dicas mihi, sodes, cur Lex Vetus, seu Mosaica, quæ, ut paulo ante dixisti, tanta solemnitate fuit a Deo instituta, tot miraculis ac prodigiis confirmata, tanta religione a viris, Spiritu Sancto afflatis, custodita, quæque tot sæculorum tractu floruit, fuerit tandem a Jesu Christo, Servatore nostro, rescissa, eliminata, & antiquata? Neque enim intelligere possum, quo pacto hæc Lex, quam bonam esse, & a Deo institutam profitentur omnes Christiani, rescindi aliquando debuerit, Deo ipsomet volente atque jubente, quasi is, instabilium ac levium hominum more, consilia mutet.

M. Legem Veterem, seu Mosaicam, adoriente Jesu Christo, vero Messia, a Prophetis prædicto obliterandam esse, & in Novam Legem, seu Evangelicam, commutari debere docent sacri Vates. Adverte enim, si placet, Veterem Legem, seu Mosaicam, in monte Sina sancitam a Deo, & unico Judaico populo datam esse, sicut in superiori Colloquio ostendimus. Porro, Legem alteram Messiæ temporibus orituram vaticinatus est *Isaias*, Gentibus quoque communem, & Hierosolymis & e monte Sion prodeuntem. Quibus Notis quid, nisi Legem Evangelicam, intelligamus, a Christo, Salvatore nostro, Hierosolymis datam, a Spiritu Sancto in montem Sion illapso in Discipulos confirmatam, ut universis Gentibus nunciaretur? *De Sion exibit Lex*, inquit *Isaias* cap.

cap. 2. v. 3. & *Verbum Domini de Jerusalem, & judicabit Gentes, & arguet Populos multos*. Hæc, inquam, Lex, quæ post adventum Christi Domini e Hierosolymis, & e monte Sion proditura erat, alia prorsus esse debebat, planeque distincta a Lege Veteri, seu Mosaica, propter multiplicem rationem. Primo, quia Lex Vetus, seu Mosaica data est, ut mox diximus, in monte Sina: Altera Lex, seu Evangelica, data est Hierosolymis, & in monte Sion. Secundo, quia Lex Vetus unico Judaico Populo data est, nec ad ejus observantiam obligabantur cæteræ Gentes. At, exteræ Gentes toto orbe diffusæ ad observantiam Legis, quæ, adventante Christo, Hierosolymis promulgari debebat, adstringuntur, quia Christus sacris Prophetarum oraculis, quæ hic inserere nimis longum esset, prænuntiatus, non Judæos tantum, verum etiam omnes Gentes toto orbe diffusas, & Judaico nomini inimicas, vocaturus erat, & in Fidei, Religionisque societatem adducturus. Tertio, repugnat Legem Veterem potuisse ab omnibus Gentibus observari, tum quod multa tradit præcepta, quæ extra Terram promissam, seu extra Terram Chanaan, observari non poterant. Quis autem credat, universas Nationes per totum, qua late patet, Orbem dispersas potuisse unicam Chananæam Terram, lacte & melle fluentem, inhabitare, quod religiosis Legis suæ observatoribus promittebat Moyses? Tum quod etiam in Veteri Lege præceptorum aliqua data sunt ad Judaicum Populum a cæteris Gentibus distinguendum; cujusmodi est præceptum de Circumcisione, quæ ad Judæos a cæteris Gentibus distinguendos fuit primitus instituta, quæque proinde Judæis & Gentibus ex æquo communis esse haud poterat: Tum denique, quia fieri minime poterat, ut universi Orbis populi in unum Hierosolymorum Templum statis temporibus convenirent ad Legis Mosaicæ Sacra peragenda, Sacrificiaque offerenda, quæ alio in loco sine sacrilegio celebrari non poterant. Cum igitur, juxta Prophetarum Oracula, Lex, adventante Christo, Hierosolymis promulgari debebat, non quæ Judæis peculiaris esset, sed quæ servari ab omnibus Gentibus posset, necessario dicendum est, hanc Legem Novam, seu Evangelicam, plane discrepare a Lege Veteri, id est, Mosaica, quæ Judæis peculiaris erat, & ab universis toto Orbe Gentibus nullo pacto observari poterat. Sed, inquis: *Si Lex Moysis bona fuit, ut in confesso est apud omnes Christianos, cur igitur tandem abrogata & rescissa est?* Bona est, fateor, Lex Vetus, seu Mosaica, sed justo tempore, donec Nova Lex, seu Evangelica succederet. Bona, sed instar pædagogiæ ad rudes animos informandos; atque ita accedente plenitudine temporum perficienda. Bona, sed instar figuræ, atque ita revelata, jamque affulgente veritate, abolenda, atque eliminanda. Bona, sed instar symboli, Christum præfigurantis, atque ita veniente Christo implenda & consummanda. Adveniente itaque Christo Domino, & promulgata Evangelica Lege, cessit Lex Vetus, seu Mosaica, non secus ac prodita luce cedunt umbræ & evanescunt; nec inde tamen Lex Vetus magis læsa est, quam si pictæ imagini Regis, Rex ipse vivus succedens, omnium in se oculos deflectat; aut si puer imbecillus progressu temporis grandescat in virum adultum, aut si frondibus & foliis succedat fructus maturus, aut si Lunam & Stellas Sol exoriens obscuret. Habuit Lex Mosaica tempus suum; quod illa typis adumbravit, clarissime Christus toti Orbi repræsentavit; quod illa promisit, ipse exhibuit; quod prædixit, ipse gessit, perfecit, adimplevit. Nec idcirco Deus, quo volente Lex Vetus, seu Mosaica, cessit Legi Novæ, id est, Evangelicæ, consilia mutasse putandus est, quia Deus Legem Veterem ea mente, eoque consilio condiderat primum, ut justo dumtaxat tempore perduraret, & consummata demum Messiæ tempore exolesceret. Quo factum est, ut Vetus Lex, seu Mosaica, non fuerit immutata, sed potius Dei voluntate adimplenda.

D. Cum Lex Mosaica, sicut in superiori Colloquio commonstrasti, non tantum complectatur decem præcepta Legis naturæ, seu moralia, quæ continentur in Decalogo, verum etiam præcepta cæremonialia & judicialia. Quæro nunc a te, an Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit tempore Messiæ, id est, Jesu Christi, omnino abrogata & antiquata?

M. Lex Mosaica, quantum ad præcepta Legis naturæ, seu moralia, quæ continentur in Decalogo, non fuit abolita, neque cessavit adveniente Christo, immo potius perdurat adhuc quantum ad observantiam illorum præceptorum, & eo in sensu aliquando sacræ Litteræ Legem Mosaicam fore æternam dicunt, quamvis quoad præcepta cæremonialia fuerit dumtaxat temporalis, hoc est, duraverit tantum usque ad ortum Messiæ, qui cæremonias Veteris Legis non solvit quidem, sed absolvit & adimplevit; & adimplendo allata veritate consummavit, atque figurata ejusdem Legis præcepta ad exitum perduxit, sicque nos jugo præceptorum cæremonialium & judicialium Veteris Legis liberavit. Hinc inferas, Ritus, Sacrificia, Circumcisionem, Sacerdotium Leviticum, & alia id genus præcepta cæremonialia Veteris Legis penitus desiisse tempore Messiæ.

D. Non video, pace tua dixerim, cur Circumcisio, & Sacerdotium Leviticum cessare debuerint tempore Messiæ. Nam primo, Circumcisionem perpetuo duraturam promisit Deus cap. IV. v. 12. Libri Genesis, ubi Circumcisionis Ritum Abrahamo præcipiens, ita loquitur: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris, tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum*. Quibus verbis aperte promittit Deus æternam fore ac perpetuo duraturam Circumcisionem. Secundo, Sacerdotium itidem Aaronicum, seu Leviticum, in Veteri Lege a Deo institutum, æternum fore, & nunquam abolendum, luculenter *Hieremias* cap. 33. testatur his verbis: *Hæc dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum Domus Israel. Et de Sacerdotibus & Levitis non interibit vir a facie mea, qui offerat holocautomata, & incendat Sacrificium, & cædat victimas omnibus diebus*.

bus. Quæ Prophetæ verba manifesto indicant perpetuitatem Sacrificii & Sacrificii Aaronici, seu Levitici. Non video igitur, cur Circumcisio, Sacrificium, & Sacerdotium Aaronicum, seu Leviticum, adveniente Jesu Christo, vero Messia, desinere ac cessare debuerint.

M. Ex eo laudato Scripturæ Sacræ Genesis cap. 17. v. 12. testimonio colligere non debes, Deum promisisse *Abrahamo*, Circumcisionem perpetuo duraturam. Nam, præterquam quod istud vocabulum, *æternum*, in sacris Literis non semper significat durationem omni fine carentem, seu stricti nominis æternitatem, sed longum quandoque tempus, seu solam diuturnitatem sonat, ut patet ex eodem capite 17. v. 8. libri Genesis, ubi Deus de Terra Chananæa dixit Abrahamo: *Dabo tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem Terram Chanaan in possessionem æternam*, quæ tamen Terra Chananæa jam pridem a Judæis non obtinetur; quamvis, inquam, ex hoc Scripturæ Sacræ testimonio, & ex multis aliis, quibus referendis, brevitatis ergo, supersedeo, constet, vocabulum istud *æternum*, non semper significare perpetuam durationem; certum etiam est, Deum, per hæc verba: *Fritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum*, non promisisse carnalem, seu Judaicam Circumcisionem fore perpetuo duraturam, sed dumtaxat promisisse fœdus istud, quod cum Abrahamo per Circumcisionem, quæ erat istius fœderis signum, inibat, fore æternum in semine fideli, quod fidem *Abrahami* sectaretur. Quod si quæras, ubi extat illud semen fidele *Abrahami*, in quo, juxta promissionem Dei, perpetuo durare debebat fœdus illud, quod Deus per signum Circumcisionis pepigerat cum *Abrahamo*? respondebo ipse, istud semen *Abrahami* fidele non extare amplius apud Judæos, qui a divino illo fœdere sua culpa & iniquitate deciderunt (sicut dicitur Psalm. 77. v. 57. *Averterunt se, & non servaverunt pactum, quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum pravum*) sed semen illud fidele *Abrahami* reperiri apud Christianos, qui non carne, sed spiritu, semen sunt *Abrahami* ex fide, non ex fœmore, semen circumcisum mente, non corpore: *Non enim*, ut ait Apostolus *Paulus* cap. 2. v. 28. Epist. ad Romanos, *qui in manifesto Judæus est, neque quæ in manifesto est Circumcisio, sed qui in abscondito Judæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non in litera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est*.

Quod spectat perennitatem Sacrificii & Sacerdotii Aaronici, seu Levitici, non certe promittit *Hieremias* nomine Dei illud Sacrificium & Sacerdotium Leviticum habiturum perennitatem absolutam, sed dumtaxat certis terminis præfinitam, donec videlicet veniret promissus Messias, seu Jesus Christus, qui Sacrificium & Sacerdotium, Aaronico, seu Levitico, longe perfectius, excellentius, & sanctius instituere debebat. Quod quidem quadruplici momento breviter demonstro. Primo, quia Vates Regius Psalmo 109. quem integrum venturo Messiæ accommodant Hebræorum doctissimi Rabbini, clarissime pronunciat, Messiæ Sacerdotium non futurum secundum ordinem *Aaronis*, in mactatione pecudum constitutum, sed secundum ordinem *Melchisedech*, qui, sicut legitur cap. 14. lib. Genesis, panem & vinum in Sacrificium obtulit Domino: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Præterea, Sacerdotium Aaronicum, seu Leviticum, adveniente Messia, seu Christo Domino, abolitum iri, ejusque loco aliud instituendum esse Sacerdotium, atque Sacrificium, quod non in aliquo peculiari loco, seu in Templo Hierosolymitano, Deo esset offerendum (sicut Sacrificium Leviticum in hoc Templo necessario offerri debebat, & non alibi) sed ubivis gentium & in universo Orbe, prædixerunt Prophetæ *Isaias* cap. 19. & *Malachias* cap. 5. Prior sic habet: *in die illa erit Altare Domino in medio terræ Ægypti .... Clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantis, & mittet eis salvatorem & propugnatorem, qui liberet eos, & cognoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis, in muneribus, & vota vovebunt Domino, & solvent*. Alter vero Propheta sic inducit Deum loquentem cum Judæis: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum*. Ex quo vaticinio clare colligitur, tempore Messiæ institutum iri Sacrificium, Deo per totum Orbem offerendum, subindeque desiturum Aaronicum, seu Leviticum Veteris Legis Sacrificium, quod in solo Templo Salomonico, seu Hierosolymitano, & non alibi poterat offerri. Tertio, multi Prophetæ, quos inter censentur *Isaias* cap. 1. v. 13. *Hieremias* cap. 6. v. 20. *Amos* cap. 5. v. 22. & *Michæas* cap. 6. v. 7. comminantur Judæis nomine Dei, Sacrificia Levitica, quæ Sacerdotes Veteris Legis offerebant in mactatione victimarum, Boum, scilicet, Agnorum, Arietum, aliorumque id genus animantium, quæ in Libris Mosaicis designantur, tandem aliquando fore a Deo rejicienda: *Ne offeratis ultra Sacrificium frustra; incensum, abominatio est mihi. Neomeniam, Sabbatum, & Festivitates alias non feram*, inquit Deus Judæis per *Isaiam*, Prophetam. *Holocautomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placuerunt mihi*, ait itidem Deus Judæis per *Hieremiam*, Prophetam. *Quod si obtuleritis mihi holocautomata, & munera vestra non suscipiam, & vota pinguium vestrorum non respiciam*; ita alloquitur Deus Judæos per Prophetam *Amosum*. Idem inculcat Judæis Propheta *Michæas*, dicens: *Numquid placari potest Dominus in multis millibus Arietum, & in multis millibus Hircorum pinguium?* Quæ Prophetarum vaticinia aperte innuunt, Sacerdotium, & Sacrificium Veteris Legis Leviticum fore dumtaxat temporarium, & adveniente Messia repudiatum iri. Postremo, tam Sacerdotium, quam Sacrificium Leviticum omnino cessasse, postquam Templum Hierosolymitanum a *Vespasiano* & *Tito*, Imperato-

ratoribus, folo æquatum eft, & incendio confumptum abhinc mille fexcentis & amplius annis, inficias ire haud poffunt Judæi. Deftructo fiquidem Templo Hierofolymitano (in quo folo Judæi poterant Sacrificia Levitica offerre) nullus amplius illis fuppetit locus, in quo Sacrificia offerre valeant. Immo, nec Sacerdotes habent, nec deinceps habere poffunt, quia poft ipforum difperfionem, fuas Tribus ufque adeo permixtas & confufas habent, ut Tribum Leviticam, e qua fola Sacerdotes eligi debebant, nullo pacto difcernere poffint. Patet itaque ex his momentis a me adductis, tam Sacerdotium, quam Sacrificium Leviticum fuiffe tantummodo temporarium, nec perpetuum effe debuiffe, cum utrumque apud Judæos poft adventum Jefu Chrifti veri Meffiæ, abhinc mille, & feptingentis ferme annis finem plane habuerit, & nullum in Judæorum Synagogis, Sacerdotii, & Sacrificii Levitici, vel minimum relictum fit veftigium. Sed præftat audire S. *Chryfoftomum*, qui *Oratione IV. adverfus Judæos* de ceffatione Sacerdotii, & Sacrificii Levitici fic eleganter differit: *Tribus Levi, fola honorata Sacerdotio, a negotiis ad victum pertinentibus liberata erat, neque præterea quidam hujus generis exercebant, fed foli Sacerdotio vacabant, ac Decimas accipiebant a toto populo, tum frumenti, tum hordei. Ex his enim rebus illis portionem dabant omnes, & hic erat illis proventus. Nec fas erat ex ulla alia Tribu Sacerdotem unquam fieri. Ex hac enim Tribu factus eft Aaron, nimirum de Tribu Levi, ac per fucceffionem illius pofteri Sacerdotium accipiebant, neque quifque unquam ex alia Tribu creatus eft. Hi itaque Levitæ Decimas ab illis accipiebant, & fic alebantur. Sed ante Jacob, fub Ifaac, fub Abrahaam, cum nondum effet Mofes, nondum fcripta Lex, nondum Leviticum Sacerdotium effet proditum, non Tabernaculum, non Templum effet, non Tribus difcretæ, non Hierufalem extaret, cum nullus omnino in Judæos rerum principatum occupaffet, fuit quidam Melchifedech, Rex idem, & Sacerdos, typus enim futurus erat Chrifti, cujus & Scriptura meminit. Quum enim Abraham, irruptione facta in Perfas, ac fratris filio Loth ex illorum manibus erepto, omnibus fpoliis direptis rediret, hoftibus virtute devictis, obviam habuit Melchifedechum, qui, ut inquit Scriptura Sacra, obtulit panem, & vinum, (erat enim Sacerdos Dei altiffimi) & benedixit Abrahæ, &c. Si quis igitur Prophetarum exiftit, qui dicat, quod poft Abramum, poftque Sacerdotium illud Leviticum, & hæc Sacrificia & oblationes, exoriturus effet Sacerdos alius, non ex illa Tribu*, feu Levitica, *fed ex alia, ex qua nunquam creatus eft Sacerdos, manifeftum eft, quod Vetus Sacerdotium, feu Leviticum, ceffavit. Aliud autem novum in ejus locum inductum eft. Nam fi futurum erat, ut Vetus illud*, feu Sacerdotium Leviticum, *obtineret non fecundum ordinem Melchifedech, fed fecundum ordinem Aaron, oportuit hoc explicare. Quis igitur hoc dicit? hic ipfe* (feu Vates Regius Pfalm. 129.) *qui de Chrifto differens, ait: Tu es Sacerdos in æternum fecundum ordinem Melchifedech. Ex hoc enim liquet, quod Sacrificium Aaronicum, feu Leviticum, finem acceperit, & aliud in ejus locum inductum fit multo melius ac fublimius. Hoc autem evicto, fimul & aliud in confeffo eft, quod alius etiam ftatus Sacerdotio congruens, fimul inducendus effet, neque non Legislatio melior, nimirum noftra. Quod fane Paulus demonftrans dicebat.* Translato enim Sacerdotio, neceffario fit, & Legis translatio, Epift. ad Hebræos cap. 7. v. 12.

D. Templum Hierofolymitanum jampridem ab Imperatoribus *Vefpafiano*, & *Tito* fuiffe deftructum, plane fciebam, fed utrum Deus præceperit Judæis, ut in folo Templo Hierofolymitano Sacrificia offerrent? Et utrum etiam Templum Hierofolymitanum, quod deftructum eft, denuo inftaurandum fit, necne? obfecro te, ut paulo uberiori explicatione oftendere haud graveris.

M. Deum præcepiffe Judæis, ut in folo Templo Hierofolymitano Sacrificia offerrent, tribus momentis breviter evinco. Primo *Moyfes* c. 16. v. 4. & 5. Lib. Deuteronomii Populum Ifraeliticum fic alloquitur: *Non poteris immolare Phafe*, feu Pafcha, *in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus eft tibi; fed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.* Locum autem illum, quem ad oblationem victimarum, & ad celebrandas folemnitates felegit Deus, fuiffe Templum Hierofolymitanum negare haud poffunt Judæi. Præterea, Deus in Lege Mofaica præcepit Ifraelitis, ut ter in anno omne mafculinum appareret in confpectu Domini, in loco, quem elegit, fcilicet in Templo Hierofolymitano, & cap. 15. libri Levitici præcepit etiam Deus, ut qui profluvio feminis laboraret, qui lepra contaminatus effet, quæ menftruo fluxu teneretur, vel quæ peperiffet, offerret in Templo Sacrificia. Vides legem a loco vim habere, ac fubinde perfpicuum effe, ne Sacerdotium quidem & Sacrificium Leviticum effe poffe, cum non amplius extet Templum Hierofolymitanum, in quo folo Sacrificia poterant offerri. *Quemadmodum enim fieri non poteft*, ut ait S. Joannes Chryfoftomus Oratione IV. adverfus Judæos, *ut Imperator fit, fi non fit exercitus, aut diadema, non purpura, non alia, quæ Regnum commendant, comprobantque; ita neque facrificus effe poteft fublata hoftia, vetita oblatione, fanctis conculcatis, toto rerum ftatu abolito. Nam his rebus conftabat Sacerdotium*, feu Leviticum. Denique, ipfimet Judæi, ut refert idem fanctus Doctor Oratione 3. adverfus Judæos, faffi funt fub *Juliano*, Imperatore Apoftata, fe non poffe extra Civitatem Hierufalem, Templumque Hierofolymitanum, offerre Sacrificia. At enim, cum Imperator ille *Julianus*, qui Imperatores omnes fuperavit impietate, vocaret Judæos ad facrificandum Idolis, & ad fuam impietatem pertrahere conaretur, profeffi funt illi, fas fibi non effe extra civitatem Hierufalem immolare victimas, totamque Religionem Judaicam ab his violari, qui facrificant in terra aliena. Quapropter, impio *Juliano* dixerunt Judæi: *Si vis nos videre facrificantes, redde nobis Civitatem, reftitue Templum: exhibe nobis Sancta Sanctorum, colloca aram, & facrificabimus nunc, quemadmodum olim.* His verbis Judæi, ad omnia obcæcati, obfecrabant ac fupplicabant, ut nequiffimus Impe-

Imperator *Julianus* una cum ipsis susciperet, & aggrederetur instaurationem Templi. At, ille sceleſtus Imperator & pecunias impendit, & Præfectis dedit negotium, viros, primates, & artifices undique accersivit, nihil non fecit, nihil non tentavit, sperans fore ut Christi sententiam frustraretur, quæ non patitur Templum illud instaurari. Sed ad nihilum recidit flagitiosi illius Imperatoris consilium. Nam, simul atque tentassent sacrilegi illius Ministri hunc impium conatum, multamque terram exhausissent, & jactis jam fundamentis, restaret ut structuram aggrederentur, protinus ignis exiliens e fundamentis exussit multos, & intempestivam pertinaciam interrupit. Hæc ubi rescivit perditissimus Imperator, quamquam tanta vesania deditus esset huic negotio, veritus tamen ne ultra progressus, in suum ipsius caput ignem accerseret, destitit. Huic tam insigni prodigio *S. Joannes Chrysostomus*, loco mox a me citato, luculentissimum istud perhibet testimonium: *Hujus rei nos omnes testes sumus, nostra enim ætate hæc non ita pridem acciderunt*. Hoc autem stupendo prodigio Deus palam ostendere voluit, quod, quemadmodum ea, quæ decrevit, voluitque manere, nullus homo potest demoliri, ita quæcumque destruxit, vultque manere diruta, nullus umquam hominum poterit instaurare. Deus autem per suos Prophetas omnem spem reædificandæ Civitatis Hierosolymæ, & Templi Hierosolymitani instaurandi penitus ademit. Sic enim *Isaias* cap. 25. vers. 2. Deum affatur: *Posuisti Civitatem*, idest, Hierusalem, *in cumulum, & urbem fortem in ruinam, domum alienorum, ut non sit civitas, & in sempiternum non ædificetur*. Hieremias c. 19. vers. 11. *Hæc dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum, & civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari*. Propheta *Amos* cap. 5. v. 1. ait: *Audite verbum istud, quod levo super vos planctum: Domus Israel cecidit, & non adjiciet, ut resurgat: Virgo Israel projecta est in terram, & non est qui suscitet eam*. Denique Propheta *Daniel* cap. 9. v. 26. hæc habet: *Et Civitatem, & Sanctuarium dissipabit populus, cum Duce venturo, & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, & in medio hebdomadis deficiet Hostia, & Sacrificium. Et erit in Templo abominatio desolationis, & usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio*. Omnem igitur spem Deus miseris Judæis ademit destructæ Civitatis Hierusalem reædificandæ, & instaurandi Templum Hierosolymitanum, quod *in sempiternum non ædificandum* prædicit Isaias: *Non ultra instaurandum* Hieremias: *Non erigendum, nec suscitandum* Amosus: *perpetua demum, atque ad finem usque duratura desolatione dissipandum* vaticinatus est *Daniel*.

D. Sed, numquid isti Rabbini, qui nunc præsunt Synagogis Judæorum, Sacrorum curam habent, & populum ad preces ac conciones vocant, vere & proprie dici & appellari possunt Legis Mosaicæ Sacerdotes?

M. Isti Rabbini nullo pacto sunt, nec appellari possunt Legis Mosaicæ Sacerdotes, idque *S. Joannes Chrysostomus* ex Ritibus, quibus olim Sacerdotes Legis Mosaicæ consecrabantur, eleganter ostendit in Oratione tertia adversus Judæos, ubi Judæum sic alloquitur: „ Dic mihi qualis est apud vos Sacerdos, cum non sit vetus illud oleum, neque quidquam omnino veteris sanctimoniæ? Dic, inquam, mihi, qualis Sacrificus, cum non sit Sacrificium, neque Altare, neque Cultura? Vis tibi recitem Leges de Sacerdotio, quomodo solent olim consecrari, ut intelligas, quod qui apud vos dicuntur Patriarchæ, non sint Sacerdotes, sed per simulationes, Sacerdotum agant personam, nec aliter ludant, quam histriones in scena, immo, ut verius dicam, nec sustinere possint Sacerdotum personam? non dico juxta veritatem, verum ne juxta simulationem quidem Sacerdotii. Excute igitur, recordare quomodo tum Aaron factus sit Sacerdos, quot hostias pro illo immolarit Moyses, quot pecudes prostraverit, quomodo illum laverit, quomodo illum unxerit, extremum auriculæ, manum dexteram, in Sancta Sanctorum introduxerit. Post hæc, jussit præscripto septem dierum numero manere intus. Quin potius operæ pretium est audire verba illorum: *Hæc inquit, unctio Aaron, & unctio filiorum ejus, & dixit Dominus ad Moysem, dicens: Assume Aaron & filios ejus; & stolas, & unctionis oleum, & vitulum pro peccato, & arietem, & convoca Synagogam ad ostium Tabernaculi Testimonii. Et dicit Moyses universæ multitudini congregatæ sermonem, quem mandarat Dominus, & postquam applicuisset eos* (dicendum est enim compendio, pergit *S. Joannes Chrysostomus*) lavit eos *Moyses* aqua, induit tunica, cinxit zona, induxit ependyten, imposuit humerale, præcinxit illum, seu Aaronem substrinxit, imposuit rationale, imposuit declarationem & veritatem, & mitram imposuit capiti illius, & super mitram laminam auream; deinde, sumpto oleo conspersit Altare, & sanctificavit illud, & vasa, & basim sanctificavit ex eodem, & effudit ex eo in caput *Aaron*, & filiis illius similiter fecit, & adduxit vitulum. Cum autem occidisset eum, postquam Aaron, suique filii imposuissent manus, sumpsit de sanguine, & imposuit cornibus Altaris, & purificavit Altare, & sanguinem effudit in basim, & sanctificavit illud, ut propitiaret super illud. Deinde, posteaquam quædam ex his mactasset, alia foris, alia intus, adduxit rursus alium arietem, & ipsum immolavit in holocaustum, & iterum induxit arietem consummationis, & rursus, Aarone cum filiis imponente manus, occidit, rursusque sumens de sanguine ejus, super extremum auriculæ Aaronis dextræ, & extremum manus dextræ, & super extremum pedis dextri, & simili modo fecit & filiis illius. Deinde, sumens hostias imposuit manibus *Aaronis* & filiorum ejus, ac sic obtulit. Et sumpto sanguine, rursus ex oleo conspersit super *Aaronem* & stolas illius, & super filio ejus, & super stolas eorum, & sanctificavit eos, & jussit coqui carnes in atrio Tabernaculi Testimonii, illicque eis vesci, & ab ostio Tabernaculi Testimonii, ne egrediamini, inquit,

quit, dies septem, donec impleatur dies ordinationis vestræ. Septem enim diebus consummabit manus vestras, ut propitietur pro vobis. Cum igitur his Ritibus (concludit S. *Joannes Chrysostomus*) legitime initiatus sit Aaron, his purificatus, his sanctificatus, per hæc placaverit Deum, nihil autem eorum nunc apud Judæos fiat, neque victima, neque holocaustum, neque sanguinis aspersio, neque olei inunctio, nec adsit Tabernaculum Testimonii, neque ad præfinitum dierum numerum sedeatur intus, profecto palam est, quod Sacerdos nunc apud istos (seu Judæos) impurus sit ac nefastus, illegitimus ac prophanus; denique, quod non propitiet, sed provocet. Etenim si non poterat aliter Sacerdos consecrari, nisi his Ritibus, omnino necesse est, totum Sacerdotium illorum non consistere. Si ad hunc modum olim Sacerdotes creabantur, nunc lusus meri sunt, risusque, quæ fiunt apud Judæos omnia, pudor, cauponatio, plenaque immensæ impietatis. Hæc & alia similia habet S. *Joannes Chrysostomus* Oratione 3. *adversus Judæos*, ex quibus liquet, Sacerdotium & Sacrificium Leviticum, nec non Cæremonias Legales, adveniente Jesu Christo, desiisse, nullumque amplius apud Judæos extare Sacerdotem.

D. Legem Mosaicam ad coruscantem Evangelii lucem evanuisse, & in ejus locum Legem novam, seu Evangelicam, suffectam esse probe nunc intelligo. Sed rem mihi gratissimam facies, si velis hic præcipua illa indicare capita, in quibus Lex Vetus, seu Mosaica, in Præceptis moralibus comparate ad Legem Novam, seu Evangelicam, vulgo dici solet imperfecta.

M. Præcipua capita, in quibus Lex Mosaica in Præceptis moralibus comparate ad Legem Evangelicam dicitur imperfecta, refert Evangelista *Matthæus* cap.v. ubi describit Sermonem a Christo Domino in monte habitum, qui complectitur summam perfectionis Christianæ, seu potissima capita Christianæ Ethices, Judaica multo præstantioris. Hæc autem capita breviter sic indicare sufficiet, ut inde nullo negotio intelligas, quantum Lex Evangelica, a Christo Domino instituta, perfectione antecellat Mosaicæ Legi etiam in Præceptis moralibus, quæ continentur in Decalogo. In primis, Christus Dominus in laudato Sermone volens Discipulos suos ad perfectam pietatem informare, sic eos alloquitur: *Nisi abundaverit justitia vestra, plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum Cælorum*. Quasi Christus diceret Discipulis suis: *ut autem intelligatis, quantum intersit Judæum inter & Christianum, illud affirmo vobis, si præstiteritis quidquid præscribit Lex Mosaica, quidquid præstant Pharisæi, qui nunc habentur, ac sibi videntur absolutæ cujusdam justitiæ, & si nihil adjeceritis perfectius, adeo non eritis magni in hac professione, ut ne aditus quidem dandus sit ad Regnum Cælorum*. Quibus verbis Christus Dominus non solum redarguit aliquos carnales Judæos, qui cultu dumtaxat externo, & absque sincera pietate Deum colentes, in sola observatione Cæremoniarum Legalium justitiam, spem ac fiduciam suam reponebant, sed etiam damnat superbiam Pharisæorum, Scribarum, ac Legis peritorum, qui, propter Legis observationem, vana ostentatione gloriantes, sibi vindicabant opinionem eximiæ cujusdam sanctimoniæ apud homines, cum tamen Deo, qui non faciem intuetur, sed cor, displicerent: quia cor habebant inani gloria vitiatum, dumque hic captabant inane præmium, frustrabantur eo, quod solum erat expetendum. Ab hac peste, quæ per cuniculos quosdam irrepens, clanculum insidiatur etiam iis, qui in virtutis stadio aliquo usque progressi videntur, monet Christus Discipulos suos ut sedulo caveant, eosque etiam atque etiam adhortatur ad internum Dei cultum, ad veram justitiam & perfectionem, quam sola Lex Evangelica dare potest. Secundo Christus dicit Discipulis suis: *Audistis, quia dictum est antiquis; non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*. Quibus verbis innuit Christus Dominus, Judæum quidem Legi Mosaicæ fecisse satis, si neminem occidat; at, Christianum non solum peccare contra Legem Evangelicam si aliquem occidat, sed si fratri suo irascatur. Quod si autem, ut est humanæ naturæ imbecillitas, inciderit offensæ nonnihil inter fratres, jubet Christus, ut rebus omnibus omissis, etiam relicto munere quod ille, qui fratri suo intulit injuriam, jam Altari vicinus, Deo adornaret offerre, abjecta omni cunctatione, is, qui offendit fratrem suum, domum illius properet, detque operam, ut ante omnia faciat cum fratre suo amicitiam, eoque confecto, redeat ad Altare, peracturus Sacrificium suum. Tertio, Christus Dominus in eodem capite quinto *Matthæi* prohibet libellum repudii, per quem Lex Mosaica permittebat ut maritus offensus aliquo conjugis vitio, eam arbitratu suo dimitteret, ne quid committeretur sceleratius, puta ne veneficium, aut homicidium perpetraretur. Vult autem Christus, ut matrimonium sit indissolubile, nec unquam fas sit marito, vivente legitima conjuge, alteri nubere. Quarto, Lex Mosaica vetabat quidem perjurium, sed non juramentum: Christus autem præcipit Discipulis suis ut eorum sermo sit: *Est est: non non: quod autem his abundantius est, a malo est*. Quinto, Christus abolet pœnam talionis, quam Lex Mosaica indulgebat, ne longius æquo procederet ultio: *Audistis, quia dictum est antiquis: oculum pro oculo, dentem pro dente*: docetque Discipulos suos, nullam pro quamlibet atrocibus injuriis omnino vindictam esse reposcendam, nec ullum maledictum maledicto, nec damnum damno, nec injuriam injuria retaliandam; adeo ut, si quis alapam impegerit in maxillam, quæ quidem contumelia vulgo videtur intolerabilis, tantum absit ut illi regeras alapam, ut alteram potius maxillam illi cædendam præbeas, malisque duplicatam perpeti injuriam, quam referre rationem. Denique, ut prætermittam alia sanctissima præcepta, quæ in hoc capite quinto *Matthæi* tradit Christus Dominus, & quibus Legem Mosaicam in præceptis moralibus perficit. Hoc unum dumtaxat proferam,

quo

quo Discipulis suis præcipit dilectionem inimicorum: *Audistis*, inquit Christus Discipulis suis, quia dictum est: *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos*. Hæc sunt sanctissima præcepta, quibus Christus Dominus præceptis moralibus Legis Veteris, seu Mosaicæ, maximam addidit perfectionem & in eo sensu intelligendus est Christus, dum in eodem capite *Matthæi*, ait: *Nolite putare, quoniam veni solvere Legem aut Prophetas, non veni solvere, sed adimplere*. Quasi diceret Christus: nequaquam in hoc veni, quo vel Legem Veterem reddam dilutiorem, vel abrogem novis præceptis. Quin potius, ideo veni, ut Legem absolvam ac perficiam. Nihil enim illa præcipit quod hactenus a me observatum queri possint Judæi. Quod si, luce prodita, cedunt umbræ, si jam factis adimpletum est, quod Prophetæ futurum prædixerunt, nihil Legi derogatur, sed potius accedit perfectio. Quod illa promisit, nunc exhibetur, quod prædixit, geritur, quod adumbravit, omnium oculis exponitur, & gratia, ac salus æterna, quam ex se dare non potuit, nunc ad plenum præstatur.

D. Sanctissima isthæc præcepta, quibus Christus Dominus præceptis moralibus Legis Mosaicæ novum decus conciliavit, majoremque addidit perfectionem, prono capite veneror & adoro, nec possum, quin imprecer, quibusdam modernis Casuistis, qui castissimam moralem Jesu Christi doctrinam mille distinctiunculis, & innumeris corruptelis, ad excusandas excusationes in peccatis, depravare pro viribus tentarunt. Ast, ut candide dicam, nullo pacto ferre possum, nonnullos laxioris moralis doctrinæ Theologos, quos non pudet asserere, Christianos in Lege Evangelica non obstringi ad præceptum de dilectione Dei, eosque salutem æternam consequi posse, etiamsi nullum sive in principio, sive in decursu, sive in fine vitæ mortalis actum dilectionis Dei exercuerint. Ex quo errore sequitur, Legem Novam, seu Evangelicam esse imperfectiorem Lege Veteri, seu Mosaica, in qua, ut antea observasti, Deus Judæis istud præceptum lib. Deuteronomii cap. 6. v. 4. & 5. observandum imposuit dicens: *Audi Israel: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*. Quamvis autem hunc laxiorum Casuistarum errorem hic retulisse, abunde confutasse sit, maximam tamen apud me inibis gratiam, si illius præcepti de dilectione Dei in Lege Evangelica necessitatem ad salutem æternam assequendam, non te pigeat breviter hic adstruere.

M. Hanc quæstionem de necessitate præcepti de dilectione Dei in Lege Evangelica ad consequendam vitam æternam, non aliter decidere volo, quam ex disertis verbis ipsiusmet Christi Domini: *Ecce quidem Legisperitus* (ait S. *Lucas* c. 10. v. 25. & seq. *surrexit tentans illum*) seu Christum, *& dicens: Magister, quid faciendo, vitam æternam possidebo?* Adverte, si placet, hunc Legisperitum non quæsivisse a Christo, quid utile esset, sed quid necessarium esset ad vitam æternam consequendam? Quid igitur ad hæc Christus? *In Lege quid scriptum est*, inquit, *quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua; & proximum tuum tanquam te ipsum*. Hanc istius Legisperiti responsionem confestim Christus approbavit his verbis: *Recte respondisti, hoc fac & vives*. Rursus, *Lucæ* cap. 7. v. 47. Christus concedens *Mariæ Magdalenæ*, veniam peccatorum, ait *Simoni*, Pharisæo, qui eum convivio exceperat: *Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, cui autem minus dimittitur, minus diligit*. Audisti Christum Dominum commendantem præceptum de dilectione Dei tanquam necessarium ad habendam remissionem peccatorum, audi nunc Apostolum *Paulum*, *dicentem Anathema ei, qui non amat Dominum Jesum Christum*: Audi denique *S. Joannis*, quem Christus amabat plurimum, gravem in non amantes comminationem: *Qui non diligit*, inquit, *manet in morte*. Sed hæc sufficere debent ad refellendos illos, qui his remissionem peccatorum, & vitam æternam promittunt, qui nunquam fecerint quod Christus ejusque Discipuli ad veniam delictorum, & ad consequendam vitam æternam necessarium docent. Quod si præterea scire velis modum, quo Deus a nobis diligendus est, disce illum ex duobus Ecclesiæ Doctoribus, omni exceptione majoribus, *Augustino*, & *Thoma*, quorum prior lib. 1. *De Doctrina Christiana* cap. 22. hæc habet: *Hæc enim regula dilectionis divinitus constituta est. Diliges proximum tuum sicut teipsum: Deum vero ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in eum conferas, a quo habes ea ipsa, quæ confers. Cum autem ait, toto corde, tota anima, tota mente, nullam vitæ nostræ rationem relinquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut alia re velit frui: sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit*. Alter Ecclesiæ Doctor, seu S. *Thom.* modum, quo Deum diligere debemus, in hoc constituit, quod omnes actiones nostras in Deum virtualiter referamus. Sic enim Angelicus ille Præceptor Opusc. 18. loquitur: *Hujus divinæ dilectionis perfectio datur homini in præcepto. Primo quidem ut omnia in Deum referat, sicut in finem, sicut Apostolus* dicit 1. ad Corinth. c. 10. *sive manducatis, vel bibitis, vel quid aliud facitis, omnia in Dei gloriam facite: quod quidem impletur, cum aliquis vitam suam ad Dei servitium ordinat, & per consequens omnia, quæ per se ipsum agit, virtualiter ordinantur in Deum*. Idem sæpius docet Angelicus ille Præceptor, sed præsertim in Quæstionibus disputatis, Quæstione *de Charitate*, Artic. II. in Responsione ad 3. sibi propositum Argumentum, ubi hæc habet: *Ad tertium dicendum, quod aliud est referre habitualiter in Deum, & aliud virtualiter. Habitualiter enim refertur in Deum, & qui nihil agit, nec qui actualiter aliquid intendit, ut dormiens, sed virtua-*

tualiter aliquid referre in Deum, est agentis propter finem ordinantis in Deum. Unde habitualiter referre in Deum non cadit sub praecepto charitatis, cum hoc nihil aliud sit, quam habere Deum ultimum finem. Hunc igitur Deum diligendi modum, quem præscribunt duo illi sancti Patres, quorum doctrina non deficiet in æternum, ultro & secure amplectere, & quam longissime recede a nefariis corruptelis a Sede Apostolica damnatis, quibus non ita pridem molliores quidam Theologi maximum de dilectione Dei præceptum, & ad salutem adipiscendam omnino necessarium, penitus abolere, vel ejus necessitatem elevare, restringere, atque infirmare moliti sunt. Sed, apage ejusmodi Scriptores, perfectioni Legis Evangelicæ, & castissimę doctrinę Morali Jesu Christi tam aperte adversantes.

D. Superius ostendisti, cæremonias Veteris Legis cessasse in adventu Jesu Christi, veri Messiæ. Sed si id ita sit, Eccur, quæso, Christus Dominus tanta cum sedulitate cæremonias Veteris Legis observavit? Fuit quippe circumcisus, purificatus est, observavit Sabbata. Agnum Paschalem comedit, Templum frequentavit, jejunavit, baptizatus est, verbo dicam, Christus Dominus, quamdiu vixit, omnes Veteris Legis cæremonias ad summos juris apices observavit. Non igitur in adventu Christi cessarunt cæremoniæ Veteris Legis.

M. Non præcise in adventu Christi, sed in ejus Passione ac morte cessarunt, finemque habuerunt cæremoniæ Legales Veteris Legis, quo factum est, ut Christus Dominus toto durante vitæ suæ tempore, eas ad amussim observarit, quia illas adimplere debebat, sicut ipsemet testatur c. 5. *Matthei*, dicens: *Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, jota unum, aut unus apex non præteribit a Lege donec omnia fiant*. Hanc etiam rationem affert Angelicus Doctor 1. 2. Quæst. CIII. Art. 3. in Resp. ad 2. Argumentum. Ideo enim, juxta sanctum illum Doctorem, Christus omnes Veteris Legis cæremonias observavit, quia, *eo prædicante, & miracula faciente, currebant simul Lex & Evangelium*, jamque Mysterium Christi erat incohatum, sed nondum consummatum. At, Mysterium Redemptionis generis humani completum fuit in Passione Christi: unde tunc Dominus dixit: *Consummatum est*, ut habetur c. 19. *Joan.* & ideo tunc totaliter debuerunt cessare Legalia, quasi jam veritate eorum consummata, in cujus signum, in Passione Christi velum Templi legitur esse scissum, *Matthai* cap. 27.

D. Sæpius a te audivi, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, & Veteris Legis cæremonias adumbrasse ac præfigurasse Christum venturum, nec nunc exposuisti mihi, quo pacto illum præfigurarint?

M. Quamvis certum sit, Deum hæc omnia in Veteri Lege instituisse ad abolendam Idololatriam, ad conservandam divinorum beneficiorum memoriam, ad excellentiæ divinæ sensum animis hominum altius infigendum, ad designandam dispositionem mentis, Dei cultoribus necessariam, ad superbum populum jugo difficillimo subigendum, eumque rudem ac lascivientem severi veluti Pædagogi disciplinæ subjiciendum: recte tamen docet S. *Thomas* 1. 2. Quæst. CII. Art. II. præter has causas, seu rationes, quæ sunt literales, alias rationes mysticas assignari posse, cur Deus tot Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, & Cæremonias in Veteri Lege instituerit, videlicet ad Christum, & ad ejus sacra Mysteria delineanda & figuranda, ad Populi Christiani mores instituendos, & ad statum futuræ glorię designandum. Longior profecto essem, si hic percensere vellem omnes causas, seu rationes literales, quas perdocte expendit S. *Thomas*, institutionis a Deo factæ Sacrificiorum, Sacramentorum, Festorum, Rituum, & Cæremoniarum Veteris Legis. Ne igitur in immensum diffundar, horum omnium institutionis causas dumtaxat proferam mysticas, ob quas collimabant in Christum venturum, eumque præfigurarunt, ut inde facilius intelligas, hæc omnia, tametsi a Deo in Veteri Lege instituta, desinere, finemque habere debuisse, quando, consummata illorum veritate, in Cruce mortuus est Christus Dominus, totumque Redemptionis generis humani adimpletum est Mysterium. In primis S. *Thomas* 1. 2. Quæst. CII. Art. II. ubi inquirit, *utrum possit assignari conveniens ratio cæremoniarum, quæ ad Sacrificia pertinent?* docet, *rationes præceptorum Veteris Legis dupliciter accipi posse: uno modo ex ratione cultus divini, qui erat tempore illo observandus: & rationes illæ sunt literales, sive pertineant ad vitandum Idololatriæ cultum, sive ad rememoranda aliqua Dei beneficia, sive ad insinuandam excellentiam divinam, vel etiam ad designandam dispositionem mentis, quæ tunc requirebatur colentibus Deum. Alio modo possunt eorum rationes assignari, secundum quod ordinantur ad figurandum Christum, & sic habent rationes figurales & mysticas, sive accipiantur ex ipso Christo & Ecclesia, quod pertinet ad allegoriam: sive ad mores Populi Christiani, quod pertinet ad moralitatem: sive ad statum futuræ gloriæ, prout in eam introducimur per Christum, quod pertinet ad anagogiam*. Id postquam præmisit S. *Thomas*, assignat in Articulis sequentibus tam rationes literales, quam mysticas cæremoniarum, quæ pertinerent vel ad Sacrificia, vel ad Sacramenta, vel ad delectum ciborum, & usum aliarum Observantiarum cæremonialium Veteris Legis. Causam, seu rationem mysticam, cur voluerit Deus in Veteri Lege instituere Sacrificia, eorumque cæremonias, tradit Angelicus Doctor Art. 3. jam citatæ Quæstionis, his verbis: „ Inter omnia dona, „ quæ Deus humano generi, jam per peccatum „ lapso, dedit, præcipuum est, quod dedit Fi„ lium suum: unde dicitur Joannis cap. 3. Sic „ Deus dilexit mundum, ut Filium suum uni„ genitum daret, ut omnis qui credit in eum, „ non pereat, sed habeat vitam æternam: & ideo „ potissimum Sacrificium est, quo Ipse Christus se „ ipsum obtulit Deo in odorem suavitatis, ut di„ citur cap. 5. Epistolæ ad Ephesios. Et propter „ hoc, omnia alia Sacrificia offerebantur in Ve„ teri Lege, ut hoc unum singulare & præci„ puum Sacrificium figuraretur, tanquam perfe„ ctum per imperfecta. Unde Apostolus dicit „ cap. 10. Epist. ad Hebræos, quod Sacerdos „ Veteris Legis easdem sæpe offerebat hostias, „ quæ nunquam possunt auferre peccata: Chri-

stus

„ ſtus autem pro peccatis obtulit unam in ſempiternum. Et quia ex figurato ſumitur ratio figuræ; ideo rationes Sacrificiorum figuralium Veteris Legis ſunt ſumendæ ex vero Sacrificio Chriſti. Hactenus S. *Thomas*, qui in eodem Articulo, ſeu in Reſponſione ad ſecundam ſibi propoſitam objectionem, hæc habet: *Dicendum, quod Deus non volebat*, ſeu in Veteri Lege, *hujuſmodi ſacrificia ſibi offerri propter ipſas res, quæ offerebantur, quaſi eis indigeret: unde dicitur Iſaiæ cap. 1. Holocauſta Arietum, & adipem Pinguium, & ſanguinem Vitulorum, & Hircorum, & Agnorum nolui: ſed volebat ea ſibi offerri ad ſignificandum Myſterium Redemptionis humanæ per Chriſtum*. Præterea, idem ſanctus Doctor ibidem in Reſponſione ad ſecundam objectionem, cauſam, ſeu rationem myſticam, cur Deus materiam Sacrificiorum Veteris Legis determinaverit, ad tria genera animalium quadrupedum, ſcilicet de genere Boum, Ovium, & Caprarum, & communiter ad aves, ſeu ad Turturem, & Columbam, hanc indicat: *Conveniens fuit*, inquit, *hæc animalia offerri in figuram Chriſti, quia Chriſtus in Vitulo offertur, propter virtutem Chriſti; in Agno, propter innocentiam; in Ariete, propter principatum; in Hirco, propter ſimilitudinem carnis peccati; in Turture, & Columba, duarum naturarum conjunctio demonſtrabatur; vel in Turture caſtitas, in Columba charitas ſignificabatur*. Cur autem animalia in Sacrificiis Veteris Legis occiderentur? Duas rationes typicas in Reſponſione ad 5. objectionem, ſibi in eodem Articulo propoſitam, dat S. *Thomas*. Sic enim habet: *Per occiſionem animalium ſignificatur deſtructio peccatorum, quia homines erant digni occiſione pro peccatis ſuis, ac ſi illa animalia loco eorum occiderentur, ad ſignificandam expiationem peccatorum. Per occiſionem etiam hujuſmodi animalium ſignificabatur occiſio Chriſti*. Habes nunc ex S. *Thoma* rationes typicas, propter quas Deus in Veteri Lege inſtituit Sacrificia. Non referam hic cauſas ſeu rationes myſticas, propter quas Deus, ficut perdocte oſtendit S. *Thom.* Art. IV. jam citatæ Quæſtionis, juſſit *Moyſi* ut extrueret Tabernaculum, & res, quæ apud Judæos ſacræ eſſe debebant, reponeret ſive in ſtructura Tabernaculi, ſive in ipſomet Tabernaculo; has, inquam, rationes myſticas, quæ ad Chriſtum Dominum ordinantur, hic non attingam, quia, ut bene memini, ejuſmodi rationes myſticæ in ſuperiori Colloquio, dum de Tabernaculo & de rebus ſacris, quas tam intus continebat, quam exterius repræſentabat, ſermonem habuimus, fuerunt ſat ſuperque a nobis prælibatæ. De Sacramentorum Veteris Legis rationibus myſticis copioſe diſſerit S. *Thomas* Articulo V. Quæſtionis citatæ, & poſtquam oſtendit, Sacerdotum Conſecrationem, & Circumciſionem præfiguraſſe Chriſtum Dominum, explicat rationem myſticam, ſeu figuralem, cur in Lege Veteri fieret Immolatio Agni Paſchalis? „ Figuralis, inquit, ratio patet, quia per immolationem Agni Paſchalis ſignificabatur immolatio Chriſti, ſecundum illud 1. ad Corinth. capit. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sanguis vero Agni liberans ab exterminatore, linitis ſuperliminaribus domorum: ſignificat fidem Paſſionis Chriſti in corde & ore fidelium, per quam liberamur a peccato & a morte, ſecundum illud 1. Epiſt. Petri cap. 1. Redempti eſtis pretioſo ſanguine Agni immaculati. Comedebantur autem carnes illæ ad ſignificandum eſum corporis Chriſti in Sacramento. Erant autem aſſæ igni, ad ſignificandam Paſſionem vel charitatem Chriſti. Comedebantur autem cum azymis panibus ad ſignificandam puram converſationem Fidelium ſumentium Corpus Chriſti, ſecundum illud 1. ad Corinth. cap. 5. Epulemur in azymis ſinceritatis & veritatis. Lactucæ autem agreſtes addebantur in ſignum pœnitentiæ peccatorum, quæ neceſſaria eſt ſumentibus Corpus Chriſti. Renes autem accingendi ſunt cingulo caſtitatis: calceamenta pedum exempla mortuorum Patrum ſunt. Baculi, habendi in manibus, ſignificant paſtoralem cuſtodiam Præcipitur autem, quod in una domo Agnus Paſchalis comedatur, id eſt, in Eccleſia Catholicorum, non in Conventiculis Hæreticorum. Docet præterea S. *Thomas* in Reſponſione ad tertiam ſibi in eodem Articulo propoſitam objectionem, quædam Sacramenta Novæ Legis habuiſſe in Veteri Lege Sacramenta figuralia ſibi correſpondentia. „ Nam circumciſioni, inquit, correſpondet Baptiſmus, qui eſt fidei Sacramentum, unde dicitur Epiſt. ad Coloſſ. c. 2. Circumciſi eſtis circumciſione Domini noſtri Jeſu Chriſti, conſepulti ei in Baptiſmo. Convivio vero Agni Paſchalis correſpondet in nova Lege Sacramentum Euchariſtiæ. Omnibus autem purificationibus Veteris Legis reſpondet in Nova Lege Sacramentum Pœnitentiæ. Conſecrationi autem Pontificis & Sacerdotum reſpondet Sacramentum Ordinis. Sacramento autem Confirmationis, quod eſt Sacramentum plenitudinis gratiæ, non poteſt reſpondere in Veteri Lege aliquod Sacramentum, quia nondum advenerat tempus plenitudinis, eo quod neminem ad perfectum adduxit Lex. Similiter autem, & Sacramento Extremæ Unctionis, quod eſt quædam immediata præparatio ad introitum gloriæ, cujus aditus nondum patebat in Veteri Lege, pretio nondum ſoluto. Matrimonium autem fuit quidem in Veteri Lege, prout erat in officium naturæ, non autem prout eſt Sacramentum conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ, quæ nondum erat facta, unde & in Veteri Lege dabatur libellus repudii, quod eſt contra Sacramenti rationem. Quod ſpectat Feſta Judæorum, quæ in Veteri Lege erant præſcripta, oſtendit etiam S. *Thomas* citatæ Quæſt. Art. IV. in reſponſione ad X. ejuſmodi Judæorum Feſta præfiguraſſe Jeſum Chriſtum, vel res ad Populum Chriſtianum attinentes. Sic enim ſcribit S. Doctor: „ Figuralis autem ratio horum Feſtorum eſt, quia per juge Sacrificium Agni figuratur perpetuitas Chriſti, qui eſt Agnus Dei, ſecundum illud Epiſt. ad Hebræos cap. ultimo, Jeſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſæcula. Per Sabbatum autem deſignatur ſpiritualis requies nobis data per Chriſtum, ut habetur cap. 4. Epiſt.

„ ad Hebræos. Per Neomeniam autem, quæ est „ intensio novæ Lunæ, significatur illuminatio „ primitivæ Ecclesiæ per Christum, eo prædicante, & miracula faciente. Per Festum autem Pentecostes significatur descensus Spiritus „ Sancti in Apostolos. Per Festum Expiationis „ significatur emundatio a peccatis Populi Christiani. Per Festum autem Tabernaculorum, „ significatur peregrinatio eorum in hoc mundo, „ in quo ambulant in virtutibus proficiendo. Per „ Festum autem Cœtus atque Collectæ, significatur Congregatio Fidelium in Regno Cælorum, & ideo istud Festum dicebatur sanctissimum. Et tria Festa erant continua ad invicem, quia oportet, expiatos a vitiis proficere „ in virtute, quousque perveniant ad Dei visionem, ut dicitur in Psalmo 83. Denique *S. Thomas* Articulo VI. jam citatæ Quæstionis, caussam assignans institutionis quarumdam Observantiarum cæremonialium Veteris Legis, videlicet cur Deus præceperit Judæis ut abstinerent a sanguine, a suffocatis animalibus, & ab esu quorumdam ciborum, tanquam immundorum? hæc habet: *Cultus Legis Mosaicæ figurabat Mysterium Christi, unde omnia eorum*, seu Judæorum, *gesta figurabant ea, quæ ad Christum pertinent, secundum illud 1. ad Corinth. cap. 10. omnia in figuris contingebant illi, & ideo rationes harum Observantiarum dupliciter assignari possunt. Uno modo secundum congruentiam ad divinum cultum. Alio modo secundum quod figurant aliquid circa Christianorum vitam.* Ex his ergo mysticis ac typicis rationibus, quas assignat *S. Thomas*, manifesto patet, omnia, quæ Deus instituit in Veteri Lege, sive Sacrificia, Sacra & Sacramenta, sive Festa, & Observantias cæremoniales, præfigurasse Christum venturum, ac subinde debuisse in morte Christi, completa eorum veritate, cessare. Quam in rem *S. Cyrillus Alexandrinus* l. IX. contra Apostatam Imperatorem *Julianum* apposite ait: „ Deus constituit quidem per sapientissimum Moysem ritus „ umbratiles ac typicos, gnarus typos informandis „ eorum mentibus, qui tum erudiebantur, idoneos „ esse: non ita tamen ut in rebus adeo crassis „ perpetuo hærentes, spirituali & intellectuali „ cultu exciderent: Sed accepta in multis rerum „ verarum prædictione, Dei obsecrandi modum „ cum primis agnoscerent, ad recte vivendi semitam scite & artificiose pergentes. Quemadmodum enim periti Fabri ærarii formas imaginum, quas facturi sunt, in cera liquefacta „ prius exhibent, non ut eatenus tantum illorum „ ars progrediatur, sed ut in ipsis eorum, quæ „ mox facienda sunt, decus prius eluceat: postquam tamen ad exitum perductum opus erit, „ non jam artificem jure incusabimus, quod typos negligat. Simili, opinor, modo, posteaquam Christus illuxit, qui est veritas, & Christianus cultus introductus est, vanos esse typos „ jure statuemus, spiritualium quippe imagines „ erant.

D. Potestne ex vaticiniis Prophetarum evinci, Legem Veterem, quantum ad Sacrificia, Sacra, Sacramenta, Festa, & Observantias cæremoniales cessasse in morte Christi, populumque Judaicum desiisse esse populum Dei?

M. Id eleganter ostendit *Lactantius* lib. IV. *Institutionum Divinarum* cap. xx. ubi hæc habet: „ Moyses & ipsi Prophetæ, Legem, quæ Judæis „ data erat, testamentum vocant, quia nisi testator mortuus fuerit, nec confirmari testamentum potest, nec fieri quid in eo scriptum sit, „ quia clausum & obsignatum est. Itaque nisi „ Christus mortem suscepisset, aperiri testamentum Dei non potuisset. Verum, Scriptura omnis in duo Testamenta divisa est. Illud quod „ adventum Domini Passionemque antecessit, id „ est, Lex & Prophetæ, Vetus dicitur. Ea vero, quæ post Resurrectionem Christi scripta „ sunt, Novum Testamentum nominatur. Judæi Veteri utuntur, nos Novo, sed tamen „ diversa non sunt, quia Novum Veteris adimpletio est, & in utroque idem testator est „ Christus, qui pro nobis morte suscepta, nos „ hæredes Regni æterni fecit, abdicato & exhæredato populo Judæorum, sicut Hieremias „ propheta testatur, cum loquitur talia: Ecce dies veniet, dicit Dominus, & consummabo domui Israel, & domui Juda testamentum novum, non secundum testamentum, quod „ disposui patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de Terra Ægypti, quia ipsi non perseverarunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dixit Dominus. Item alio loco similiter ait: Dereliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam „ in manu inimicorum ejus...... Facta est „ mihi, inquit Christus, hæreditas mea sicut „ Leo, idest, præda & devoratio factus sum hæredibus meis, qui me immolaverunt sicut pecus. Dedit super me vocem suam, idest, sententiam adversus me mortis, crucisque dixerunt. „ Nam quod superius ait, consummaturum se domui Juda testamentum novum, ostendit (seu „ Christus) Vetus illud Testamentum, quod per „ Moysem est datum, non fuisse perfectum, id „ autem, quod per Christum dari deberet, consummatum fore. Dominus autem Juda & Israel non utique Judæos significat, quos abdicavit, sed nos, qui ab eo convocati ex gentibus, in illorum locum adoptione successimus...... Cum igitur nos, antea tanquam cæci, & tanquam carcere stultitiæ inclusi, sederemus in tenebris ignorantes Deum & veritatem, „ illuminati ab eo sumus, qui nos Testamento suo „ adoptavit, & liberatos malis vinculis, atque „ in lucem sapientiæ productos, in hæreditatem „ Regni Cælestis adscivit. Ex quibus *Lactantii* verbis manifestum est, Deum voluisse, ut omnia, quæ instituerat in Veteri Lege præfigurantia Christum, in morte ejusdem Christi finem haberent, & ut Nova, seu Evangelica Lex, in locum Veteris, seu Mosaicæ, Legis subrogaretur, & tandem, exhæredato contumaci Populo Judaico, novum populum, seu Christianos, Lege sua adoptaret, & in hæreditatem Regni Cælestis adsciscere. Ea de causa, Deus, qui Religionem Judaicam in Veteri Lege redegerat ad victimas, victimas ad certum

tam modum, modum ad tempus, tempus ad locum, & locum ad unam Civitatem, seu Hierosolymam, & ad unum Templum, seu Hierosolymitanum, contraxerat, permisit, ut, non multo post mortem Jesu Christi, eadem Civitas, Templumque Hierosolymitanum ab Exercitu Romanorum funditus everterentur, & ut omnes Judæi per totum orbem dispergerentur, ubi fas non erat sacrificare, Hierosolymam vero illis adire non liceret, in qua sola licebat immolare. Hæc, inquam, permisit Deus, ut omnes intelligerent, Religionem Judaicam, sitam potissimum in Sacrificiis, Ritibus, Festis, Cæremoniis, aliisque id genus, quæ ad divinum cultum spectabant, quæque Judæi in solo Templo Hierosolymitano exercere ac celebrare poterant, destructo semel Templo Hierosolymitano, exstinctam fuisse, & omnia quæ in Veteri Lege ad præfigurandum Mysterium Redemptionis generis humani erant instituta, desiisse in integrum in morte Jesu Christi, qui omnes figuras, quibus in Veteri Lege fuerat adumbratus, perfectissime, juxta Prophetarum Oracula, adimplevit. *Quemadmodum enim*, verba sunt S. *Joannis Chrysostomi* Oratione 1. adversus Judæos, *Faber, jactis fundamentis, erectis parietibus, concamerata testudine, ipsaque concameratione in unum lapidem in medio positum connexa, si eum tollat, totam ædificii compagem solverit: Similiter Deus, quum eam Civitatem, seu Hierosolymam, fecisset quasi nodum totius Religionis Judaicæ, ac mox hanc Civitatem subverterit, nonne pariter universum ejus Civitatis statum subvertit?* Jam vero, lubens rogaverim Judæos, qua de causa, cum tantum temporis in Ægypto versati receperint statum suæ Civitatis, ac rursus reducti in Babylonem, redierint Hierosolymam; ac denique sub *Antiocho*, Rege Syriæ, tam multa passi mala, ad pristinum reversi sint statum, & denuo Sacrificia, Altare, Sancta Sanctorum, breviter, omnia cum pristina receperint dignitate, nunc nihil simile factum fuerit, cum tamen a devastatione Templi Hierosolymitani ad hæc usque tempora effluxerint mille & septingenti circiter anni? Nam semel & iterum, ac tertio sub Imperatoribus *Adriano*, *Constantino*, & *Juliano* conati sunt destructum Templum Hierosolymitanum instaurare, sed conatus illorum semper interruptus est, primum quidem a militibus, rursus ab igne promicante e fundamentis, & illorum importunam pervicaciam coercente. Qua de causa, inquam, Judæi extra Hierosolymam agunt tanto tempore? Quorsum dirutum Templum manet adhuc solitudinis calamitas, & sæpe conantibus Judæis instaurationem, conatus in vacuum cesserint? Non aliam tot malorum certe invenio ipse causam, præter istam, quam ipsa rerum veritas loquitur: Posteaquam Judæi per summam insaniam debacchati sunt in Christum, posteaquam in illum injecerunt manus, ejusque pretiosum sanguinem effuderunt, propterea, perfidi Judæi a Deo rejecti & repulsi sunt, nec ulla his relicta spes reædificandi Hierosolymam, Templum instaurandi, Legem observandi, Festa peragendi, Agnum Paschalem mactandi & comedendi, Sacerdotium, & Sacrificium unquam amplius habendi, atque suis sedibus, patrioque Solo dejecti, per universum orbem dissipantur, omnibus nationibus exosi, innumeris malis obnoxii, & miseram servientes servitutem. Hæc est vera causa, cur in morte Christi Domini omnia, quæ Deus in Veteri Lege ad præfigurandum Christum venturum instituerat, finem acceperint, & Populus Judaicus desierit esse Populus Dei.

D. Deplorandam sane video cæcitatem Judæorum, qui, ostensa licet in morte Christi figurarum Legis veritate, adhuc tenent mordicus Sabbatismos, Circumcisionem, delectum ciborum, victimas, lotiones, & alias hoc genus Legis figuras, quas Christus Dominus, per illas designatus, per mortem suam fecit supervacaneas. Adhuc pendent miseri Judæi a Prophetarum promissis, cum is exhibitus sit, quem illi promiserunt, verum Messiam abnegant, & alium quemdam plane imaginarium expectant, cum non sit alius præter Jesum Christum, ad cujus nomen aperiunt caput, inclinant cervices, flectunt genua summi orbis Monarchæ, reviviscunt mortui, contremiscunt dæmones, torquentur & fugiunt noxii spiritus. O plusquam adamantinam pervicaciam Judæorum, qui in Christum, sibi a Prophetis, & a Lege promissum, credere noluerunt! Sed o felicem sortem Gentium, quæ licet Prophetarum ac Legis promissa comperta non haberent, Evangelio tamen credentes, pronis auribus, demississque animis auscultarunt doctrinam Christi, & in Cruce illius gloriantes, absque Legis Mosaicæ onere, justitiam ac sanctimoniam sunt assecutæ! At dicas mihi, obsecro te, an Veteris Legis cæremoniæ ita in morte Christi desierint, ut si Christiani eas post passionem Christi observare voluissent, lethaliter peccassent?

M. Hoc dubium, quod proponis, dilucide post S. *Augustinum* explicat S. *Thomas* 1. 2. Quæst. CIII. Art. 4. in Responsione ad primam objectionem sibi propositam, ubi hæc habet: „ Convenientius Augustinus distinxit tria tempora. „ Unum quidem ante Christi Passionem, in quo „ Legalia neque erant mortifera, neque mortua. „ Aliud autem post tempus Evangelii divulgati, „ in quo Legalia sunt mortua & mortifera. Ter„ tium autem est tempus medium, scilicet a Pas„ sione Christi usque ad divulgationem Evange„ lii, in quo Legalia quidem fuerunt mortua, „ quia neque vim aliquam habebant, neque ali„ quis ea observare tenebatur; non tamen fue„ runt mortifera, quia illi, qui ex Judæis con„ versi erant ad Christum, poterant illa Legalia „ licite observare, dummodo non sic ponerent „ spem in eis, quod ea reputarent sibi necessaria „ ad salutem, quasi sine Legalibus fides Christi „ justificare non posset. His autem qui converte„ bantur ex Gentilitate ad Christum, non erat „ causa, ut ea observarent, & ideo Paulus cir„ cumcidit Timotheum, qui ex matre Judæa ge„ nitus erat. Titum autem, qui ex Gentilibus „ natus erat, circumcidere noluit. Ideo autem no„ luit Spiritus Sanctus, ut statim inhiberetur his, „ qui ex Judæis convertebantur, observatio Le„ galium, sicut his, qui ex Gentilibus conver„ tebantur, inhibebatur Gentilitatis Ritus, ut

„ quædam differentia inter hos Ritus ostendere-„ tur. Nam Gentilitatis Ritus repudiabatur tan-„ quam omnino illicitus, & a Deo semper pro-„ hibitus. Ritus autem Legis cessabat, tanquam „ impletus per Christi Passionem, ut pote a Deo „ in figuram Christi institutus. Ex qua S. *Thomæ* doctrina manifestum est, Veteris Legis cæremonias medio illo tempore, quod fluxit a Passione Christi usque ad sufficientem Legis promulgationem, mortuas quidem fuisse, sed necdum mortiferas, adeoque illas sub hoc Evangelicæ Legis crepusculo potuisse absque crimine religiose observari, ut Synagoga cum honore sepeliretur. At post promulgationem Legis Evangelicæ docet Angelicus Doctor eodem in Articulo, Veteris Legis cæremonias mortiferas evasisse, adeo ut, si quis Christianus eas nunc observare vellet, mortaliter peccaret. „ Quamvis enim, inquit *S. Thomas*, sit eadem fides, quam habemus de „ Christo, & quam antiqui Patres habuerunt, ta-„ men quia ipsi præcesserunt Christum, nos au-„ tem sequimur; eadem fides diversis verbis si-„ gnificatur a nobis, & ab eis. Ab eis diceba-„ tur: Ecce Virgo concipiet & pariet filium, „ quæ verba sunt futuri temporis. Nos autem „ idem repræsentamus per verba præteriti tempo-„ ris, dicentes, quod concepit & peperit. Et si-„ militer cæremoniæ Veteris Legis significabant „ Christum, ut nasciturum & passurum. Nostra „ autem Sacramenta significant ipsum ut natum „ & passum. Sicut igitur peccaret mortaliter, „ qui nunc suam fidem protestando, diceret, „ Christum nasciturum, quod antiqui pie & ve-„ raciter dicebant: Ita etiam peccaret mortaliter, „ si quis nunc cæremonias observaret, quas anti-„ qui pie & fideliter observabant. Et hoc est, „ quod Augustinus dicit contra Faustum (*Hære-„ ticum Manichæum*) jam non promittitur na-„ sciturus, passurus, & resurrecturus, quod illa „ Sacramenta quodammodo personabant, sed an-„ nunciatur, quod natus sit, passus sit, resurre-„ xit, quod hæc Sacramenta, quæ a Christianis „ aguntur, jam personant. Hanc doctrinam hausit Angelicus Præceptor ex *S. Augustino*, qui Epistola 19. ait, Veteris Legis cæremonias, post promulgationem Legis Evangelicæ ita mortiferas evasisse, ut si quis eas nunc observaret, Hæreseos jure optimo insimularetur, & violator haberetur sepulchri, quo multis abhinc sæculis condita est Synagoga: *Proinde*, verba sunt S. Augustini, *nunc quisquis Christianorum, quamvis sit ex Judæis, similiter ea, seu Legalia, celebrare voluerit, sopitos cineres eruens, non erit pius deductor, vel bajulus corporis, sed impius sepulturæ violator.* Advertere tamen debes, Ecclesiam Græcam, Gallicanam, & Germanicam observasse per plura sæcula præceptum, quod Apostoli, in Concilio Hierosolymitano congregati, condiderunt: *Visum est Spiritui Sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, a quibus custodientes vos, bene agetis.* Act. Apost. cap. xv. v. 28. & 29. Hoc, inquam, præceptum, quod in nascentis Ecclesiæ crepundiis ad pacem & concordiam Judæos inter & Gentiles, ad Christianam Religionem conversos, conciliandam sanxerunt Apostoli, quodque subinde temporaneum dumtaxat esse debebat, quædam Ecclesiæ, seu Græca, Gallicana, & Germanica per plura sæcula observarunt. Græci siquidem in Synodo Trullana celebrata anno 692. Can. 66. prohibent, ne quis animalium sanguinem quovis modo comedere aggrediatur, & si sit Clericus deponatur; sin autem Laicus, segregetur. Concilium etiam Aurelianense, habitum in Galliis ann. 553. Can. 20. indicit abstinentiam a suffocatis. Idem in Ecclesia Germanica constitutum est in Concilio Wormatiensi Can. 64. Verum, istæ Ecclesiæ laudatis Canonibus indixerunt abstinentiam a sanguine & suffocato, non quod hanc Legem, ab Apostolis conditam, adhuc obligare autumarent, sed quod judicarent, conveniens esse, ut hanc disciplinam, seu consuetudinem, a Majoribus acceptam, maxima Religione servarent, quamvis aliunde esum sanguinis & suffocati absolute illicitum esse non existimarent, nec damnarent alias Ecclesias, in quibus contraria vigebat consuetudo, sicut recte explicat *Humbertus*, Cardinalis, & Sylvæ candidæ Episcopus, in *Dialogo contra calumnias Græcorum*.

D. Eo præcepto, quod Apostoli in Concilio Hierosolymitano condiderunt, abstinentia a sanguine animalium, a suffocato, & ab immolatis simulacrorum perinde indicitur & decernitur ac abstinentia a fornicatione. Præcepti autem de abstinentia a fornicatione incumbit omnibus Christianis indispensabilis, & perpetua observandi obligatio, quidni igitur præceptum de abstinentia a sanguine animalium, a suffocato, & ab immolatis simulachrorum perpetuo observare obstringentur Christiani?

M. Hoc Apostolorum præcepto abstinentia a sanguine animalium, a suffocato, & ab immolatis simulachrorum perinde indicitur ac abstinentia a fornicatione, sed non eodem tenore. Nam abstinentia a fornicatione indicitur ac præcipitur, quia fornicatio per se mala est, & quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum: unde non mirum, quod ad præceptum de abstinentia a fornicatione jugiter observandum adstringantur Christiani. Sed abstinentiam a sanguine animalium, a suffocato, & a cibis, qui Idolis erant immolati, imperarunt Apostoli, non quod putarent esum sanguinis animalium &c. esse per se malum & illicitum, aut quod judicarent, hanc ab esu sanguinis animalium abstinentiam esse præscribendam ad observandas cæremonias legales, sed eo dumtaxat fine ejusmodi abstinentiam ad tempus præceperunt, ut semota dissensionis materia, pax & concordia Judæos inter & Gentiles, ad Religionem Christianam conversos, sarta tecta conservari posset: *Judæi enim* (inquit S. Thomas 1. 2. Quæst. CIII. Art. IV. in responsione ad tertiam objectionem) *propter antiquam consuetudinem sanguis, & suffocatum erant abominabilia. Comestio autem immolatorum simulacris poterat in Judæis generare circa Gentiles suspicionem reditus ad Idololatriam, & ideo ista fuerunt* pro-

probibita pro tempore illo, in quo de novo oportebat convenire in unum Gentiles & Judæos. Procedente autem tempore, cessante causa, cessat effectus, manifesta Evangelicæ Doctrinæ veritate, in qua Dominus docet, quod nihil, quod per os intrat, coinquinat hominem, ut dicitur Matthæi cap. 15. Et quod nihil est rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, ut dicitur cap. 4. Epist. 1. ad Timotheum. Fornicatio autem probibetur specialiter, quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum.

D. Quid sibi vult Christus Dominus, dum *Matthæi* cap. 15. v. 11. ait: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem?* Quid vero *Paulus*, dum cap. 4. v. 4. Epist. 1. ad Timotheum, dicit: *Nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur?*

M. His verbis: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*, Christus Dominus redarguit Pharisæos, qui non solum abstinebant a quibusdam cibis, quasi fuissent natura sua immundi, verum etiam ut viderentur Legum non interpretes modo, sed etiam conditores, frivolis quibusdam observatiunculis simplicem plebem onerabant multis præceptiunculis, quod genus sunt ista: *Ne quis cibum capiat manibus impuris*. Manus autem appellabant impuras, quando erant illotæ, quasi manus cibum aut hominem contaminaret; aut quasi liquor aquæ sordes abstergeret animi. Item, *ne quis a foro reversus, & in promiscua turba versatus, cibum capiat, nisi prius abluto corpore*: perinde quasi contactus hominum inquinaret hominem; aut quasi purus sit, qui lotus sit. Rursus, *ut lavarentur urcei, pocula, æramenta, sellæ, reliquaque supellex, cujus erat usus quotidianus*. Has itaque observatiunculas simplici plebi venditantes Pharisæi, adierunt Christum, eique dixerunt: *Quare Discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas cum panem manducant*. Quibus ipse respondit: *Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaia, dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Sine autem causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum*. His dictis, Christus velut aversus a Pharisæis, jussit turbas propius accedere, dicens: *Audite & intelligite: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem*. Quasi diceret Christus: *Lex Evangelica, cujus conditor sum, non in cæremoniis legalibus, non in abstinentia a quibusdam cibis, quasi immundi essent, non in istis, quas Pharisæi invexerunt, observantiunculis sita est, sed in affectibus animi. Hanc igitur Legem cælestem postea quam cœpistis profiteri, nihil vobis sit rei cum fucatis Pharisæis, qui abstinent a quibusdam cibis, tanquam immundis, quique præpostero judicio summam pietatis collocant in externis cæremoniis & præceptiunculis, & ea quæ sunt animi negligunt. Cyathos horrent illotos, & animos impuros habent, manus & cutem subinde lavant, animum vero patiuntur omnibus vitiis inquinari*. Hoc in sensu intelligenda sunt hæc Christi verba: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*. Liberavit nos quippe Christus Dominus per mortem suam ab observatione cæremoniarum Veteris Legis, & constitutiuncularum, quas Legi adjiciebant Pharisæi, & quibus onerabant Populum Judaicum plus satis gravatum Legis Mosaicæ onere. Ab observatione cæremoniarum Veteris Legis, & ab abstinentia judaica quorumdam ciborum, quasi impuri ac immundi essent, nos per mortem Christi fuisse liberatos, docet Apostolus *Paulus* cap. 4. v. 1. & seq. Epist. 1. ad *Timotheum*, ubi hæc habet: *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum: in hypocrisi loquentium mendacium...... probibentium abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem; quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*. Quibus verbis Apostolus *Paulus* aperte declarat, Fideles, redemptos sanguine Christi, revocare non debere Judaicum ciborum delectum, quasi cibus ipse quidquam habeat impuritatis, cum omne ciborum genus Deus in hoc paraverit, ut his ad corporis necessitatem, viresque sarciendas moderate utamur, pro sua benignitate gratias illi agentes, quicumque pro Mosaica Lege Evangelicam Fidem sumus amplexi, quique, discussis Judaicarum cæremoniarum nebulis, ad lucem veritatis adducti, cognovimus, quidquid ab optimo Deo conditum est, id natura sua bonum esse, si quis, ut oportet, & ad quod conditum est, utatur; nec ullum esse cibi genus abominandum, aut rejiciendum, quod velut a benigno Deo datum percipitur cum gratiarum actione. Nihil enim in rebus a Deo conditis impurum est, aut immundum; si purus ac mundus sit utentis animus. Eamdem doctrinam Fidelibus inculcat idem Apostolus cap. 2. Epistolæ ad Colossenses, dicens: *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, Corpus autem Christi*. Ab hac ergo Judaicarum cæremoniarum observatione ideo Christianos Apostolus *Paulus* liberos esse pronunciat, quia hæ fuerunt umbræ, quæ portendebant olim ac delineabant ea, quæ postea essent vere exhibenda a Christo. Cum igitur Christiani corpus ipsum teneant, palamque ipsis illuxerit veritas, non debent amplius consectari umbras, sed oportet, ut Christo capiti, in Cælis agenti, charitatis vinculo adhærentes, non curent nisi cælestia, rectaque tendant ad præmium immortalitatis.

D. Si, juxta Christi oraculum: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*; si juxta Apostolum Paulum: *Omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*; si denique Christus Dominus, ut mox dixisti, per mortem suam liberavit nos ab observatione cæremoniarum Veteris Legis, quas inter erat delectus ciborum, seu abstinentia a quibusdam cibis, tanquam immundis, ut quid, quæso, Ecclesia certis anni temporibus, & potissimum in Quadragesima, Judaicum istum revocat ciborum delectum, esuque carnium interdicit Fidelibus, quos tamen Christus per mortem suam omnibus cibis indiscriminatim utendi plena libertate donavit?

M. Ecclesia præcipit quidem certis anni diebus, ut Fideles, dum jejunant, abstineant a carni-

bus, & ab aliis quibuſdam eduliis, non quod cenſeat carnes eſſe ex natura ſua malas & immundas, aut quod velit antiquatum per mortem Chriſti Judaicum ciborum delectum revocare, abſit: ſed quod judicet Eccleſia, id genus abſtinentiæ multum prodeſſe ſaluti Fidelium, qui hoc pacto domant paſſiones ſuas, frænum perduelli cupiditati injiciunt, & carnem ſuam caſtigant. Cæterum, Eccleſia Catholica damnat Hæreticos *Marcionitas*, *Encratitas*, & *Manichæos*, qui quædam ciborum genera execrabantur, quod a Deo malo condita eſſe pertenderent. Improbat etiam Hæreticos *Montaniſtas*, qui jejunia, ſeu Quadrageſimas multiplicabant, quæ valetudinem ſummum in diſcrimen poterant adducere; vultque Eccleſia, ut Fideles per abſtinentiam a carnibus, quam eis certis anni diebus indicit, corpus ſuum affligant, & macerent, ſed non atterant, & exhauriant, vult, ut carnem ſuam in ordinem redigant, non immodice excrucient, cupiditatem cohibeant, valetudinem autem non evertant. Denique, Eccleſia, dum ſtatis anni diebus præcipit abſtinentiam a carnibus, & a quibuſdam aliis eduliis, non revocat Judaicum ciborum delectum, ſed potius illos peccati reos eſſe declarat, qui Judaico more, a quibuſdam cibis abſtinerent, quod putarent illos eſſe immundos. Judæorum enim iſta vox eſt, non Chriſtianorum, *hoc cibo, ut pote immundo, ne veſcitor*, *hoc corpus*, *prop' r immunditiem*, *ne contingito*, *hac veſte*, *quæ immunda eſt*, *ne utitor*, *hac die ne illud*, *aut illud agito*. Quamvis igitur cibus aut potus, aut eorum ſumptio, ſuapte natura bona non ſint aut mala, nec pios reddant, nec impios (quo in ſenſu Chriſtus Dominus, dicit: *Non quod intrat in os*, *coinquinat hominem*) abſtinentia tamen ab illis, ad virtutes comparandas ex præcepto Eccleſiæ, aut juxta conditionem perſonarum ex voto aut devotione voluntarie aſſumpta, laudabilis eſt & meritoria, ac pietati deſervit, ad illam præparans, & magnum illi afferens incrementum: alioqui non toties abſtinentiam & ſobrietatem commendaret Scriptura Sacra, nec Deum alloquens concineret Eccleſia: *Qui corporali jejunio vitia comprimis*, *mentem elevas*, *virtutem largiris & præmia*. Addo etiam, ciborum delectum inductum fuiſſe ab ipſiſmet Apoſtolis, quippe qui, ut mox dicebamus, abſtinentiam a ſuffocato & ſanguine præceperunt; ac ſubinde ſummæ temeritatis eſſe negare, Eccleſiam ad utilitatem Fidelium ſuper hujuſmodi rebus Leges conſtituere poſſe, cum jure naturali indictum ſit, ut inferiores ſuperiorum Legibus dirigantur, & Chriſtus diſtricte præcipiat, ut obediamus Eccleſiæ: *Si quis Eccleſiam non audierit*, *ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus*, Matthæi cap. 18. Hac præmiſſa expoſitione, ſtatim pateſcit mens Apoſtoli *Pauli*. Nam primo, dum cap. 4. v. 1. Epiſt. 1. ad *Timoth.* ait: *Omnis creatura Dei bona eſt*, *& nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur*; id Apoſtolus ſcribit contra nonnullos, quorum errorem poſtea ſecuti ſunt Hæretici Encratitæ, Marcionitæ, & Manichæi, qui abhorrebant a quibuſdam cibis, quod dictitarent, illos a malo Deo conditos eſſe. Hanc eſſe germanam mentem Apoſtoli *Pauli* aſſerunt ſancti Patres, *Hieronymus* cap. 2. lib. 2. adverſus *Jovinianum*, *S. Chryſoſtomus* Homil. 12. in Epiſt. 1. ad Timoth. *Theodoretus* in cap. 4. Epiſt. 1. ad Timoth. & S. *Auguſtinus* lib. 30. contra *Fauſtum* cap. 5. Præterea, quando Apoſtolus *Paulus* cap. 2. Epiſt. ad Coloſſenſes, ait: *Nemo vos judicet in cibo*, *aut potu*, *aut in parte diei Feſti*, *aut Neomeniæ*, *aut Sabbatorum*, *quæ ſunt umbra futurorum &c.* Hæc ſcribit Apoſtolus contra quoſdam pſeduo Apoſtolos, qui abrogatas per mortem Chriſti Legis Veteris cæremonias revocare totis viribus ſatagebant, & Fideles inducebant, ut eas, velut ad ſalutem neceſſarias, obſervarent, eademque opera abſtinerent a quibuſdam cibis, tanquam immundis. Denique, cum in exordio Eccleſiæ nullo Fideles obſtringerentur præcepto abſtinendi a cibis, qui erant immolati Idolis; ideo Apoſtolus cap. 10. Epiſt. 1. ad Corinth. v. 25. & ſeq. ait: „ Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam . . . . Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire; omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Id eſt, nihil interrogantes, an immolatitium ſit, an ſecus? idque propter conſcientiam. Vitandum enim eſt offendiculum, ſi incidat, non accerſendum. Hinc immediate ſubdit Apoſtolus: „ Si quis autem dixerit: Hoc immolatum eſt Idolis: nolite manducare, propter illum, qui indicavit, & propter conſcientiam. Et Epiſt. ad Romanos capit. 14. v. 21. ait idem Apoſtolus: „ Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur. Si ergo Apoſtolus *Paulus* vetat Fidelibus, ne carnes immolatitias edant, vel vinum bibant, quando poteſt inde oriri ſcandalum; quanto magis nunc Fideles ſervare debent abſtinentiam a carnibus, aliiſque eduliis, quam certis anni temporibus ad eorum utilitatem præſcribit Eccleſia, quæ habet a Deo auctoritatem condendi ejuſmodi Leges, quibus obedire debemus, quaſque citra ſcandalum, & ejuſdem Eccleſiæ auctoritatis contemptum violare non poſſumus: *Odedite Præpoſitis veſtris*, *& ſubjacete eis*, inquit idem Apoſtolus cap. 13. v. 17. Epiſt. ad Hebræos. Quicumque igitur aſſerunt, nullum certum cibi genus Chriſtianis eſſe præſcribendum, ſed unicuique integrum & liberum eſſe debere ut his veſcatur cibis, quos exiſtimat conducere ſuæ valetudini, hi, inquam, non ſolum diſciplinam Eccleſiaſticam enervant, & adverſantur doctrinæ Apoſtoli *Pauli*, jubentis, ut inferiores præſtent ſuperioribus debitam obedientiam, verum etiam, Eccleſiæ Catholicæ, quæ hujuſmodi eſcarum delectum certis anni diebus a Fidelibus obſervandum religioſe & prudenter conſtituit, contumeliam irrogant, & Hæreticorum *Aerii*, *Joviniani*, *Waldenſium*, *Wiclefi*, *Lutheri*, *Calvini*, aliorumque ejuſdem furfuris heterodoxorum damnatæ doctrinæ conſentiunt (*a*).

„ (*a*) Abſtinentiam a carnibus præcipit Eccleſia, non quidem judicans malas eſſe carnes, „ ſed

„ sed spiritu jejunii. Cum vero jejunia indicens „ eo tendat, ut maceratum abstinentia corpus „ contra spiritum minus repugnet, neque alias „ potuerit omnino cibus interdici, id sibi saltem „ curandum fuisse intellexit, ut in cibis delectus „ haberetur, & ab iis saltem abstineretur, qui ma- „ gis usui sunt ad crapulam.

D. Hoc unum circa observantiam cæremoniarum Veteris Legis post Passionem Christi Domini superest tibi proponendum dubium. Dixisti quippe superius, cæremonias Veteris Legis statim post Passionem Christi fuisse quidem *mortuas*, id est, abrogatas, sed necdum *mortiferas*, quia hi, qui ex Judæis ad Religionem Christianam erant conversi, licite, & inculpata conscientia ejusmodi cæremonias observarunt usque ad sufficientem Legis Evangelicæ promulgationem. At, contrarium sentire mihi videtur Apostolus *Paulus*, cujus Epistolam ad *Galatas* nuperrime legebam. Ait namque *Paulus* cap. 2. v. 11. & seq. hujus Epist. se in faciem restitisse *Petro*, quod cæremonias Veteris Legis observaret: *Cum autem*, inquit, *venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Prius enim, quam venirent quidam a Jacobo, cum gentibus edebat, cum autem venissent, subtrahebat, & segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant*. Porro, observantiam cæremoniarum Veteris Legis Apostolus *Paulus* vitio vertere haud potuisset *S. Petro*, Principi Apostolorum, si tum temporis adhuc licita fuisset, & permissa arbitrio illorum, qui, relicto Judaismo, nomen dabant Christianæ Religioni.

M. Non reprehendit Apostolus *Paulus S. Petrum*, quod observaret cæremonias Legis, cum ipsemet *Paulus* eas observaret; circumcidit enim Discipulum suum *Timotheum*, sicut refertur cap. 16. v. 3. Act. Apost. Et secundum Legem Mosaicam, *purificatus*, *intravit in templum*, *annuntians expletionem dierum purificationis*, ut legitur cap. 21. v. 26. ejusdem libri act. Apostolorum. Non, inquam, Apostolus *Paulus*, reprehendit *S. Petrum*, quod Veteris Legis cæremonias observaret, sed quod *S. Petrus*, data opera, se a gentibus segregando, &, ut placeret Judæis, circa Legalium observantiam adhibendo diligentiam nimiam, intempestivo suo exemplo non solum dabat gentibus, ad Religionem Christianam conversis, scandalum, sed etiam eis occasionem præbebat existimandi, observantiam cæremoniarum Veteris Legis esse necessariam ad salutem æternam consequendam. Qua de causa *Paulus* dixit *Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Judæus sis, gentiliter vivis, & non judaice, quomodo Gentes cogis judaizare?* In hoc peccasse *S. Petrum* docet *S. Thomas* 1. 2. Quæst. 103. Art. 4. in responsione ad secundam sibi propositam objectionem. Quamvis autem error *S. Petri*, non fuerit error doctrinæ, sed tantum conversationis, vere tamen fuit reprehensus a *S. Paulo*, sicut post *S. Augustinum* asserit ibidem Angelicus Doctor, non vero tantum reprehensus simulatorie, sicut olim visum est *S. Hieronymo*, qui super hac re literariam cum *S. Augustino* habuit concertationem? sed postea argumentis illius Aquilini Doctoris victus, in ejus descendit sententiam. Observantia itaque cæremoniarum Veteris Legis a tempore Passionis Christi usque ad sufficientem Legis Evangelicæ promulgationem, licita fuit, ea tamen Lege, ut omnes firmiter crederent, ejusmodi observantiam non esse necessariam ad salutem æternam adipiscendam, & in his cæremoniis legalibus salutis spem non esse reponendam. *Advenientibus enim rebus, quarum erant umbræ illæ observationes, id actum est, ut ostenderetur in ipsis umbris non esse spem reponendam, sed in ipsis rebus, quas illæ umbræ significabant esse venturas, id est, Christum & Ecclesiam. Et propterea, illa jam omnia inania erant. Nec tamen ea, tanquam noxia, removenda, sed, tanquam superflua, contemnenda Apostolus præcepit: ut si quis Judæus Christo credidisset, propter offensionem suorum non prohiberetur in ipsis superfluis remanere, nec tamen in eis salutem suam constitutam putaret. Non enim signa illa, sed ea, quæ his significantur, in salutem introducunt*. Verba sunt *S. Augustini* cap. 4. lib. 14. contra *Faustum*, Manichæum.

D. Præcepta judicialia, seu forensia, Veteris Legis, fueruntne in morte Christi abrogata perinde ac præcepta cæremonialia ejusdem Legis, ita ut peccarent nunc mortaliter Principes, qui juberent, ut ejusmodi præcepta judicialia in suis Ditionibus observarentur?

M. Fuerunt quidem præcepta judicialia, seu forensia Veteris Legis in morte Christi abrogata, sicut præcepta cæremonialia ejusdem Legis, cum hoc tamen discrimine, quod præcepta cæremonialia Veteris Legis, non solum in Passione Christi Domini mortua fuerint, seu vim obligandi non amplius habuerint, verum etiam post Legis Evangelicæ promulgationem mortifera evaserint, ac lethaliter peccarent nunc qui ea observare vellent. At, præcepta judicialia Veteris Legis sunt quidem nunc mortua, id est, non habent vim obligandi, sed non sunt mortifera, „ quia (inquit *S. Thomas* „ 1. 2. Quæst. 104. art. 3.) si quis Princeps ordi- „ naret in Regno suo, illa præcepta judicialia ob- „ servari, non peccaret, nisi forte hoc modo ob- „ servarentur, vel observari mandarentur, tanquam „ habentia vim obligandi ex Veteris Legis insti- „ tutione: talis enim intentio observandi esset „ mortifera. Rationem hujus discriminis perdo- „ cte *S. Thomas* ibidem assignat, quia, inquit, „ præcepta cæremonialia principaliter in Veteri „ Lege instituta sunt ad figurandum Christi my- „ steria, ut futura; & ideo ipsa eorum observa- „ tio præjudicat Fidei veritati, secundum quam „ confitemur illa mysteria jam esse completa. Præ- „ cepta autem judicialia non sunt instituta ad fi- „ gurandum, sed ad disponendum statum illius po- „ puli (seu Judaici) qui ordinabatur ad Chri- „ stum, & ideo, mutato statu illius populi, Chri- „ sto jam veniente, præcepta illa judicialia vim „ obligandi amiserunt. Lex enim fuit pædagogus „ ducens ad Christum, sicut ait Apostolus cap. 3. „ Epist. ad Galatas. Quia tamen hujusmodi præ- „ cepta judicialia non ordinantur ad figurandum, „ sed ad aliquid fiendum, ipsa eorum obser- „ vatio absolute non præjudicat Fidei verita-

ti:

„ ti: sed intentio observandi tanquam ex obliga-
„ tione Legis præjudicat veritati Fidei, quia per
„ hoc haberetur, quod status prioris populi (seu
„ Judaici) adhuc duraret, & quod Christus non-
„ dum venisset.

D. Hactenus de Lege Mosaica tam secundum se spectata, quam secundum ea, quæ complectitur, videlicet præcepta moralia, cæremonialia, & judicialia; Sacra, Sacrificia, Sacramenta, Ritus, Festa, & alia id genus, copiose satis disseruimus. Nunc, si placet, veniamus ad quædam Facta historica, quorum accurata notitia haud parum lucis afferre poterit sacræ Historiæ, quam in Pentateucho descripsit *Moyses*. In primis, memini, te in superiori nostro Colloquio probasse contra *Joannem Spencerum*, Tabernaculum, quod Deus, ad specialem sui cultum, *Moysi* extruendum jussit, factum non esse ad formam Tabernaculi Idoli *Moloch*. Sed quinam esset iste *Moloch*, & quem cultum ei exhiberent Gentes, Idololatriæ tenebris immersæ? rogo te, ut in præsentia breviter exponas.

M. Sæpius in nostris Colloquiis de cultu, qui Deo debetur, differendo, monui te, summam ab exordio Mundi, tam apud Patriarchas ante Diluvium, quam apud Patriarchas post Diluvium fuisse Sacrificiorum dignitatem atque auctoritatem; eo præsertim nomine, quod a Deo eorum usus esset præceptus, non tantum ut homines inde testarentur, se Cæli ac Terræ conditorem pro vero Deo agnoscere, eumque colere; sed ut esset etiam publica professio grati affectus Deo debiti pro beneficiis acceptis, atque denique, ut essent typi Sacrificii Christi, cujus merito & efficacia vere & reapse expianda erant peccata nostra, sedanda ira Dei, subindeque impetranda peccatorum remissio. At, quemadmodum nihil tam sanctum est, tamque religiosum, quod ad nefandos, & prophanos usus interdum a male feriatis hominibus non trahatur; ita idem in cultu & in Sacrificiis etiam obtigisse narrat Historia sacra. Atque, ut cæteros taceam abusus, sufficiet nunc ex multis unum adduxisse Sacrificium, quod Populi Ammonitæ, & quidam Israelitæ, in Idololatriam prolapsi, Idolo *Moloch* offerebant, liberos suos scythica plusquam crudelitate comburendo. Porro, quis fuerit iste *Moloch*? non convenit inter Scriptores. Alii putant fuisse *Mercurium*, alii *Priapum*, alii *Jovem*, alii *Saturnum*. De forma etiam Idoli *Moloch* non consentiunt itidem Auctores. *Joannes Lorinus* putat, Idolum *Moloch* fuisse hominis instar extensis manibus cupreum & concavum, in cujus concavitate accendebatur ignis, quousque esset quasi ignitum. Alii Idolum *Moloch* fuisse æneum existimant, capite vitulino, reliquo corpore hominis forma, Regis insignibus, ac regio throno insidens, manus protendens, quibus pueros sibi oblatos exciperet, pyra intus accensa. Hoc autem nefandum Idolum colebant Ammonitæ, offerendo illi in Sacrificium pueros suos, eosque cremando. Sed, ne inter immolandum, puerorum, qui comburebantur, ejulatus commoverent parentum viscera, atque ut oblatio dæmoni gratior esset, impii Sacerdotes, aliique hujus Idoli Ministri, quamdiu Sacrificium durabat, rauco tubarum clangore, & indefesso tympanorum strepitu undique aera replebant. Denique, post absolutum abominabile sacrificium, cultores hujus Idoli sub arborum opacitate scortabantur. *Molochi* siquidem Templum luco cingebatur. Hoc execrandum Sacrificium, quod Idolo *Moloch* offerebant gentes, totumque illum infamem cultum populo Israelitico districte inhibuit Deus c. 18. v. 21. libri Levitici, dicens: *De semine tuo non dabis, ut consecretur Idolo Moloch, nec polluet nomen Dei tui*. Et cap. 20. v. 2. ejusdem libri: *Hæc loquere filiis Israel, & de advenis, qui habitant in Israel, si quis dederit de semine suo Idolo Moloch, morte moriatur, populus terræ lapidabit eum*. Quam turpia, omniumque execratione digna essent ejusmodi Sacrificia, quibus Gentes Diis suis humanas hostias immolabant, eleganter *Lactantius* cap. 21. lib. 1. *Divin. Institut.* describit his verbis: *Nam de infantibus, qui Saturno immolabantur propterodium, quid dicam, non invenio. Tam barbaros, tam immanes fuisse homines, ut parricidium suum, id est, tetrum atque execrabile humano generi facinus, sacrificium vocarent; cum teneras atque innocentes animas, quæ maxime est ætas parentibus dulcior, sine ullo respectu pietatis extinguerent, immanitatemque omnium bestiarum, quæ tamen fœtus suos amant, feritate superarent. O dementiam insanabilem! Quid illis isti Dii amplius facere possent, si essent iratissimi, quam faciunt propitii? Cum suos cultores parricidiis inquinant, orbitatibus mactant, humanis sensibus spoliant? Quid potest esse his hominibus sanctum? aut quid in prophanis locis facient, qui inter aras Deorum summa scelera committunt? Pescennius Festus in libris Historiarum per Satyram refert, Carthaginenses Saturno humanas hostias solitos immolare, & cum victi essent ab Agathocle, Rege Siculorum, iratum sibi Deum putavisse, itaque, ut diligentius piaculum solverent, ducentos nobilium filios immolasse.*

D. Ex hoc turpissimo, & omni dedecore infami cultu, quem Idolo *Moloch* olim Gentes exhibebant, facile intelligo, quam insulse *Joannes Spencerus* dixerit, Deum, ut in Populo Hebræo cultum sibi speciatim consecratum stabiliret, atque propagaret, jussisse *Moysi*, ut Tabernaculum fabricaret juxta formam Tabernaculi *Moloch*. Quid autem stultius dici aut excogitari possit, certe non video. *Quæ enim* (ut ait Apostolus *Paulus* Epist. 2. ad Corinthios cap. 6. v. 14. & seq.) *participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conventio Dei ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli? Qui autem consensus Templo Dei cum Idolis?* Facessat itaque *Spencerus*, qui vana commenta, & a sæculis inaudita paradoxa in libris, quos edidit *De Ritualibus Judæorum Legibus* effutire non erubuit. Hunc temerarium Scriptorem odi & execror. Sed ecce aliud tibi proponendum occurrit Dubium circa fabricam Tabernaculi, in quo Deus a Populo Hebræo coli voluit. Legeram quippe paucis abhinc diebus in l. Exod. c. 38. v. 8. *Moysem fecisse labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio Tabernaculi*, cumque non satis intelligerem, ut quid istæ mulieres excubarent in ostio Tabernaculi, & quo officio ibi fungerentur? Consului

falui eximium quemdam Doctorem, qui hunc mihi exemit scrupulum, dicens, illas mulieres, quas Scriptura dici excubasse in ostio Tabernaculi, fuisse Deo dicatas, virginitatis voto obstrictas, & in Cellis, juxta Tabernaculum extructis, habitantes, ut in eodem Tabernaculo ministrarent. Utrum autem placeat tibi hæc Doctoris istius explanatio, velim ut libere dicas.

M. Quominus hanc Doctoris istius explicationem meo approbem calculo, duo præsertim obstant momenta, quæ breviter attingam. Et primo quidem, hæc Doctoris istius explicatio supponit in Veteri Lege fuisse feminas, quæ, voto virginitatis nuncupato, erant Deo specialiter consecratæ, quod tamen adversatur doctrinæ sanctorum Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum, præsertim *Origenis* in caput 13. *Matthæi*, S. *Ambrosii* lib. de *Institut. Virginis cap.* 5. S. *Hieronymi* Epist. 22. veteris Editionis, quæ est ad *Eustochium* cap. 7. S. *Augustini* Tractatu 10. in Joannem, & S. *Bernardi* Homil. 3. super *Missus est*. Hi, inquam, sancti Patres Primitias virginitatis adscribunt *Mariæ*, matri Christi Domini. Non quod putent sancti illi Doctores, nullas fuisse in Veteri Testamento fœminas, quæ ante *Mariam*, Deiparam, virginitatem coluerint, cum potius certum sit, plures in Veteri Testamento extitisse fœminas, quæ, studio temperantiæ, virginitatem servaverint; sed quod velint sancti illi Patres, nullum hominem, nullamve fœminam in Veteri Testamento ante *Mariam*, Genitricem Dei, virginitatem, voti Deo nuncupati Religione, coluisse, hancque prærogativam soli *Mariæ* Virgini eximiam fuisse. Qua de re legesis Eminentissimum nostrum Cardinalem *Raymundum Capisuchi*, qui in suis Controversiis, Romæ typis excusis, perdocte in Controversia decima, parag. 2. probat ex S. *Thoma*, & ex communi Theologorum sententia neminem in Veteri Lege seu Mosaica, virginitatem servandi voto fuisse obstrictum, & in Nova dumtaxat, seu Evangelica Lege, nuncupationem voti Deo factam de servanda virginitate originem habuisse. Adduci itaque haud possum ut credam, mulieres illas, quas Scriptura Sacra ait, in ostio Tabernaculi excubasse, fuisse Deo, per religionem voti de perpetuo servanda virginitate consecratas ac dedicatas. Præterea, Doctor ille, quem consuluisti, supponit, mulieres illas, quas Scriptura dicit, in ostio Tabernaculi excubasse, continuam illic fixisse sedem, perpetuam mansionem habuisse, atque tanquam custodes continuas illic excubias ac vigilias egisse. Id autem negant perdocti Catholici Scriptores, asserentes mulieres illas non perpetuo mansisse in ostio Tabernaculi, sed illuc dumtaxat ad orandum accessisse, & in fundenda oratione attentas ac vigiles fuisse; non secus ac de *Anna*, Prophetissa, filia *Phanuelis*, dicitur apud S. *Lucam* cap. 2. v. 37. *Non discedebat de Templo, jejuniis & obsecrationibus serviens die ac nocte*, quia *Anna* Templum frequentabat, & in eo precibus & orationibus vacans, perdurabat, non quod in Templo habitaret. Ita interpretantur *Toletus*, *Maldonatus*, & *Cornelius a Lapide*. Sic non dispari ratione Scriptura Sacra ait, mulieres in ostio Tabernaculi excubasse, quod quotidianam illarum mulierum in Tabernaculo frequentando assiduitatem commendare velit, non quod istæ mulieres continuam in ostio Tabernaculi mansionem facerent. Huic interpretationi favet Chaldaica Paraphrasis in hunc locum jam citatum libri Exodi: *Fecit*, inquit, *labrum ex ære*, *& basim ejus ex ære de speculis mulierum*, *quæ veniebant ut orarent in ostio Tabernaculi fœderis*. Doctissimus etiam Scripturæ Sacræ Interpres *Jacobus Bonfrerius* idem observat in caput 38. libri Exodi: *Nota*, inquit, *mulieres excubantes ad ostium Tabernaculi, dici mulieres devotas*, *quæ frequenter veniebant ad Tabernaculum*, *Deum adoraturæ*, *& exoraturæ*. (*a*)

„ (*a*) Numquid forte mulieres istæ ad fores „ templi excubantes munus illud gerebant, quod „ dein obierunt *Otiosi Synagogæ*? Genus id erat „ hominum delectorum, ut semper Synagogæ as„ sisteret, nec sine illis unquam Synagoga habe„ batur; res Synagogæ curabant.

D. Deum, post erectionem Tabernaculi, ad promovendum cultum, quem in eo peragendum instituerat, jussisse *Moysi*, ut *Aaronem* in Summum Pontificem consecraret, ejusque filios in Sacerdotes ordinaret, jam probe scio, sed quænam essent vestes Summo Sacerdoti seu Pontifici propriæ, quænam vero vestes Sacerdotibus omnibus communes, scire vehementer desidero.

M. Ornatum vestium in Summo Pontifice apud Hebræos, & in Sacerdotibus, eorumque specialem consecrationem ideo præcepit Deus, ut majorem populi reverentiam cultus sui Ministris conciliaret, sicut optime observat S. *Thomas* 1. 2. Quæst. CII. Art. V. Octo autem ornamenta habebat Summus Pontifex, quæ ibidem Angelicus Doctor isto ordine percenset. *Primo enim*, inquit, *habebat vestem lineam*, quam Byssinam *Josephus* Hebræus appellat. *Secundo*, *habebat tunicam hyacinthinam*, *in cujus extremitate versus pedes ponebantur per circuitum tintinnabula quædam*, *& mala punica*, *facta ex hyacintho*, *& purpura*, *coccoque bis tincto*. *Tertio*, *habebat superhumerale*, Hebræis *Ephod* dictum, *quod tegebat humeros*, *& ad interiorem partem usque ad cingulum*, *quod erat ex auro*, *& hyacintho*, *& purpura*, *coccoque bis tincto*, *& bysso retorta*, *& super humeros habebat duos onychinos*, *in quibus erant sculpta nomina filiorum Israel*. *Quartum erat Rationale*, *ex eadem materia factum*, *quod erat quadratum*, *& ponebatur in pectore*, *& conjungebatur superhumerali*. *Et in hoc Rationali erant duodecim lapides pretiosi*, *distincti per quatuor ordines*, *in quibus etiam sculpta erant nomina filiorum Israel*, *quasi ad designandum*, *quod ferret onus totius populi per hoc*, *quod habebat nomina eorum in humeris*, *& quod jugiter debebat de eorum salute cogitare per hoc*, *quod portabat eos in pectore*, *quasi in corde habens*. *In quo etiam Rationali mandavit Dominus poni* DOCTRINAM, & VERITATEM (juxta Editionem Vulgatam) seu URIM & THUMMIM (sicut habet Textus Hebræus) *quia quædam pertinentia ad veritatem justitiæ*, *& doctrinæ scribebantur in illo Rationali*. *Judæi tamen fabulantur*, *quod in Rationali erat lapis*, *qui*

secun-

secundum diversa, quæ debebant accidere filiis Israel, & hoc vocant VERITATEM, & DOCTRINAM, Hebraice, URIM, & THUMMIM. *Quintum erat Baltheus, idest, cingulus quidam factus ex prædictis quatuor coloribus. Sextum erat Thiara, idest, Mitra quædam de bysso. Septimum autem, erat lamina aurea pendens in fronte ejus, in qua erat scriptum nomen Domini. Octavum autem, erant femoralia linea, ut operirent carnem turpitudinis suæ, quando accederent ad Sanctuarium, vel ad Altare.* Hæ erant vestes, quibus ornabatur Summus Sacerdos, seu Pontifex, ex quibus, ut ibidem advertit Doctor Angelicus, minores Sacerdotes habebant quatuor, scilicet tunicam lineam, femoralia, baltheum, & thiaram. Honori Sacerdotum consuluit itidem Deus præcipiendo primo, ut non sparsim ex quolibet genere ad Dei ministerium applicarentur, sed ex certa prosapia, seu e Tribu Levitica, secundum generis successionem essent oriundi, ut ex hoc clariores & nobiliores haberentur. Secundo, jubendo ad removendum contemptum Ministrorum, ut non haberent maculam, vel defectum corporalem, quia hujusmodi homines his vitiis contaminati, solent apud homines in contemptu haberi. *Maculæ autem, vel defectus corporales, a quibus Sacerdotes debebant esse immunes, significant diversa vitia & peccata, quibus debent carere,* inquit *S. Thomas* 1. 2. Quæst. CII. Art. V. in Resp. ad quartam sibi propositam objectionem. Prohibetur enim cap.21. v. 16. & seq. lib. Levitici, ne ad Sacerdotium promoveatur cæcus, id est, ut in sensu figurato explicat sanctus ille Doctor, *ne sit ignorans: ne sit claudus, idest instabilis, & ad diversa se inclinans: ne sit parvo, vel grandi, vel torto naso, id est, ne per defectum discretionis, vel in plus, vel in minus excedat, aut etiam aliqua prava exerceat. Per nasum enim discretio designatur, quia est discretivus odoris. Ne sit tracto pede, vel manu, ne amittat virtutem bene operandi, vel procedendi in virtute. Repudiabatur etiam, si habebat gibbum vel ante, vel retro, per quem significatur superfluus amor terrenorum. Si est lippus, idest, si per carnalem affectum ejus ingenium obscuratur, contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiabatur etiam, si habebat jugem scabiem, idest, petulantiam carnis; & si habuerit impetiginem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fœdat, per quam avaritia designatur. Et etiam si sit herniosus, vel ponderosus, qui scilicet gestat pondus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere.* Hæ sunt maculæ, & defectus corporales, a quibus Sacerdotes Veteris Legis immunes esse debebant, & quibus significabantur vitia & peccata, a quibus pariter eos omnino alienos esse oportebat. Jam vero, quid vestes, & ornamenta sacerdotalia mystice significarent, pulchre in eodem loco explicat *S. Thomas*: „ Per ornamenta, inquit, designantur „ virtutes Ministrorum Dei. Sunt autem quatuor, „ quæ sunt necessariæ omnibus ministris, scilicet „ castitas, quæ significatur per femoralia. Puritas „ vero vitæ, quæ significatur per lineam tunicam. „ Moderatio discretionis, quæ significatur per cin„ gulum. Et rectitudo intentionis, quæ significa„ tur per thiaram protegentem caput. Sed præ his „ Sacerdotes debent quatuor habere. Primo qui„ dem, jugem Dei memoriam in contemplatione, „ & hoc significat lamina aurea, habens nomen „ Dei in fronte. Secundo, quod supportent infir„ mitates populi, quod significat superhumerale. „ Tertio, quod habeant populum in corde & vi„ sceribus per sollicitudinem charitatis, quod signi„ catur per Rationale. Quarto, quod habeant cæ„ lestem conversationem per opera perfectionis, quod „ significatur per tunicam hyacinthinam: unde tu„ nicæ hyacinthinę adjunguntur in extremitate tin„ tinnabula aurea, per quæ significatur doctrina „ divinorum, quæ debet conjungi cælesti conversa„ tioni Pontificis. Adjunguntur etiam mala puni„ ca, per quæ significatur unitas fidei, & concordia in „ bonis moribus, quia sic conjuncta debet esse ejus „ doctrina, ut per eam fidei & pacis unitas non „ rumpatur. Hactenus *S. Thomas*, qui vestes sacerdotales accurate recenset, earumque mysticam significationem ita dilucide exponit, ut aliquid ejus verbis addidisse, decerpsisse sit.

D. Expone, quæso, uberius, cur Deus voluerit, ut Summus Sacerdos, seu Pontifex, apud Hebræos, gestaret in pectore suo id genus indumenti, quod *Rationale* appellabatur, & in quo Deus jussit, ut hæc duo verba inscriberentur, *Doctrina & veritas?*

M. Multis de causis voluit Deus, ut Summus Sacerdos, seu Pontifex, gestaret in pectore suo id genus indumenti, quod Rationale dicebatur, & in quo hæc duo verba erant inscripta, *Doctrina & veritas*, seu Hebraice *Urim & Thummim*. Primo, quia Deus per *Urim*, & *Thummim*, seu per has duas voces, *Doctrinam* & *veritatem*, scriptas *Rationali*, quo indutus erat Summus Sacerdos, personis publicis, & de Ecclesiæ, vel Regni gravioribus negotiis, ipsum, velut Deum, ac Regem Israelis, consulentibus, ac interrogantibus, Majestatis suæ Placita declarabat, Oracula sua fundebat, & de futuris eventis, publicum bonum spectantibus, per Summum Sacerdotem certiores faciebat. Non quod istę duę voces *Urim* & *Thummim*, seu *Doctrina*, & *Veritas*, quæ erant *Rationali* inscriptæ, essent divinum Oraculum, sed indices Oraculi: non instrumentum, sed causa dumtaxat moralis, & conditio sine qua non fiebat hoc genus divinæ revelationis. Secundo, Deus per *Urim* & *Thummim* sua fundendo Oracula, voluit cultui suo magis adstringere Israelitas, qui ad Oracula, Ariolosque Gentium, in vicinia habitantium, futura cognoscendi libidine excitari consuevissent, subindeque ad eorum Ritus & Idola defecissent, si sua eis defuissent Oracula. Deniq; Deus hoc pacto voluit Summo Sacerdoti conciliare reverentiam, qui Oraculorum divinorum Nuncius esset, ac Interpres. Soli quippe Summo Sacerdoti, seu Pontifici, *Urim* & *Thummim*, Rationali indita, circumferre licebat, sicut ex multis Hebræorum Magistris probat *Buxtorfius* in *Historia Urim*, & *Thummim*. Ferenda porro non est temeritas *Joannis Spenceri*, qui ausus est asserere, *Urim* nihil aliud fuisse, quam simulacrum parvulum ad humanam similitudinem formatum, nec multum discrepans ab illis simulacris fatidicis, quæ olim Gentes *Theraphim* appellabant. Hinc concludit audacissimus ille Scriptor, quod sicut

sicut

sicut mos iste simulacra illa fatidica, *Theraphim* dicta, in dubiis consulendi, longe lateque per Gentes invaluisset, Deum, hunc veterem Ritum a *Theraphim* petendi Oracula, in Pectorali *Urim* pene invariatum, Israelitis ex indulgentia concessisse, ne in Gentium semitas, moris illarum antiqui effræni desiderio præcipites agerentur. *Urim* igitur (juxta illum temerarium Scriptorem lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, cap. 3. Dissertatione 7.) nihil aliud erat, quam parvum simulacrum ejusdem cum Gentium *Theraphim* muneris, & pene ejusdem figuræ, quod reconditum gestabat Summus Sacerdos intra concavas *Rationalis* plicaturas, quoque mediante, Deus, aut Angelus, vocem Dei & nomen gerens, ad Summi Sacerdotis interrogata respondebat, eique quid agendum, quid non agendum, quid præsens, quidve futurum esset, voce formata revelabat. At, hic in confutanda ista *Joannis Spenceri* nova opinione, futilibusque nixa conjecturis, diutius non immorabor, cum jam a viris eruditis, & Scripturæ Sacræ Interpretibus fuerit jure optimo rejecta atque explosa. Obiter dumtaxat dicam, tantum abesse, ut Deus in suo cultu approbaverit simulacra illa fatidica, dicta *Theraphim*, quæ in dubiis consulebant olim Gentes, quæque arte diabolica eis Responsa, seu falsa Oracula, dabant; ut potius ejusmodi fatidica Gentium simulacra, dicta *Theraphim*, districte prohibuerit, utpote quæ essent mera Idololatriæ diabolicæ & superstitiosæ divinationis instrumenta, seu imaginationes quędam, factæ ad cognoscendum ex iis, per artem magicam, & invocationem Diaboli, ea, quæ erant futura? Quomodo igitur credibile est, Deum, cujus consilium semper fuit Israelitas ab Idololatria & superstitionibus longe avocare, illa simulacra fatidica Gentium, dicta *Theraphim*, adoptare voluisse in sacratiorem & augustiorem sui cultus partem? Israelitæ siquidem, ad Idololatriam & ad quodvis aliud superstitionis genus maxime proclives, ad *Theraphim* Gentium prophanarum consulenda, occasione data, facile admodum defecissent, præsertim, sicut pertendit *Spencerus*, si tanta inter illa Gentium *Theraphim* & sacrum *Urim* extitisset affinitas, & insuper, sacrum *Urim* esset perinde ac Gentium *Theraphim* ejusdem muneris ac figuræ, sub diversi nominis larva simulacrum. Sed mittamus, si placet, istas delirantis animi præstigias.

D. De vestibus Summi Sacerdotis, seu Pontificis, aliorumque inferiorum Sacerdotum Veteris Legis plura scire non desidero, sed optarem dumtaxat, ut hic breviter exponeres Ritum, qui in illorum consecratione solebat observari.

M. Cum nullus, mea quidem sententia, majori claritate cum brevitate conjuncta, exposuerit Ritum, quo olim Summus Sacerdos, atque inferiores Veteris Legis Sacerdotes consecrabantur, quam *S. Thomas*, verba illius, quæ leguntur 1. 2. Quæst. CII. Art. V. in Responsione ad octavam & nonam objectiones sibi propositas, hic exscribere non pigebit. „ Id totum (inquit Angelicus ille „ Doctor) quod circa eos, *seu Sacerdotes*, fiebat „ in eorum consecratione, vel institutione, ad hoc „ pertinebat, ut ostenderetur, eos habere quam„ dam prærogativam puritatis, veritatis, & di„ gnitatis. Et ideo in institutione Ministrorum „ tria fiebant. Primo enim purificabantur. Se„ cundo, ordinabantur. Tertio, applicabantur „ ad usum ministerii. Purificabantur quidem com„ muniter omnes per ablutionem aquæ, & per „ quædam Sacrificia, specialiter autem Levitæ „ radebant omnes pilos carnis suæ, ut habetur „ Levitici cap. 8. Consecratio vero circa Pontifi„ ces & Sacerdotes hoc ordine fiebat. Primo „ enim, postquam abluti erant, induebantur „ quibusdam vestimentis specialibus, pertinenti„ bus ad designandam dignitatem ipsorum. Spe„ cialiter autem Pontifex oleo unctionis in capite „ ungebatur, ut designaretur, quod ab ipso „ diffundebatur potestas consecrandi ad alios, „ sicut oleum a capite derivatur ad inferio„ ra, ut habetur in Psalmo 132. Sicut unguen„ tum in capite, quod descendit in barbam, „ barbam Aaron. Levitæ vero non habebant „ aliam consecrationem, nisi quod offerebantur „ Domino a filiis Israel per manus Pontificis, „ qui orabat pro eis. Minorum vero Sacerdotum „ solæ manus consecrabantur, quæ erant applican„ dæ ad Sacrificia. Et de sanguine animalis „ immolatitii tingebatur extremum auriculæ dex„ træ ipsorum, & pollices pedis, aut manus dex„ træ, ut scilicet essent obedientes Legi Dei in „ oblatione Sacrificiorum, quod significabatur in „ intinctione auris dextræ, & quod essent sollici„ ti & prompti in executione Sacrificiorum, quod „ significatur in intinctione pedis, & manus dex„ træ. Aspergebantur etiam ipsi, & vestimenta „ eorum sanguine animalis immolati in memo„ riam sanguinis Agni, per quem fuerunt libera„ ti in Ægypto. Offerebantur autem in eorum „ consecratione hujusmodi Sacrificia; Vitulus pro „ peccato, in memoriam remissionis peccati „ Aaron circa conflationem Vituli; Aries in ho„ locaustum, in memoriam oblationis Abrahæ, „ cujus obedientiam Pontifex imitari debebat; „ Aries etiam consecrationis, qui erat quasi ho„ stia pacifica, in memoriam liberationis de Æ„ gypto per sanguinem Agni; Canistrum autem „ panum, in memoriam mannæ præstiti popu„ lo. Pertinebat autem ad applicationem mini„ sterii, quod imponebantur super manus eorum „ adeps arietis, & torta panis unius, & armus „ dexter, ut ostenderetur, quod accipiebant po„ testatem hujusmodi offerendi Domino. Levitæ „ vero applicabantur ad ministerium, per hoc, „ quod intromittebantur in Tabernaculum fœde„ ris, quasi ad ministrandum circa vasa San„ ctuarii. Figuralis vero horum ratio erat, quia „ illi, qui sunt consecrandi ad spirituale mini„ sterium Christi, debent primo purificari per „ aquam Baptismi, & lachrymarum in fide „ Passionis Christi, quod est expiativum & pur„ gativum Sacrificium. Et debent radere omnes „ pilos carnis, id est, omnes pravas cogitationes, „ debent etiam ornari virtutibus, & consecrari „ oleo Spiritus Sancti, & aspersione Sanguinis „ Christi, & sic debent esse intenti ad exequen„ da spiritualia ministeria. Hactenus *S. Tom.*

quo

quo nullus inter Theologos doctius & accuratius de Veteri Lege scripsit.

D. In consecratione Sacerdotum fuisse in Sacrificium Deo oblatum *Vitulum pro peccato in memoriam remissionis peccati Aaron, circa conflationem Vituli*, docet *S. Thomas*, loco mox a te laudato. Sed nunc a te scire vellim, cur peccaverit *Aaron*, dum obsecutus Populi Israelitici desideriis, Vitulum aureum conflavit, & publice colendum proposuit? Eccur vero non peccaverit *Moyses*, qui, ad medendum morsibus Serpentum ignitorum, palam erexit Serpentem æneum, quem, dum Israelitæ, horum Serpentum morsibus percussi, adspiciebant, sanabantur?

M. Ideo peccavit *Aaron*, quia ad Ægyptiacæ superstitionis imitationem Vitulum aureum conflavit, Judæosque ad hoc Idolum Ægyptiaco Ritu colendum induxit. Certum namque est primo, Brutorum, & quidem Boum, cultum apud Ægyptios antiquissimum esse, & ante egressionem Israelitarum ex Ægypto invaluisse. Præterea, certum etiam est, Judæos plerosque tempore servitutis Ægyptiacæ, superstitionem Ægyptiorum imbibisse, & eorum Diis servisse, subindeque illos tumultuantes in Deserto postulasse ab *Aarone*, ut ad Ægyptiacæ superstitionis imitationem conflaret Vitulum aureum, quem ipsi Ægyptiaco Ritu colere possent. Hoc fuisse Judæorum propositum, luculenter testatur S. *Stephanus* Act. Apost. c. 7. v. 39. & seq. dicens de Judæis: *Aversi sunt cordibus suis in Ægyptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis Deos, qui præcedant nos .... Et Vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulachro, & lætabantur in operibus manuum suarum*. Hujus etiam Vituli aurei, ab *Aarone* conflati, cultum ex superstitione Ægyptiaca arcessunt *Philo*, Judæus, l. 3. *de Vita Moysis*, & *Lactantius* l. 4. *Instit. Divin.* cap. 18. *Ad prophanos*, inquit, *Ægyptiorum Ritus animos transtulerunt* (Judæi); *cum enim Moyses, Dux eorum, ascendisset in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur, aureum caput Bovis, quem vocant Apim, quod eos signo præcederet, figurarunt*. Idem constanter docent omnes sancti Patres, cum Græci, tum Latini, & Scripturæ Sacræ interpretes. Quo fit, ut *Aaron* nullo pacto excusari possit. Sciebat enim *Aaron* Deum, Exodi c. 20. v. 4. & seq. omne sculptile, omne Idolum, omnemque similitudinem creaturarum ad cultum fieri vetuisse. Et tamen insanienti Populo Israelitico, quem ab Idololatria totis viribus avertere, etiam cum vitæ suæ periculo & dispendio, tenebatur, non solum non restitit, sed per summam ignaviam morem gessit, cum Deos, qui ipsum præcederent, postulanti, ex inauribus mulierum aureis fecit Vitulum conflatilem. Duo autem mala in hujus Vituli aurei fusione fecit *Aaron*. Primo, ut Israelitæ, ad Idololatriam proclives, nefandum scelus, quod animo tantum conceperant, re ipsa perpetrarent, seque Idololatriæ sordibus conspurcarent. Secundo, ut quod privato errore facturi videbantur Israelitæ, publica auctoritate exequerentur. Hinc *Moyses* Exodi c. 32. v. 21. & seq. increpuit fratrem suum *Aaronem*, dixitque ei: *Quid tibi fecit hic Populus, ut induceres super eum peccatum maximum?* Nec solum *Moyses* fratrem suum *Aaronem* incusavit, sed etiam ei Deus vehementer iratus est, ob conflatum Vitulum aureum, eumque Dominus perdidisset, ni supplex *Moyses* pro illo rogasset, & veniam ei a Deo impetrasset, ut testatur ipsemet sanctus Legislator Deuteronomii c. 9. v. 20. *Adversus Aaron quoque vehementer iratus* (Deus) *voluit eum conterere, & pro illo similiter deprecatus sum*. Hoc pessimum Aaronis exemplum, ut obiter dicam, imitantur illi Sacerdotes, qui Dei causam produnt, ejusque honorem & gloriam quieti suæ fortunæ, aut vitæ postponunt, effrænatis hominum cupiditatibus laxam docendo moralem doctrinam, turpiter obsequuntur, ab occasionibus peccati illos non abstrahunt, malas consuetudines & scandala, tanquam canes muti non valentes latrare, patiuntur: pravis populi studiis ignave consentiunt; indulgent, favent, eaque vel exemplo suo, vel assentatione juvant, quemadmodum *Aaron*, qui summo Sacerdotio fungebatur, Israelitici Populi sacrilegis desideriis annuit conflando Vitulum aureum, qui divinos honores exhiberet, aram erigendo, solemnitatem indicendo. Sed, inquis, si peccavit *Aaron* conflando Vitulum aureum, cur *Moyses*, ejus frater, non peccavit, dum serpentem æneum erexit? Hujus discriminis *Moysem* inter & *Aaronem* multiplex afferri potest ratio. Primo, quia *Moyses*, jubente Deo, serpentem æneum erexit, & Israelitis proposuit, ut hi, qui a serpentibus adurentibus icti fuerant, in eum adspicientes sanarentur: *Fac*, inquit Deus Moysi, *serpentem æneum, & pone eum, pro signo, qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo, quem cum percussi aspicerent, sanabantur*. Secundo, quia Deus voluit, ut serpens ille æneus, a Moyse erectus, signum esset, seu typus Jesu Christi crucifixi, homines oculis fidei ipsum Cruci affixum aspicientes, a lethiferis serpentis antiqui, seu Diaboli, morsibus sanantis. Hinc Christus Dominus, qui, sicut superius commonstravimus, omnes Veteris Legis figuras adimplevit, æneo serpenti, ad sanandos ignitorum serpentum morsus proposito a Moyse in solitudine, se confert, cap. 3. v. 14. *Joannis*, dicens: *Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam*. Denique, sancti Patres, *Chrysostomus* Homilia 26. in *Joannem*, *S. Augustinus* l. 1. *De Peccatorum Meritis & Remissione* c. 8. *S. Cyrillus Alexandrinus* lib. 1. Commentariorum in Evangelium, *Theodoretus* Quæstione 38. in Numeros, & alii, docent, serpentem æneum, quem *Moyses* erexit in deserto, fuisse a Deo institutum tanquam signum & typum Jesu Christi, ejusque Passionis. Non itaque peccavit *Moyses*, dum, jubente Deo, serpentem æneum erexit, ut hi, qui ignitorum serpentum morsibus icti erant, eum aspicientes, sanarentur. Non me latet, *Joannem Marshamum* in suo *Canone Chronico* ausum esse asserere, serpentem æneum, ad instar Ægyptiacarum præstigiarum, a *Moyse* fusum ac formatum esse, & perticæ impositum in deserto publice erectum, velut Amuletum quoddam, & Talismanum, ut hoc pacto, seu per incantationem

quam-

quamdam, vel vim magicam, venenum extingueret, & morsus serpentum arte levaret. Verum, facile confutatur hic *Marshami* error, primo, quia Deus, ut jam diximus, jussit *Moysi* ut serpentem æneum erigeret. Quis autem credat, Deum, qui incantationis magicæ, & præstigiarum omne genus districte prohibet & damnat, præcepisse *Moysi*, ut serpentem æneum erigeret, perticæque impositum proponeret Israelitis, tanquam Amuletum, & Talismanum, quo illi, qui serpentum adurentium morsibus icti erant, ad aspectum illius serpentis ænei per incantationem quamdam, vel vim magicam sanarentur? Præterea, fatentur omnes viri periti, figuras illas, a Chaldæis, Persis, & Ægyptiis celebratas, quæ arabice dicuntur *Talismanes*, id est, imagines, seu signa, aut sigilla, quibus ære, vel quovis metallo incisis, aut insculptis, & aliquod astrum, aut constellationem, vel aves, vel serpentes, immo quorumdam Imperatorum imagines a natura pictas referentibus, miros quidem, sed falsos & plane ridiculos effectus tribuunt, cujusmodi sunt *Morborum depulsio*, *immunitas a vulneribus* &c. Fatentur, inquam, omnes viri periti, ejusmodi figuras inanes prorsus esse, omnique sanandi morbos virtute carere. Quapropter, vis illa sanandi, quam serpens æneus, a *Moyse* erectus, habuit, ut legitur cap. 21. v. 9. lib. *Numerorum*, speciali Dei beneficio ei indita fuit, non secus ac *muribus* & *anis aureis* Deus singularem vim concessit sanandi plagas, quas Arca fœderis Philistæis intulerat, sicut legitur lib. 1. Regum cap. 6. v. 5. Sed hæc, & similia, quæ miraculosa sunt, in consequentiam trahi non debent, nec occasionem præbere quibusdam, qui Amuletis, variisque Talismanum speciebus inesse virtutem morbos sanandi sibi falso persuadentes, superstitiosa credulitate deluduntur. His plura non addam, & præsenti Colloquio nostro finem imponam egregio typo, quem *Aaron*, frater *Moysis*, gessit Christi Domini. At enim, quemadmodum *Aaron* fuit Veteris Legis Pontifex, ita Christus Novæ Legis Pontifex est, sicut lato sermone ostendit Apostolus *Paulus* in Epistola ad Hebræos. *Aaron* unctus est oleo ex baccis arborum expresso; Jesus Christus oleo lætitiæ. Dixit Dominus ad *Moysem* cap. 7. v. 1. libri Exodi: *Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron, frater tuus, erit propheta tuus*: De Christo Jesu dixit *Moyses* cap. 18. v. 15. lib. Deuteronomii: *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies*. Semel in anno Sancta Sanctorum *Aaron* introibat solus, *non sine sanguine, quem offerebat pro sua & populi ignorantia*, sicut ait Apostolus *Paulus* cap. 9. v. 7. Epistolæ ad Hebræos. Christus Jesus *per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa*, ut ait idem Apostolus cap. 9. v. 12. ejusdem Epistolæ. De *Aarone* sic Deus Exodi cap. 28. v. 38. alloquitur Moysem: *Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & sanctificaverunt filii Israel*: De Christo Jesu sic *Isaias* cap. 53. v. 4. & seq. prædixit: *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis super eum, & livore ejus sanati sumus*. Deum inter & homines sequester fuit Aaron: *Unus mediator Dei & hominum homo Christus Jesus*, sicut ait Apostolus 1. ad Timoth. c. 2. v. 5. Deum *Aaron* respersо sanguine Testamenti Veteris, quod mandaverat ad Israelitas Deus, facinorosis hominibus reddebat propitium, sicut ait Apostolus Epist. ad Hebræos cap. 9. v. 20. Jesus Christus *Novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori Testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis*, sicut ait idem Apostolus cap. 9. v. 15. Epist. ad Hebræos. In seditione *Core*, *Dathanis*, & *Abironis*, cum grassaretur incendium, & noxios sacer ignis corriperet, Aaron, *stans inter mortuos & viventes, pro populo deprecatus est, & plaga cessavit*, sicut legitur capit. 16. v. 48. l. Numerorum: Sæviente peccatorum lue, & depascente genus humanum, in tutum subduxit nos Christus Dominus, & periculo incurrendæ mortis æternæ exemit. Hinc Apostolus *Paulus* cap. 7. v. 25. Epist. ad Hebræos ait, Christum Dominum non tantum ad vivos ac victuros, sed etiam ad defunctos voluisse mortis suæ beneficium pertinere, eumque Veteris Testamenti promissiones beneficiis Novi Testamenti cumulatissime persolvisse. Sed nolo te diutius detinere. Agnosco enim ex frequentibus oscitationibus tuis imminere jam horam prandii, subindeque Colloquio nostro finem esse imponendum.

COLLOQUIUM III.

In quo Gesta Josue, *in regimine Reipublicæ Hebræorum Successoris* Moysis, *necnon Judicum & Regum, qui Hebræis præfuerunt usque ad quartum annum Regni* Salomonis, *quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, describuntur, ibidemque accurata traditur series annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab exitu Populi Israelitici ex Ægypto usque ad quartum Regni* Salomonis *annum effluxerunt*.

DISCIP. RES, quas *Josue*, ex Tribu Ephraim, in regimine Reipublicæ Hebræorum successor *Moysis*, praeclare gessit, quasque a *Sulpicio Severo* lib. 1. *Historiæ Sacræ* cap. 22. (juxta editionem *Joannis Vorstii*) eleganter descriptas, nuperrime legi, primum hic referam. Dein, nonnullas circa quædam *Josue* Gesta proponam difficultates, quas dilucidandi onus tibi incumbet. „ Moyse mortuo (inquit *Sulpicius Severus*) summa rerum penes Jesum, *seu Josue*, Nave filium, erat. Etenim illum Moyses successorem constituerat, virum virtutibus suis simillimum. „ Principio autem suscepti Imperii, dimissis per „ castra nunciis populum certiorem facit, frumentum uti pararent, triduoque proximo iter pro- „ nun-

„ nunciat. Sed Jordanis, flumen validiffimum, „ tranfitum prohibebat, quia neque navium copia pro tempore erat, neque vadari fluvius poterat, qui tum pleno alveo ferebatur. Igitur „ Arcam præferri a Sacerdotibus, eofdemque adverfo flumine confiftere jubet. Quo facto, incifus Jordanis traditur: ita per ficcum copiæ „ traductæ. Erat in his locis oppidum nomine „ *Jericho*, muris validiffimis munitum, neque „ expugnationi, neque obfidioni facile. Sed Jefus „ (*feu Jofue*) Domino fretus, non armis, aut „ viribus urbem aggreffus, ferri Arcam Dei circa muros jubet, facerdotefque præire Arcam, „ & tuba canere. Sed cum Arca fepties circumlata effet, muri ac turris conciderunt, direptum oppidum atque incenfum. Inde adverfus „ *Hac* ductus exercitus, locatifque a tergo urbis „ infidiis, Jefus (*feu Jofue*) metum fimulans „ terga hofti dedit. Quo vifo, qui in oppido „ erant, patentibus portis inftare. Ita hi, qui „ in infidiis fuerant, vacuam urbem capere, cæfique omnes, abfque ullius effugio, Rex captus fummoque fupplicio affectus. Quod ubi „ vicinarum Gentium Regibus compertum eft, in „ bellum confpirant Hebræos armis depellere. „ Verum, Gabaonitæ, gens valida, ex urbe opulenta, ultro fe Hebræis dederunt, juffa facturos „ pollicentes; receptique in fidem, ut ligna & „ aquam conveherent, imperatum. Sed Regibus „ proximarum urbium deditio eorum iras concitaverat. Itaque admotis copiis, oppidum eorum, „ Gabaon nomine, obfidione circumfiftunt. Igitur Oppidani, arctis rebus fuis, nuncios ad Jefum (*feu Jofue*) mittunt, obfeffis uti fuccurrat. Ita ille, maturato itinere, inopinantibus fupervenit, cæfaque multa hoftium millia. „ Cum dies cædentes deficeret, noxque victis „ futura præfidio videretur, merito Fidei Dux „ Hebræus noctem avertit, dies perfeveravit. Ita „ nullum hoftibus effugium fuit. Quinque Reges „ capti interfecti funt. Eodem impetu vicinæ „ quoque urbes imperio adjectæ, Regefque peremti. Verum, quia omnia hæc in ordinem „ profequi non fuit confilium, dum brevitati ftudemus, id modo annotandum curavimus. Viginti & novem Regna Imperio Hebræorum fubjecta, quorum terra per undecim Tribus viritim diftributa eft. Levitis enim in Sacerdotium „ affumptis nulla portio data, quo liberius fervirent Deo..... Igitur, divifo per Tribus captivo Solo, pace fumma Hebræi perfruebantur, „ finitimis bello territis, tot victoriis nobiles nemine audente tentare. Eodem tractu Jefus „ (*feu Jofue*) mortuus eft anno ætatis decimo & „ centefimo. In hac compendiofa *Sulpicii Severi* de Geftis *Jofue* hiftorica narratione primum, quod fefe offert, difcutiendum Dubium iftud eft: cur *Jofue*, poftquam in terram promiffam fuiffet ingreffus, *Gabaonitis*, qui erant incolæ civitatum Chananæarum, ultro fe dedentibus, pepercerit, fœdus cum illis inierit, eifque fecuritatem juraverit, contra Præceptum Domini, qui, ficut legitur cap. 20. lib. Deuteronomii, diftricte Ifraelitis præceperat, ut incolas omnes civitatum Chananæorum delerent, occiderent, ac penitus extirparent, pacemque dumtaxat alienigenis concederent, fub conditione deditionis & tributi? Hoc itaque primum, quæfo te, Dubium diffolve.

M. Clementiam, qua *Jofue*, Dux Populi Ifraelitici, erga Gabaonitas, Chananitidis incolas, ufus eft, omni culpa vacare, manifefto evincitur ex Hiftoria facra defcripta cap. 9. lib. *Jofue*. Cum enim Terræ promiffæ Reges univerfi, Gentefque Hethæi, Amorrhæi, Chananæi, Pherezei, Hevæi, & Jebufæi, contra *Jofue*, & Ifraelitas uno animo, eademque fententia arma ad patriæ libertatis, avitæque fuperftitionis defenfionem fumpfiffent, Gabaonitæ, abjecto belli confilio, ut pote qui repellendis Ifraelitarum viribus impares fe judicabant, de deditione ftatim cogitarunt. Sed, ut fœdus cum Ifraelitis facilius percutere poffent, & falvam vitam reciperent, data opera finxerunt, fe non effe Chananitidis incolas, fed exteros, & e regione longinqua veniffe. Hanc Gabaonitarum fraudem nec *Jofue*, nec Primores Ifraelitarum fubodorati, cum ipfis, inconfulto Domino, fœdus inierunt, illifque fecuritatem juraverunt. Aft, paulo poft animadverfa fraude, falvos quidem Gabaonitas effe jufferunt propter religionem juramenti, illos tamen perpetuo famulitio in pœnam fraudis addixerunt. Poterant quidem, fateor, *Jofue*, & Ifraelitarum Principes juratam Gabaonitis fecuritatem non præftare, quia jusjurandum fraude elicitum, ut fatentur omnes Theologi, non obligat; nihilofecius *Jofue*, & Ifraelitarum Principes juratam Gabaonitis fecuritatem pie & laudabiliter præftiterunt, clementiaque erga illos utendum merito cenfuerunt, primo, quia fibi integrum non exiftimarunt, fœdus juramento firmatum violare, quamvis dolo elicitum effet. Hinc, cum Ifraelitæ, ficut legitur cap. 9. v. 17. & 18. lib. *Jofue* murmurarent contra principes, refponderunt eis Principes: *Juravimus illis*, id eft Gabaonitis, *in nomine Domini Dei Ifrael, & idcirco non poffumus eos contingere, fed hoc faciemus eis: referventur quidem ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, fi pejeraverimus: fed fic vivant, ut in ufus univerfæ multitudinis ligna cædant, aquafque comportent*. Secundo, aliquam clementiam Gabaonitæ merebantur, ut pote qui, dum omnes Reges & Populi Chananææ regionis armata manu, & conglomerato agmine contra Ifraelitas vexillum erigerent, noluerint contra ipfos pugnare, fed potius, ut inquit *S. Ambrofius* cap. 10. lib. 3. *De Officiis: Cum exiiffet fama per populos, ficcatum effe mare in Hebræorum tranfitu, fluxiffe aquam de petra, de Cœlo diurnam miniftrari alimoniam tot populi millibus abundantem, corruiffe muros Jericho, facro tubarum fono ictos, & ululatu plebis arietatos, Gethæorum quoque Regem victum & fufpenfum in ligno ufque ad vefperam*. Hæc, inquam, ftupenda prodigia, quæ Deus in Ifraelitis operatus eft, poftquam increbrefcente eorum ubique fama, audiviffent Gabaonitæ, venerunt fupplices ad Ifraelitas, quorum validam manum metuebant, & faces eis fubmittentes, ultronea deditione, fe illorum arbi-

arbitrio permiserant, ac tandem pacem, juramento firmatam, cum *Josue*, cæterisque Israelitarum Principibus pepigerunt. Id autem factum est absque ulla transgressione hujus Mandati, quod Deus Israelitis dederat de Chananæis omnibus ad internecionem cædendis. Hoc siquidem Dei Mandatum æquitate quadam *Josue*, & alii Israelitarum Principes interpretati sunt, videlicet de his Chananæis, qui Civitates suas ab Israelitis expugnari sinerent, & belli impetum contra eos sustinerent, non vero de illis Chananæis, qui pacem rogarent, qui Israelitarum clementiam implorarent, qui spontanea deditione, immo, & Judaicæ Religionis amplexu, aut certe Idololatriæ abdicatione, & unius veri Dei cultu, secundum Noachidarum Ritus ac Leges, obsidionem suarum urbium, & impendentem Israelitarum impetum prudenter anteverterent. Qua de re, ne plura dicam, consule, si tibi per otium liceat, doctissimum *Andream Masium* in caput 9. lib. *Josue*.

D. Sed dicas, quæso, quid sibi velit *Sulpicius Severus*, dum ait, *Josue*, Ducem Hebræum, in expugnandis Gabaonitarum hostibus, *merito Fidei noctem avertisse, & diem perseverasse?* Vultne ille Scriptor, Solem & Lunam in prælio, quod *Josue*, cum Gabaonitarum hostibus commisit, reipsa stetisse? aut potius, Solem retardasse dumtaxat cursum suum? aut novum corpus, vicarium Solis, Deum supra horizontem creasse, quod, post illius occasum, orbem illustraret? aut denique, loquiturne *Sulpicius Severus* more poetico, ita ut innuere velit, *Josue*, eo in prælio, quod cum Gabaonitarum hostibus conseruit, tot res, & præcipue maximam hostium stragem, tanta celeritate confecisse, ut ad diem facta videretur accessio? Quid de hoc Facto Historico sentire ipse debeam, obsecro te, ut breviter ostendas.

M. Circa istud Factum Historicum *Josue* idem plane sentit *Sulpicius Severus*, quod sancti Patres communi calculo, & consensione tradiderunt, videlicet *S. Justinus*, Martyr, in *Dialogo* cum *Tryphone*, Judæo, *Tertullianus* lib. *De Jejuniis* cap. 10. *S. Joannes Chrysostomus* Homilia 27. in Epistolam ad Hebræos, *S. Hieronymus* lib. 2. contra *Jovinianum*, *S. Augustinus* lib. 21. De Civit. Dei, cap. 8. & *Theodoretus* Quæst. 14. in *Josue*. Hi autem sancti Patres diserte docent, quod cum *Josue* laturus suppetias Gabaonitis, exercitu propere ducto, venisset, & multa hostium millia occidisset; prævidens tamen noctem præsidio victis fore, fusis ad Deum precibus, & incredibili fiducia animatus, Soli, jam ad occasum vergenti, imperavit ut staret, ejusque imperiali verbo, Deo volente, Sol obediens, in medio Cæli stetit immotus unius diei spatio. Hujus Facti Historici veritatem hauserunt sancti Patres ex Scriptura Sacra, quæ cap. 10. lib. *Josue* vers. 12. 13. & 14. hæc habet: „ Tunc locutus est Josue Domino in „ die, qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israel, dixitque coram eis: Sol contra „ Gabaon ne movearis, & Luna contra Vallem „ Ajalon. Steteruntque Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne „ scriptum est hoc in libro Justorum? Stetit itaque Sol in medio Cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei. Non fuit antea nec „ postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israel. „ Quibus verbis manifestum est, Solem ad vocem *Josue* reipsa inaudito miraculo stetisse. Quod confirmant Propheta *Habacuc* cap. 3. dicens: *Sol & Luna steterunt in habitaculo suo*; & *Jesus Sirach*, auctor Libri Sacri *Ecclesiastici* cap. 46. v. 5. ubi ait: *An non in iracundia ejus impeditus est Sol, & una dies facta est quasi duo?* Hoc miraculum de statione Solis *majus est*, inquit *S. Joannes Chrysostomus* Homil. 27. in Epistolam ad Hebræos, *quam quæ facta sunt a Moyse. Non sunt enim paria, imperare Mari, & iis quæ sunt in Cælo. Nam illud quoque est magnum, & valde magnum, sed non par*. Illa igitur statio Solis proprie accipienda est, & miraculo tribuenda.

D. Liber ille, quod inscribitur nomine *Josue*, & in quo describitur Historia de statione Solis, estne germanus *Josue* fœtus, aut potius nomine *Josue* ideo insignitus, quod de illius imperio, & de rebus ab eo præclare gestis agat?

M. Sunt quidam Critici, qui pertendunt, librum, qui nomine *Josue* inscribitur, asseri ac vindicari non debere *Josue*, tanquam vero ac legitimo parenti; idque quatuor potissimum momentis probare nituntur. Primo, quia cap. 10. hujus libri *Josue* citatur *Liber Justorum*, cujus auctorem recentiorem esse dicunt ipso *Josue*, aut saltem ei coævum, cum in eo meminerit pugnæ Gabaonitarum, & stationis Solis. Secundo, ajunt, sæpius in hoc libro *Josue* occurrere hanc temporis notationem: *Hoc, & illud ad præsentem usque diem durat*; quod sane a *Josue* dictum esse non potuit, cum in diebus *Josue* hæc Facta & monumenta historica, quæ in eo libro referuntur, contigerint; sed potius dictum esse videtur ab aliquo Scriptore, *Josue* recentiore, qui in his, quæ post obitum *Josue* jam vetustate obliterata exoleverant, fidem sibi conciliare volebat ex his monumentis, quæ sua ætate adhuc residua erant. Tertio, cap. 19. libri *Josue* fit mentio terræ *Chabul*, cui hoc nomen impositum est ab *Hiramo*, Rege Tyri, qui a Rege *Salomone* ea donatus fuerat. Quod palam evincit, inquiunt illi Critici, hunc librum scriptum fuisse ab aliquo Auctore, recentiore *Josue*. Denique, capite ultimo libri, qui præfert nomen *Josue*, describitur mors *Josue*, & res, post ejus obitum gestæ, narrantur, quæ certe a *Josue* literis mandari haud potuerunt. Verum, quatuor hæc momenta tanti non sunt, ut nos a communi sententia de Auctore libri *Josue* desciscere cogant. Ad duo quippe priora diluenda sufficit observare, *Josuem* in summa senectute hunc librum exarasse, subindeque mirum non esse, si mentionem faciat *Libri Justorum*, qui nihil aliud erat, quam Carmen Epinicium, quod statim post reportatam de hostibus Gabaonitarum insignem victoriam editum est, & inter Hebræos divulgatum. Eadem de causa, *Josue* uti potuit hac notatione temporis: *usque ad præsentem diem*, cum hunc librum in ætate jam provecta scripserit; perinde ac S. Evangeli-

gelista *Matthæus* eadem temporis notatione utitur, cap. 27. dicens: *Propter hoc vocatus est ager Haceldama, hoc est, ager sanguinis usque in hodiernum diem*. Ad tertium momentum dico cum Illustrissimo *Daniele Huetio*, Abrincensi Episcopo, non eamdem esse utramque terram *Chabul*. Altera siquidem est terra *Chabul*, quæ est Regiuncula, viginti constans oppidis, quam *Salomon* (sicut legitur lib. 3. Regum capit. 9. v. 12.) dedit *Hiramo*, Regi Tyri, & illius urbis *Chabul* mentionem non fecit *Josue*. Altera est terra *Chabul*, ceu vicus, ita dictus in confiniis Ptolomaidis, utraque in Tribu *Aser*; & hæc illa terra *Chabul*, cujus procul omni dubio a *Josue* fit mentio. Ad ultimum momentum respondeo, *Esdram*, qui, post laxatam captivitatem Babylonicam, sacros libros hinc inde summa cura collegit, purgavit, castigavit, inseruisse hujusce libri capiti postremo, quod est vigesimum quartum, mortem *Josue*, qui victoriis & meritis conspicuus obiit. (*a*) Censeo etiam cum jam laudato Abrincensi Episcopo in sua *Demonstratione Evangelica*, ab eodem *Esdra* adjectam itidem fuisse capiti decimo nono libri *Josue* narrationem Expeditionis Danitarum contra civitatem *Lesen*, quæ post *Josue* excessum contigit, eo videlicet tempore, quo Israelitarum Rempublicam nemo gubernabat. Probabilius itaque est a *Josue*, in regimine Populi Israelitici successore *Moysis*, esse scriptum hunc librum, qui ejus nomine insignitur, idque non obscure innuere videtur Scriptura Sacra his verbis, quæ leguntur capite ultimo hujus libri: *Scripsit Josue omnia verba hæc in volumine Legis Domini*. Omnia autem, quæ in hoc libro scripsit *Josue*, ad sequentia capita revocantur. Primo, refert missionem Exploratorum ad urbem *Jericho*, transitum Jordanis, per quem miraculose siccatum, Israelitæ, Duce *Josue*, & præeunte Arca fœderis transierunt. Secundo, describit *Josue* varios in Terræ promissæ acquisitione conflictus, videlicet in oppugnatione urbis *Jericho*, in expugnatione urbis *Hai*, in debellatione quinque & deinde multorum Regum, qui citra & ultra Jordanem a *Josue* percussi ac devicti numerantur triginta & unus, ita ut *Josue* universas fere totius Chananitidis civitates uno quasi impetu expugnaverit, & omnes hujus Terræ incolas suo subjugaverit Imperio. Tertio, narrat *Josue* Terræ promissæ acquisitæ divisionem per Tribus assignando videlicet singulis Tribubus partes determinatas, separando civitates pro fugitivis, & quadraginta octo civitates atque suburbana Levitis concedendo. Denique, *Josue*, cum jam senex esset, seque vitæ gloriosæ cursum complevisse cognosceret, Israelitas in Sichen convocatos adhortatus est, ut constanter perseverarent in observatione præceptorum Dei, ut caverent societatem cum Gentibus. Eis ob oculos posuit innumera beneficia, quæ Deus eis exhibuerat: fœdus Populi Israelitici cum Domino renovavit, hisque gestis, viam universæ carnis ingressus est, cujus magnificum elogium texit sacer Scriptor Libri Ecclesiastici c. 46. Ipse vero tria dumtaxat observatione digna hic referam, quibus *Josue* virtus haud parum commendari potest. Primo, *Josue* in Terræ Chananææ occupatione urbem *Jericho* non solum expugnavit, sed jubente Deo, internecione delevit, sola fœmina *Rahab* cum suis servata, eo nomine, quod Exploratores Hebræos, quos ad urbem *Jericho* præmiserat *Josue*, benigne, & officiose suscepisset. Cæterum, omnia illius urbis *Jericho* ædificia, cum incolis, & universa supellectili in cineres redigi jussit *Josue*, exceptis auro, argento, vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini intulit. Quam *Josue*, in Terræ Chananææ occupatione, bellicam agendi rationem absit ut quisquam immanitatis insimulet, cum in istis cædibus, atque incendiis patrandis, *Josue* Dei voluntati morem gesserit, ejusque justitiæ minister fuerit. Deum vero nemo, præter Hæreticos Marcionitas, Manichæos, aliasque id genus pestes, injustitiæ in his inferendis suppliciis arguere potest, cum Chananæi suis sceleribus graviores sibi accersivissent pœnas. Quin immo (sicut memini, me in nostris superioribus Colloquiis jam observasse) Dei patientia in puniendis Chananæis maxime eluxit, quippe qui jam supra quadringentos annos frustra distulerat hæc Chananæorum supplicia melioris vitæ expectatione, cum tamen illi interea, voci Dei, ad pœnitentiam, melioremque frugem eos invitantis, plane obsurdescentes, contra Dei misericordiam ac lenitatem, obfirmatis in malitia animis, decertarent. Quo in sensu intelligenda sunt hæc verba, quæ Dominus c. 15. v. 16. lib. Genesis *Abrahamo* de ejus posteris dixit: *Generatione autem quarta revertentur huc: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus*. Secundo, *Josue* in obsidione urbis *Hai*, cum vidisset, Israelitas, quos ad hanc urbem expugnandam miserat, infelici marte pugnasse, eosque ab hostibus fusos, atque in fugam compulsos, consuluit Dominum, quo respondente, intellexit, Deum ob unius gregarii militis crimen, iram suam in totum Populum Israeliticum effudisse. *Achan* siquidem filius *Charmi*, de Tribu Juda, pallium coccineum, ducentos argenti siclos, regulamque, seu laminam auream quinquaginta siclorum, de præda urbis Jerichuntinæ, Deo consecrata, clam subduxerat, eoque furto iram Dei in totum populum provocaverat. Quocirca, *Josue*, jubente Deo, *Achan*, sacrilegi furti reum, ad vallem *Achor* eductum, lapidibus a populo obrui imperavit, & cum sacrorum spoliorum parte, supellectili prorsus omni liberis ejus, ac pecudibus, ipsoque tentorio ultricibus flammis addici, ut hoc supplicio sanciretur disciplina, populus Israeliticus cum Deo reconciliaretur, & omnis deinceps militibus ad sacrilega furta aditus præcluderetur. Denique, typus, quem *Josue* gessit, Christi Domini, ejus dignitatem & excellentiam maxime commendat: *Josue* (inquit S. *Hieronymus* in Epistola ad Paulinum) *typum Domini non solum gestis, verum etiam nomine præfert. Transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ, cælestisque Hierusalem spiritualia Regna describit*. Josue, defun-

functo *Moyse*, populum Israeliticum introduxit in Terram promissam: Jesus Christus, finita Lege Mosaica, apparens, populo pio Regnum Cælorum aperuit, & quam per Legem Moysis obtinere homo non poterat, beneficio Jesu Christi promissam Terram, cælestem nempe patriam, assequitur. Chanaanitidis Terræ, Jordane trajecto, compotes Hebræos fecit *Josue*: in Patriam cælestem ablutos nos Baptismi aquis inducit Jesus Christus. Duodecim lapides de Jordanis alveo sublatos ad posteritatis memoriam in castris statui jussit *Josue*, atque alios item duodecim in ipso Jordanis alveo: Jesus Christus duodecim elegit Apostolos, quorum Principi, seu *Petro*, nomen a Petra derivatum imposuit. *Josue* impiarum Gentium debellator fuit: Jesus Christus triumphator Dæmonum. *Josue* secundæ circumcisionis Hebræis, antequam ingrederentur in Terram promissam, administer fuit: In Jesu Christo (sicut ait Apostolus ad Coloss. cap. 2. & ad Romanos cap. 2.) circumcisi sumus *circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed circumcisione cordis, in spiritu, non litera*. Ex quo patet, *Josuem*, rebus a se præclare gestis maximi in Republica Hebræorum Principis nomen jure optimo obtinuisse, & Jesu Christi, qui totum orbem a tyrannide Diaboli liberaturus erat, typum gessisse.

„ (*a*) De auctore libri Josue alii aliter disputant, mihi autem eorum sententia prævalet, qui ejus Scriptorem alium a Josue judicant. Constat enim in hoc libro multa contineri, quæ a Josue scribi nequaquam poterant, ut est narratio de ejus morte, & alia, quæ hic a P. Gravesonio recensentur; hæc utique a Josue scribi non potuerunt, ab alio igitur profecta sunt. Cur ergo non & totus liber? Si dixerimus hæc libro jam a Josue scripto adjungi ab alio, forte ab Esdra, potuisse. Id utique & ego admitto, potuisse scilicet; sed indene sequitur factum revera esse, vetante præsertim Hebræorum omni tempore diligentia, ne quid aliena manu sacris libris adjiceretur? Sed & id Pentateucho a Moyse utique absque controversia scripto accidit, inquies; agnosco lubens, sed hoc admississe mihi perfacile est, cum credam Pentateuchum a Josue recensitum ac vulgatum primo fuisse, qui identidem, majoris explicationis gratia, quædam de suo inseruit; sed libri Josue alia est ratio, cum pro asserendo Moysi Pentateucho Judæi, ceterique omnes conveniant, a quorum sententia recedere temerarium omnino esset. Deest vero libro Josue iste unanimis veterum scriptorum, & recentiorum consensus. Quandoquidem igitur liberum est nobis de auctore Josue judicare, facilius credo ab una eademque manu totam historiam, & ea quæ feruntur additamenta provenisse.

D. Quis post obitum *Josue* præfuit Reipublicæ Hebræorum?

M. Post mortem *Josue* præfuerunt Reipublicæ Hebræorum *Calebus*, & seniores Juda per decem annos, non vero per quinquaginta annos, sicut perperam visum est Abbati *Paulo Pezrono*, Ord. Cistercienfis, in libro, quem gallice anno MDCLXXXVIII. Parisiis edidit, cuique hunc titulum indidit: *L' Antiquitè des temps retablie & defendue contre les Juifs & les noveaux Chronologistes*: seu *Antiquitas temporum restituta, & contra Judæos, nuperosque Chronographos defensa*. Tempore istius decennalis Præfecturæ *Calebi*, & aliorum Optimatum, seu seniorum, qui post obitum *Josue* Reipublicæ Hebræorum negotia administrarunt, fuerunt a Judæis profligati Chananæi ac Pherezæi, cæsa in Bezeo duodecim hominum millia; Rex Hierosolymorum *Adonibezec*, plurium antehac gentium victor, captus, summitatibus manuum ac pedum resectis, quod alieno supplicio excogitaverat, expertus est suo; *dixitque Adonibezec: septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus*, libri *Judicum* cap. 1. v. 7. Expugnata etiam est urbs Hierusalem, vastata & igne consumpta. Civitas quoque *Dabir*, quæ *Cariat Sepher* olim vocabatur, ab *Othoniele*, fratre *Calebi* minore, occupata est, qui & *Axam*, filiam *Calebi*, in victoriæ præmium, uxorem obtinuit. Verum, post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, virorum scilicet pietate & auctoritate illustrium, qui *Moysi*, & *Josue* semper adhæserant, quique post mortem *Josue*, Rempublicam Hebræorum per decem annos sapientissime gubernarunt; contigit ut Judæi ex ea, quam cum Chananæis, Jebusæis, ac Pherezæis consuetudinem habebant, depravatos illorum mores imitari cœperint, amicitiam cum illis sacrilegis infidelibus junxerint, connubia miscuerint, & tandem defecerint ad Idololatriam, cultumque *Baal* & *Astaroth*. Corruptissimis hisce temporibus fuit in Republica Hebræorum Anarchia, seu Interregnum sex annorum, non vero circiter triginta quinque annorum, sicut falso pertendit supra laudatus Abbas *Pezronus*. Per illud Interregni sex annorum spatium contigere ea, quæ postremis quinque capitibus libri Judicum narrantur de *Michæ*, Ephraimitæ, & Danitarum Idololatria, nec non de flebili illa historia cujusdam junioris Levitæ, cujus uxorem rapuerunt, constuprarunt, & impotenti libidine tota nocte illusam, extinxerunt Gabaonitæ, qui erant è Tribu *Beniamin*, quique eumdem Levitam nefaria & præpostera libidine violare conati fuerant, sicut refertur cap. 19. libri Judicum. Ad hoc tam nefandum scelus vindicandum arma sumpserunt, bellumque contra Tribum *Beniamin* moverunt, reliquæ Israelitarum Tribus, eoque bello Tribus *Beniamin* pene deleta est, exceptis sexcentis circiter viris, qui in solitudinem fugerant, sicut legitur cap. 29. lib. Judicum. Hæc, inquam, Facta historica, quæ in quinque postremis capitibus libri Judicum narrantur, contigisse eo tempore, quo, post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, fuit Anarchia, seu Interregnum per sex annos in Republica Hebræorum, facile colligitur ex capite 21. v. 24. ejusdem sacri libri Judicum, ubi hæc leguntur: *In diebus*

bus illis non erat Rex in Israel, sed unusquisque quod rectum videbatur, hoc faciebat. Finita illa sex annorum Anarchia, quæ, ut mox dixi, post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, fuit in Republica Hebræorum, cum Israelitæ, mixtis cum Chananæis, Hethæis, Amorrhæis, Pherezæis, Hevæis, Jebusæisque conjugiis, ad Idololatriam, relicto Deo, defecissent, & Idola *Baal*, & *Astaroth* colerent, Deus ipsos hostibus plectendos tradidit, & dura servitute opprimendos. Variæ autem Israelitarum servitutes, seu oppressiones sub diversis Gentium Regibus, referuntur in sacro Judicum libro, a quibus Deus, semper ad misericordiam propensus, eos liberavit, suscitando *Judices*, quos Judæorum Reipublicæ identidem præficiebat.

D. Quinam erant illi *Judices*, quos Deus interdum suscitabat, ut Israelitas a servitute & oppressione liberaret? & quænam officia, seu munia, potissimum obire debebant?

M. Illi *Judices*, quos aliquando suscitabat Deus, ut populum suum a servitute & oppressione in libertatem assereret, erant Duces, seu Magistratus a Deo instituti, & ejus nomine Rempublicam Hebræorum gubernantes, quique afflatu immediato Spiritus Sancti, moribusque heroicis agebantur. Munia, quæ illis Judicibus obeunda incumbebant, in his præcipue sita erant. Primo, Populum Israeliticum a servitute & oppressione liberabant. Secundo, Bella gerebant. Tertio, jus populo dicebant, & enatas lites, decretorium judicium pronunciando, dirimebant, novas tamen Leges non condebant, nec vectigalia, seu Tributa, imponebant, nec Regiis Insignibus utebantur, nec Reipublicæ erant Domini, sed conservatores tantum & custodes; nec sacram potestatem habebant, quæ penes Summos Sacerdotes erat; sed habebant civilem & politicam potestatem, quæ erat quasi Monarchica, ut pote penes unum *Judicem*, Aristocratia tamen temperata, qualis est apud Venetos Ducum auctoritas.

D. Agedum, percense nunc servitutes & oppressiones Israelitarum, juxta eum ordinem, quo in sacro Judicum libro describuntur, eademque opera produc in medium res præclare gestas a *Judicibus*, qui Israelitas ab his servitutibus & oppressionibus in libertatem vindicarunt.

M. Prima Israelitarum servitus, seu oppressio, contigit sub *Chusane Rasathaim*, Rege Mesopotamiæ, seu Syriæ, indeque hæc servitus dicitur *Assyriaca*, duravitque octo annis, sicut legitur c. 3. v. 8. lib. Judicum. Ab hac Assyriaca servitute *Othoniel* (qui in serie *Judicum* primus occurrit, quique erat filius *Cenez*, frater *Calebi* minor, idemque gener) liberavit Israelitas, *Cuzanem*, Regem Mesopotamiæ, debellavit, & per quadraginta annos populum judicavit. Abbas *Paulus Pezronus* asserit, post mortem *Othonielis* fuisse Anarchiam, seu Interregnum, quod duravit annis circiter triginta tribus. Verum, fictitia plane est illa Anarchia, cum de ea nullam prorsus mentionem Scriptura Sacra, sancti Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes faciant. Hoc unum ex Scriptura Sacra, videlicet cap. 3. v. 14. lib. Judicum, extra omnem dubitationis aleam positum est, post mortem *Othonielis* accidisse alteram Israelitarum servitutem sub *Eglone*, Rege Moabitarum, quæ ideo appellatur *Moabitica*, quæque duravit octodecim annis. Ab hac Servitute Moabitica Israelitas liberavit *Aod*, filius *Gera*, e Tribu Beniamin, qui post *Othonielem* Israelitici Populi Judex fuit. Hic *Eglonem*, Moabitarum Regem, in Cænaculo interemit. Dein, Israelitarum copiis in monte Ephraim collectis, decem millia fortissimorum Moabitarum internecione delevit, sicut legitur cap. 3. lib. Judicum. *Aod* judicavit populum annis octoginta. Tertia Israelitarum servitus contigit sub *Jabin*, Rege Chanaan, qui regnavit in Asor, & idcirco hæc Israelitarum servitus vocatur *Chananæa*, & duravit annis viginti, sicut narratur cap. 4. lib. *Judicum*. Hic autem velim obiter observes, sæpe citatum Abbatem *Paulum Pezronum* persuadere velle, alteram Anarchiam, seu aliud, post obitum *Aod*, fuisse in Republica Hebræorum Interregnum, quod, inquit, duravit annis circiter triginta septem. Sed hæc Anarchia, de qua omnino silent Scriptura, sancti Patres, & Sacræ Scripturæ Interpretes, tanquam commentitia explodi debet, maxime cum sacer Auctor lib. Judicum cap. 3. v. 31. diserte dicat, post obitum *Aod*, judiciariam apud Israelitas Præfecturam gessisse *Samgarem*. Sic enim habet: *Post hunc*, seu Aod, *fuit Samgar, filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere, & ipse quoque defendit Israel*. Si igitur *Samgar* immediate post obitum *Aod* judiciariam apud Israelitas Præfecturam gessit, nulla ratione dici potest fuisse Anarchiam, seu Interregnum post mortem *Aod*. Verum quidem est, *Samgarem* paucis mensibus judiciariam Præfecturam gessisse, ideoque Scripturam Sacram, loco mox a me laudato, tempus Magistratus illius non notasse. At, inde perperam infertur, post mortem *Aod* fuisse Anarchiam, quia Scriptura Sacra capite quarto v. 1. lib. Judicum aperte dicit, Israelitas post mortem *Aod* (non computato brevi admodum tempore, quo *Samgar* judiciariam exercuit potestatem) abductos esse in servitutem Chananæam a *Jabin*, Rege Chanaan: *Addideruntque filii Israel facere malum in conspectu Domini post mortem Aod, & tradidit illos Dominus in manus Jabin, Regis Chanaan, qui regnavit in Asor &c.* Quibus verbis Scriptura Sacra omnem præcludit locum huic Anarchiæ, quam *Paulus Pezronus* ait durasse, post obitum *Aod*, annis circiter triginta septem. Sed ad servitutes Israelitarum redeamus, quarum tertia, ut diximus, vocatur *Chananæa*, quod contigit sub *Jabin*, Rege Chanaan. Ab hac servitute Chananæa, quæ restitit per viginti annos, Israelitas liberarunt *Debbora*, Prophetissa, & *Barac*, filius *Abinoemi*, de Tribu *Nephtali* qui decem millibus lectissimorum militum ex Tribubus *Nephtali* & *Zabulon* collectis, contra *Sisaram*, Principem Exercitus *Jabin*, Regis Chanaan, *Debbora* comite, recta porrexit, cum Exercitu, juxta aquas *Maggedo* penitus profligavit *Sisaram*, fuga elapsum,

Jahel,

Jabel, uxor *Haberis*, Cinæi, callide in suum tentorium allexit, potuque lactis sopitum, adacto in tempore trabali clavo interemit, eoque mortuo, *Debbora* epinicio carmine victoriam celebravit, sicut legitur cap. 4. & 5. lib. *Judicum*.

D. Non mihi verisimile videtur, *Debboram* in numero *Judicum*, seu eorum, qui apud Israelitas judiciariam potestatem exercuerunt, esse collocandam. Nam, ut superius dixisti, proprium & præcipuum *Judicis* munus erat Populum Israeliticum defendere, & in bello Ducem agere. Huic autem obeundo muneri impar erat *Debbora*, utpote fœmina, cui potius convenit colum, quam arma tractare, aut Exercitui imperare.

M. *Debboram* vere, & proprie Hebræorum Judicem fuisse, seu judiciariam exercuisse potestatem, dum Israelitæ Judicum regerentur arbitrio, testantur Scriptura Sacra, & sancti Patres. Sic enim legitur cap. 4. v. 4. libri Judicum: *Erat autem Debbora Prophetis uxor Lapidoth, quæ judicabat populum in illo tempore . . . . . Ascendebantque ad eam filii Israel in omne judicium*. Quibus verbis aperte innuit Scriptura Sacra *Debboram*, aliorum instar Judicum, populum judicasse, & Israelitas universos causas suas ad ejus Tribunal detulisse. *Debboram* quoque belli, pacisque temporibus Rempublicam Hebræorum rexisse, eique tanquam judicem præfuisse, non minus diserte asserunt Sancti Patres, *Clemens Alexandrinus* lib. 1. Stromatum, *S. Ambrosius* lib. de Viduis, *S. Hieronymus* Epist. 10. ad *Furiam*, De Viduitate servanda, *S. Augustinus* lib. 18. de Civitate Dei cap. 15. quibus addo *Severum Sulpitium* lib. 1. Historiæ Sacræ, *Theodoretum* Quæst. 12. in librum Judicum, & *Alcimum Avitum* in Consolatoria de Laude Virginitatis ad *Fuscinam*, sororem. Sed, inquis, *Bello gerendo impar erat Debbora*. Sit ita sane. At saltem potuit *Debbora* consiliis suis *Barach*, qui cum illa itidem judex populi erat, adesse, suadere ei bellum, illi imperium exercitus relinquere, seque ei sociam adjungere, ut, Deo auctore, Rempublicam Hebræorum erigeret, Populumque a gravissima Chananæorum servitute vindicaret. Præterquam quod, *Debbora* non fuit vulgaris fœmina, quam colum, non arma tractare decet, sed fuit heroina fœmina, quam Deus Prophetiæ lumine illustravit, prudentia, & fortitudine exornavit, ut populum regere & hostium impetum intrepida retundere posset. Hinc *S. Ambrosius* in libro *De Viduis*, mox a me laudato, hæc habet: *Et ideo lectum istius* (seu Debboræ) *puto esse judicium, & gesta ejus arbitror esse descripta, ne mulieres a virtutis officio muliebris sexus ob infirmitatem revocentur. Vidua populos regit, Vidua ducit Exercitus, Vidua Duces eligit, Vidua bella disponit, mandat triumphos*. Quæ *S. Ambrosii* sententia est omnino Scripturæ Sacræ consentanea. Legimus quippe cap. 4. lib. Judicum v. 6. *Barachum*, qui cum *Debbora* Populi Israelitici Judex erat, noluisse ad bellum ullo pacto proficisci, nisi *Debbora* sese ei exercitum ducenti sociam præberet:

Dixitque ad eam (seu Debboram) *Barac: Si venis mecum, vadam; si nolueris venire mecum, non pergam*. Tanta erat in Republica Hebræorum auctoritas *Debboræ*, ut ob amorem, & jugem sollicitudinem, quam gerebat boni publici, vulgo audiret *Mater in Israel*, non secus ac Imperatores, & Reges plerique *Patres Patriæ* vocati sunt, quo titulo, magis quam Imperatorio, gloriabantur. Sat igitur contra *Tostatum*, *Genebrardum*, *Cajetanum*, *Serarium*, *Cornelium a Lapide*, & alios recentiores, probatum maneat, *Debboram* vere, & proprie Judicem Hebræorum fuisse, eamque inter sanctos Israelis Judices esse numerandam.

D. Quot annos *Barac*, & *Debbora* judiciariam potestatem apud Israelitas exercuerunt, & quo loco, post illorum obitum, res Israelitarum fuerunt?

M. *Barac*, & *Debbora* judicarunt populum, & Reipublicæ Hebræorum præfuerunt per quadraginta annos. At, post illorum judiciariam præfecturam, Israelitæ, qui in secundis rebus immemores cælestium beneficiorum in multa scelera ruebant, & Idola colebant: in adversis vero, afflictique malo servitutis divinum auxilium supplices implorabant; juste, ob peccata, quæ perpetrabant, traditi sunt Madianitis, duroque imperio habiti. Abbas *Paulus Pezronus* post judiciariam præfecturam, *Baraci*, & *Debboræ* obtrudit Anarchiam in Republica Hebræorum, seu Interregnum, quod annis circiter octodecim perdurasse affirmat. Sed ejusmodi Anarchia, cujus tam in Scriptura Sacra, quam in sanctis Patribus, & Scripturæ Sacræ Interpretibus, cum nullum, vel minimum extet vestigium, nullatenus admitti debet, utpote quæ consulto excogitata ab illo Scriptore, qui, in Historia cum Sacra, tum Prophana cæteroquin versatissimus, novam procudit Chronologiam, quæ a Codicum Hebræorum, Græcorum, Samaritanorum, & Latinorum calculo maxime discrepat. Rejecta itaque prædicta Anarchia, certum est, Israelitas, post judiciariam *Baraci*, & *Debboræ* Præfecturam, abductos esse a Madianitis in servitutem, quæ duravit septem annis. Cum igitur sub dura illa Madianitarum servitute oppressi gemerent, converti ad Dominum (inquit *Sulpicius Severus* lib. 1. Historiæ Sacræ) misericordiam solitam flagitantes, impetraverunt. Erat in Hebræis *Gedeon* quidam nomine, filius *Joas*, e Tribu Manasses, vir justus, & charus Domino, acceptusque. Huic Angelus e campo messis domum reverenti adstitit: *Dominus*, inquit, *tecum*. At, ille voce flebili, non esse in se Dominum ingemiscebat, quod populum captivitas premeret, virtutumque Domini, qui eos de Terra Ægypti eduxerat, lugens recordabatur. Tum Angelus: *Vade*, inquit, *in hoc spiritu, quo locutus es, & populum de captivitate eripe*. Ille vero abnuere, se, infractis suorum viribus, cum ipse minimus esset, tantum onus suscipere. Perstare contra Angelus, ne dubitaret posse fieri, quæ Dominus loquebatur. Perfecto igitur Sacrificio, diruta-

rutaque Ara, quam *Baalis* Idolo Madianitæ sacraverant, ad suos profectus *Gedeon*, castra castris hostium contulit. Sed Madianitis, in conficiendo contra Israelitas bello, etiam Amalecitæ se conjunxerant. *Gedeon* vero non amplius quam ad triginta & duo millia Exercitum paraverat. Priusquam tamen confligeret, significavit ei Deus, nimiam hanc esse multitudinem, quam in prælium vellet educere, itaque daret volentibus discedendi potestatem; quod ubi populo innotuit, viginti duo millia e castris recesserunt. Sed ex decem millibus, quæ resederant, non plures quam trecentos viros tenuit, reliquos ab armis dimisit. Tum media vigilia castra hostium ingressus, trecentos illos viros, quos tubis, lagenis vacuis, ac lampadibus in medio lagenarum accensis instruxerat, in tres ordines distribuit, qui cum buccinarum clangore, simul & collisarum lagenarum fragore, fulgoreque lampadum, atque sæpius ingeminatis clamoribus: *Gladius Domini, & Gedeonis*, tantum hostibus timorem injecerunt, ut eorum exercitum novo sane bellandi genere fuderint, atque dissiparint. Fugientes Reges persecutus est *Gedeon* ultra Jordanem, comprehensosque neci dedit. In ea pugna centum & viginti millia ex hostibus cæsa sunt. Tunc consensu omnium *Gedeoni*, ut Princeps populi esset, delatum, quod ille generoso animo aspernatus, communi jure cum civibus vivere, quam præesse suis, maluit. Depulsa igitur Israelitarum servitute Madianiticæ, quæ septem annos populum continuerat, pax per quadraginta annos fuit sub *Gedeone*, qui mortuus est in senectute bona, & in tumulo Joas, patris sui, in *Ephra* sepultus, sicut legitur cap. 8. lib. *Judicum*.

D. Quis, mortuo *Gedeone*, præfuit Reipublicæ Hebræorum, & judiciariam exercuit præfecturam?

M. Defuncto *Gedeone*, filius ejus *Abimelechus*, ex concubina ortus, Sichimorum Principibus operam ei navantibus, judiciariam obtinuit Præfecturam, & per tres annos in Republica Hebræorum imperium tenuit, seu potius tyrannidem exercuit. Eo crudelitatis prorupit, ut septuaginta fratres suos super unum lapidem interfecerit, excepto *Joathane*, filiorum *Gedeonis* natu minimo, qui solus scelesti illius tyranni manus evaserat. At, Deus hanc *Abimelechi* crudelitatem & tyrannidem non diu inultam reliquit. Nam, cum iste sævissimus tyrannus, post dirutam & sale seminatam urbem *Sichem*, post interfectos illius urbis incolas, qui in eum conjuraverant, & post igne succensum Fanum Dei ipsorum *Berith*, ad expugnandum oppidum *Thebes* progressus esset, saxo a muliere ictus, sentiensque irati supremi Numinis vindictam, Armigero suo jussit, ut illum ferro confoderet: *Ne forte dicatur*, inquit, *quod a fœmina interfectus sim*. Ab ipso itaque Armigero mucrone confixus animam exspuit. Post *Abimelechi* mortem Judex constitutus est *Thola*, filius *Phua*, qui postquam populum judicasset annis viginti tribus, obiit, sicut legitur cap. 10. v. 1. & 2. libri *Judicum*. Hunc seu *Tholam*, in judiciaria Populi Israelitici Præfectura excepit *Jair*, qui per viginti duos annos cum præfuisset Reipublicæ Hebræorum, excessit e vivis (lib. Judicum cap. x. v. 3. & 4.). Putat *Paulus Pezronus*, post mortem Jair contigisse Anarchiam, seu Interregnum, quod duravit, inquit, annis circiter triginta. Sed de ista Anarchia, quam de suo cerebro finxit *Paulus Pezronus*, silet omnino Scriptura Sacra, quæ notat dumtaxat servitutem octodecim annorum, cui Israelitæ, post obitum Jair, fuerunt addicti sub imperio Ammonitarum. Ab hac servitute Ammonitarum Israelitas liberavit *Jephte*, qui in Populo Israelitico judiciariam potestatem, post Jair, obtinuit. Exercitum ad debellandos Ammonitas duxit *Jephte*, sed dum acies hinc inde essent instructæ, priusquam signum pugnæ daretur, votum Deo nuncupavit *Jephte*, si prospere pugnasset, se illud in holocaustum ei oblaturum, quod sibi e parta victoria revertenti primum occurreret. Sic victis hostibus, cum domum rediret, filia unica, quam habebat, ei obviam fit, quæ læta patrem excepit tura victorem, cum tympanis & choris gratulabunda processerat. Tum Jephte consternatur dolore, conscissis vestibus, indicat filiæ suæ voti necessitatem, cui illa paruit, ac mori non recusavit. Quadraginta duo millia Ephraimitarum, qui in Galaatidem armati irruperant, Jephte cæcidit, multique ex his Ephraimitis, sermone proditi, in Jordanis transitu perierunt, cum vocem *Schibboleth*, quæ *Spicam* significat, pronunciare non possent, sed vice illius, *Sibboleth* efferent. Per sex annos Principatum tenuit *Jephte*, obiitque in civitate sua *Galaad*, ubi etiam sepultus est, sicut legere est in libro *Judicum* cap. 12. v. 8. & 9.

D. Ecquid, quæso, mihi narras votum *Jephte*, quod ei in perpetuum dedecus cessit, sicut docet *S. Thomas*, Angelicus meus Præceptor, 2. 2. Quæst. 88. Art. 2. in Respons. ad secundam objectionem, ubi hæc habet: „ Quædam vero sunt „ quidem in se considerata bona (& secundum „ hoc possunt cadere sub voto) possunt tamen „ habere malum eventum, in quo non sunt „ observanda. Sicut accidit in voto Jephte, „ qui, ut dicitur cap. x. libri Judicum: Votum „ vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus egressus fuerit de foribus domus meæ, mihique „ occurrerit revertenti in pace, eum offeram „ holocaustum Domino. Hoc autem poterat malum eventum habere, si occurreret ei aliquod „ animal non immolandum, sicut asinus, vel „ homo: Quod etiam accidit; unde Hieronymus dicit: In vovendo fuit stultus, quia discretionem non habuit, & in reddendo impius. Censet itaque *S. Thomas*, votum *Jephte* fuisse illicitum, temerarium, & impium. At, hinc nascitur haud levis difficultas, quam mihi eximas velim. Si enim *Jephte* in voto nuncupando fuit imprudens, & in reddendo crudelis, quorsum igitur cap. xi. v. 29. libri Judicum dicitur, Spiritum Sanctum irruisse super *Jephte*? *Factus est ergo super Jephte Spiritus Domini*. Quorsum etiam Apostolus *Paulus* cap. xi. v. 32. & 33. Epistolæ ad

ad Hebræos inter Veteris Testamenti Sanctos recenset *Jephte*? *Deficiet enim me*, inquit ille Apostolus, *tempus enarrantem de Gedeon*, *Barac*, *Samson*, *Jephte*, *David*, *Samuel &c.* Cur, inquam, Scriptura Sacra his encomiis celebrat *Jephte*, si ejus votum fuit illicitum, crudele, & impium, sicut sentit *S. Thomas*?

M. Non solum censet *S. Thomas*, votum *Jephte* fuisse illicitum, temerarium, & impium, sed etiam in hac sententia præiverunt Doctori Angelico multi sancti Patres, præsertim *Ambrosius* lib. 3. *de Officiis* cap. 12. *S. Hieronymus* lib. 1. contra *Jovinianum*, & Comment. in caput 7. Jeremiæ, *S. Augustinus* Quæst. 49. in Judices, *S.Chrysostomus* Homilia XIV. ad Populum Antiochenum, & *Theodoretus* Quæstione 20. in Judices, cujus titulus est: *Quamobrem permisit Dominus Deus mactari filiam Jephte*? Hi, inquam, sancti Patres clarissime docent, votum *Jephte* fuisse illicitum, temerarium, & impium, quia revera *Jephte* vovit, se oblaturum in holocaustum, quod ipsi primum occurrisset, idest mactaturum, & in Dei honorem totum igne consumpturum, illudque votum *Jephte* in filia sua unigenita crudeliter implevisse mactatione cruenta, quod tamen Deus districte inhibuit lib. Deuteronomii c. 12. v. 31. Ex qua doctrina sanctorum Patrum falsi convincitur opinio quorumdam, qui dictitant, *Jephte* non implevisse votum suum in filia sua mactatione cruenta, sed dumtaxat immolatione spirituali, hoc est, consecratione perpetuæ virginitatis. Hæc, inquam, opinio adversatur doctrinæ sanctorum Patrum, quos mox laudavi. Et sane, si spiritualiter dumtaxat immolanda fuisset puella, ut quid *Jephte* statim ac vidit filiam suam, prorupit in miserabiles ejulatus, sciditque præ dolore vestimenta sua? ut quid etiam filia *Jephte* bimestre tempus, ut ait Scriptura Sacra, a patre suo postulavit ad plangendam cum sodalibus virginitatem suam, quam toto vitæ suæ decursu plangere potuisset? ut quid tandem filiæ Israel quotannis convenissent ad planctum solemnem super filia *Jephte* quatuor dierum spatio, sicut testantur Sacræ Literæ, nisi filia *Jephte* revera fuisset cruenta mactatione a patre suo immolata? *Sed, si sit*, inquis, *cur igitur Scriptura Sacra ait de Jephte*: *Factus est super Jephte Spiritus Domini*? *Cur etiam Apostolus Paulus Catalogo Sanctorum Veteris Testamenti accenset Jephte*? Huic tuæ difficultati sic respondet S. *Thomas* 2.2.Quæstione 88. Art. 2. ad secundam objectionem: *Præmittitur tamen*, inquit Angelicus ille Doctor, *quod factus est super eum spiritus Domini: quia fides & devotio ipsius, ex qua motus est ad vovendum, fuit a Spiritu Sancto. Propter quod ponitur in Catalogo Sanctorum, & propter victoriam, quam obtinuit, & quia probabile est, eum pœnituisse de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat.* Et commentario in Epistolam ad Hebræos, idem S. *Thomas* ait: *In facto Jephte fuit aliquid a Spiritu Sancto scilicet motus ad vovendum in generali, quod scilicet immolaret quidquid occurreret sibi immolabile: Aliquid autem ex proprio suo spiritu, scilicet quod immolavit quod non debuit, & in hoc peccavit, sed post pœnituit.* Falluntur ergo illi Scriptores, qui dicunt, votum *Jephte* fuisse pium & sanctum; vel qui excusant *Jephte*, quia hoc votum per ignorantiam, & religionis zelo Deo nuncupavit, & implevit bona fide, putans se hoc voto obstringi, ad filiam, quæ sibi primo occurrerat, immolandam. Verum nulla ignorantia, aut prætensus religionis zelus excusare potest votum *Jephte*, quia per illud filiam suam unigenitam Deo mactavit, quod certe jure naturali, divino, & humano, vetitum est.

D. Quis in judiciaria Populi Israelitici Præfectura successit *Jephte*?

M. In locum defuncti *Jephte* suffectus est *Abesan*, Bethleemita, ex Tribu Juda, qui Israelem per septem annos tranquillis temporibus judicavit. Mortuo *Abesan*, & Betheleemi sepulto, successit *Helon*, seu *Ajalon*, qui per decem annos Populum Israeliticum judicavit. *Ajaloni* autem mortuo successit *Abdon*, qui per octo annos Israelem pacifice rexit: Sed isti tres Judices, qui continua serie *Jephte* successerunt, nihil memoria dignum, quod Sacra prodat Historia, ediderunt. Hic obiter advertere debes *Paulum Pezronum* admittere, post mortem Judicis *Abdon* in Republica Hebræorum Anarchiam, seu Interregnum, quod, ut ait, duravit annis circiter quinquaginta. Sed hanc Anarchiam fictitiam plane esse probat altum silentium Scripturæ Sacræ, quæ illius post mortem *Abdonis* nullam prorsus in libro Judicum mentionem facit, aitque dumtaxat, Israelitas, post mortem *Abdonis*, ad Idola conversos, & ideo divino destitutos præsidio, subjectos fuisse Philistæis, & per quadraginta servitutis annos pœnas perfidiæ pependisse.

D. Quem Ducem suscitavit Deus ad vindicandos a tam longa Philistæorum servitute Israelitas?

M. Deus, ad liberandum populum Israeliticum e diuturna Philistæorum servitute, usus est opera *Samsonis*, cujus ortum Angelus sterili matri nunciavit. Ab infantia Deo consecratus *Samson*, comam aluit, a vino, & sicera, Nazaræorum instar, abstinuit. Philistææ mulieris amore captus, eam duxit uxorem, quæ postea ipsum prodidit. Ad miraculum fortis fuit *Samson*, Judex Hebræorum a Deo constitutus, majoraque vere præstitit, quam fabulæ *Herculi* suis commentis affinxerunt. At enim primo, *Samson* obvium habens Leonem, in frusta nudis manibus eum discerpsit, & post aliquot dies reversus, examen Apum, favumque mellis in ejus ore invenit. Secundo, *Samson*, postquam compertum habuisset, uxorem suam Philistæam, ipso absente, fuisse alteri viro matrimonio copulatam, excanduit, & ut abreptæ uxoris suæ injuriam ulcisceretur, perniciem toti Philistæorum genti hoc pacto molitus est. Trecentis vulpibus (quas per se, & per amicos capere potuit) ardentes lampades earum illigavit caudis, atque agris Philistæorum immisit, indeque magnum excitavit incendium, quod in maturas jam Philistæorum messes, fruges, vineas, oliveta, & in villas ipsas sparsum, ac longe, lateque grassatum est. Hoc, grandi licet Philistæorum exitio, parum se vindicatum ratus *Samson*, urgere omnibus

incommodis prophanam gentem, eique magnas clades inferre non desinebat. Quo factum est, ut Judæi, compulsi a Philistæis, *Samsonem* vinctum eis tradiderint. Sed traditus, ruptis vinculis, arreptaque asini mandibula, quam casus telum dederat, mille ex hostibus prostravit. Ingravescente autem æstu, cum, post victoriam, ardenti siti cruciaretur, invocato Domino, e dente molari asini, cujus maxillam abjecerat, scaturivit fons, cujus aquis sitim sedavit. Tertio, *Samson*, urbem Gazam ingressus, portis omnibus diligenter obseratis, ad vincula & necem a Philistæis destinatus, concubia nocte surgens, structas sibi a Philistæis insidias maximo robore, & audacia declinavit, portas urbis cum postibus vi avulsas humeris suis imposuit, & in cacumen montis, qui adjacebat viæ, Hebronem ducenti, nemine ei resistere auso, detulit. At paulo post *Samson*, vir tantus, & tot palmarum Dux, a vili meretrice, *Dalila*, victus ac subjugatus est: Ea quippe scelerata, & callida meretrix *Samsonem* interrogavit, in quo sita esset tanta, qua pollebat, fortitudo, cumque *Samson* bis eam, ac tertio delusisset, succubuit tandem illius scortuli importunis precibus, & intempestivis blanditiis, eique per summam insaniam indicavit, se, quamdiu capillatus esset, semper fortem & invictum fore, rescisso crine, inermem, & aliis hominibus parem futurum. Mox dormienti *Samsoni* insidiata meretrix *Dalila*, ejus capillitium abrasit, eumque Philistæis tradidit. Tum illi effossis oculis, vinctum *Samsonem* in carcerem conjecerunt. Sed postmodum crescentibus capillis, viribusque recuperatis in locum, in quem Philistæorum Primores omnes, & maxima populi turba convenerant, in pompam productus, ut ei post epulas illuderent, duas columnas, quas utraque manu apprehendit, tam valido impetu concussit ac dejecit, ut tria Philistæorum millia ædificii collabentis ruinæ oppresserit, suo ipse sepultus triumpho. Sic extinctus est *Samson* postquam viginti annis præfuisset Hebræis. Vir sane nunquam laudandus satis, nisi sese libidini vincendum permisisset.

D. Cum nemini liceat sibi consciscere necem, justa mihi suppetit ratio dubitandi de æterna salute *Samsonis*, qui mortem sibi intulit, nec ullum edidit pœnitentiæ signum.

M. Dum *Samson* columnas domus concussit, domumque evertit, qua se oppressum iri certo prævidebat, omni culpa vacavit, tum quia primo id non fecit *Samson* ex intentione seipsum occidendi, sed ut Dei, & Populi Israelitici hostes opprimeret, ex quo secuta est mors ipsius, cum alioqui optasset eos perdere, se salvo: Tum quia etiam id non præstitit *Samson* humani furoris, aut desperationis impetu, sed impellente Spiritu Sancto, sicut docet *S. Augustinus* l. 1. *De Civitate Dei* c. 21. his verbis: *Nec Samson aliter excusatur, quod se ipsum cum hostibus ruina domus oppresserit: nisi quia Spiritus latenter hoc jusserat, qui per illum miracula faciebat*. Præterea Apostolus *Paulus* Epist. ad Hebræos cap. XI. vers. 32. *Samsonem* enumerat inter Sanctos Veteris Testamenti, dicens: *Deficiet me tempus enarrantem de Gedeone, Barac, Samson &c.* Porro, si *Samson*, ruina domus seipsum occidendo peccasset, & in peccato nulla pœnitentia diluto ex hac vita excessisset, non deberet inter Sanctos habere locum, sed potius inter reprobos enumerandus esset. Non peccavit itaque *Samson*, dum, impellente Spiritu Sancto, adita forti animo spontanea morte, Philistæos, Dei hostes, & Populi Israelitici oppressores, communi secum ruina implicuit, *multoque plures interfecit moriens, quam vivus occiderat*, sicut ait sacer Auctor libri Judicum cap. 16. vers. 30.

D. Quis, mortuo *Samsone*, rexit Populum Israeliticum, & judiciariam obtinuit Præfecturam?

M. Putat *Sulpicius Severus* cap. 29. lib. 1. *Historiæ Sacræ*, aut saltem dubitat, num demortuo *Samsoni* successerit *Semiger*, seu *Samgar*. Sic enim habet: *Huic*, seu Samsoni, *Semigar successit, de quo nihil amplius Scriptura prodidit. Nam neque finem Imperii ejus reperi, & fuisse populum sine Duce invenio. Ideo cum adversus Beniamin Tribum civile bellum fuit, Judas temporarius Dux belli assumptus est. Sed plerique, qui de temporibus scripserunt, annum unum Imperio ejus annotaverunt. Plerique ita eum prætericrunt, ut post Samson Eli Sacerdotem subjunxerint. Nos eam rem, ut parum compertam, in medio relinquemus*. Et capite sequenti, seu XXX. ejus libri, conceptis verbis *Sulpicius Severus*, asserit, *Semigarem*, seu *Samgarem*, successisse *Samsoni*: *Nam*, inquit, *quum post Samson Judicem Semigar fuerit &c.* Sed mirari vehementer subit, cur *Sulpicius Severus* dicat successorem *Samsonis* fuisse *Samgarem*, cum Sacræ Literæ in libro Judicum memorent quidem Judicum aliquem nomine *Samgarem*, sed eum non *Samsoni*, sed *Aod* successisse diserte testentur. Mirum etiam est, quod *Sulpitius Severus* c. 29. l. 1. *Historiæ Sacræ* scripserit, bellum Beniaminiticum, idest, contra Tribum Beniamin, a Tribubus reliquis confectum, ob violatam, & impotenti libidine extinctam juvenis Levitæ uxorem, contigisse post Præfecturam *Samsonis*, cum tamen, sicut antea diximus, flebilis illa Historia uxoris Levitæ, bellum Beniaminiticum, *Michæ*, & Danitarum Idololatria, acciderint, antequam Populus Israeliticus haberet Judices, hoc est, tempore Anarchiæ, seu Interregni sex annorum, quod fuit post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, qui in regimine Reipublicæ Hebræorum successerunt *Josue*. Fateor quidem, tam bellum Beniaminiticum, quam alia Facta historica narrari in quinque postremis libri Judicum capitibus post mortem *Samsonis*; id, inquam, ultro fateor, sed id consulto a sacro libri Judicum Auctore factum esse censeo, quippe qui, ne Judicum Gesta, quæ inprimis scribenda sibi sumpserat, interrumperet, bellum Beniaminiticum, & quædam alia Facta historica in quinque posterioribus ejusdem libri capitibus, post obitum *Samsonis*, descripsit, quæ tamen ante *Samsonis* obitum revera contigerunt. Sed redeamus ad seriem illorum Judicum, qui post obitum *Samsonis*,

sonis, Populum Israeliticum rexerunt. Defuncto *Samsone*, Judex Populi Israelitici, constitutus est *Heli*, Summus Pontifex, non ex *Eleazaro*, primogenito *Aaronis*, sed ex *Ithamare* genus ducens. Eo gubernante, calamitosissimus fuit Reipublicæ Israeliticæ status, jamque periclitari videbatur, nisi Deus *Samuelem*, patre *Elcana* de Tribu Levi gentium, & *Anna* matris sterilis ardentibus votis ac precibus concessisset. A pueritia Deo consecratus est *Samuel*, & disciplinæ *Heli*, Sacerdotis, traditus, qui, postquam adolevisset, noctu quater a Deo vocatus, jussus est ut sententiam in *Heli*, domumque ejus latam, ob crimina filiorum ejus, nimiamque patris erga eos indulgentiam, illi suo nomine denunciaret. Deo morem acturum gessit *Samuel*, adiit *Heli*, eique divinam increpationem, minas, & proximam totius ipsius familiæ cladem, ut audierat a Domino, indicat, totque malorum causam aperit, improbitatem videlicet filiorum ejus, *Ophnis*, & *Phinees*, qui patris auctoritate abutentes, ejusque Sacerdotium in turpem quæstum vertentes, & munera a sacrificantibus exigentes, avertebant religiosos homines a Templo, rebusque sacris, & pietatem, quam in primis fovere debebant, extinguebant. Erant insuper *Ophnis*, & *Phinees*, viri libidinosi, suo, suorumque sacrilegio infames, qui, deposito omni pudore, effrœni libidine, promiscuis adulteriis cum matronis ad ostium Tabernaculi excubantibus, sese conspurcabant. Erant denique contumaces in patrem suum *Heli*, qui eos identidem verbis increpabat, sed lenius quam eorum culpa, & Summi Judicis, atque Pontificis auctoritas exigebant. Terribilis illius Oraculi, quod *Samuel* nomine Dei significavit *Heli*, veritatem probavit eventus. Israelitæ quippe duplici prælio ad triginta quatuor millia virorum cæsi sunt. Arca, quæ e Tabernaculo in castra fuerat delata, ab hostibus capta est. *Ophnis*, & *Phinees*, Sacerdotes, & filii *Heli*, occisi sunt, tamque terribili nuntio perculsus *Heli*, de sede retrorsum lapsus, fracta cervice, occubuit anno ætatis suæ nonagesimo octavo, judiciariæ vero suæ Præfecturæ anno quadragesimo. Denique, Nurus *Heli*, uxor *Phinees*, filium *Ichabodem* immaturo partu enixa, e vivis confestim rapta est, sicque tota *Heli* familia luctu, necibusque fuit completa. Philistæi, parta victoria, Arcam Dei, quæ in eorum potestatem venerat, oppido Azoto in Templum *Dagon*, juxta Idolum, intulerunt, velut spolium falso Numini sacrum. „ Sed (verbis utor *Sulpitii* „ *Severi* cap. 31. lib. 1. *Historiæ Sacræ*) simula„ crum, Dæmoni dicatum, ubi Arca illata est, „ corruit, cumque Idolum loco restituissent, „ nocte insecuta discerptum est. Inde mures „ per omnem regionem exorti, noxiis morsibus mul„ ta hominum millia letho dabant. Quo malo com„ pulsi Azotii, Arcam Dei ad Gethæos transtule„ runt. Qui cum simili clade afficerentur, in op„ pidum Ascalonensium transvexerunt. His vero, „ advocatis gentis ejus primoribus, consilium fuit, „ Arcam Domini Hebræis reddere. Ita ex senten„ tia Principum, Augurumque, & Sacerdotum, „ imposita vehiculo, multis cum muneribus re„ mittitur. Illud memorabile, quod cum oneri „ boves fœminas subjecissent, vitulosque earum „ domi retinuissent, iter, nullo duce in Judæam „ pecudes direxerunt, non revocante affectu fœ„ tus relicti: cujus rei miraculo Reguli Allo„ phylorum usque in fines Hebræorum Arcam se„ cuti religiosum officium præstiterunt. Judæi „ autem, ubi Arcam referri viderunt, certatim ex „ oppido Bethsamis cum gaudio obviam ruere, „ festinare, exultare, grates Domino referre. Ad urbem *Bethsamen*, quæ erat urbs Levitica, semel appulsa Arca Domini, incredibile illud gaudium, quo illius urbis incolæ, seu Bethsamitæ, eam venientem exceperant, mox in luctum conversum est. Cum enim Bethsamitæ audacius illam introspicerent, & fortassis parum sancte manibus contrectare præsumerent (quod Deus non solum plebeis, sed & Levitis districte cap. 4. v. 20. libri Numerorum sub pœna mortis vetuerat) statim septuaginta viri ex Primoribus, quinquaginta vero millia ex plebeiis, vindice Deo perierunt, sicut legitur cap. 6. v. 19. lib. 1. Regum. Ea subitanea, & inopinata clade vehementer territi Bethsamitæ, Arcam in oppidum *Cariathiarim* miserunt, ubi posita est in domo *Abinadab* in Gabaa, ibique per annos viginti fuit. Dum *Samuel* summa vigilantia judiciis administrandis, & regendæ Reipublicæ totus post obitum *Heli* incumberet, atque in profligandis Israelitarum hostibus omnem operam, & industriam poneret, Populus Israeliticus, ab eo, quem jam senuisse videbant, postularunt Regem, qui aliarum Gentium instar, ipsum belli, pacisque temporibus regeret. Nihil intentatum reliquit *Samuel*, ut Israelitas a tam pravo consilio abduceret, Deique jussu eis dominationem regiam, & superba imperia exposuit, libertatem extulit, servitutem detestatus est; postremo, divinam eis iram denunciavit, si Deum Regem habentes, vellent non sine exemplo amentiæ libertatem servitio mutare, sibique ex hominibus flagitare Regem, qui potestatem in licentiam quidvis pro arbitrio suo agendi, & dominium in tyrannidem verteret. Sed surdis cecinit *Samuel*, nec dictis suis potuit Israelitas ab insana petitione Regem habendi deterrere. Quapropter, in sententia perseverantibus Israelitis, eorum responsum referenti *Samueli* jussit Deus, ut eorum desiderio annueret, Regemque illis crearet. Dei jussis statim obtemperavit *Samuel*, primumque Israelitarum Regem creavit & unxit *Saulem*, filium *Cis*, de Tribu *Beniamin*, tuncque cessavit apud Israelitas judiciaria Præfectura, & Reipublicæ Hebræorum status, qui sub *Moyse*, *Josue*, & *Judicibus*, fuerat Aristocraticus, mutatus est in Monarchicum. Sed antequam *Saulis*, primi Israelitarum Regis, Gesta hic describam, necesse est, ut paucis referam historiam *Ruth*, quæ (ut legitur in sacro libro *Ruth* cap. 1. v. 1.) incidit in tempora Judicum, quamvis sub quo Judice contigerit, sit omnino incertum. Sic autem se habet Historia *Ruth*. Orta fame in terra Israelis, *Elimelech*, Betleemita de Tribu Juda, una cum uxore *Noemi*, ac duobus filiis *Mahalone*, & *Chelione*, in Moabitidem profectus est, cumque ibi

ibi extremum diem obiisset, filii ejus uxores Moabitidas duxerunt, quarum uni nomen erat *Orpha*, altera appellabatur *Ruth*: utroque absque liberis extincto, *Noemi* rediit in patriam cum *Rutha*, Nuru sua, vidua *Mahalonis*, quæ cultum veri Dei amplexa est, *Orpha* vero ad Idolorum cultum reversa. *Booz*, filius *Salmonis ex Rahab*, meretrice Jericunthina, vidit *Rutham* in agris suis spicas colligentem, eique non solum liberum permisit spicilegium, sed multis eam beneficiis cumulavit, cumque esset *Elimechi* consanguineus, & aliunde vir dives ac potens, cognita virtute & probitate *Ruthæ*, eam jure propinquitatis, alio propinquiore recusante, servatis Legis, & avitæ consuetudinis ritibus, uxorem duxit, & ex ea genuit *Obed*, ex quo natus est *Isai*, sive *Jesse*, pater *Davidis*, Regis Juda. Habes summatim perstrictam historiam *Ruthæ*, quæ, ut jam diximus, contigit sub uno Judicum, quæque in sacro libro *Ruth* narratur quatuor capitibus comprehensa.

D. Gestio nunc audire ea, quæ in suo regimine gessit *Saul*, quem *Samuel* creavit & inauguravit primum Israelitarum Regem.

M. *Saulem*, virum præstanti forma & Imperio digna præditum, modestum, juxta ac bellicosum, a *Samuele* Regem declaratum, Populus Israeliticus pronis animis veneratus est, & una voce proclamavit: *Vivat Rex*. Præclara fuerunt Regni *Saulis* exordia. At enim, post mensem a sua inauguratione, urbem *Iabes* in Galaad, quam *Naas*, Rex Ammonitarum, obsidebat, ducto Israelitarum exercitu liberavit, & Ammonitas profligavit. Præterea, *Saul* Amalecitas & Philistæos, Ammonitas, & Idumæos, Hebræorum hostes infensissimos, magnis cladibus attrivit. Disciplinæ militaris adeo rigidus cultor fuit *Saul*, ut parum abfuerit, quin *Jonathanem*, filium suum, morti addixerit. Præceperat quippe *Saul*, ne quis, nisi confectis ac internecione deletis hostibus, cibum caperet. At, *Jonathas*, filius *Saulis*, qui adversus Philistæos strenue pugnaverat, inscius Regii Edicti, paululum mellis, favo in nemore reperto, tincto spiculo, degustavit, indeque mortis discrimen subiit. Sed populus egregium hunc Principem, quem in oculis ferebat, liberavit, & ab imminenti exitio vindicavit. Fortunata ista Regni sui initia haud parum deturpavit *Saul*, fuitque, ob duplicem præsertim causam, a Deo reprobatus, ejusque familia e Regni successione exclusa. Primo, quod *Saul*, contra Dei hostes prælium conserturus, Sacrificium contra ipsius Dei Mandata intempestive obtulisset, inconsulto & inexpectato *Samuele*, cujus nutu & consilio illum dirigi Deus volebat. Secundo, quia Rex *Saul*, a Domino per *Samuelem* jussus, ut Amalecitas omnes ad unum internecione deleret, addito interdicto, ne quid ex spoliis devictorum, & ex eorum gregibus & bonis concupisceret, nedum retineret, *Saul* tamen, divini præcepti immemor, *Agag*, capto Amalecitarum Regi, pepercit, optimosque greges servari, & in prædam ferri imperavit. A Deo itaque reprobato *Saule*, Rege, e pascuis vocatus *David*, filius *Isai*, de Tribu Juda, unctus est a *Samuele* in Regem, inscio *Saule*. Bello a Philistæis impetitam Rempublicam Hebræorum egregie sustentavit, fulcivitque *David* adhuc adolescens. Cum *Goliatho*, Viro inter Philistæos miræ magnitudinis & roboris, virga tantum, & lapidibus sumptis, in prælium processit, primoque ictu misso funda lapide gigantem illum perculit, prostravit, ejus caput & spolia ovans abstulit, illiusque gladium in Templo appendit, ut esset memorabilis istius facinoris monimentum. Urbem etiam *Ceilam* ab obsidione Philistinorum liberavit *David*. Quibus militiæ rudimentis & suavissimis moribus ita Regis *Saulis* benevolentiam sibi conciliavit, ut *Micholem*, filiam *Saulis*, in matrimonium acceperit. Sed mox *Saul* amorem suum in odium, invidiamque vertit, tantoque livoris æstu in *Davidem*, generum suum, percitus est, ut eum ad necem sæpius quæsierit, ipse vero *David*, ut periclitanti vitæ suæ consuleret, cogeretur per deserta loca, & per abrupta montium ac speluncas, instar feræ, captare latebras, ut soceri sui, hostiliter illum insequentis conatus, sedulitatemque eluderet. Actum profecto, ac penitus de vita *Davidis* conclamatum fuisset, nisi *Micholis*, ipsius uxoris, industrius amor; *Jonathæ*, Principis, filii *Saulis*, fidelis & constans amicitia; *Achimelechi*, Sacerdotis, qui *Davidem*, fame laborantem, panibus propositionis refecit, charitas; *Davidis* ipsius coram *Achis*, Gethæorum Rege, insaniam simulantis summa prudentia; *Abigailis*, uxoris *Nabal*, beneficentia, salutem illius maximo in discrimine positam, Deo ita providente, collocassent in tuto. Sed his *Davidis* calamitatibus finem tandem imposuit Deus, morte Regis *Saulis*, acerrimi illius insectatoris. Videns enim *Saul* in se parata formidolosa Philistinorum castra, jamque instare prælium, consuluit timore perculsus Dominum, qui tamen ei non respondit sive per somnia, sive per Sacerdotes, sive per Prophetas. Qua repulsa irritatus *Saul*, & ad desperationem adactus, vocavit, & consuluit Pythonissam, seu mulierem, quæ Pythonem, seu Dæmonem, familiarem habebat. Petiit ergo *Saul* ab hac muliere, ut suscitaret sibi *Samuelem*, a quo sciscitari posset, quid sibi, ad has extremas redacto angustias, facto opus esset? Dicto audiens hæc mulier suscitat *Samuelem*, qui *Sauli* prædixit, illum postero die cum filio suo *Jonathane* a Philistæis victum, in prælio occisum iri, ejusque Regnum *Davidi* datum iri. Quod ita evenit, nam Philistæi, castris in hostili solo positis, postero die aciem instruunt, consertoque prælio, Hebræi in fugam versi, non imperia exequi, non ordines observare, omne præsidium in pedibus habere. Filii Regis *Saulis* ceciderunt in prælio, *Saul* vero, equo delapsus, ne vivus in potestatem hostium veniret, gladio suo incumbens, mortem sibi intulit. De annis administrati a *Saule* Regni, Commentatores & Chronologi variant linguis & sententiis. Annos quadraginta *Sauli* tribuit *S. Paulus* Actorum c. 13. Communis tamen & probabilior opinio est, illis quadraginta annis contineri etiam *Samuelis* annos ante *Saulis* Principatum, in quam sententiam lubens ipse descendo, ut constabit ex ea, quam mox texam, serie annorum, qui a profectione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, hoc est, usque ad constructio-

ctio-

ctionem Templi Hierosolymitani, interfuxerunt.

D. Fuitne *David*, mortuo *Saule*, Rex ab omnibus Israelitarum Tribubus salutatus?

M. Statim ac *David*, qui erat in Terra Philistinorum, compertum habuisset, Regem *Saulem*, ejusque filium *Jonathanem* e vivis excessisse, eorum necem, miro pietatis exemplo, lacrymis & luctu prosecutus est. Dein, conscendit Hebronem, ubi solemni ritu, & frequentibus comitiis, iterum Rex inunctus est. Ast, dum *David* in Hebrone inaugurabatur Rex, *Isbosethum*, filium *Saulis*, in urbe *Manahin* trans Jordanem apud Galaatidas Regem consecrandum curavit *Abner*, qui magister militiæ *Saulis* Regis antehac fuerat. Sed *Isbosethus* octavo Regni sui anno insidiis appetitus, & domi suæ per summum scelus a sicariis oppressus, solidam *Davidi* totius Regni possessionem reliquit. Tunc enim duodecim Tribus, & Seniores Israel ad *Davidem*, qui erat in Hebrone, venerunt, & facta ipsi deditione, tertio unctum, super totum Israel Regem constituerunt. Universo itaque Israelitico Imperio potitus *David*, in ejus administratione præclare se gessit. Nam primo, relicto Hebrone, Hierosolymam armata manu contendit, arcem *Sionis*, quam occupabant Jebusæi, invasit, &, profligatis Jebusæis, in Hierosolymorum urbe, quam, multis auctam ædificiis, *Civitatem David* appellavit, Regni sui sedem collocavit. Posthac, variis contra hostes Dei bellis implicitus *David*, insignes de illis victorias reportavit, & Regni Israelitarum fines ad Euphratem usque propagavit. Philistæos domuit, Idumæos, & Amalecitas subjugavit, Moabitas, & Ammonitas expugnavit, Syriam subegit, ei stipendium imposuit, immensamque auri, & æris copiam ex præda retulit. Hæc & alia id genus fuerunt *Davidis* Regis bellicæ virtutis nulla unquam delenda oblivione monumenta; quibus tamen longe præponenda esse duco ea, quæ *David* Rex dedit eximiæ pietatis specimina, inter quæ Scriptura Sacra potissimum narrat translationem Arcæ Domini, quæ in oppido Cariathiarim, ut supra observavimus, erat, Arcam, inquam, Domini in Arcem Sion solemni ac religioso ritu transtulit *David*, & in novo Tabernaculo, quod ei paraverat, deposuit. Hanc Arcæ translationem Deus stupendo prodigio commendavit. Cum enim boves, trahentes plaustrum, cui imposita erat Arca, calcitrantes vidisset *Oza*, filius *Abinadab*, ac subinde Arcam vacillantem, manum admovit, ut eam sublevaret, subita morte extinctus est, non quod Levita non esset, sicut perperam quidam asserunt, sed quia, ut censet *Theodoretus* Quæstione XIX. in librum II. Regum, *Oza*, qui Arcam humeris suis ex præcepto Legis portare debuisset, eam, Philistæos, Alienigenas, qui Legem non noverant, imitatus, plaustro vehendam imposuit. Cum Templum Domino ædificare *David* in animo haberet, suumque *Nathani*, Prophetæ, consilium aperuisset, hoc divinum accepit responsum, non ab ipso, gerendis bellis jam pridem assueto, multique sanguinis effusore, sed a filio pacifico *Salomone*, ei nascituro, sacrum illud opus perfectum iri. At, *David*, sicut admiranda invictæ suæ in bello fortitudinis, & eximiæ in Religione pietatis in Deum supra omnes Reges specimina exhibuit, ita deploranda infirmitatis humanæ reliquit exempla. Dum enim Hierosolymis otio frueretur, vidit *Uriæ*, Hethæi, conjugem, insignis pulchritudinis fœminam, cui nomen *Betsabea*, sese in balneo lavantem, ejusque impudico amore subito correptus, accersitam adulterio polluit. Porro, *Davidis* adulterium quæ circumstantiæ peculiariter exaggerant? Primo, quod Rex ille domi haberet uxorum greges & concubinarum, & tamen non ex inopia, sed ex lascivia concupivit alienam, ut rapto potius, quam stupro delectari visus sit. Neque enim par crimen est ejus, qui coactus egestate suffuratur aliquid diviti; & ejus, qui domi opulentus, tenuem & miserum veste unica, quam habet, spoliat. Hanc criminis atrocitatem *Davidi* impegit *Nathan*, Propheta, ad illum missus a Deo, sub parabola divitis raptoris, & pauperis spoliati. Secundo, *David* adjunxit adulterio homicidium *Uriæ*, mariti *Betsabeæ*, quod quidem homicidium eo immanius fuit, quod non casu, aut subita animi commotione, sed destinato consilio, data opera, & capta opportunitate a *Davide*, Rege, commissum est. Nihil commeruerat *Urias*, noverat Rex illum fidelem, & fortem bellatorem, & hac ipsa hominis sinceritate abusus est ad illius exitium. Tradidit *David* epistolam homicidam *Uriæ*, nihil suspicanti, deferendam ad *Joabum*, Ducem militiæ, in qua Rex huic Duci præcipiebat, ut *Uriam*, iniquo pugnæ loco hostibus oppositum, Ammonitarum telis conficiendum curaret. Votis Regis obtemperavit *Joab*, sed, ut lateret fraus, complures generosi exercitus milites in discrimen mortis vocati sunt, magna vis hominum jaculis hostium objecta est, ut unus innocens interimeretur, Regis libidini locum daturus. Viden, quantum in uno *Davidis* crimine insit criminum? Tanti sceleris atrocitatem, per Prophetam *Nathanem* admonitus *David*, ultro agnovit, dicens: *Peccavi Domino*, & lacrymis perfusus, cordeque contrito, culpam delicti sui obliteravit (dicente ei Propheta Nathane: *Transtulit Deus Peccatum tuum*) sed non evasit pœnam temporaneam, quam Deus, justus scelerum vindex, ei inflicturus erat, quamque pœnitens *David* æqua, sibique semper constanti vitæ ratione, multiplicem tulit. Prima pœna fuit, ut puer, quem ex furtivo concubitu, seu ex adulterio cum *Betsabea* susceperat *David*, recens natus, interiret, tametsi pueruli illius salutem, & vitam precibus, jejunio, lacrymis, cilicio, ardentissimis votis a Deo, vitæ & necis arbitro, flagitasset, sed frustra. Alteram pœnam subiit *David*, præcedenti longe acerbiorem, quippe quæ familiam ejus lacrymis, cædibusque permiscuit. Habebat *David* filium primogenitum, dictum *Amnonem*, qui sororem suam *Thamarem* puellam formosissimam, impotenti libidine deperibat, cujus ut amplexibus frueretur, de industria simulavit, tantam sibi inesse omnium ciborum nauseam, ut nullis cibis uti posset, nisi sororis suæ *Thamaris* manibus præparatis. Nihil fraudis suspicatus *David*, pater ipsius, annuit ejus votis, permisitque, ut *Thamar* inviseret fratrem suum, eique cibos

cibos coqueret ac pararet. At solam, venientem *Thamarem*, eamque ab arbitris remotam nactus in cubiculo suo *Ammon* defloravit, ac constupravit. Quo turpi dedecore consternata *Thamar*, festina, lachrymisque perfusa accurrit ad alium fratrem suum, dictum *Absalonem*, eumque ad ultionem stimulavit. Per biennium quæsivit *Absalon* opportunam vindictæ occasionem; ac tandem invitavit *Ammonem* ad convivium, in quo, postquam convivæ omnes incaluissent mero, multis vulneribus confossus *Ammon* periit: suaque morte, & stupro, quod sorori suæ *Thamari* intulerat, totam *Davidis* Regis patris sui familiam funestavit. Hanc domesticam in familia *Davidis* Regis calamitatem alia luctuosior excepit, quæ *Davidem* in extremum discrimen adduxit, eumque e solio tantum non deturbavit. Istius sequentis in familia *Davidis* Regis domesticæ calamitatis auctor fuit alter illius Regis filius, videlicet *Absalon*, fratricida, & optimo parenti suo perduellis. Ille quippe, postquam populum arte & adulatione sibi conciliasset, *Davidem*, patrem suum, Hierosolymis & Regno expulit, Regiam occupavit, fœdissimo stupro & culeo digno, paternas concubinas polluit. Sed paulo post in prælio victus, dum, mulo insidens, præcipitem arripit fugam, caput suum inter patulæ ac condensæ quercus ramos inseruit, iisq; cæsariem suam, seu magnos & fluentes capillos, quos ad decorem gerebat, ita implicuit, ut elabente mulo, quo vehebatur, suspensus hæserit cælum inter & terram medius. Hoc pacto hærentem *Absalonem* triplici jaculo confodit *Ioabus*, Dux Davidici exercitus, huncque degenerem filium, qui impia arma contra patrem sustulerat, & per tot scelera rebellionis vexillum erexerat, trucidavit. Hanc tamen cruentam de filio suo *Absalone* reportatam victoriam luxit impensius *David*, Rex, tanta videlicet in eo erat paterna pietas, ut etiam parricidam filium e vivis sublatum esse vehementer indoleret. Ad has domesticas Davidicæ familiæ calamitates, novum accessit flagellum, quo Deus *Davidem* Regem castigavit. Cum enim *David*, ambitione incitatus, universi populi censum ad metiendas imperii vires instituisset, & a *Ioabo*, militiæ Magistro, decies centena, & trecenta civium millia dinumerata essent, Deus per *Gadem*, Prophetam, triplicem *Davidi* denunciavit pœnam, scilicet famem, bellum, & pestilentiam, deditque arbitrium unam ex his eligendi. Pestem *David* Rex elegit, momentoque temporis septuaginta millia virorum interierunt, multoque majorem stragem edidisset Angelus, nisi *David* veniam a Deo precatus, se vivum pro toto populo pœnæ objecisset, dicendo, se solum esse dignum exitio, quia peccasset: *Ego sum*, inquit, *qui peccavi, ego inique egi: Illi, qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me*. Hac supplicatione *David* iram Dei placavit, & eo in loco, ubi viderat Angelum in vagina gladium recondentem, aram Domino statuit, eique in gratiarum actionem obtulit Sacrificium. Hæ sunt in summa pœnæ & calamitates, quas Deus *Davidi* ob ejus adulterium & homicidium inflixit, ut locum, & tempus ei daret culpam admissam cognoscendi, eamque diuturna, laboriosa, ac sincera pœnitentia eluendi. In his porro congeminatis pœnis ac calamitatibus tutum sese Dei arbitrio permisit *David*, ejusque manum ac justitiam agnoscens prono capite adoravit. Hinc *David*, dum adversus illum rebellante *Absalone*, filio suo, fugeret, & in *Semei*, virum maledicum, a quo per summam injuriam calumniis, maledictis, quin & lapidibus fuit impetitus, incidisset, non solum non respondit, sed *Semei* convitia ad sui castigationem, & exercitationem fuisse a Deo ordinata fassus est, prohibuitque *Abisai*, qui illius blateronis volebat jugulum, unde tot convitia in Regem eruperant, secare, ne vim ei inferret: *Dimitte eum*, inquit, *ut maledicat juxta præceptum Domini: si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hodierna* (lib. 2. Regum c. 16.)

D. Composuitne *David* tempore, quo pœnitentiam egit, centum & quinquaginta illos Psalmos, quos in sacro Psalmorum Libro comprehensos habemus?

M. Sancti Patres, *Hilarius* Prologo in Psalmos, & *Hieronymus* in Epistola ad *Sophronium* centum & quinquaginta illos Psalmos non uni *Davidi* adscribendos esse docent, quorum sententiam, ut pote probabiliorem, amplector: Tum quia *Davidem* non esse auctorem centum & quinquaginta Psalmorum liquet ex ipsis Psalmorum titulis, quibus eorum auctores indicantur, nimirum *Asaph*, *Heman*, *Idithum*, *Core*, & filii ejus, quos Scriptura Sacra lib. 1. Paralipomenon c. 25. Prophetas appellat: Tum quia etiam sunt quidam Psalmi, qui ad Tempora *Davidis*, Regis, nullo pacto referri possunt? Ex. Gr. Psalm. 136. *Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus, cum recordaremur Sion*; hunc etenim Psalmum tempore, quo Judæi in captivitatem Babylonicam abducti sunt, ac subinde longe post *Davidis* obitum fuisse conscriptum, unicuique pervium est. Similiter Psal. 125. *In convertendo Dominus captivitatem Sion*, &c. editus est post solutam captivitatem Babylonicam, adeoque ad *Davidem* pertinere haud potest. Cæterum, quamvis *David* non omnes centum & quinquaginta Psalmorum composuerit, sacer tamen Psalmorum liber nomine *Davidis* insignitur, tum quia præcipuam lib. Psalmorum partem condidit, tum quia etiam in delectu Hymnorum, in novorum adjectione, in musicis Instrumentis, & in Cantorum dispositione primas partes habuit *David*, Rex, & insignis illius cura emicuit. Hinc ab ejus nomine tota Psalmorum congeries nomenclaturam accepit. Observare tamen debes, in dispositione centum & quinquaginta Psalmorum, qui sacro Psalmorum Libro continentur, non servari ordinem temporum. Nam Psalmus, qui nunc ordine tertius est, quique sic incipit: *Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me*, &c. scriptus fuit, quando *David* rebellem filium suum *Absalonem* fugiebat. Psalmus etiam, qui nunc est ordine quinquagesimus, quique incipit his verbis: *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*, &c. multo ante fuit editus, quando videlicet *David* de adulterio & homicidio nomine Dei a Propheta *Nathane* increpitus, facti pœnitens, resipuit, & ingemuit. Psalmus quoque centesimus quadragesimus primus, qui his verbis auspicatur: *Voce mea ad Dominum clamavi*, &c.

Præcessit tempore utrumque mox laudatum Psalmum. Fuit enim a *Davide* compositus, quando, ob *Saulis*, Regis, metum, in spelunca delitescebat. Psalmus pariter centesimus quadragesimus tertius præcessit tempore tres illos jam citatos Psalmos. Scriptus quippe est post reportatam a *Davide*, dum adhuc adolescens esset, celebrem de gigante *Goliath*, Philisthæo, victoriam. Denique, Psalmus septuagesimus primus, qui incipit his verbis: *Deus judicium tuum Regi da*, &c. revera ordine temporis est omnium Psalmorum *Davidis* ultimus, ut pote ab ipso exaratus, in gratiam filii sui *Salomonis*, jam regnare incipientis. Hinc ad calcem istius Psalmi hæc adjiciuntur verba; *Defecerunt laudes David, filii Jesse*. In his autem Psalmis, quos composuit *David*, Rex, manifesto appatet, eum Prophetiæ munere fuisse insignem, divinitusque afflatum. Multa siquidem in his vaticinatus est, quæ diuturnum post tempus fuerunt ad amussim completa, videlicet futurum Jesu Christi Regnum; ejus generationem cum æternam, tum temporalem; illius Sacerdotium, Sacrificium, mortis ipsius circumstantias, Resurrectionem & Ascensionem. Uno verbo, Mysterium Incarnationis Jesu Christi, totiusque illius vitæ œconomiam prænunciavit Vates ille Regius graphiceque descripsit. Vivis etiam coloribus, styli sublimitate, grataque figurarum omnium varietate expressit futuram vocationem Gentium, rejectionum Judæorum, & Ecclesiæ Christi per totum, qua late patet, Orbem propagationem. Quæ omnia legenti Psalmos passim obvia sunt, palamque evincunt, librum Psalmorum nihil aliud esse, quam formam quamdam, & apparatum Novi Testamenti, sicut Sole clarius ostendunt Meldensium Episcopus *Jacobus Benignus Bossuet*, & Abrincensium Antistes *Daniel Huetius*, qui duo Auctores, omni exceptione majores, magna cum eruditionis laude, & majori cum Ecclesiæ utilitate in hoc argumento versati sunt. Diris ergo devoveri debet error Nicolaitarum, Gnosticorum & Manichæorum, quos (sicut ex *Philastrio* in libro *de Hæresibus*, refert noster *Sixtus Senensis* lib. 8. Bibliothecæ) effutire non puduit, librum Psalmorum absque ullo Spiritus Sancti afflatu fuisse conscriptum, & præter quasdam humanas secularium Poetarum cantilenas, nihil aliud continere. In hunc pestilentem illorum Hæreticorum errorem impegisse *Paulum Samosatenum*, *Theodorum Mopsvestenum*, in quinta Synodo Generali anathemate perculsum, & Anabaptistas, testatur noster jam laudatus *Sixtus Senensis*. Nec solum *David* in his, quos concinnavit, Psalmis, Prophetiæ dono fuit illustratus, sed etiam toto vitæ suæ curriculo rebus gestis Christum Jesum prænunciavit, ejusque expressum typum gessit.

D. Ostende, quæso, quo pacto *David* typum gesserit Jesu Christi, Salvatoris nostri?

M. Multis tebus gestis *David* gessit personam Jesu Christi. In primis, *David* e Bethleemo oriundus est: Jesus Christus itidem Bethleemi natus est. *David* adversus *Goliathum* singulari inito certamine, Populum Israeliticum jugo Philistæorum exemit: Perinde Jesus Christus, expugnato Diaboli Imperio, humanum genus in libertatem filiorum Dei restituit. Variis laboribus, angustiis, & persecutionibus *Davidem* exercuit Deus, priusquam illum ad dignitatem regiam eveheret: Jesus Christus, cui Pater cælestis destinarat Regnum Ecclesiæ, quemque unxerat oleo lætitiæ, dum studet humanum genus a tyrannide Diaboli liberare, nullo non genere insidiatum fuit impetitus. Primum, arte, dum tentatur in Deserto, quod idem in *David* molitus est *Saul*. Dein, malitia Scribarum & Pharisæorum, qui in perniciem Christi conjurarunt. Præterea, spiritus malus identidem agitabat *Saulem*, cujus furorem, citharam pulsans *David*, emollire ac delinire satagebat, sed nihil proficiebat, immo semper in pejus crescebat ira, quam *Saul* conceperat in *Davidem*; ita non dispari ratione, spiritus malus invasit Scribas, Pharisæos, Sacerdotes Synagogæ, & quamvis Jesus Christus nihil non egerit, ut furorem hunc ex animis Judæorum eximeret, aut certe mitigaret, nunc blandissime invitans ad salutem, nunc adhortans ad pœnitentiam, nunc promittens æternam felicitatem, nunc revincens illos testimoniis, nunc increpans ac minitans, ni resipiscerent; nihil tamen, propter illorum malitiam, profecit Christus Dominus, quin, Judæorum ira sic crevit, ut uno ore adversus Christum clamarint omnes: *Tolle, tolle, crucifige eum*. Tertio, *Saul* objiciebat *Davidi*, quod esset hostis, quod affectaret Regnum: Pharisæi objecerunt Christo, quod abrogaret Legem, quod seduceret populum, quod loqueretur blasphemias. Quarto, *David* Arcam fœderis, a Philistæis captam, e domo *Abinadab* reduxit Hierosolymam: Jesus Christus Ecclesiam, fracta Diaboli potestate, certis sedibus constituit. Quinto, *David*, post susceptum Regnum, filiorum suorum *Absalonis*, & *Ammonis* perduellionem, & scelera expertus est: Adversus Jesum Christum, Regem, & Patrem nostrum, nos peccare non desinimus, quos redemit sanguine suo. Denique, pacem Deus per *Davidem* indulsit Populo Israelitico, & adversas ipsi Gentes subjecit: Pacis & libertatis, a Deo nobis concessæ, assertor ac sequester nobis est Jesus Christus, cui potestas omnis a Patre tradita est. His rebus gestis *David* gessit personam Jesu Christi, illiusque typum expressit, & ea de causa sæpius Prophetæ ipsum *Davidis* nomen attribuunt Christo Domino, quem venturum Messiam suis Vaticiniis prædixerunt.

D. Fuitne diuturnum *Davidis* Regnum?

M. Regnavit *David* quadraginta annis, videlicet septem annis in Hebrone, & triginta tribus Hierosolymis. Paulo antequam moreretur *David*, jamque esset septuagenarius, & adeo effeto corpore, ut pannorum adjectione calefieri haud posset, delecta est ad eum fovendum puella, dicta *Abisag*, Sunamites, quam tamen *David* Rex castam & intactam reliquit. *Adonias*, arrepta ex Patris infirmitate occasione, *Joabi*, & *Abiatharis* consilio instigatus, Regnum occupat. Quod ubi primum *David* per *Nathanem* Prophetam, & *Betsabeem* rescivisset, incunctanter filium suum *Salomonem*, quem ex *Betsabee* susceperat,

perat, a *Sadoc*, Sacerdote, *Nathane*, Propheta, & *Banaja*, filio *Jojadæ*, Gihonem perductum, Regem inaugurari jussit. Qua de re certior factus *Adonias*, ad Aram, facti pœnitens, ut vitæ suæ consuleret, sese recepit, promissoque obsequio, veniam a *Salomone* obtinuit. Migravit e vita Rex *David* anno ætatis suæ septuagesimo, ejusque loco regnavit ipsius filius *Salomon*, cujus Imperium sapientia ubique celebre, opibus abundans, ditione potens, & pacis munere fuit fortunatum.

D. Initia Regni *Salomonis* hic delibare sufficiet. Cum enim, *Salomon* anno quarto Regni sui jecerit fundamenta Templi Hierosolymitani, eodemque anno finem habeat sacra Historia quartæ Mundi Ætatis, necesse est, ut rerum, quas *Salomon* a quarto anno Regni sui usque ad obitum suum præclare gessit, remittamus ad Colloquia, quæ, propitio Numine, habituri sumus in Historiam quintæ Mundi Ætatis, quæ auspicatur a quarto Regni *Salomonis* anno, & protenditur usque ad captivitatem Babylonicam.

M. Statim ac *Salomon*, mortuo *Davide*, Regni habenas moderari cœpit, *Adoniam*, fratrem suum, qui in ipsum conjuraverat, de medio tolli jussit. *Joabus*, militiæ *Davidis* antehac Dux, qui *Adoniæ* conjurationis reus erat, quique sibi metuens ad Aram confugerat, jussu ejusdem Regis interfectus est a *Banaja*, filio *Jojadæ*, quem ideo sui exercitus Ducem constituit; *Abiatharem*, Sacerdotem, *Adoniæ* conjurationis iisdem conscium, sacerdotio exuit, & in ejus locum suffecit *Sadoc*. Morte etiam *Semei*, qui *Davidem* Regem conviciis lacessiverat, mulctavit Rex *Salomon*, sicque, sublato omni conjurationis vestigio, tranquillum, & alta pace beatum obtinuit Imperium, & *Pharaonis*, Regis Ægypti, filiam, uxorem duxit. Dedit Deus *Salomoni* in somnis optionem petendi quæ vellet. Ast ipse, caducas res parvi æstimans, sapientiam poposcit, & obtinuit a Deo. Mox excitatus a somno *Salomon*, sapientiæ, sibi indultæ a Domino, egregium specimen dedit in judicio duarum mulierum, quæ una in domo diversantes, cum eodem tempore enixæ essent pueros, atque ex his unus post diem tertium nocte extinctus esset, mater defuncti filii, somno alterius insidiata, mortuum filium suum suppofuit, & vivum abstulit. Hanc mulierum de puero altercationem ad se delatam, ut dirimeret Rex *Salomon*, divinæ sapientiæ munere jussit, ut infans vivus per medium gladio discinderetur, & utrique ambigenti mulieri pars tribueretur. Acquievit quidem huic judicio mulier una; sed illa, quæ erat germana parens, maternis commotis visceribus, necem pueri deprecata est, maluitque ut infans alteri daretur mulieri vivus, quam si discerperetur. Tunc *Salomon* ex affectu hujus fœminæ hanc vere esse matrem conjectans, puerum ei, cum maxima circumstantium admiratione, adjudicavit. Hujus prudentissimi judicii fama longe lateque diffusa magnam Regi *Salomoni* auctoritatem ac reverentiam apud subditos conciliavit, excitavitque plures vicinarum Gentium Reges, ut cum illo amicitiam, fœdusque inirent, parati imperata facere. (*a*) Interea, *Salomon*, florens opibus, omnium, qui unquam fuerant, Regum ditissimus, Jussis Dei, & patris sui *Davidis* obtemperans, Templum Domino immensi operis Hierosolymis facere aggressus est, & paratis per triennium impendiis, anno quarto Regni sui jecit fundamenta augustissimi, totoque Orbe celeberrimi Templi, quod non modo materiæ magnificentia, atque artis varietate, sed structuræ elegantissima forma, cætera omnia, quæ postea in orbe Templa fuerunt ædificata, obscuravit, nullumque unquam habuit secundum. Sed, quia de Templo Salomonico jam cœpimus habere sermonem, non abs re erit paucis hic confutare duorum Scriptorum, scilicet *Joannis Marshami* in Canone Chronico, & *Joannis Spenceri* lib. 3. *De Legibus Hebræorum Ritualibus* Dissertatione VI. novam & singularem opinionem. Asserunt quippe duo illi Scriptores, rerum novarum, ut sæpius jam in nostris Colloquiis observavimus, cupidissimi, Deum, intuitu Prophanorum Templorum, quæ Israelitæ olim in Ægypto viderant, sese ruditati Gentium, sæculique moribus accommodasse, Judæis fabricam Templi Salomonici concessisse, indeque concludunt, Templi Salomonici originem nec ad Dei consilium, afflatum, & auctoritatem, nec ad *Davidis* & *Salomonis* pietatem esse referendam, sed illam arcessendam ex Ægyptiaca superstitione, vel ex ruditate Gentium, quibus solemne erat Diis suis Templa consecrare. Sed hoc vanum & insulsum commentum multis momentis refelli potest. Primo, quia Scriptura Sacra diserte asserit, *Salomonem*, jubente Deo, Templum Hierosolymitanum excitasse. Sic enim *Salomon* in literis, quas ad *Hiramum*, Regem Tyri, scripsit, ut ab ipso ligna, ad structuram Templi necessaria, obtineret, effatur: *Quamobrem cogito ædificare Templum nomini Dei mei, sicut locutus est Dominus David patri meo, dicens: Filius tuus, quem dabo pro te super solium tuum, ipse ædificabit Domum nomini meo*. lib. 3. Regum cap. 5. Idem testatur Scriptura Sacra c. 22. l. 1. *Paralipomenon*. Cum igitur Scriptura Sacra conceptis verbis dicat, *Salomonem* Templi Hierosolymitani fabricam secundum Dei imperium suscepisse ac perfecisse; nemo citra temeritatem, ne quid gravius dicam, affirmare potest, sacrum illud opus æmulatione Ægyptiacæ superstitionis, vel ruditatis Gentium prophanorumque sæculi morum imitatione fuisse a *Salomone* cœptum atque absolutum. Secundo, si *Salomon* in constructione Templi Hierosolymitani aliquem ad Ægyptiacam superstitionem, ad ruditatem Gentium, & ad prophanos sæculi mores respectum habuisset, omni procul dubio Deus, Optimus Maximus, qui superstitiones Gentilium, & prophanos sæculi mores vehementer detestatur, hanc *Salomonis* voluntatem gratam minime habuisset, nec ei Templum illud a *Salomone*, ad imitationem prophanorum Templorum extructum, placere ullo pacto potuisset; atqui tamen Scriptura Sacra c. 8. lib. 2. Regum ubi Templi Salomonici describitur dedicatio, aperte innuit, Deum, absoluta semel Templi fabrica, cum ejus dedicatio solemni ritu, eaque pompa ac inspectante universo populo, ea celebritate fieret, quæ responderet ædificio, duplici miraculo significasse

quam

quam sibi gratum acceptumque esset sacrum illud opus. Nubes enim, Dei Majestatis index, totam implevit Domum, in qua Deus hoc visibili signo se singulari quadam ratione præsentem esse testatus est, ut populi sui sacrificia precenque susciperet, suaque beneficia in Templo isto orantibus conferret. Secundo, ignis de Cælo delapsus parata holocausta, & victimas combussit, ut hoc itidem sensibili signo ostenderet Deus, quam accepta haberet illa Sacrificia, quæ offerebantur in Templo. An, quæso te, ab Ægyptiaca superstitione, & ruditate Gentium, & prophana sæculi consuetudine profectum opus ita Deus præsentia sua cohonestasset, approbasset, & miraculis illustrasset? Tertio, Prophanæ Gentes ideo Diis suis Templa consecrabant, quod putarent, Deos suos ita Templis esse alligatos, ut alibi obturatas aures ad eorum vota haberent, ideoque illos, *si sub axe nudo, & æthereo tegmine invocati fuerint; nihil audire, & nisi de proximo his admoveantur preces, tanquam nihil dicatur, obstructas atque immobiles stare*, sicut ait ille Ethnicus, quem sic loquentem *Arnobius* libro sexto introducit. At, Rex *Salomon* Templum condidit, ut in illud Populus Israeliticus ad Deum colendum & orandum conveniret, non quasi ejus potentia & gratia sacro huic Templo esset alligata, & divina Majestas angustiis Sacræ istius Ædis inclusa. Ab hoc pariter errore prophanarum Gentium, quæ opinabantur, suorum Numinum potentiam & gratiam sacris Ædibus, & statuis esse obligatam, abhorrebant quam maxime Israelitæ, qui probe noverant, *Noachum*, *Abrahamum*, *Isaacum*, *Jacobum*, *Moysem* & *Davidem*, Preces, Vota, Sacrificia Deo obtulisse, & alia Religionis officia in omni loco implevisse, Deumque nec Templo, nec Cælo & Terra, nec toto Orbe capi & circumscribi posse palam profitebantur: *Si enim Cælum, & Cæli Cælorum te capere non possunt, quanto magis Domus hæc, quam ædificavi*, dicebat Domino *Salomon*, solemnem Templi consecrationem peragens, sicut legitur lib. 3. Regum c. 8. Qua fronte igitur duo jam citati Scriptores *Marshamus*, & *Spencerus* ausi sunt religiosissimo *Salomoni*, & veris Israelitis, qui, repudiata omni Gentium superstitione, unius veri Dei Majestatem summam, infinitam, immensam, & omnipotentissimam colebant, crassum illum & absurdum affingere errorem Gentilium, qui tam perverse & indigne de Deo judicabant, ut illum Templi septis circumscriptum arbitrarentur, quem errorem derisisse ipse dicitur *Dæmonax*, Idololatriæ licet cultor, qui sicut refert *Lucianus* in ejus vita cuidam ex amicis dicenti: *Abeamus, o Dæmonax, in Æsculapii Templum, pro filii salute oraturi*, festive respondit: *vehementer surdum existimas Æsculapium, si nec istic nos orantes exaudire potest*. Quarto, verosimile non est, Deum, qui Ethnicorum superstitiones aversatur, & ab eis Populum Israeliticum multis conditis Legibus avertit, permisisse, ut *Salomon*, Regum sapientissimus, Templum juxta superstitiones Ægyptiacas, & prophanos sæculi mores conderet, in quo divina ipsius Majestas speciatim coleretur. Dicendum itaque est, *Salomonem* non humano consilio, non arbitratu suo, non ex ruditate Gentium, sed Dei afflatu, nutu, & auctoritate sacri Templi Hierosolymitani extruendi provinciam suscepisse, in quo, sicut divinam decet Majestatem, omnia ad pompam & splendorem magnificentissime erant composita, & in structuræ elegantia materia cum opere, & natura cum arte certare videbantur. Quæ Templi magnificentia, rerumque omnium splendidissimus apparatus amplitudinem, pulchritudinem & gloriam Ecclesiæ Christi adumbrabant, sicut docent S. *Augustinus* pluribus in locis præsertim lib. 18. *De Civitate Dei* c. 1. *Theodoretus* Quæst. 1. in l. 1. *Paralipomenon*, & Venerabilis *Beda* lib. 2. *De Tabernaculo* cap. 1. Sed de Templo Hierosolymitano a *Salomone* extructo, & de illius Regis rebus præclare gestis, plura, si votis nostris adspiret Deus, dicturi sumus in Colloquiis, quæ habebimus in Historiam quintæ mundi Ætatis.

„ (a) Hanc Salomonis in judiciis ferendis „ sagacitatem adumbrarunt Indi illam seu fabellam, seu veram historiam narrantes. Mariadiramem Indorum Rex prudentia, ac sagacitate ceteris omnibus mortalibus præstabat, „ prout hoc specimine demonstratur. Geminæ „ erant mulieres uni eidemque viro nuptæ, quarum altera singulari forma præstabat, sed carebat filiis; altera vero ingrato aspectu displicebat, sed viro suo filium genuerat; at „ nec ita tamen impetrare potuit, ut a viro „ amaretur, cujus tota dilectio formosæ mulieri addicebatur. Odium hinc in æmulam conceptum, & ultionis consilium agitatum, cujus exequendi hanc inivit artem. Principio „ quidem viri contemptum patienter se ferre simulans, nihil sibi deesse ad solatium dictitabat, dum filium haberet, quem unice habebat in deliciis. Ita re comparata, dum vir nocte quadam absuisset, & uxor altera dormiret, infantis filii collum vi obtorsit, ejusque „ ita interfecti cadaver propelatus soporantis mulieris collocavit, tum demum in speciem dormientis quievit. Summo mane experrecta ad „ amplexum infantis manum porrigere simulans, „ nec repertum, oculis circum conversis exanimem ad æmulæ latus intuita est. Opplere domum clamoribus, ejulatibus, accusare alteram „ ream atrocis delicti, alte inclamare, conviciis, injuriis, querelis illam male habere. „ Accurrerunt ad strepitum vicinia, totumque „ demum oppidum, raptæque statim ad judicem „ mulieres, quarum ambæ altera alteram incusabat. Judex cernens rem ambiguitatibus intricatam ad nodum resolvendum utendum sibi esse solertia censuit. Quare ad mulieres „ conversus dixit se tunc veritatem investigaturum, si quæ ex illis totum illum hominum „ cœtum, qui præsens aderat, circuire sustineret eo gestu corporis fœdo, & immodesto, „ quem ipse indicavit. Hæc Judicis propositio „ cum risu excepta est, statimque se mulier criminis conscia obtulit ad parendum, nec semel

„ tan-

„ tantum, sed & quoties Judex voluisset. Altera „ vero mulier hærere primum visa est, tum ani- „ mo despondere, quod intelligeret, quanto in „ discrimine versaretur sive pudicitiæ, si Judici „ pareret, sive mortis, si recusaret. Demum „ confirmatior facta recusavit se hoc pretio vi- „ tam redempturam. Tunc judex inopinatam „ sententiam proferens, postremam hanc mu- „ lierem insontem; ream alteram declaravit, „ obtendens impossibile esse, ut quæ ad deli- „ ctum vel ipso mortis imminentis metu inclinari „ non est passa, ad crimen adeo tetrum, & atrox trahi, „ quantovis esset in æmulam odio, nequaquam „ permisisset. Hæc apud Indos fama, quæ si „ vera est historia, Salomonis sagacitatem ra- „ ram quidem, sed non singularem extitisse de- „ monstrat; si fabella, ad normam judicii Sa- „ lomonici conficta videri potest, atque docet „ Salomonis formam in remotas usque illas „ regiones penetrasse. Habui vero hæc ex libro „ Gallico *Recueil d' Observations sur les Moe- „ urs &c. des Peuples de l' Asie, de l' Afrique,* „ *& de l' Amerique*, Parisiis edito an. 1749.

D. Satis, opinor, expendimus hactenus ea, quæ spectant Historiam quartæ Mundi Ætatis. Nunc sub finem Colloquii nostri præstat ut accuratam tradas seriem annorum, qui effluxerunt a profectione Israelitarum ex Ægypto, unde incipit quarta Mundi Ætas, usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, ubi desinit quarta ista Mundi Ætas.

M. De annis, qui ab exitu Populi Israelitici ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum effluxerunt, non una est Chronologiæ peritorum sententia. Alii numerant dumtaxat annos quadringentos octoginta. Quem numerum probare videtur Scriptura Sacra, quæ c. 6. lib. 3. Regum hæc habet: *Factum est ergo*, inquit, *quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de Terra Ægypti; in anno quarto, mense Zio (ipse est mensis secundus) Regni Salomonis super Israel, ædificari cœpit domus Domino.* Eumdem annorum quadringentorum octoginta numerum ab exitu filiorum Israel ex Ægypto usque ad fabricam Templi Salomonici exhibent omnes Codices sacri Hebræi, Græci, Latini, Syriaci, Arabi. Sunt alii Chronologi, qui annos servitutis Israelitarum seorsim numerantes dictinctos ab annis Præfecturæ Judicum, existimant, multo plures, quam quadringentos & octoginta annos elapsos fuisse ab exitu Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo cœpta est structura Templi Hierosolymitani. Sed, quia locus Scripturæ Sacræ mox a me citatus præfigit epocham quartæ Mundi Ætatis ad annos quadringentos & octoginta ab egressione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum *Salomonis* annum, ideo isti Chronologi, ut gordium illum nodum dissolvant, ajunt, in caput sextum libri tertii Regum, ubi quartæ Mundi Ætatis Epocha ad annos quadringentos octoginta restringitur, negligentia Librariorum irrepsisse mendum. Sic censent *Sulpitius Severus* lib. 1. Historiæ Sacræ, *Carolus Sigonius* in suo Commentario ad hunc *Sulpitii Severi* locum, *Melchior Canus* c. 5. lib. 11. *De locis Theologicis*, *Ludovicus Capellus* in sua *Chronologia Sacra*, & *Gerardus Vossius* c. 7. *Isagoges Chronologiæ*. Sed hæc Scriptorum conjectura, ceu vana & temeraria rejici debet, quia nemini fas est quidquam addere, vel demere Scripturæ Sacræ, eamque alicujus mendi, seu vitii insimulare.

D. Censes igitur, a profectione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, effluxisse tantummodo quadringentos & octoginta annos, sicut legitur cap. 6. lib. 3. Regum?

M. Censeo, nullum negligentia Librariorum in caput sextum libri 3. Regum irrepsisse mendum, quia Scriptura Sacra eo loci, prætermissis annis servitutum Israelitarum, percenset dumtaxat annos Præfecturæ *Judicum*, indeque juxta accuratum calculum, a profectione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum colligit tantum quadringentorum octoginta annorum summam. At, si, præter annos Præfecturæ *Judicum*, numerentur seorsim servitutum & oppressioonum Israelitarum anni, quos Scriptura Sacra in libro *Judicum* distinctim recenset; plane comperietur, ex calculo annorum tam Præfecturæ *Judicum*, quam servitutum & oppressionum Israelitarum exurgere summam annorum sexcentorum & sex annorum, qui interfluxerunt ab egressione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonici annum, hoc est, usque ad fabricam Templi Hierosolymitani. Non me latet quidem, plures esse sacræ Chronologiæ peritos, qui pertendunt, annos servitutum, & oppressionum Israelitarum promiscue confundi debere cum annis præfecturæ *Judicum*, subindeque ab exodo, seu ab exitu filiorum Israel ex Ægypto, usque ad quartum Regni *Salomonis* annum putari tantum debere annos quadringentos octoginta. Verum, hanc sententiam quamvis probabilem, meo calculo probare haud possum. Primo, quia Scriptura Sacra accurate in libro *Judicum* distinguit annos servitutum, seu oppressionum Israelitarum, ab annis Præfecturæ *Judicum*, atque tempore oppressionum, seu servitutum Israelitarum, nullam fuisse quietem, sed potius res afflictas, turbatas, & sus deque omnia confusa; quando vero Deus suscitabat *Judices*, qui Israelitas e servitute liberabant, toto durante Præfecturæ illorum *Judicum* tempore, pace & quiete Israelitas fruitos esse. Hi igitur Chronographi, qui annos servitutum Israelitarum confundunt cum annis Præfecturæ *Judicum*, vim Scripturæ Sacræ in aperta narratione afferunt manifestam, & turbidos atque inquietos annos cum tranquillis & quietis *Judicum* annis perperam confundunt. Præterea, licet Scriptura Sacra cap. 6. lib. 3. Regum numeret dumtaxat annos Præfecturæ *Judicum* non computatis annis servitutum Israelitarum, inde tamen falso infertur, annos servitutum Israelitarum confundi debere cum annis Præfecturæ *Judicum*. Ratio in prom-

ptu

ptu est, quia Scriptura Sacra, ut norunt omnes, aliquando silet alicubi nonnulla, quæ tamen alibi diserte commemorat, sicut Ex. Gr. cap. xi. libri Genesis, & cap. 1. libri Paralipomenon alto silentio Scriptura Sacra in Editione Vulgata prætermittit generationem *Cainanis*, Patriarchæ postdiluviani, quamvis tamen illius Patriarchæ generationis distinctam mentionem faciat cap. 3. Evangelii *S. Lucæ*, ubi describitur Genealogia Jesu Christi, Salvatoris nostri. Similiter etiam *S. Matthæus* cap. 1. sui Evangelii, texendo stemma ejusdem Domini nostri Jesu Christi, aliquot generationes Regum prætermisit, quarum tamen Scriptura Sacra in libris Regum expresse meminit. Ita non dispari ratione, Scriptura Sacra cap. 6. lib. 3. Regum numerat tantummodo annos Præfecturæ *Judicum*, & omittit annos servitutum, Israelitarum, & juxta hanc calculum, jure optimo Scriptura Sacra eo loci deducit, ab exitu Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, summam annorum 480. At, Scriptura Sacra in libro Judicum accurate & seorsim annos sevitutum Israelitarum distinguit ab annis Præfecturæ *Judicum*, atque ex eo, quem ibidem ponit, calculo coalescit summa sexcentorum & sex annorum, qui excurrerunt a profectione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum. Denique, non sibi constant isti Chronographi, qui annos servitutum Israelitarum indiscriminatim confundunt cum anni Præfecturæ *Judicum*. Sunt enim inter illos nonnulli, qui aliquarum servitutum Israelitarum annos discernunt ab annis Præfecturæ *Judicum*, cæterarum vero servitutum Israelitarum confundunt cum annis *Judicum*. Quæro igitur ab his Chronographis, ut quid annos quarumdam servitutum Israelitarum tam accurate distingui velint ab annis Præfecturæ *Judicum*, cæterarum vero servitutum Israelitarum annos confundant cum annis Præfecturæ *Judicum*? Quod si causam reddere ne unam quidem idoneam possint, sane aut servitutum quarumdam filiorum Israel annos abjiciant, & summa erit minor, quam ex sacro *Judicum* libro colligitur, aut omnium servitutum, quibus mancipati fuerunt Israelitæ, annos distinguant, ut par est, ab annis Præfecturæ *Judicum*, & sic annorum summa major erit, quadrabitque optime cum sacra Historia libri *Judicum*, ubi omnium servitutum Israelitarum anni percensentur, ab annis Præfecturæ *Judicum*, distincti. Obiter tamen advertere debes, doctissimum Abbatem *Paulum Pezronum* cap. 8. libri, cui titulus, est: *Antiquitas temporum restituta*, non solum servitutum Israelitarum annos distinguere ab annis Præfecturæ *Judicum*, verum etiam admittere Anarchias, seu quædam Interregna, quæ putat præcessisse servitutes Israelitarum, & quorum durationis annos seorsim ab annis servitutum Israelitarum, & annis *Judicum* numerari debere pertendit. Quo fit, ut prædictus Auctor (reclamantibus licet omnibus sacris Codicibus Hebræis & Græcis) numeret ab egressione Populi Israelitici ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, id est, usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, summam annorum octingentorum septuaginta trium. Sed ipse, tametsi ultro fatear, post mortem *Calebi*, & *Seniorum* extitisse Anarchiam, seu Interregnum sex annorum (in quo, ut superius observavimus, contigit flebilis illa infelicis Levitæ historia, quæ cap. 19. libri *Judicum* narratur, nec non altera *Michæ*, & Danitarum historia, quæ refertur cap. 17. & 18. ejusdem libri) existimo, præter illam Anarchiam, seu Interregna præcessisse servitutes Israelitarum, aut, si quæ præcesserint, brevissima fuisse, cumque tempus illorum Scriptura Sacra in libro *Judicum* non definiat, consultius esse hujusmodi Anarchias, seu Interregna eo temporis intervallo concludere, quod Terræ quieti, seu Præfecturæ *Judicum* assignatur in libro *Judicum*. Idem dicendum puto de Judicatura *Samgari*, quem Scriptura Sacra in libro *Judicum* immediate recenset post *Aod*, qui judicavit Israelem octoginta annis. Nam, cum Scriptura Sacra nullos Judicaturæ *Samgari* attribuat annos, verosimilius est, breve *Samgari* Judicaturæ tempus comprehendi in annis præcedentibus octoginta Judicaturæ *Aod*, vel in annis servitutis, qua *Jabin*, Rex Chananæorum, dicitur oppressisse, post mortem Judicis *Aod*, Israelitas annis viginti.

D. Ut accuratum possim habere computum annorum, qui effluxerunt a profectione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, id est, usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, obsecro te, ut hic inseras Tabulam Chronologicam, quæ comprehendat summam annorum tam servitutum Israelitarum, quam Præfecturæ *Judicum*, quos seorsim numerandos esse probabilius arbitraris.

M. Votis tuis faciam satis, & accuratam hic attexam Tabulam Chronologicam, quæ comprehendet summam annorum, qui ab egressione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, seu usque ad fabricam Hierosolymitani Templi, decurrerunt, simulque annos servitutum Israelitarum, distinctos ab annis Præfecturæ *Judicum*, sedulo annotabit, atque cum annis ab Orbe condito connectet.

TABULA CHRONOLOGICA

Sexcentorum & sex annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab exitu Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis *annum, seu usque ad fabricam Templi Hierosolymitani interfluxerunt.*

Moyses, postquam per annos quadraginta Populo Israelitico præfuisset, mortuus est anno ætatis suæ centesimo vigesimo, anno. Mundi bis millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio. Post egressionem vero Israelitarum ex Ægypto, anno quadragesimo.

Josue, post mortem *Moysis*, præfuit sexdecim annis Reipublicæ Hebræorum, & mortuus est anno Mundi bis millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Post mortem *Josue*, Seniores cum *Calebo* præfuerunt Hebræorum Reipublicæ annis decem, eorum-

eorumque Præfectum desiit anno Mundi bis millesimo quingentesimo septuagesimo nono.

Post mortem Seniorum fuit Anarchia, seu Interregnum sex annorum, quod finem habuit anno Mundis bis millesimo quingentesimo octogesimo quinto.

Post illud sex annorum Interregnum, Israelitæ servierunt sub *Chusane*, Rege Mesopotamiæ, annis octo, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo quingentesimo nonagesimo tertio.

Othoniel, postquam *Chusanem*, Regem Mesopotamiæ, devicisset, judicavit populum annis quadraginta, & vita functus est anno Mundi bis millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

Post mortem *Othonielis*, Israelitæ servierunt annis decem & octo sub *Eglone*, Moabitarum Rege, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo.

Aod, post victoriam de Moabitis reportatam, judicavit populum annis octoginta, & mortuus est anno Mundi bis millesimo septingentesimo trigesimo primo.

Post mortem *Aod*, per paucos menses *Samgar* judicavit populum; sed quia illius Judicaturæ tempus Scriptura Sacra non assignat, verosimilius est, *Samgari* Judicaturam comprehendi debere in annis præcedentibus octogiota Judicaturæ *Aod*.

Post mortem *Samgari* servierunt Israelitæ sub *Jabine*, Chananæorum Rege, annis viginti, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo septingentesimo quinquagesimo primo.

Barac & *Debora*, post devictum *Sisseram*, subactosque Chananæos, judicarunt populum annis quadraginta, eorumque Judicatura desiit anno Mundi bis millesimo septingentesimo nonagesimo primo.

Post mortem *Barac* & *Deboræ* servierunt Israelitæ Regi Madianitarum annis septem, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo septingentesimo nonagesimo octavo.

Gedeon, debellatis Madianitis, judicavit Israelem annis quadraginta, & excessit e vivis anno Mundi bis millesimo octingentesimo trigesimo octavo.

Abimelechus, Gedeonis ex concubina filius, judicavit Israelem, seu potius tyrannidem exercuit per tres annos, qui finem habuerunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo quadragesimo primo.

Thola, post *Abimelechum*, judicavit Israelem annis viginti tribus, qui finem habuerunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo sexagesimo quarto.

Jair judicavit Israelem annis viginti duobus, qui desierunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo octogesimo sexto.

Post mortem *Jair* servierunt Israelitæ Ammonitis annis octodecim, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo nongentesimo quarto.

Iephte judicavit Israelem annis sex, & obiit anno Mundi bis millesimo nongentesimo decimo.

Abesan judicavit Israelem annis septem, & mortuus est anno bis millesimo nongentesimo decimo septimo.

Helon, seu *Aialon*, judicavit Israelem annis decem, & excessit e vivis anno bis millesimo nongentesimo vigesimo septimo.

Abdon judicavit Israelem annis octo, & mortuus est anno Mundi bis millesimo nongentesimo trigesimo quinto.

Post mortem *Abdonis* Israelitæ servierunt Philistæis annis quadraginta, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo nongentesimo septuagesimo quinto.

Samson judicavit Israelem annis viginti, & abiit e vivis anno bis millesimo nongentesimo nonagesimo quinto.

Heli, post mortem *Samsonis*, judicavit Israelem annis quadraginta, & migravit e vita anno Mundi ter millesimo trigesimo quinto.

Samuel, & *Saul*, primus Israelitarum Rex, præfuerunt Israelitis annis quadraginta, qui terminantur anno Mundi ter millesimo septuagesimo quinto.

David regnavit annis quadraginta, videlicet septem annis in Hebrone, & triginta tribus Hierosolymis, & extremum diem clausit anno Mundi ter millesimo centesimo decimo quinto.

Salomon, anno Regni sui quarto, qui incidit in annum Mundi ter millesimum centesimum decimum nonum, & in annum ab egressione Israelitarum ex Ægypto sexcentesimum sextum, jecit fundamenta magnificentissimi post hominum memoriam Templi Hierosolymitani, cujus fabrica per septem annos continuata est, ac subinde absoluta anno undecimo Regni *Salomonis*, & anno Mundi ter millesimo centesimo vigesimo sexto.

Habes nunc exactam Tabulam Chronologicam sexcentorum & sex annorum, qui ab exitu Populi Israelitici ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, elapsi sunt. Quem calculum si conferas cum sacro libro *Judicum*, in quo anni Præfecturæ *Judicum* numerantur omnino distincti ab annis servitutum Israelitarum, invenies esse accuratissimum, ultroque fateberis contractiorem esse illorum calculum, qui, annos servitutum Israelitarum cum annis Præfecturæ *Judicum* perperam confundentes, numerant dumtaxat ab egressione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo cœpta est Templi Hierosolymitani structura, annos quadringentos octoginta.

D. Multum sane mihi arridet iste quartæ Mundi Ætatis annorum calculus, tum quia ei suffragatur sacer *Judicum* liber, in quo anni servitutum Israelitarum seorsim numerantur ab annis Præfecturæ *Judicum*; tum quia etiam prædictus ille, quem subduxisti, calculus sexcentorum & sex annorum, qui effluxerunt ab exitu Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Sa-*